

**СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА
УРБАНОГ ПОДРУЧЈА ГРАДА
КРАГУЈЕВЦА И ОПШТИНА
АРАНЂЕЛОВАЦ, БАТОЧИНА,
КНИЋ, ЛАПОВО, РАЧА И
ТОПОЛА**

- нацрт -

Септембар 2023. године

СПИСАК УЧЕСНИКА

Градоначелник

Никола Дашић

Савет за развој урбаног подручја

Никола Дашић, председник Савета

Радна група за израду Стратегије развоја урбаног подручја

Иван Радуловић, Главни урбаниста Града Крагујевца, координатор

Данка Андоновски, Члан Градског већа Града Крагујевца за инвестиције и управљање пројектима, члан

Стефан Никезић, Члан Градског већа Града Крагујевца за унапређење и заштиту животне средине, члан

Гордана Дамњановић, Члан Градског већа Града Крагујевца за здравствену и социјалну заштиту, члан

Миљан Бјелетић, Члан Градског већа Града Крагујевца за културу, члан

Ана Радојевић, Енергетски менаџер Града Крагујевца, члан

Стефан Јовановић, Помоћник Градоначелника града Крагујевца за омладину и сарадњу са Универзитетом, члан

Љиљана Секулић, Град Крагујевац, Градска управа за имовинске послове, урбанизам, изградњу и озакоњење, члан

Марија Ђорђевић, Град Крагујевац, Градска управа за имовинске послове, урбанизам, изградњу и озакоњење, члан

Драгош Радовановић, Град Крагујевац, Градска управа за послове органа Града, члан

Љиљана Шобић, Град Крагујевац, Градска управа за развој и инвестиције, члан

Саша Соковић, Град Крагујевац, Градска управа за развој и инвестиције, члан

Предраг Димитријевић, Град Крагујевац, Градска управа за развој и инвестиције, члан

Никола Пауновић, Град Крагујевац, Градска управа за развој и инвестиције, члан

Дарко Ђорић, MIND Group доо, члан

Владимир Марковић, Форум младих са инвалидитетом Крагујевац, члан

Ана Радаковић, Окружна организација савеза слепих Србије Крагујевац, члан

Марија Симић Савић, Удружење за промоцију и еколошки маркетинг природних вредности “Екомар” Крагујевац, члан

Лазар Мандић, ЈП “Урбанизам” Крагујевац, члан

Мирјана Маринковић Габарић, ЈП “Урбанизам” Крагујевац, заменик члана

Наташа Ивановић, ЈП “Урбанизам” Крагујевац, члан

Весна Јовановић Милошевић, ЈП “Урбанизам” Крагујевац, заменик члана

Трајко Станић, ЈКП “Водовод и канализација” Крагујевац, члан

Јурица Петровић, ЈКП “Водовод и канализација” Крагујевац, заменик члана

Ненад Петковић, ЈКП “Шумадија” Крагујевац, члан

Срђан Марковић, ЈКП “Шумадија” Крагујевац, заменик члана

Бојан Павловић, Градска туристичка организација Крагујевац, члан
Маријана Бец, Завод за заштиту споменика културе Крагујевац, члан
Ива Поскурица Глишовић, Завод за заштиту споменика културе Крагујевац, заменик члана
Зоран Јаглић, Завод за заштиту споменика културе Крагујевац, члан
Снежана Станковић, Завод за заштиту споменика културе Крагујевац, заменик члана
Јелена Атанасијевић, Универзитет у Крагујевцу, члан
Душан Гордић, Универзитет у Крагујевцу, заменик члана
Ненад Поповић, Регионална агенција за економски развој Шумадије и Поморавља д.о.о Крагујевац, члан
Марица Гајић, Регионална агенција за економски развој Шумадије и Поморавља д.о.о Крагујевац, члан
Мирјана Божић, Регионална агенција за економски развој Шумадије и Поморавља д.о.о Крагујевац, члан
Момчило Сретеновић, Бизнис иновациони центар д.о.о. Крагујевац, члан
Предраг Ивковић, Центар за социјални рад “Солидарност” Крагујевац, члан
Љубомир Драгојловић, Општинска управа општине Аранђеловац, члан
Ивана Марјановић, Општинска управа општине Аранђеловац, заменик члана
Јелена Стризовић, Општинска управа општине Аранђеловац, члан
Александра Лукић, Општинска управа општине Аранђеловац, заменик члана
Срђан Биорац, Општинска управа општине Баточина, члан
Јелена Драгељевић, Општинска управа општине Баточина, заменик члана
Ненад Милић, Општинска управа општине Баточина, члан
Радмила Илић, Општинска управа општине Баточина, заменик члана
Снежана Ђокић, Општинска управа општине Кнић, члан
Сара Ђаловић, Општинска управа општине Кнић, заменик члана
Иванка Гемаљевић, Општинска управа општине Кнић, члан
Јована Пантовић, Општинска управа општине Кнић, заменик члана
Марко Рајић, Општинска управа општине Лапово, члан
Милан Крстић, Општинска управа општине Лапово, заменик члана
Момчило Петровић, Општинска управа општине Лапово, члан
Весна Голубовић, Општинска управа општине Лапово, заменик члана
Драгана Антонијевић, Општинска управа општине Рача, члан
Кристина Јанковић, Општинска управа општине Рача, заменик члана
Ивана Богдановић, Општинска управа општине Рача, члан
Милица Стевановић, Општинска управа општине Рача, заменик члана
Милан Вукићевић, Општинска управа општине Топола, члан
Весна Павловић Костић, Општинска управа општине Топола, заменик члана
Немања Костић, Општинска управа општине Топола, члан
Маријана Андрић, Општинска управа општине Топола, заменик члана
Јелена Петковић, Регионална агенција за економски развој Шумадије и Поморавља д.о.о Крагујевац, секретар

УНОПС / ЕУ ПРО Плус програм

Марко Вујачић, шеф програма, УНОПС

Оливера Костић, менаџерка, ЕУ ПРО Плус

Виктор Вељовић, менаџер сектора за развијање капацитета и руководилац процеса израде стратегија развоја урбаних подручја, ЕУ ПРО Плус

Ратка Чолић, специјалиста за развијање капацитета и територијални развој, ЕУ ПРО Плус

Велимир Шећеров, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Марија Максин, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Урош Радосављевић, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Ана Граовац, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Милена Зиндовић, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Александар Ђукић, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Предраг Цветковић, стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Штефан Ках, саветник за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Николаос Карадимитриу, специјалиста за развијање капацитета и територијални развој, ЕУ ПРО Плус

Мартејн де Бројн, специјалиста за развијање капацитета и територијални развој, ЕУ ПРО Плус

Лорис Сервило, специјалиста за развијање капацитета и територијални развој, ЕУ ПРО Плус

Александра Радивојевић, сарадница сектора за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Марија Косић, виша асистенткиња сектора за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Маја Тања, виша асистенткиња сектора за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Садржај

1	УВОД	1
2	ПРИСТУП И КОРАЦИ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ	3
2.1	ОПИС ИНТЕГРАЛНОГ ПРИСТУПА	4
2.2	ОПИС УКЉУЧИВАЊА ПАРТНЕРА	5
2.3	ПРИСТУП У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ	8
2.4	КОРАЦИ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ	9
3	ОПИС ТЕРИТОРИЈЕ	12
4	ТЕРИТОРИЈАЛНИ КОНТЕКСТ	14
5	КОНТЕКСТУАЛНА АНАЛИЗА	19
5.1	ДРУШТВО	19
5.1.1	Демографија	19
5.1.2	Социјално укључивање и социјална заштита	20
5.1.3	Становање	22
5.1.4	Објекти друштвеног стандарда	23
5.2	ЕКОНОМИЈА	30
5.2.1	Општа економска кретања и тржиште рада	30
5.2.2	Привреда и пословно окружење	32
5.2.3	Туризам и култура	34
5.3	УРБАНО ОКРУЖЕЊЕ	39
5.3.1	Историјски приказ просторног и урбаног развоја града	39
5.3.2	Урбано подручје	41
5.3.3	Природно окружење	43
5.3.4	Квалитет чинилаца животне средине, изложеност еколошким ризицима и ризицима климатских промена	47
5.3.5	Примарна комунална инфраструктура	51
5.3.6	Примарна саобраћајна инфраструктура и саобраћај	53
5.4	УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ / ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ	57
5.4.1	Пристап управљању	57
5.4.2	Извори финансирања	60
5.4.3	Транспарентност и информисање	61
6	SWOT АНАЛИЗА И ПОТРЕБЕ	62
6.1	ИДЕНТИТЕТ УРБАНОГ ПОДРУЧЈА	62
6.2	ЗЕЛЕНА И ЕНЕРГЕТСКА ТРАНИЗИЦИЈА И МОБИЛНОСТ	64

6.3	ИНОВАТИВНА И ПАМЕТНА ЕКОНОМИЈА.....	67
6.4	ДРУШТВЕНО БЛАГОСТАЊЕ.....	68
6.5	УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ/ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ	70
7	ВИЗИЈА, ЦИЉЕВИ, СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ И МЕРЕ	73
7.1	ВИЗИЈА	73
7.2	ТЕМАТСКИ ЦИЉЕВИ, СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ И МЕРЕ	73
8	ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА ИНТЕРВЕНЦИЈЕ.....	82
8.1	СТРАТЕШКИ ПРИСТУП И ПРОСТОРНА ДИМЕНЗИЈА.....	82
8.2	ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА ИНТЕРВЕНЦИЈЕ – ГРАФИЧКИ ПРИКАЗ	84
8.3	СПИСАК СТРАТЕШКИХ ПРОЈЕКТА.....	86
8.3.1	Идентитет урбаног подручја	86
8.3.2	Зелена и енергетска транзиција и урбана мобилност.....	86
8.3.3	Иновативна и паметна економија.....	86
8.3.4	Друштвено благостање	87
8.3.5	Управљање урбаним/територијалним развојем.....	87
8.4	СТРАТЕШКИ ПРОЈЕКТИ – ГРАФИЧКИ ПРИКАЗ	88
9	ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА.....	90
10	МОНИТОРИНГ И ЕВАЛУАЦИЈА	96
11	ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА	104
12	ИЗВОРИ	107
13	АНЕКСИ	110
	АНЕКС 1 – ОДЛУКЕ О ПРИСТУПАЊУ ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА	111
	АНЕКС 2 - СПИСАК ПРОЈЕКТНИХ ИДЕЈА	134
	АНЕКС 3 – УЧЕСНИЦИ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ	139
	АНЕКС 4 - НАЦИОНАЛНИ И МЕЂУНАРОДНИ ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА УРБАНОГ И ТЕРИТОРИЈАЛНОГ РАЗВОЈА.....	140

1 УВОД

Програм Европске уније за локални развој – ЕУ ПРО Плус доприноси уравнотеженијем друштвено-економском развоју јачањем управљања урбаним и територијалним развојем, подршком економском расту и унапређењем социјалне кохезије у 99 локалних самоуправа у два региона: Шумадије и Западне Србије и Јужне и Источне Србије. Европска унија (ЕУ) је определила 40 милиона евра посредством Инструмента за претприступну помоћ (ИПА) 2020 за финансирање овог Програма, који води Министарство за европске интеграције Републике Србије а спроводи Канцеларија Уједињених нација за пројектне услуге (УНОПС).

Ослањајући се на резултате три претходна развојна програма, Програм у свим својим активностима посебну пажњу усмерава на добро управљање, дигитализацију и иновације, еколошке и аспекте климатских промена, као и родну равноправност. Поред тога, ЕУ ПРО Плус ће делом својих активности, где је релевантно и могуће, доприносити отклањању неких од негативних последица пандемије КОВИДА-19.

Директни корисници Програма ЕУ ПРО Плус су Министарство за европске интеграције, 99 јединица локалних самоуправа (ЈЛС), структуре локалне управе, регионалне развојне агенције (РРА), друге организације за подршку пословању, микро, мала и средња предузећа (ММСП) и организације цивилног друштва (ОЦД), док су крајњи корисници програма становници 99 градова и општина. Све програмске активности су предузете у партнерству са Владом Републике Србије, уз поштовање националних политика и приоритета, како би се обезбедило национално „власништво“ над њима и допринело развоју националних капацитета. ЕУ ПРО Плус програм је заснован на Националним приоритетима за међународну помоћ до 2025. године Републике Србије, који је од кључног значаја за привредни и друштвени развој и процес европских интеграција, при чему ће нарочито да допринесе припремама за испуњење захтева из Поглавља 22 преговора о приступању ЕУ – Регионална политика и координација структурних инструмената.

Непосредна техничка помоћ је пружена са циљем унапређења компетенција ЈЛС да уведу и спроводе интегрални приступ територијалном развоју, у складу са политикама територијалног развоја ЕУ. Како би се применио интегрални и одржив приступ планирању развоја, Програм је пружио подршку локалним самоуправа кроз израду територијалних стратегија. Путем Јавног позива за подношење пријава за израду територијалних стратегија, одабрано је укупно 12 територија - урбаних подручја које у свом саставу укључују 31 ЈЛС¹. Активности Програма су обухватиле следеће: а) подршку интердисциплинарним радним групама формираним за израду стратегија, у виду саветодавне помоћи и организације обуке и радионица за израду стратегија, б) организацију и фасилитацију укључивања стејкхолдера (тематски округли столови и радионице са стручњацима и широм јавношћу) и партиципацију грађана (анкетирање, јавни форуми и јавне расправе), в) пружање техничке подршке за консолидацију материјала и

---

¹ Урбана подручја града Бора, Крушевца Лесковца, Лознице, Новог Пазара, Смедерева, Шапца; Урбано подручје града Крагујевца и општина Аранђеловац, Баточина, Кнић, Лапово, Рача и Топола; Урбано подручје Града Зајечара и општина Бољевац, Књажевац и Сокобања, Урбано подручје града Ниша и општина Гаџин Хан, Мерошина и Сврљиг; Урбано подручје града Пирота и општина Бабушница, Бела Паланка и Димитровград и Урбано подручје града Ужица и општина Бајина Башта, Чајетина, Пожега и Прибој.

формулацију стратегија, г) припрему за штампу и штампање стратегија, и подршку јачању транспарентности кроз израду веб странице стратегије са приказом процеса израде стратегије.

Временски хоризонт предвиђен за реализацију територијалних стратегија је 2034. година, односно период који обухвата два програмска периода Кохезионе политике ЕУ.

2 ПРИСТУП И КОРАЦИ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ

Циљ израде Стратегије је да допринесе одрживом развоју урбаног подручја заснованом на подстицању:

- примене интегралног и партиципативног приступа развоју друштва и привреде, развоју предела, културног и градитељског наслеђа, природне баштине, одрживог туризма и јачању урбано-руралних веза;
- прелаза на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, ублажавања и прилагођавања климатским променама, спречавања и управљања ризицима, одрживе и мултимодалне урбане мобилности;
- иновативне, паметне, нискоугљеничне и циркуларне економије, уз боље коришћење потенцијала дигиталних технологија у иновационе сврхе;
- јачања социјалне компоненте спровођењем европског стуба социјалних права у домену запошљавања, образовања, социоекономске укључености и интеграције, становања, социјалне и здравствене заштите, културе, спорта и рекреације, стварања подстицајног окружења за иницијативе и активности младих, и социјалних иновација.

Стратегија поставља приоритете одрживог и интегралног територијалног развоја, доприноси ефикаснијем удруживању извора финансирања и ефективнијем коришћењу финансијских средстава и развијању веза унутар и изван окружења.

Разлози за израду Стратегије развоја урбаног подручја су:

- подстицање одрживог и интегралног развоја урбаног подручја;
- идентификовање кључних потреба развоја урбаног подручја;
- подстицање ефективног коришћења и унапређење управљања урбаним/територијалним капиталом;
- примена ЕУ инструмената управљања развојем, која омогућава успостављање оквира за одрживи и интегрални урбани и територијални развој урбаног подручја повезивањем традиционалног система просторно-урбанистичког планирања, планског система јавних политика, унапређења финансирања урбаног развоја и управљања локалним јавним финансијама;
- побољшање услова за урбани развој у складу са Новом Кохезионом политиком ЕУ, Париским споразумом, Урбаном агендом ЕУ, Новом Лајпцишком повељом о одрживим европским градовима, Зеленим договором за Западни Балкан и другим документима ЕУ;
- имплементација Стратегије одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године: Мера 5.2.3 Примена инструмената Кохезионе политике ЕУ - интегралних територијалних инвестиција (*ITI – Integrated Territorial Investment*), у оквиру Пакета мера 5.2 - Унапређење управљања јавним финансијама за одрживи и интегрални урбани развој, и мера 5.3.3 Локалне стратегије интегралног урбаног развоја у оквиру Пакета мера 5.3 - Интегрално планирање одрживог урбаног развоја) у оквиру Стратешког правца Управљање урбаним развојем;
- подстицање управљања развојем на више нивоа и примене различитих управљачких инструмената (колаборативних, командних, хибридних); подстицање приступа са више актера (привреда, образовање, наука, јавни и цивилни сектор); унапређење

међуопштинске сарадње; подстицање партиципативног приступа и укључивања локалних актера; подстицање мешања (енг: *blending*) финансирања урбаног развоја из различитих видова финансирања (домаћих и међународних); јачање транспарентности одлучивања на нивоу урбаног подручја;

- унапређење институционалних и кадровских капацитета и управљачких механизма за спровођење Стратегије.

2.1 ОПИС ИНТЕГРАЛНОГ ПРИСТУПА

Интеграција је један од четири кључна елемента приступа планирању интегралног и одрживог територијалног развоја (ИОТР) тестираног у оквиру програма ЕУ ПРО Плус. Интеграција има две главне димензије: просторну и тематску интеграцију. Просторна димензија интеграције, иако је важна за све типове урбаних подручја, посебно је релевантна за оне који су припремали стратегије интегралних територијалних инвестиција (ИТИ), односно урбана подручја која покривају више од једне ЈЛС.

Тематски аспект интегралног приступа је кључна карактеристика територијалних стратегија који подразумева интегрални приступ међу различитим секторским политикама. Стратегије могу да покривају широк спектар политика, од различитих типова инфраструктуре, до пословне подршке, социјалних мера или инвестиција у животну средину. Инструменти тестирани у ЕУ ПРО Плус програму примењују мултисекторски приступ који превазилази традиционалне секторске политике, при томе, подржавајући предлоге решења, која су заснована на месту (енг. *place-based*) и интегрална, чиме се омогућавају међусобно повезани и међусекторски одговори на урбане изазове.

У оквиру Кохезионе политике ЕУ 2021-27, интегрални приступ је један од четири обавезна елемента територијалних стратегија, с прописима који траже „опис интегралног приступа за решавање препознатих развојних потреба и потенцијала подручја“². У ствари, интеграција је кључна димензија Кохезионе политике у ширем смислу, што подразумева не само интеграцију између различитих нивоа управљање (вертикално) и различитих просторних нивоа и области (територијално), већ, што је најважније, и координацију између различитих области политике (хоризонтално).

Међусекторски приступ има за циљ превазилажење „структура силоса“, односно традиционалне поделе функција према секторима или областима политике, која је типично присутна у јавној управи. Постоји и хоризонтална и вертикална димензија међусекторског приступа: хоризонтална се односи на однос између одељења у истој управи (нпр. у ЈЛС), а вертикална се односи на однос између одељења у различитим управама, одељењима државне управе или другим пружаоцима услуга. Према Приручнику о стратегијама одрживог урбаног развоја Заједничког истраживачког центра Европске комисије, међусекторска интеграција може се постићи: 1) обезбеђивањем доследности принципа и циљева креирања политика међу различитим секторима политике у јавној управи, усклађивањем приоритета и временских

---

² Видети члан 29 Уредбе о заједничким одредбама: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1060&from=EN>

оквира; и 2) сарадњом између различитих одељења на свим нивоима, како би се заједнички креирале политике³.

Баш као и у кохезионој политици ЕУ, стратегије развијене у контексту ЕУ ПРО Плус су мултисекторске, организоване у оквиру пет циљева који представљају различите тематске области, и стога захтевају међусекторску интеграцију. У пракси, ово може бити подржано јаким структурама за координацију које укључују актере и друге организације у свим фазама, чиме се обезбеђује подршка за спровођење међусекторске стратегије. Пројекти који се подржавају треба да допринесу циљевима стратегије и да буду међусекторски повезани. То захтева адекватне процедуре, као што су подобност пројекта и критеријуми одабира, јер ће они имати велики утицај на то колико ће пројекти бити интегрисани и како ће бити повезани са стратегијом⁴.

2.2 ОПИС УКЉУЧИВАЊА ПАРТНЕРА

У динамичном окружењу одрживог и интегралног урбаног и територијалног развоја, креирање и спровођење ефикасних стратегија је од кључног значаја за обезбеђивање просперитета и одрживости градова и ширих урбаних подручја. Територијална стратегија трасира путању за развој, обухватајући различите секторе као што су: инфраструктура, привреда, животна средина, услуге социјалне заштите и др. Међутим, сложеност савремених изазова захтева колаборативни приступ који превазилази ЈЛС. Укључивање партнера - различитих нивоа управе, непрофитних организација, приватних предузећа, друштвених група, универзитета, института, развојних и истраживачких организација, игра кључну улогу у обликовању и спровођењу успешне територијалне стратегије.

Партнери у територијалној стратегији:

Израда и спровођење територијалне стратегије имају огромну корист јер укључују различита виђења, експертизе и ресурсе које уносе различити партнери. Свеобухватна територијална стратегија укључује следеће врсте партнера:

- Управе: Општински (градски) и републички органи управе су одлучујући партнери због својих регулаторних овлашћења, финансијских ресурса и компетенција за креирање политике. Њихово учешће обезбеђује усклађеност са ширим развојним циљевима и ефикасну координацију напора.
- Непрофитне организације: Организације цивилног друштва често блиско сарађују са заједницама, бавећи се друштвеним и еколошким изазовима. Њихово познавање окружења може помоћи у идентификацији конкретних потреба, места бриге и приоритета локалног становништва.
- Приватна предузећа: Учешће приватног сектора је од виталног значаја за развој инфраструктуре, иновација и привредног раста. Сарадња с предузећима може довести

---

³ Fioretti C, Pertoldi M, Busti M and Van Heerden S (2020) Handbook of Sustainable Urban Development Strategies (Приручник о стратегијама одрживог урбаног развоја),

<https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC118841>

⁴ Pertoldi M, Fioretti C, Guzzo F, Testori G, De Bruijn M, Ferry M, Kah S, Servillo L A and Windisch S (2022) Handbook of Territorial and Local Development Strategies (Приручник о стратегијама одрживог урбаног развоја),

<https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC130788>

до улагања у некретнине, саобраћај, енергију и технологију, чиме се подстиче напредак у урбаним подручјима.

- Академске и истраживачке институције: Универзитети и истраживачке организације доприносе интелектуалном капиталу тако што спроводе студије, анализирају податке и предлажу решења заснована на доказима. Њихово истраживање може водити формулисању стратегије засноване на здравим принципима.
- Групе у заједници и грађани: Локално становништво и организације у заједници обезбеђују да се узму у обзир стварне потребе грађана, чиме се ствара основ да се стратегије развијају на локалном знању. Партиципација локалног становништва подстиче осећај власништва, обезбеђује инклузивност и повећава вероватноћу успешне имплементације стратегија.
- Међународне организације: Сарадња са међународним организацијама и градовима омогућава учење на примерима из најбољих светских пракси, приступ финансијама и размену искустава. Ова партнерства могу олакшати размену знања и прекограничну сарадњу.

Укључивање партнера у територијалне стратегије има неколико предности, оно ће унапредити квалитет израде стратегије и подржати њено делотворно спровођење. Стога су партнерство и партиципација важни предуслови за развијање територијалне стратегије у оквиру кохезионе политике ЕУ. Такође, иницијатива Нови европски Баухаус наглашава додатну вредност комбиновања локалног знања са интердисциплинарним приступом у остваривању креативних решења за друштвене проблеме - решења која су инклузивна, одржива и лепа.

Укључивање партнера у фази израде стратегије помоћи ће у:

- Идентификацији проблема: Партнери доприносе својом стручношћу како би свеобухватно проценили изазове и могућности развоја. Овај заједнички напор обезбеђује “нијансираније” разумевање урбаног подручја.
- Прикупљању и анализи података: Академске и истраживачке институције, заједно с невладиним организацијама, могу помоћи у прикупљању и анализи података како би се идентификовали трендови, недостаци и потенцијална решења.
- Укључивању стејхолдера: Групе у заједници, невладине организације, управа и јавне организације раде заједно на укључивању грађана - на састанцима, радионицама и у истраживањима. Овај партиципативни приступ гарантује да је стратегија усклађена с потребама оних којима служи.
- Успостављању стратешке визије: Колаборативне радионице које укључују различите актере омогућавају креирање заједничке визије развоја урбаног подручја. Овај процес обезбеђује да стратегија одражава различита виђења.
- Формулисању решења: Црпећи знања из различитих сектора, својим идејама приватна предузећа, невладине организације и академске институције доприносе предлагању иновативних решења.

Подједнако је важно и ангажовање партнера у фази спровођења територијалне стратегије. То често преставља изазов јер је лакше дати мишљење или доставити податке него се упустити у конкретне активности. Уобичајена замка у развоју територијалне стратегије је да се очекују активности од партнера који нису били укључени у развој стратегије и који се не осећају

ангажовано. Или обрнуто, партнери који су ангажовали ресурсе и знање у фази израде стратегије касније нису били укључени у реализацију активности, што доводи до разочарења. Територијалне стратегије ЕУ ПРО Плус програма овоме посвећују посебну пажњу.

Улоге које партнери могу играти у спровођењу стратегије су следеће:

- **Подршка путем ресурса:** Партнери играју кључну улогу у обезбеђивању финансијских средстава неопходних за успешно спровођење различитих аспеката стратегије одрживог и интегралног урбаног и територијалног развоја. Национална и локална управа, њихове агенције и предузећа, приватна предузећа и међународне организације издвајају средства која омогућавају реализацију инфраструктурних пројеката, програма у заједници и одрживих иницијатива. Ови ресурси су од виталног значаја за унапређење система саобраћаја, унапређење водовода и канализације, подстицање примене обновљивих извора енергије и привредног раста унутар ширег урбаног подручја.
- **Технологија и иновације:** Партнери, укључујући академске институције и приватна предузећа, у први план постављају своју стручност у технологијама и иновацијама. За суочавање са ургентним изазовима урбаног развоја они предлажу иновативна решења. Примена технологије “паметних градова” омогућава оптимизацију градских услуга, а решења која укључују обновљиву енергију смањују емисије угљеника. Платформе дигиталног управљања и системи за анализу података, на пример ГИС, побољшавају ефикасност деловања. Ова инфузија иновација помаже у стварању одрживог и напредног урбаног подручја.
- **Партиципација заједнице:** Партнери се активно ангажују са локалним заједницама како би обезбедили да стратегија одрживог и интегралног урбаног и територијалног развоја буде прилагођена конкретним потребама и аспирацијама становника. Овај процес партиципације не подстиче само осећај власништва (над процесом и одлукама) и инклузивности, већ помаже и у реализацији циљаних друштвених и еколошких пројеката и унапређује, на пример, еколошку свест, смањење количине отпада или увођење нових зелених површина. Организације цивилног друштва и групе за заговарање могу да сарађују с јавним сектором како би се залагале за промене политика које су у складу са стратегијом одрживог и интегралног урбаног и територијалног развоја, тиме обезбеђујући да су принципи стратегије уграде и у легални оквир.
- **Доношење одлука засновано на подацима:** Академске институције и истраживачке групе доприносе реализацији стратегије прикупљањем, анализом и коришћењем података. Овај приступ, заснован на подацима, усмерава процес доношења одлука и омогућава свим заинтересованим странама да прате напредак, идентификују области где је неопходно унапређење, и доносе одлуке на основу информација. Анализа података пружа увид у делотворност различитих иницијатива, помажући урбанистима/планерима и креаторима политике да стратегије прилагоде и унапреде у реалном времену. Овај аналитички приступ обезбеђује да територијална стратегија остане релевантна и да одговара на потребе урбаног подручја које се мења и еволуира.
- **Развијање капацитета и сарадња:** Партнери сарађују како би развили капацитете међу стејкхолдерима укљученим у имплементацију стратегије. То се одвија кроз програме

обуке, радионице и иницијативе за размену знања које за циљ имају унапређење компетенција запослених у јавној управи, локалних лидера у заједници и других кључних учесника. Овај напор на развијању капацитета обезбеђује да су они који су одговорни за спровођење стратегије стекли разумевање, знање и вештине о примени различитих инструмената, неопходних за успешну имплементацију. Штавише, међусекторска сарадња међу партнерима подстиче културу заједничког решавања проблема, ослањајући се на снаге различитих актера да се суоче са сложеним урбаним изазовима и промовишу инклузивни развој.

Шире урбано подручје је сложени миље који захтева заједнички приступ да би се створила трајна позитивна промена. Укључивање партнера у припрему и реализацију територијалне стратегије обогаћује тај процес различитим виђењима, ресурсима и стручним знањима. Подстицањем успостављања партнерства између управе, непрофитних организација, приватних предузећа, академије и истраживачких институција и различитих група у заједници, урбана подручја у ЕУ ПРО Плус програму имају прилику да развијају и спроводе висококвалитетне територијалне стратегије које ће довести до одрживе и инклузивне трансформације урбаних подручја.

2.3 ПРИСТУП У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ

У изради Стратегије примењени су партиципативни и интегрални приступ уз сагледавање просторне димензије урбаног и територијалног развоја и организацију процеса којом се обезбеђује координација и сарадња.

Стратегија полази од тема садржаних у међународним и националним политикама интегралног и одрживог урбаног и територијалног развоја, које су прилагођене локалном контексту урбаног и територијалног развоја у Републици Србији. То је остварено применом партиципативног приступа кроз јавни дијалог и интер и трансдисциплинарну сарадњу широког круга актера из различитих сектора, професионалних поља и нивоа управе. Примењени партиципативни поступак одликују диверзитет (заступљених институција/учесника, нивоа управе, политика, дисциплина, и др.), интеракција применом метода консултација и активне партиципације и постојање механизма за селекцију (приоритизацију). Сврха је да се:

- идентификују кључне потребе урбаног и територијалног развоја и унапреди коришћење урбаног/територијалног капитала;
- дефинише стратешки оквир (за временски хоризонт до 2034. год., тј. два програмска периода кохезионе политике Европске уније), који је заснован на управљачким инструментима и оријентисан ка ефикасној и ефективној имплементацији;
- омогући отворен и флексибилан приступ темама управљања урбаним и територијалним развојем у локалном контексту имајући у виду административни, правни, институционални оквир, капацитете и др;
- омогући интер и трансдисциплинарна дискусија о пресечним (енг. *cross-cutting*) темама урбаног развоја како би се превазишла ограничења секторског приступа;
- обезбеди учешће заинтересованих актера у решавању кључних проблема и изазова, идентификацији подручја интервенције и приоритизацији пројеката урбаног развоја, као и да се омогући оптимално комбиновање ресурса.

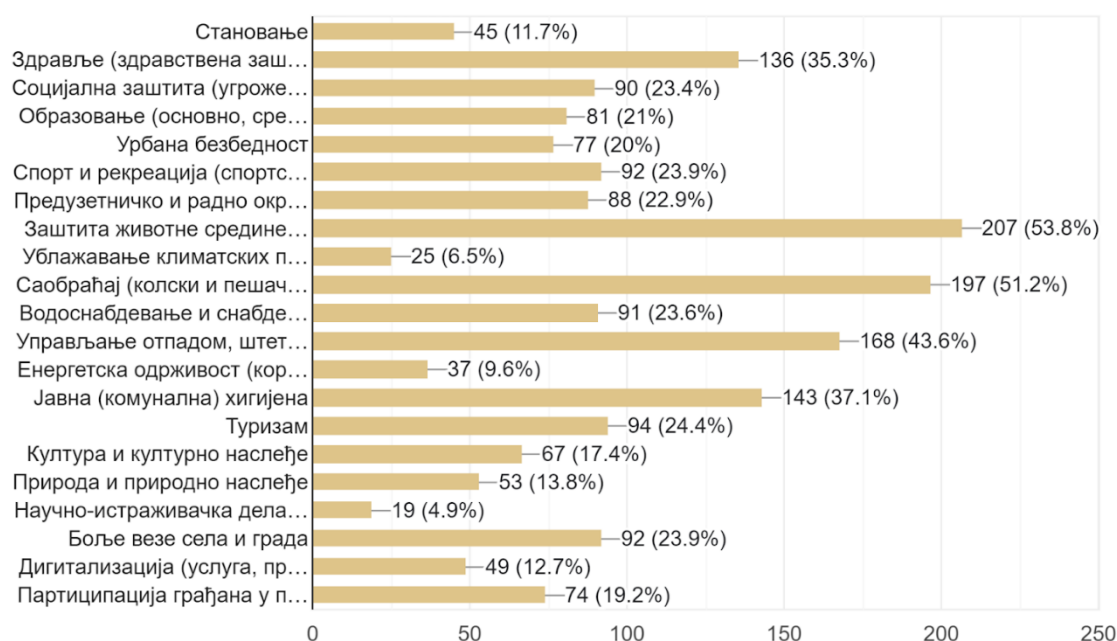

У првом кораку је израђена контекстуална анализа по тематским областима: а) Друштво (демографија, социјално укључивање и услуге социјалне помоћи, социјална и здравствена инфраструктура, образовање); б) Економија (општа економска кретања, тржиште рада, пословно окружење, туризам и култура); ц) Урбано окружење (квалитет урбаних структура и јавних простора, квалитет урбаног окружења, изложеност еколошким ризицима и климатским ризицима, примарна инфраструктура, инфраструктура за мобилност и интернетску повезаност, урбани превоз, управљање урбаним развојем). Анализу стања је пратило и онлајн анкета грађана, чији су резултати посебно приказани на тематским округлим столовима (Прилог 1).

Прилог 1 Резултати анкета грађана

6. У којим од следећих области Ваша локална управа треба нешто да предузме? (наведите пет)

385 responses

Након овог корака припремљена је прелиминарна SWOT анализа, која је на тематским округлим столовима презентована, дискутована и допуњена. Тематски округли столови су одржани на следеће теме: 1) Економски развој (иновативна, паметна, нискоугљенична и циркуларна економија); 2) Енергија (чиста и праведна), зелена и плава улагања; ублажавање и прилагођавање климатским променама, спречавање и управљање ризицима; 3) Одржива и мултимодална урбана мобилност; 4) Друштвено благостање - запошљавање, образовање, становање, социјална и здравствена заштита, култура, социо-економска укљученост и интеграције, социјалне иновације; 5) Урбана обнова и регенерација (урбане структуре, јавни простори, и др.), развој предела, културног и градитељског наслеђа, природне баштине, одрживог туризма и јачање урбано-руралних веза; и 6) Управљање урбаним и територијалним развојем. Уједно, на тематским округлим столовима су почеле да се евидентирају и прве идеје за пројекте и приоритетна подручја интервенције, за шта је коришћена техника мапирања.

У наредном кораку, након уношења свих коментара учесника и консолидације материјала, припремљена је финална SWOT анализа са проценом потреба, као и предлог циљева и мера, што је дискутовано и верификовано на првој радионици са члановима Савета за развој и Радне групе.

Сумирани резултати су приказани на Форуму грађана, који је следио. Том приликом учесници форума су давали предлоге за формулацију визије развоја урбаног подручја, допуне и преформулације мера и циљева. На форуму је дискутован предлог подручја интервенције и дати су додатни предлози идеја за пројекте. Скуп је отворен изложбом дечијих цртежа ученика основних школа на тему "Мој град/територија у будућности", а учесници су оцењивали дечије радове. На крају форума најбољи дечији радови су награђени признањима и пригодним књигама.

На наредној радионици о изворима финансирања урбаног и територијалног развоја детаљно су приказани национални и међународни извори финансирања урбаног и територијалног развоја у Србији. Учесници радионице су указали на још неке од националних извора финансирања, и исказали задовољство најновијим прегледом могућности за коришћење различитих фондова, донација, кредита и др. Припремљени материјал у широј верзији достављен је свим локалним и регионалним партнерима ЕУ ПРО Плус програма у свих 99 ЈЛС.

На трећој по реду радионици, представљена су мапирана приоритетна подручја интервенције и консолидовани стратешки пројекти. И овде су након дискусије са локалним партнерима материјали кориговани и допуњени.

Последња у низу радионица одржана је на тему мониторинга, евалуације, имплементације стратегије и управљачким механизмима. Протекла је уз живу дискусију о неопходном развоју институционалних капацитета и сагледавању могућности за успостављање јединице за координацију пројеката.

Припремљен је Нацрт Стратегије који ће бити представљен јавности.

3 ОПИС ТЕРИТОРИЈЕ

Урбана подручја у Републици Србији дефинисана су кроз систем урбаних центара у Нацрту просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године и извештају о стратешкој процени утицаја просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године на животну средину. Градови - центри урбаних подручја који могу успоставити урбана подручја за потребе тестирања примене механизма интегралних територијалних инвестиција (ИТИ) дефинисани су Смерницама за подносиоце пријава у оквиру Јавног позива за подношење пријава за израду територијалних стратегија у оквиру ЕУ ПРО Плус програма кроз два сета критеријума:

Основни критеријуми

- а) Да су јединице локалне самоуправе (ЈЛС) класификоване као урбано подручје - центар интеграције више од 100.000 становника, или урбано подручје - центар интеграције више од 40,000 становника као што је дефинисано у систему урбаних центара у Нацрту просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године и извештају о стратешкој процени утицаја просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године на животну средину и у случају шире територије,
- б) додатно у случају шире територије,
- в) Испуњавају услов просторног континуитета територије,
- г) Обезбеђују партнерство са најмање три (3) ЈЛС што је потврдјено потписивањем изјаве о партнерству за аплицирање и партнерског споразума између ЈЛС, и
- д) Обезбеђују партнерство са Регионалном развојном агенцијом (РРА) која обухвата територију о којој је реч.

Додатни критеријуми

- а) Капацитети подносиоца пријаве да примењује инструменте територијалног развоја,
  - 1) Постојање интерних институционалних капацитета односно капацитета за урбанистичко планирање у оквиру одељења, завода или јавног предузећа ЈЛС; локалних канцеларија за економски развој или других сличних капацитета; одељења/институције за социјална и питања заштите животне средине, итд.
  - 2) Искуство у сличним акцијама – у спровођењу партиципативних процеса, примени нових метода и иновативних приступа у урбаном развоју и повезаним пројектима које је финансирала ЕУ
- б) Друштвено-економске и просторне карактеристике
  - 1) у случају уже територије: индустријско/пословне и комерцијалне зоне и браунфилд локације: бесправно изграђене и неразвијене периферне градске зоне (подручја неконтролисаног ширења урбаних насеља) и деградација руралног подручја; угрожене урбане структуре и централне градске зоне; делови урбаних насеља са концентрацијом социјалних проблема – социјално укључивање и смањење сиромаштва; насеља или делови насеља изложени проблемима заштите животне средине и климатским променама; просторне целине са културним и градитељским наслеђем, важним

обележјима културног и историјског развоја урбаног насеља/групације урбаних насеља и

2) у случају шире територије: заједничке карактеристике – важни инфраструктурни коридори, географија, морфологија, индустријски капацитети; ендогени потенцијал; заједничке потребе, проблеми и изазови и заједнички развојни планови и иницијативе.

в) Искуство у партнерствима (у случају шире територије)

1) Релевантна партнерства успостављена ради спровођења сличних или повезаних иницијатива у претходном периоду а која могу представљати темеље за успостављање управљачких механизма који ће обезбедити спровођење територијалне стратегије.

4 ТЕРИТОРИЈАЛНИ КОНТЕКСТ

Урбано подручје Града Крагујевца у потпуности се поклапа са границама административног управног округа Шумадија, односно истоимене области која се налази у централном делу Србије и Шумадије као географског и историјског региона. Ова област је смештена између административног подручја Београда на северу, Подунавске области на североистоку, Поморавске на истоку и југоистоку, Рашке на југу, те Моравичке и Колубарске области на западу (Графички приказ 2).

Графички приказ 2: Обухват Урбаног подручја

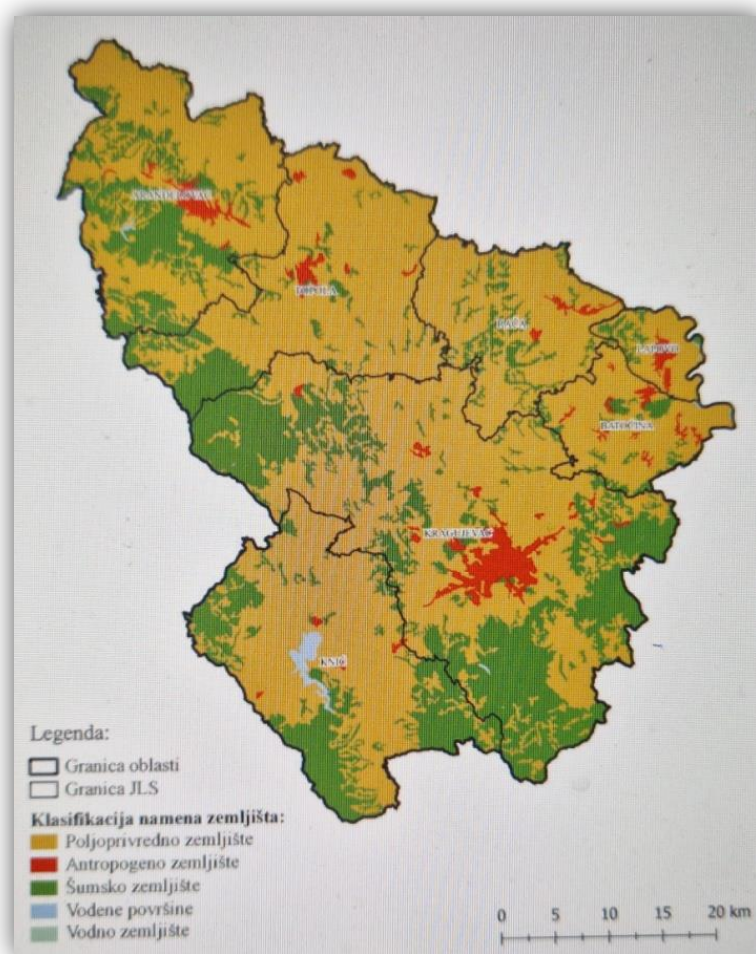
Физичко – географски положај је погодан, али са доста унутар-регионалних разлика. Окосница рељефа овог простора је Крагујевачка котлина која се простире у централном делу области и на чијем дну је смештено градско насеље Крагујевац. Јужно од котлине се издижу Гледићке планине (922m), источно Црни врх (707m), западно се издиже планина Рудник (1.132m). Крајњи исток области припада долини Велике Мораве, док југозапад области представља слив реке Груже. Стратешки и саобраћајни положај овог подручја је јако повољан у самом центру Србије. На северу се налази урбано подручје Града Београда и подунавска развојна осовина, на истоку Великоморавска развојна осовина и аутопут Е -75, преко којег ова област одржава везе са Подунављем на северу и Нишом на југу. На југу је западноморавска осовина развоја, док је западно од овог региона трасиран аутопут Београд – Јужни Јадран. Саобраћајницама је

повезана са свим деловима Србије, аутопутем Е – 75 и мрежом државних путева (пут I – В реда 24 и пут I – В реда 25). Шумадијска управна област еквивалент је NUTS 3 региону. Урбаном подручју, односно Шумадијској управној области припада 6 општина (Аранђеловац, Баточина, Кнић, Лапово, Рача и Топола) и Град (Крагујевац), који је и уједно административно средиште читаве области. Према Попису из 2011. године, на овој територији живи 293.308 становника, укупна површина износи 2.386,8km², а густина насељености износи 122st/km², више од републичког просека. Према Попису 2022. године укупно становништво подручја је опало за 7,6%, односно 22.277 становника. Овај проценат је мањи због великог учешћа Града Крагујевца у укупној популацији области и његовом паду од 5%, док су све остале општине демографски опале од 10% - Аранђеловац, до Раче и Кнића од 17%. (Баточина 13%, Лапово 16%, Топола 14%). Густина насељености је смањена за готово 10% и износи 113,6st/km². На територији ове области постоји 5 градских насеља: Крагујевац, Лапово, Топола, Аранђеловац и Рача. У градским насељима укупно живи 190.351 становника (подаци 2011.), од којих 150.835 живи у градском насељу Крагујевац, а степен урбаности ове регије износи 65%, што је изнад републичке вредности.

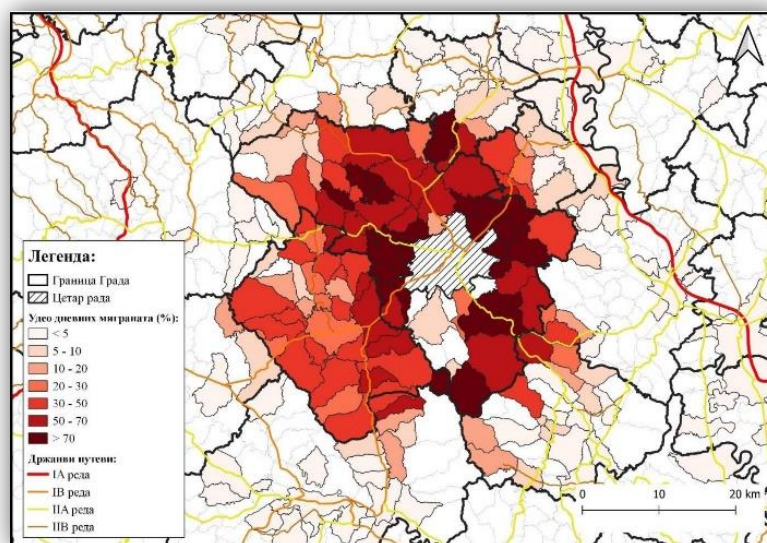
Рељеф области је углавном брежуљкаст и брдско – планински, а одлику се бројним унутар-регионалним разликама. Најкрупнији облици рељефа су планински масиви, котлине и речне долине. На западу ове области, у меридијанском правцу се пружају планине Шумадијске греде, Букуља (Столице, 696m), Венчац (658m), које се у потпуности налазе у овој области и Рудник (Цвијићев врх, 1132m). Поред планина шумадијске греде присутне су и планине динарске групе планина, као и планине српско – македонске масе. Динарске планине које се делимично пружају у овој области су вулкански масиви Јешевац (Црни врх, 902m) и Котленик (748 m) и Гледићке планине (Самар, 922m). Котленик и Јешевац се пружају на крајњем југозападу области својим северним и источним падинама, док се северне падине Гледићких планина пружају југом ове области. Родопски Црни Врх (707m) налази се на југоистоку области. Северно од Гледићких планина, источно од Рудника и западно од Црног врха налази се пространа крагујевачка котлина, најнасељенији крај ове области. На југу области се налази мања Гружанска котлина. Клима овог подручја је умерено континентална са бројним микроклиматским разликама. Већина подручја се налази под утицајима већ поменуте умерено континенталне климе, међутим присутни су и утицаји степско континенталне са североистока и истока, који из Панонске низије долином Велике Мораве утичу на долињске и котлинске крајеве ове области. Степско континентални утицаји се осећају и у Гружанској котлини. Утицаји субалпске и планинске климе се осећају само у вишим теренима. Урбано подручје Града Крагујевца представља простор релативно богат речним токовима и водом, односно, иако је речна мрежа густа, водотокова са већом количином воде не постоји. Слив Велике Мораве заузима највећу површину у овој области и овом сливу директно припадају реке Јасеница, Кубршница, Рача и Лепеница, На Гружи је изграђена и хидроакумулација Гружанско језеро, које се користи у рекреативне сврхе и за наводњавање Крагујевца и Кнића. Од осталих хидролошких објеката издвајају се: Језеро Гараши, које се користи за водоснабдевање Аранђеловца, Шумаричко језеро служи за водоснабдевање Крагујевца и за рекреацију, Грошничко језеро и језеро Бубањ. Минерални и термоминерални извори су малобројни. Најзначајније бање и извори су Буковичка бања у Аранђеловцу, позната по флашираној води „Књаз Милош“ и Страгарска бања или бања Вољавча испод Рудника.

Ово урбано подручје располаже пољопривредним земљиштем у површини од 121.339 хектара - 50,8% од укупне површине области. Најквалитетније пољопривредно земљиште се налази у нижим деловима области, на истоку области, у долини Велике Мораве, док се са повећањем надморске висине квалитет земљишта смањује. У готово свим општинама пољопривредно земљиште заузима око половине територије, највише у општини Рача (71,4%), а најмања на територији општине Лапово (34,6%). У структури коришћења највеће уделе имају оранице и баште, затим ливаде и пашњаци, воћњаци заузимају око 10% пољопривредног земљишта, док су површине под виноградима занемарљиве, са благо већим уделом у Тополи. Приметно је да ливаде и пашњаци заузимају значајне површине у општинама које се налазе на већим надморским висинама. Под шумама је 70.823,86 хектара, што значи да је пошумљеност ове области 29,6%. Шумом су најбогатије Гледићке планине, Котленик и Рудник. Пошумљеност у Лапову износи само 16, 8%, док је у Граду Крагујевцу и општини Аранђеловац је највећа, међутим ни у овим јединицама локалне самоуправе пошумљеност није оптимална. Шумско газдинство „Крагујевац“ је задужено за газдовање шумама на читавој територији. Постоји и планинско ловиште Рудник и расадник Рогот. Грађевинско земљиште заузима 3% територије, док је водно земљиште и водене површине готово занемарљивог уделе у укупној површини (Графички приказ 3).

Графички приказ 3: Намена земљишта

Становништво урбаног подручја Града Крагујевца није равномерно распоређено по територији. У градским насељима живи 190.351 становника, од којих 150.835 у градском насељу Крагујевац, а степен урбаности овог простора износи 65%. Степен урбаности износи 64,9%, за 2011. годину, што је значајно више од републичког просека (59,4%). Град Крагујевац и општина Лапово имају јако високе проценте удела градског становништва, које прелазе 80%, општина Аранђеловац има релативно уједначену вредност удела, али и даље испод републичког просека, док општине Рача и Топола имају вредности далеко испод републичког просека (нешто изнад 20%), а општине Кнић и Баточина немају насеља која припадају категорији градских насеља. У образовној структури највише учествује становништво са средњом школском спремом, са уделом од преко 50%, основна школска спрема са петиним удела у структури, док су проценти вишег и високог образовања и необразованог становништва готово једнаки. Необразованог и становништва са основном школском спремом је драстично већи у односу на градска насеља, док је ситуација обрнута кад су у питању виши степени образовања. Мрежу насеља чини 175 насеља, од којих 5 насеља имају статус градског насеља, док осталих 170 насеља има статус осталих насеља, заједно са општинским центрима Баточина и Кнић који немају статус градског насеља и поред њихове административне функције, морфологије и демографске величине. Окосницу мреже насеља чине градска насеља (4) и општински центри без статуса градског насеља, који својим функцијама и саобраћајном повезаношћу чине чворишта, места где становништво мигрира, повремено, дневно или за стално, ради обављања својих потреба. Највећа и најзначајнија насеља области су: Крагујевац (150.835ст.), Аранђеловац (24.797ст.), Лапово (7.143ст.), Рача (2.603ст.), Топола (4.973ст.), Баточина (5.804ст.) и Кнић (2.181ст.). Насеља припадају типу разбијених, међу којима се налазе понеки изузеци у виду збијених и друмских насеља. Градско насеље Крагујевац својим функцијским и демографским карактеристикама врши снажан утицај и социо–економску трансформацију насеља у свом ближем окружењу, која мењају своја демографска, социјална и економска обележја, посебно у последњих 30 година. Такође, градско насеље Крагујевац има изграђен и функционалан дневни урбани систем који обухвата око 8.000 дневних миграната из околних насеља и општина (Графички приказ 4).

Графички приказ 4: Дневни урбани систем Крагујевца

Мрежа објеката предшколског васпитања и образовања за функционише са 107 објеката које користи око 8.000 корисника. Опремљеност предшколским објектима је релативно добра, посебно у градским центрима. Поред редових средњих школа постоје и две средње школе за ученике са посебним потребама у Крагујевцу. Високошколска институција је Универзитет у Крагујевцу који се састоји од 12 чланица (6 у самом Крагујевцу, док се остале налазе у околним већим урбаним центрима) Поред Универзитета у Крагујевцу се налазе и студентски домови (244 собе у три павиљона). Домови здравља функционишу и постоје у свим градским и општинским центрима, у саставу сваког од њих (осим Лапова) се налази више здравствених амбуланата и станица које се налазе у субцентрима и центрима нижег реда општина. Болнице се налазе у Крагујевцу (ту је Клинички центар) и Аранђеловцу. У свим градским и општинским центрима функционише по један центар за социјални рад, док се геронтолошки центар, боравци за одрасла и стара лица, прихватилиште за незбринуту децу, дневни боравци за особе са посебним потребама специфичне социјалне установе углавном налазе само у Крагујевцу. Мрежа објеката установа за културу су само у урбаним и општинским центрима, у чему убедљиво предњачи градско насеље Крагујевац.

Најзначајнији индустријски објекти су фабрика наоружања и аутомобилска индустрија „Застава“, чији аутомобилски департман у саставу „Фиата“. Значајни индустријски погони су текстилна индустрија „22. децембар“, метална индустрија „Филип Кљајић“, и др. У Аранђеловцу постоје погони за прераду разних неметала, фабрика за паковање минералне воде „Књаз Милош“ и др. У осталим градским и општинским центрима се налазе мањи индустријски погони разних намена и типова. Значајан допринос развоју целокупне привредне структуре и њене ефикасности даће делом изграђени индустријски парк – MIND Park у градском насељу Крагујевац и локалитету Лужнице, као интегрисано производно, технолошко и логистичко средиште посвећено железничкој индустрији. Он је повезан са свим међународним и државним саобраћајницама и перспективно ће бити изразито добро мултимодално чвориште. Планирано је повезивање са железничким коридором X до краја 2023, који ће бити база за развој највећег железничког логистичког терминала у региону. Парк ће се простирати на 160ha, од којих је до сада изграђено 54.550m², у изградњи је још 5,5ha До краја 2024. године биће завршена изградња ваздушне зоне у МИНД парку (37ha). Туризам и њему комплементарне делатности у овом урбаном подручју имају значајан потенцијал за развој због повољног географског и саобраћајног положаја (близина аутопута и добра мрежа државних путева), туристичких садржаја, природних и културних вредности. Природни потенцијали су углавном искоришћени за организацију излетничког, спортско – рекреативног туризма, у мањој мери наутничког, авантуристичког и планинског туризма. Урбано подручје Града Крагујевца је 2018. посетило 92.538 туриста који су остварили 209.338 ноћења. Највише туриста и ноћења је остварено у Крагујевцу, углавном у градском насељу Крагујевац и у Аранђеловцу.

5 КОНТЕКСТУАЛНА АНАЛИЗА

5.1 ДРУШТВО

5.1.1 Демографија

Према првим резултатима Пописа становништва из 2022. године, на територији Града Крагујевца и општина Аранђеловац, Баточина, Кнић, Лапово, Рача и Топола живи 271.031 становник (Табела 1), што значи да је у периоду између два Пописа (2011-2022.) број становника смањен за 22.277 (7,6%). Према Попису становништва из 2011. године у Шумадијском округу живело је укупно 293.308 становника) (Табела 2).

Табела 1. Број становника

	Попис становништва из 2022. године		
	Број становника	Број пописаних домаћинства	Број пописаних станова
Крагујевац	171.628	62.738	88.518
Баточина	10.273	3.478	5.571
Лапово	6.618	2.361	3.519
Рача	9.760	3.233	5.823
Кнић	11.838	4.162	9.236
Топола	19.221	6.375	10.609
Аранђеловац	41.693	14.857	23.541

Табела 2. Број становника у Шумадијском округу према Пописима од 1948 – 2011.

	1948	1953	1961	1971	1981	1991	2002	2011
Шумадијск и округ	216.533	227.929	241.047	264.344	301.354	312.160	298.778	293.308
Градска насеља	53.957	66.524	85.205	121.597	164.831	187.118	186.866	190.351
Остала	162.576	161.405	155.842	142.747	136.523	125.042	111.912	102.957

Највећи број становника изгубиле су мање општине – Кнић 16,8%, Рача и Лапово преко 15%, Топола 14%, Баточина 12,6%, док су најмање изгубили Аранђеловац (9,8%) и Крагујевац (4,5%). Најмање становника, очекивано, изгубио је Град Крагујевац као највећи урбани центар Шумадијског округа, али и и шире територије, који је свакако преузео део миграција из мањих околних општина.

У малим општинама је уочљива миграција становништва ка већим привредним центрима, пре свега оним у окружењу. На овакав демографски баланс утицала је и природна депопулација као друга, битна компонента. Стопа природног прираштаја негативна је у свим ЈЛС Шумадијског округа. Негативним природним прираштајем највише су погођене општина Топола и Рача. Просечна старост становништва у Шумадијском округу виша је од републичког просека, са тенденцијом пораста. Највећу просечни старост има општина Кнић, а најмању Град Крагујевац. Очекивано трајање живота има тренд смањења у последње три године, с тим што је смањење више изражено код мушког него женског становништва. У Шумадијском округу до 70-тих година прошлог века преовладало рурално становништво, док од пописа 1981. до данас број градског становништва расте, а број сеоског становништва опада. Подручје града Крагујевца одликује се високом стопом урбанизације, где чак 85% становништва живи у градском насељу, што је екстреман податак и који је далеко од републичких вредности и просека. Просечна процењена густина становништва за 2021. годину у Крагујевцу износи 209 становника/км². Поред Града Крагујевца, високу стопу урбанизације има и Лапово, где, према Попису из 2011. године, од укупног становништва 90% или 7.143 становника живи у градском насељу, а преосталих 694 у руралном подручју општине. Просечна густина насељености износи 129 становника/км² - после града Крагујевца највећа је у Шумадијском округу. Сеоску средину прати депопулација услед старости становништва и немогућности биолошког обнављања, али и миграција према урбаним подручјима атрактивнијим за живот и рад. Просечна густина насељености у општини Аранђеловац је 112 ст/км². Остале општине имају просечну гуштину насељености нижу од републичког просека, који износи 93 ст./км² и то у Баточини 78 ст/км², у општини Рача износи 47 ст/км², у општини Кнић износи 30 ст/км², у општини Топола 63 ст/км². Према етничкој структури, велика већина становника Шумадијског округа су Срби, са уделом од 95,89% у Крагујевцу и преко 97% у осталим општинама. Од етничких и националних мањина, најбројнији су Роми, док су остале мањине заступљене у занемарљивим процентима. У просеку, Роми чине око 10% становништва, и једина су национална мањина код су присутни социјална искљученост, сиромаштво и незапосленост. Ромска мањина често је и просторно диференцирана - насељена у формалним и неформалним насељима која нису легализована.

5.1.2 Социјално укључивање и социјална заштита

Просечна зарада становника

Просечне зараде у Крагујевцу и свим општинама Шумадијског округа су испод републичког просека. На свим територијама забележен је благи пораст просечних зарада у претходних неколико година. У Граду Крагујевцу просечна зарада је највиша код запослених у правним лицима за месец август 2022. године износила је 80.258 РСД, потом следи зарада у јавном сектору која је истом месецу просечно износила 78.288 РСД. Просечна зарада у привреди за месец август 2022. године износила је 74.034 РСД, а код приватних предузетника 38.983 РСД.

Услуге социјалне помоћи

Процент економски издржаваног становништва у Граду Крагујевцу износи 27,8%. Током 2021. је евидентирао 16.016 корисника из социјално правне заштите што представља 9% укупног броја становника града Крагујевца. Укупан број корисника Центра за социјални рад показује тенденцију опадања у односу на претходне године. Социјална услуга Помоћ у кући за подручје града Крагујевца нема довољне капацитете лиценцираних пружаоца услуга како би у

потпуности подмирила потребе корисника, а у потпуности недостаје у руралном подручју. Приватни пружаоци услуга задовољавају само мали део потреба на подручју Страгара и Лужница. Капацитети везани за потребе деце и старих су такође недовољни како у граду, тако и на руралном подручју. Потребе за проширењем постојећих и увођењем нових услуга социјалне заштите планиране су Стратегијом социјалне заштите града Крагујевца за период 2021-2025 године. Праћењем потреба деце, младих, одраслих и старих особа у стању социјалне потребе, стручне службе у активној евиденцији Центра за социјални рад општине Баточина у 2020. години било је укупно 1.260 корисника, од чега 296 младих (23,49%) и 317 старији преко 65 година (25,15%). Уочава се пораст броја корисника социјалне заштите. Недостатак понуде услуга социјалне заштите огледа се у недостатку појединих услуга (дневни боравак, сигурна кућа, прихватилиште, објекти за смештај угрожених породица...) У општини Лапово економска структура становништва показује да издржавано становништво чини 42,7% укупног броја, радно активно становништво чини 26,3%, а пензионери 24,1%. Постоји значајан проценат становништва који потражује социјалну помоћ. И у општини Рача постоји потражња за социјалним услугама и то највише за услугу помоћи у кући за старе, нарочито у руралним крајевима где је велики број старачких и самачких домаћинстава. У општини Кнић број корисника новчане социјалне помоћи (лица) износи 290, односно 2,3% укупног становништва, а проценат корисника дечијег додатка (0–17 година) је 12,3%, тј 204. На територији општине Топола корисницима социјалних услуге доступне су услуге помоћи у кући за старе – број постојећих корисника 45 лица, помоћ у кућу за децу са посебним потребама - број постојећих корисника 8 лица, лични пратилац детета - број постојећих корисника 8 лица. Недостаје помоћ у кући за старе и за децу са посебним потребама. У општини Аранђеловац број корисника новчане помоћи износи 1.056 становника (2,5%), док је укупан број корисника социјалне заштите на евиденцији Центра за социјални рад „Сава Илић“ у Аранђеловцу процењен на 3.025 становника (7,2%).

Угрожене зоне

На територији Града Крагујевца као зоне са израженим социјалним проблемима идентификована су ромска насеља и рурално подручје где су старија старачка домаћинства, која се искључиво баве пољопривредом. Ромска национална мањина је највише насељена у МЗ Палилуле, МЗ Лепеница, МЗ Стара радничка колонија и МЗ Грошница. На територији општине Аранђеловац постоји неколико подстандардних ромских насеља, углавном на ободима урбаног насеља. Остале општине у обухвату урбаног подручја навеле су да на њиховим територијама нема посебно издвојених зона који се истичу по зарадама запослених и зона са израженим социјалним проблемима – сиромаштво, социјална искљученост, што је очекивано обзиром на величину предметних насеља.

Безбедност

На територији Града Крагујевца криминалитет је од 2020. године у значајном опадању, под утицајем COVID-а и смањених друштвених контаката. Најризичнија насеља су Багремар, Палилуле, 21. октобар, Стара радничка колонија и Ердоглија, а њима се придружују и насеља Аеродром и Бресница. Ово су насеља у којима је у већој мери евидентирана појава крађе, туче са озбиљним последицама и смртним исходима и продаја дроге. Већи јавни простори у Крагујевцу који се доживљавају као небезбедни, посебно ноћу, су: Спомен парк 21. октобар и простор ВТЗ (који се сада користи као паркинг). Такође постоје небезбедне улице у погледу

саобраћајне безбедности, пре свега улазно-излазни магистрални правци. Слично се доживљава и простор око аутобуске и железничке станице и хале Језеро - посебно ноћу. У осталим ЈЛС нема већих проблема са криминалитетом нити се поједине зоне урбаних насеља издвајају као небезбедне.

5.1.3 Становање

Стамбена понуда

Потражња за становима у Граду Крагујевац је више изражена од потражње за кућама, а нарочито је изражена у урбаним насељима са вишеспратницама и у близини факултета. Недостатак стамбеног простора евидентан је у зонама које су у непосредној близини факултета, док се у насељима где преовлађују породичне стамбене куће примећује евидентан вишак стамбеног простора. Подстандардно становање је најизраженије у приградским и руралним насељима. Од 2020. године порастао је број новоизграђених станова и њихова цена. Постоји значајан недостатак новоизграђених станова који се огледа кроз повећање просечне цене станова (2021. год – 1.047eur/m², 2017. год – 854eur/m²), уз истовремено повећање броја завршених станова (2021. год – 851 стан, 2017. год – 471 станова). Просечна величина стамбеног простора по становнику за целу територију Града Крагујевца износи 22,3m²/ст. Однос између број домаћинстава и настањених станова показује да око 7% домаћинстава нема решено стамбено питање. У Општини Баточини је приметна већа потражња за кућама и становима од понуде у урбаном подручју. У сеоском подручју општине је приметан супротан тренд, односно већа је понуда од потражње. Просечна величина стамбеног простора по становнику у Баточини је 25m²/ст., што је на нивоу републичког просека. У Лапову услед доласка великих фирми и нових радних места, преваходно отварањем Логистичког центра „Лидл КД“, повећала се потражња за куповином кућа и станова, јер прилив људи из других места. У општини Топола приметна је повећана потражња за парцелама и кућама, посебно викендицама. Доминантна је индивидуална градња. У последњој деценији у Аранђеловцу је уочљив тренд изградње вишепородичних стамбених објеката у централним градским зонама. Од 2018. године веома је повећан тренд изградње вишепородичних стамбених објеката, као и раст цене квадрата стана сходно приликама у земљи. Годишње се исходују по две дозволе за вишепородичне стамбене објекте са по 30/40 станова. У последње три године цена квадрата стамбеног простора је порасла за 30% - 50%, у зависности од зоне у којој се налази. Просечна величина стамбеног простора по становнику у Аранђеловцу је 62m²/ст.

Цена стамбеног простора

У урбаном подручју групе које имају потребе за стамбеним простором, а тешко их решавају на слободном тржишту су: породице које први пут купују стан (младе породице), породице које мењају стан (због спајања или раздвајања породице), студенти, избегла и расељена лица, војна лица, особе са посебним потребама (инвалиди и особе са хендикепом), вишечлане ромске породице и бескућници. У надлежности локалне самоуправе Града Крагујевца постоје станови за социјално становање, који у односу на укупан број станова износи око 11,1% (106 од 948) станова. Услугом социјално становање у заштићеним условима обухваћено је 271 лице на три локације у граду. У јавној својини града Крагујевца укупно се налази 947 стамбених јединица. Од овог броја је око 50 % укњижено док је остало ванкњижна својина града. За становање у заштићеним условима опредељено је 105 станова – без закупнине, 78 станова за програм СИРП

– прогнана и расељена лица, 16 станова за избеглице у Илинденској улици, 112 станова за програм расељавања Старе радничке колоније, 29 је празних станова за расељавање и остало је у закупу ЈСП.

Подстандардна насеља

Подстандардно становање у Крагујевцу карактеристично је за сва ромска насеља (посебно за део насеља "Палилула"), као и за делове насеља "Мали Багремар" и „Стара радничка колонија“, који још увек нису били предмет урбане реконструкције. Насеље "Стара радничка колонија" грађено је 1925-1928. год. за потребе Војнотехничког завода и састојало се од око 90 типских дрвених зграда, са око 330 станова оформљених око центра са школом и соколским домом. У протеклим годинама, зграде су вишеструко прешле свој експлоатациони период, без одговарајуће опреме и савремених услова за становање, па је започет процес урбане реконструкције читавог насеља, који се одвија етапно и још увек траје. Насеље "Мали Багремар" обухвата постојеће зидане баракe са 2-4 стана по објекту (укупно око 150 станова). За овај простор је планирано погушћавање, уз нову изградњу, замену стамбеног фонда, реконструкцију, доградњу и/или надзиђивање до максималне спратности П+3.

Нелегална градња

Број нелегалних објеката у Шумадијском округу је значајан. У неким општинама, попут Баточине, нелегалних објеката има готово колико и легалних. На територији општине Аранђеловац нелегални објекти чине између половине и трећине укупног броја објеката, али подаци са те општине говоре да је тренд нелегалне изградње у опадању. На територији општине Топола, однос нелегалних објеката у односу на број домаћинстава је 0,32, што је ниже од републичког просека (0.82). Према попису нелегалних објеката у граду Крагујевцу је евидентирано 88.208 нелегалних објеката (41% стамбених, 45% помоћних, 12% економских у руралном подручју). Од 2003. године поднето је укупно 32.190 захтева за легализацију, али обзиром да се захтеви подносе за катастарске парцеле, а често на једној парцели има више објеката, процењено је да у процедуру озакоњења ушло око 65.000 нелегалних објеката. Укупно је до сада решено 8.307 захтева (5.500 озакоњених објеката), што је мали проценат од броја објеката коју су обухваћени поднетим захтевима. Према подацима Одељења за озакоњење, грађани и даље упућују нове захтеве за легализацију тако да се претпоставља да је тренд нелегалне градње у порасту. Нелегална градња у Крагујевцу је нарочито изражена у појединим деловима насеља Петровац, Станово, Мале Пчелице, Корићани, Грошница, Ердеч, Белошевац, Илићево, Маршић.

5.1.4 Објекти друштвеног стандарда

Социјална инфраструктура

На територији Града Крагујевца постоји потреба за објектима социјалне инфраструктуре и у градским и у приградским насељима, нарочито за вртићима. Капацитети домова за старе су у ингеренцији надлежног министарства а приватни сектор задовољава те потребе око 85%. Предшколско васпитање и образовање обављају две предшколске установе чији је оснивач град Крагујевац – „Нада Наумовић“ и „Ђурђевдан“ са 16 наменских објеката са капацитетом од 3.000 корисника у целодневном боравку. У граду 2022. године услуге предшколског васпитања пружа и 20 приватних предшколских уснова са којима Градска управа за друштвене

делатности има уговоре о накнади дела трошкова боравка деце за 2.700 корисника. Просторна доступност предшколских садржаја није задовољавајућа. Осим у центру града и насељима Денино брдо, Аеродром, Багремар, Ердоглија и Бресница, у осталим градским насељима не постоје објекти предшколског образовања и васпитања. Социјална заштита за старе у Крагујевцу се одвија само у државној установи “Геронтолошки центар Крагујевац”. Установа располаже са 330 места за пружање услуга домског смештаја у 5.700m² корисног простора, на површини комплекса од 1,06ha. Број особа које имају потребу за домским смештајем у Крагујевцу је 2019. године био 905, од тога 7 бескућника. За постојеће и очекиване капацитете, укупна потребна површина износи 27.900m², а површина земљишта око 5,50ha. Планиране локације за изградњу домова за старе су у окружењу Централног градског парка “Крагујевачки октобар”. Дневни центри за старе у Крагујевцу нису развијени, али су планирани на 4 локације, као самостални објекти или у оквиру адаптираних објеката месних канцеларија, здравства, културе и сл. као интегрални вид услуга.

Објектима и услугама социјалне заштите на територијама општина Баточина, Лапово и Рача управља Међуопштински центар за социјални рад „Шумадија“ са седиштем у Баточини и одељењима у Лапову и Рачи. Приватни сектор не учествује у задовољавању наведених потреба. У Лапову недостају капацитети за дневни боравак за децу и одрасле са посебним потребама, за рад са осталим корисницима социјалне заштите, за смештај ученика средњих школа из других средина, за смештај старих лица и слично. У Лапову постоји један вртић, предшколска установа Наша младост, који по потреби (на основу пријављене деце) има и истурене одељке. Нема развијене социјалне инфраструктуре намењене старима. Седиште међуопштинског центра у Рачи има потребе за адекватним простором. Приватни сектор не задовољава део потреба везаних за социјалну заштиту. На територији општине Рача функционише једна установа предшколског образовања, “Наша Радост”, а остали објекти ове установе налазе се при сеоским школама, у местима: Борци, Вучић, Велико Крчмаре, Доња Рача, Ђурђево, Мирошевац, Мало Крчмаре, Сипић, Сараново, Сепци и Трска. У општини Кнић постоји Предшколска установа „Цветић“, са седиштем у Книћу, као и истурена одељења исте у руралним насељима општине. Недостаје предшколска установа у селу Топоница и Гружа. У насељу Топола постоје три објекта дечје заштите у оквиру дечје установе „Софија Ристић“ дечји вртић и јаслице, на комплексу површине 0,70ha, садржи два објекта: један је за децу узраста до 3 година, за децу узраста од 3-5 година. Укупна површина ових објеката је 1.635m², дечји вртић, површине 460m², на комплексу површине 0,35ha, намењен је деци узраста од 6 година. У склопу њега функционише 14 дечјих установа за предшколски узраст. Укупна површина објеката дечје заштите на подручју општине, износи 3.335m², а површина земљишта 1,05ha. Објекти дечје заштите лоцирани су у општинском центру. У сеоским насељима објекти дечје заштите (предшколски узраст) налазе се при основним школама. На територији општине Аранђеловац постоји укупно 15 објеката предшколских установа, од којих 6 објеката у граду и 9 у селима. У вртићима укупно има 1.370 попуњених места. У централном насељу функционише један приватни вртић са 130 места, али и даље постоји недостатак простора за децу предшколског узраста како би се у потпуности укинуле листе чекања. Центар за социјални рад „Сава Илић“, тренутно користи само један објекат спратности П+1, површине у габариту 260m². У току 2020. године издата је дозвола за изградњу објекта за потребе деце са сметњама у развоју, укупне површине 536,80m². Објекат још увек није изграђен. На територији Аранђеловца постоје два дома за старе који не поседују лиценце за обављање делатности.

Опремање и капацитети морају да задовоље све критеријуме за изградњу установа за смештај старих лица. Такође, могуће је предвидети и друге установе социјалне заштите: „сигурна кућа“, дом или прихватилиште за децу без родитељског старања, дом за лица са посебним потребама, социјално становање.

Здравствена инфраструктура

Дом здравља Крагујевац, као установа примарне здравствене заштите има укупно 29 објеката, од тога 15 сеоских амбуланти. Ради боље доступности систему здравствене заштите, организују се мобилни тимови за сеоске средине где нема здравствених амбуланти и боља путна повезаност. Систему здравствене заштите недостаје објекат за палијативну негу и Центар за ментално здравље. Дом здравља има 4 огранка (Станово, Аеродром, Бресница и Ердоглија), 1 здравствену станицу, 20 здравствених амбуланти (од којих је 17 сеоских) и 3 издвојена централна објекта Служби – укупно 28 објеката. Не постоје објекти и установе које пружају секундарни ниво здравствене заштите у Крагујевцу, већ се она обавља у дому здравља, Клиничком центру и Институту за јавно здравље Крагујевац. Изражен је недостатак Градске (опште) болнице и Градског центра за трансфузију крви, дечијег диспанзера и студентске поликлинике.

У општини Баточина не постоји недостатак објеката примарне здравствене заштите. Приватни сектор не учествује у задовољавању потреба примарне здравствене заштите. Не постоји организовани специјализовани превоз до суседног места за потребе здравствене заштите. Примарна здравствена заштита се обавља у Дому здравља Лапово. Он по свом капацитету и функционалној структури одговара стандардима здравствене заштите за градско насеље Лапово и гравитациону зону, односно подручје општине. Не постоји организовани специјализовани превоз до суседног места за потребе здравствене заштите. Општина Рача располаже довољним бројем објеката здравствене инфраструктуре. Слично је и у општини Кнић. Здравствена делатност на подручју општине Топола обавља се на нивоу примарне здравствене заштите, преко Дома здравља "Свети Ђорђе" у Тополи и мреже здравствених станица и амбуланти у сеоским насељима. Иако постојећи капацитети објеката примарне здравствене заштите задовољавају потребе становника општине Топола, неопходно је улагање у објекте. Сем главног објекта Дома здравља у Тополи постоје 4 теренске амбуланте и 2 привремене амбуланте где лекар долази једном недељно. Приватни сектор је мало заступљен, свега 5% . Од укупног броја насеља (31), шест насеља имају изграђене објекте здравствене заштите: Дом здравља са диспанзерима и специјалистичким службама у општинском центру, четири здравствене станице и две амбуланте у сеоским насељима. Укупна површина комплекса Дома здравља у Тополи износи 2,30ha, а бруто изграђена површина објеката је 2.380 m². У овом комплексу, у току је изградња још једног објекта за потребе Дома здравља, површине око 2.000m². Здравствене амбуланте постоје у следећим сеоским насељима: Наталинци, Белосавци, Горња Трнава, Доња Шаторња и Јарменовци. За виши ниво здравствених услуга (секундарну и терцијалну здравствену заштиту), становници општине Топола упућени су на општу Болницу у Аранђеловцу и Клинички центар у Крагујевцу. Не постоји организовани специјализовани превоз до суседног места за потребе здравствене заштите. Градска болница са 142 кревета је у завршној фази реконструкције, а специјална болница за рехабилитацију Буковичка бања са 90 кревета, је комплетно реновирана у последњих 5 година и већ је у фази израде пројектне документације за изградњом новог депанданса. Од укупно 18

села на територији општине Аранђеловац, 10 села имају сеоске амбуланте. Превоз пацијената између објеката здравствене заштите се обавља возилима медицинског центра.

Образовна инфраструктура

На подручју Града Крагујевца функционишу 24 основне школе, површине објеката око 60 000m² и земљиштем укупне површине око 21ha које похађа 14.220 ученика. Школе раде у две смене. Постоји знатно оптерећење (већи број ученика од просторних могућности) школа у појединим насељима у којима изградња нових школа није пратила пораст броја деце. На подручју града Крагујевца функционише 8 школа средњег образовања, као и 2 специјалне и 1 средња музичка школа. Постојећи објекти ученичког стандарда не задовољавају потребе очекиване средњошколске популације која долази ван градског подручја, а која аплицира за смештај у овим објектима. Од укупног броја ученика средњих школа (9.000), око 78% је са простора градског насеља, док око 22% (2.000) долази из других средина. Град Крагујевац је универзитетски центар и у свом саставу има 12 факултета (са око 60 програма основних студија) и 5 научних центара, док на Универзитету студира око 20.000 студената и ради преко 800 наставника и сарадника. Факултети у саставу Универзитета, по концепту разуђеног универзитета, налазе се у још пет градова централне Србије (Чачак, Краљево, Јагодина, Ужице, Врњачка Бања) са гравитационим подручјем од око 2,5 милиона становника. У саставу Универзитета је и библиотека као објекат опште научног карактера, чија је делатност у функцији наставно-научних и истраживачких процеса на Универзитету.

На територији општине Баточина постоји објекат матичне основне школе у којој недостаје простор ради организовања једносменског рада и просторије дневног боравка. Приватни сектор не учествује у задовољавању потреба у области образовања. На територији општине Лапово постоје три одељка Основне школе „Светозар Марковић“. Централна школа, која је уједно и највећа, и коју користе ученици од петог до осмог разреда, недавно је реновирана и опремљена по најсавременијим стандардима. Средња школа Лапово школује кадрове: економија, право, администрација, затим остала делатност личних услуга, Туризам, трговина, угоститељство и саобраћај. Основно образовање на територији Општине Рача стиче се у основној школи “Карађорђе” која се налази у самој Рачи, као и у издвојеним одељењима у местима: Мало Крчмаре, Сараново, Ђурђево, Мирашевац, Вучић, Трска, Вишевац, Доња Рача, Сипић, Велико Крчмаре, Сепци Поље, Сепци Брдо и Борци. У општини Рача је објекат основне школе на 3.320m², поседује 16 учионица (886m²), од којих и два кабинета, за физику и хемију, као и информатичку салу опремљену рачунарима са 769 ученика. Спортске терене поред школе поседују и издвојена одељења у Ђурђеву, Сипицу, Сепцима, Саранову и Вишевцу. Средње образовање у општини Рача обавља се у средњој школи “Ђура Јакшић” која има следеће профиле: општа гимназија (4. степен), електротехничар информационих технологија (4. степен) и оператер у прехранбеној индустрији (3. степен). Школа укупно располаже простором од 2,136m², има 41 наставника и похађа је око 300 ученика. Постојеће капацитете образовне инфраструктуре у општини Кнић чине: ОШ „Вук Караџић“ у Книћу, ОШ „Рада Шубакић“ у Гружи, „ОШ Свети Сава“ у Топоници, Средња школа „Добрица Ерић“ у Книћу. Стручни програми доступни у средњој школи су усклађени са захтевима локалног тржишта рада. На територији општине Топола постоје основне школе и једна средња школа. На површини од 20,00ha школских комплекса, укупна изграђена површина објеката намењених основном образовању, на подручју општине Топола, износи сса 5.400m². Средњошколско

образовање обухвата рад једне средње школе ("Краљ Петар I") у Тополи, са образовним профилима: гимназија, производња и прерада хране и машинство и обрада метала. Бруто површина школског објекта износи 3.600m², на комплексу површине 0,64ха. Капацитети постојећих објеката образовне инфраструктуре задовољавају потребе становника општине Топола, како основно, тако и средње образовање. На територији општине Аранђеловац постоји довољан број основних (11) и средњих школа (3), као и основна музичка школа, али постоји недостатак физкултурних сала у наведеним објектима. Основна музичка школа „Петар Илић“ из Аранђеловца користи зграду Дома омладине. Запослено је 43 особе и укупно је уписано 376 ученика, од чега 307 у матичној школи у Аранђеловцу и 69 у издвојеном одељењу у Тополи. Капацитет објекта Дома Омладине у Аранђеловцу испуњава услове за рад ове установе. Постоји и Академија струковних студија Шумадија, Одсек Аранђеловац.

Културна и научна инфраструктура

У Крагујевцу делује низ културних институција надрегионалног значаја (Књажевско-српски театар, Народни музеј, Историјски архив, Завод за заштиту споменика културе, Библиотека, Музеј Спомен парк...), као и мноштво објеката локалног значаја - Градски дом, Дом синдиката, Дом омладине и др. Са укупном површином око 16.000m² изграђеног простора ни у једној од наведених области културе, нису задовољени урбанистички нормативи, ни за постојећи број становника. Историјски архив Шумадије има потребу за простором депоа према одговарајућим стандардима за ову делатност. Генералним планом задржава се на постојећој локацији уз могућу реконструкцију, доградњу и надградњу. Књажевско-српски театар је основан 1835. године и најстарије је позориште у Србији. Постојећи објекат је изграђен 1929. године, а његова површина је око 2.000 m², површина земљишта 0,23ха, капацитет 263 места. Постојећи објекат не задовољава потребе града и региона. Објекти културе који недостају у Крагујевцу су: Народна библиотека „Вук Караџић“, Градска дворана „Шумадија“, Позориште за децу и младе, Установа културе „Кораци“. Научноистраживачка делатност у Крагујевцу обавља се у оквиру Универзитета који у свом саставу има 12 факултета (са око 60 програма основних студија) и 5 научних центара. Носиоци програма научних истраживања из делокруга Универзитета су Центар за интердисциплинарне и мултидисциплинарне студије и истраживања, Центар за научна истраживања САНУ и Универзитета, као и факултети у саставу Универзитета. Центар изузетних вредности (Центар за матичне ћелије) као научна установа ради при Медицинском факултету Универзитета. Објекат је у изградњи, површине 11.500 m² на комплексу површине 1,7ха, између Клиничког центра и објеката Универзитета. Од 2016. године град Крагујевац је преузео од РС оснивачка права Центра за стрна жита који је власник 98 лиценцираних сорти стрних жита и функционише у објекту некадашње Ниже пољопривредне школе. Центар више не располаже земљиштем односно огледним пољима, које је трансформисано у грађевинско земљиште у оквиру радне зоне Феникс. Институт за информационе технологије налази се у саставу Универзитета у Крагујевцу и не поседује адекватан сопствени простор неопходан за обављање научно-истраживачких делатности.

У општини Лапово постоји зграда Дома културе, у склопу које је биоскопска сала, такође постоји и зграда библиотеке. У општини Рача постоји недостатак објеката културе јер су постојећи у лошем стању. Градско насеље Рача има Дом Културе, у који су смештени Културни центар и Народна библиотека „Радоје Домановић“. У свим селима на територији општине Рача постоје домови културе, као објекти културе, којима је такође потреба реконструкција.

Постојећи културни објекти у општини Кнић су Дом Културе у Книћу, Дом Културе у Топоници и Дом Културе у Гружи. Делатност културе на подручју општине Топола одвија се преко институција општинског (локалног значаја) и републичког надрегионалног значаја. На подручју градског насеља Топола налазе се: Дом културе са биоскопом и библиотеком (1.235m²), музеј - „Карађорђево град“ (730m²), музеј и галерија „Карађорђево Топола“ – Опленец (8.000m²). Објекти који су везани за просторну и културно-историјску целину "Карађорђево Топола", задужбину краља Петра I Карађорђевића (у центру Тополе и на Опленцу), имају шири, републички значај. Већи број објеката у оквиру ових целина, обављају делатност културе: Библиотека, Карађорђево конак који је у функцији музеја са сталном меморијалном поставком „Вожд Карађорђе“, затим Музеј и галерија. У Тополи се налази и Карађорђево касарна – објекат посебних вредности, спратности П+1, површине комплекса од 0,28ха. На сеоском подручју делатност културе обављају домови културе различитог карактера и капацитета. У 17 насеља постоји објекат ове намене, а 9 објеката је грађено наменски – у насељима укупне површине око 3.500m². Остали домови културе (насеља: Блазнава, Горња Трнава, Жабаре, Клока, Крћевац, Светлић, Божурња, Маскар и Рајковац), налазе се у оквиру објеката других намена (задружни домови, месне канцеларије, школе и др.), са површином од око 1.620m². Сеоске библиотеке постоје у појединим сеоским насељима у оквиру објеката других намена: у насељима: Загорица, Овсиште, Јарменовци и Шуме - у оквиру школских објеката; Доњој Трнави и Јунковцу – у оквиру домова културе; у Наталинцима и Рајковцу – у оквиру спомен-кућа. Укупна површина објеката намењених делатности културе, на градском и на сеоском подручју, износи око 16.700m². Просторни капацитети по критеријуму расположивог простора су у већини насеља одговарајући уз потребну грађевинску реконструкцију и програмску ревитализацију. Урађен је пројекат Визиторског центра са галеријом Краљице Марије и просторима на отвореном (амфитеатри, летња позорница, пешачке зоне, трг). Дом културе са биоскопом је неопходно реновирати, као и све домове култура у сеоским подручјима који су ван функције. У Аранђеловцу се налази Народни музеј који је, поред бављења основном делатношћу, заштитом покретних културних добара, старалац над пећином Рисовача, културним добром од великог и природним добром од изузетног значаја, као и над Окућницом Илије Милошевића, културним добром, познатијим као Етно домаћинство, и Знаменитог места „Орашац“ у Орашцу – утврђеног за знаменито место и категорисано као културно добро од изузетног значаја. Објекат музеја се налази на површини од 2,5ха. Површина објекта је 544m²; пећина Рисовача као природно и културно добро на површини од 1,32ха. Површина објеката је 160m². Пећина Рисовача је такође под управом Народног музеја Аранђеловац. Тренутно је у фази израда техничке документације за изградњу визиторског центра поред пећине; Центар за културу и образовање своје активности обавља у објекту „Дворана Парк“ који је истовремено и биоскоп и која располаже са 701 седиштем и у њој се свакодневно одвијају програми. Објекат је довољан за реализацију програма Центра за културу Аранђеловац; Народна библиотека „Свети Сава“, као наследник Читаонице основане у Аранђеловцу у 19. веку. Библиотека се налази у центру насеља у простору од 400m², у приземљу вишепородичног стамбено-пословног објекта; Дом омладине у који је смештена основна музичка школа „Петар Илић“, на комплексу од 0,14ха. Површина објекта 1.161m², спратност По+П+1. Поседује салу, која се користи за концерте, али којој је неопходна реконструкција како би испуњавала адекватне услове за одржавање концерата уметничке музике.

Спортска инфраструктура

У Крагујевцу постоји хала Језеро која није опремљена за одржавање великих спортских манифестација и има проблем са осветљењем, старим прилазима за хитну помоћ, бројем седећих места итд. Такође, постојећи фудбалски стадион је стар и неадекватан за играње већих утакмица, јер нема рефлекторе за играње у каснијим / вечерњим сатима а трибина није покривена. Недостаје већи број физкултурних сала у школама. Приватни сектор задовољава потребе у минималном проценту, већи број спортских објеката је под управом ЈЛС или Министарства спорта.

Основни објекат спортске инфраструктуре у Лапову је спортска сала површине 2.40 m², намењена ученицима основних и средњих школа за извођење наставе физичког, а користе је спортска друштва. У плану је и комерцијална намена, као сајамски простор. Отварањем школско – спортске сале у Лапову смањен је у великој мери проблем бављења спортом грађана у зимском периоду. Поред спортске сале, постоји и фудбалски стадион ФК Локомотива са трибином капацитета око 1.500 места, као и терени за мали фудбал и кошарку (код стадиона и код школе). Код фудбалског стадиона налази се и теретана на отвореном. У општини Баточина постоји стадион Ф.К. „Слоге“, терени у школама, али недостаје спортско – рекреациони центра мултифункционалног садржаја (балон хала, базен, тениски терен, и сл.). У оквиру централне школе у Рачи постоје спортски терени за кошарку, фудбал и одбојку, спортско-школска сала, два терена за тенис као и сала за стони тенис. Спортске терене поред школе поседују и издвојена одељења у Ђурђеви, Сипићу, Сепцима, Саранову и Вишевцу. Насеље Рача располаже отвореним пливачким базенима, тереном за тенис, кошаркашким игралиштем, тереном за мали фудбал и фудбалским игралиштем. У селима Мирашевац, Доње Јарушице и Велико Крчмаре недавно су изграђени мултифункционални терени (рукомет, мали фудбал, кошарка и одбојка). Фудбалска игралишта имају села: Поповић, Мирашевац, Сараново, Сепци, Вучић, Сипић, Доња Рача, Бошњане, Велико Крчмаре, Мало Крчмаре, Војиновац, Трска, Вишевац, Борци и Ђурђево. У склопу ОШ „Вук Караџић“ у Книћу налазе се кошаркашки, одбојкашки и фудбалски терен, у склопу ОШ „Рада Шубакић“ у Гружи кошаркашки терен, у склопу „ОШ Свети Сава“ у Топоници фудбалски терен. У склопу мотела „Равни Гај“ у приватном власништву налазе се тениски терен, у спортској сали кошаркашки терен и затворени базен. На подручју општине Топола, постоје: фудбалски терен ФК „Карађорђе“ и мини пич терен, на површини од око 1,50ha; терени и објекти у оквиру Карађорђевог Топола на Опленцу (базен, тениски терен, стрелиште, куглана). У школским комплексима постоје терени за мале спортове затвореног и отвореног типа. Спортска сала уз основну школу "Карађорђе", површине око 1.000m², користи се као физкултурна сала, али и као спортска хала за потребе општине, за јавне спортске приредбе и рекреацију. Основне спортске објекте на сеоском подручју представљају фудбалска игралишта и терени за мале спортове којих има у готово свим насељима општине (21), али нису сва игралишта прописаних димензија. Десет насеља немају спортске терене. Терене за мале спортове имају у оквиру школских дворишта и насеља: Топола, Белосавци, Блазнава, Винча, Горња Шаторња, Горња и Доња Трнава и Наталинци. У Аранђеловцу постоји Спортски савез као спортска асоцијација удружених клубова, спортских друштава и гранских савеза. Најважније површине и објекти спорта и рекреације у градском подручју су: Спортско рекреативни центар Шумадија; терени фудбалског клуба Шумадија; терен фудбалског клуба Шамот; терен омладинског фудбалског

клуба Аранђеловац. Поред ових спортских површина и објеката, који су површине јавне намене, постоје и они у приватном власништву: спортски садржаји хотела Извор, спортски центар Иванчевић, базени који се користе у комерцијалне сврхе: у хотелу Рујна Зора, Вили „Александар“ у Орашцу, имању „Дедина трешња“ у Орашцу, и базени „Тахити“ у Орашцу. Спортске терене и сале у основним и средњим школама, такође користе и спортисти и рекреативци.

5.2 ЕКОНОМИЈА

5.2.1 Општа економска кретања и тржиште рада

Запосленост

У Шумадијском округу у последње 4 године приметан је пад броја незапослених, као и раст просечне нето зараде (табела 3).

Табела 3: Број запослених, незапослених, просечна нето зарада

Шумадијски округ	2018	2019	2020	2021
Број запослених	83.779	85.489	87.589	90.180
Број незапослених	28.635	27.172	25.143	24.284
Просечна нето зарада у РСД	46.279	50.425	55.042	60.514
Бруто додата вредност у мил. РСД	131.459	141.368	140.565	
БДВ по глави становника (у хиљ.РСД)	464	503	504	

Стопа незапослености у Граду Крагујевцу је 11,9 %. Укупан број запослених у Крагујевцу за 2020. годину је био 54.144 и расте укупно и по полу. Највише запослених има у прерађивачкој индустрији (30%), потом трговини на велико и мало (15%), и здравственој и социјалној заштити (9%). Број запослених је од 2015. до данас у порасту у секторима прерађивачке индустрије, грађевинарства, трговине на велико и мало, услуге смештаја и исхране и у сектору стручне, научне, иновационе и техничке делатности. Највећи проценат незапослених су лица са III и IV степеном образовања – 8.207 (4.757 жене), а значајан број је и без или са минималним степеном образовања – 3.847 (2.163 су жене). За одређена занимања нема довољно квалификоване радне снаге, нпр. кувари, вариоци, металурзи, керамичари, тесари и сл.

Укупан број запослених у општини Баточина у 2021. години је био 2.671. Највећи број запослених је у прерађивачком сектору, чак 42%, док је у сектору трговине на велико и мало запослено 16%. Остали сектори су мање присутни. Исте године је евидентирано 1.610 незапослених лица. У односу на 2016. годину дошло је до смањења броја незапослених лица за

22%. Најбројнија групација незапослених је са средњом стручном спремом, односно 60% од укупног броја незапослених лица. Високо учешће у посматраној структури остварује групација незапослених лица без квалификације, односно 31% којима је потребно унапређење радних способности. Од укупног броја незапослених 55% чини незапослене жене. Постоји дугорочна незапосленост код становништва са средњом стручном спремом, као и код категорије лица старијих од 55 год. У општини Лапово од 2015. до 2019. године подаци показују благо повећање броја запослених лица. На крају посматраног периода 2019. године, општина Лапово је имала 2.080 регистрованих запослених особа, што је, у односу на 2015. годину, представљало увећање за 24,4%. Највише запослених има у прерађивачкој индустрији (33%), потом у сектору саобраћаја и складиштења (23%) и трговини на велико и мало (13%). Тренутно се на територији општине Лапово отварају компаније које углавном потражују раднике са средњом стручном спремом, тако да постоји квалификована радна снага. Запосленост у општини Рача расте у последње три године, од 2.903 запослених колико је било 2019, до 3025 у 2021. години. Са растом броја запослених више се повећао проценат запослених жена, па су тако жене у 2019. чиниле 38,65% запослених, док у 2021. години чине 40,07% запослених. Према сектору привреде, највише запослених има у сектору прерађивачке индустрије (44,33%) и у сектору трговине на велико и мало (10,97%). Регистровани индивидуални пољопривредници чине око 15% укупно запослених. Око 70% укупне запослености генеришу мала и средња предузећа (МСП). Укупан број дугорочно незапослених је 522, што чини 67,18% укупно незапослених. Најзаступљенија група је од 30-54 године са 51%. Квалификована радна снага која одговара на потребе привредних кретања постоји делимично. Стопа запослености у општини Кнић је 27%, а стопа незапослености је 30%. Од укупног броја запослених у 2021. години, 64% чине мушкарци, а 36% жене. Процент жена у укупном броју запослених незнатно се повећао се у односу на 2019. годину, када је износио 33%. У Книћу највише запослених има у прерађивачкој индустрији (22%), сектору трговине на велико и мало (13%) и у сектору здравствене и социјалне заштите (5%). Регистровани индивидуални пољопривредници чине 18% укупно запослених. Као главни узрок незапослености издваја се неодговарајућа стручна спрема, обзиром да је висок проценат незапослених лица без квалификације - са основном школом. Процент младих на евиденцији се смањује у последње 4 године, док највише незапослених има у старосним добима од 40-49 година и од 50 – 59 година. У већој мери задовољене су потребе тржишта, поједина занимања су дефицитарна као што су грађевински радници, заваривачи, возачи. Стопа запослености према општини пребивалишта Топола износи 29,49%, док је стопа незапослености 7,04%. Процент запослених се значајно повећао са 13,17% у 2013. на 24,16% у 2019. године због пораста укупног броја запослених са једне и смањења процењеног броја становника са друге стране. Највише запослених има у прерађивачкој индустрији (18%), сектору трговине на велико и мало (15%) и у сектору образовања (7%). Регистровани индивидуални пољопривредници чине 27,1% укупног броја запослених, а број запослених у пољопривреди, шумарству и рибарству чини 2,3% укупног броја запослених. Од 2010. до 2019. приметан је пораст броја запослених у секторима пољопривреде, шумарства и рибарства, прерађивачке индустрије, грађевинарства, трговине на велико и мало, хотела и ресторана, саобраћаја и складиштења, финансијског пословања, државне управе и других комуналних, друштвених и личних услуга. Предузетници и запослени код њих чине 21,6% од укупног броја запослених у општини Топола. Број незапослених је у благом опадању од 2018. године. Од укупног броја незапослених 59,1% чине жене, 43% су они

који први пут траже запослење а 30,7% су особе без квалификација. По старосним групама, највише је незапослених старости од 30-39 година и од 40-49 година. Највећи број незапослених лица је без квалификација, те са четвртим и трећим степеном стручне спреме. Број лица са вишим нивоима стручне спреме је значајно мањи. Укупан број регистрованих запослених лица према општини пребивалишта Аранђеловац за 2020. годину је 13.440. Стопа запослености мушког становништва расте брже од стопе запослености женског становништва, обзиром на структуру привреде. Стопа раста запослености је уочена пре свега у сектору Ц - прерађивачке индустрије и у сектору Г – трговина на велико и мало, док је пад стопе запослености примећен у сектору К – финансијске делатности и делатност осигурања. На евиденцији НЗС је 2022. било укупно 3.264 незапослена, односно 12,2%. Од укупног броја запослених који живе у Аранђеловцу 17,4% ради у великим привредним друштвима. Образовна структура није довољно усклађена са потребама привреде.

Мобилност запослених

На територији Града Крагујевца постоји организовани градски и приградски превоз који у великој мери одговара потребама запослених.

На територији општина Кнић, Лапово и Баточина не обавља се комунална делатност градски и приградски превоз путника. У Рачи је организован међуградски превоз, али нема јавног градског. У општини Топола постоји Уговор између Општине и јавног превозника, где се обезбеђују ђачке и радне линије превоза. Међутим, превоз не одговара свим потребама запослених, због радног времена. Постоји организован градски превоз у Аранђеловцу који одговара потреби свакодневних путовања.

5.2.2 Привреда и пословно окружење

Привредни субјекти

Број привредних друштава на Урбаном подручју је у благом паду у последњих пет година, али са стабилним бројем око 3.000, насупрот броју предузетника који је порастао за 15%.

Број привредних друштава на Урбаном подручју

	2018.	2019.	2020.	2021.
Активних	3.358	3.042	3.060	3.087
Новооснованих	221	220	174	197
Брисаних / угашених	89	531	156	151

Број предузетника на Урбаном подручју

	2018.	2019.	2020.	2021.
Активних	10.614	11.345	11.709	12.239
Новооснованих	1.632	1.751	1.441	1.610
Брисаних / угашених	923	1.018	1.085	1.080

Укупан број активних привредних друштава на територији града Крагујевца је 2.035 што чини 66% укупно активних привредних субјеката у Шумадијској области. Број предузетника у истом

периоду је 7.843, односно 66,8%. Посматрано по делатностима, највећи број предузећа послује у секторима прерађивачке индустрије и трговине. У структури локалне привреде према величини доминирају микро и мала предузећа (96%). Укупни пословни приходи привредних друштава која послују у Крагујевцу у 2020. години су износили 207.227.938 хиљада РСД што чини 68,5% укупних прихода привредних друштава остварених на територији Шумадијске области. У периоду 2018-2020. година пословни приходи су смањени за 11,7%, односно 27.516.975 хиљада РСД. Број привредних предузећа у Крагујевцу на 10.000 становника је 120. Број предузетника на 10.000 становника је 450. Мала (97,7% од укупног броја) и средња предузећа (1,8%) су најбројнија и упошљавају 58% свих запослених, са растућим трендом који је последица константног пораста броја предузетника, као и расположивих националних и локалних програма за подршку МСП. Ово је уједно највиталнији и најиновативнији део привреде. Број активних предузећа на територији општине Баточина био је у 2021. години 69, од чега микро предузећа 78%, мала предузећа 12%, а средња предузећа чине 10%. Највећа предузећа на територији општине припадају прерађивачком сектору (Grah Automotive, Serboteknika, Алуролл, Полипак д.о.о., Брзан-пласт, Минела Д.О.О.), па се то може сматрати најдоминантнијим привредним сектором у Баточини. Активних предузећа на територији општине Лапово је 56, од чега микро величине 76%, мала предузећа 21%, а велика предузећа чине 3%. Активних предузетника је 236. Активних привредних друштава на територији општине Рача било 72, а регистрованих предузетника 336. Општина Кнић има активних привредних друштава 121, регистрованих предузетника 431, а пољопривредних газдинстава 3941. На територији општине Топола било је активних привредних друштава 234, регистрованих предузетника 778, број привредних друштава на 1000 становника је 12, а предузетника 39. Укупан број активних привредних друштава на територији општине Аранђеловац је 443, од којих 4 велика, 11 средњих и 428 мала/микро предузећа, док је број активних предузетничких радњи је 1913 (2 средња +1913 мали/микро).

Инвестиције

Град Крагујевац је од 2019. до 2022. године имао већи број страних компанија које директним улагањима учествују у привреди града. Издвајају се фирме из аутомобилске индустрије: Yanfeng International Automotive Technology Serbia д.о.о. из Кине, Yanfeng Seating д.о.о. из Кине, Teknia KG д.о.о. из Шпаније, СТ Park д.о.о. из Чешке и Vecchis Osiride д.о.о. из Италије. Укупна вредност свих инвестиција у аутомобилску индустрију је 55,8 милиона еура, од чега је највише инвестиција од кинеских и чешких компанија. Друга грана привреде у којој је у последње три године било великих страних инвестиција је индустрија шинских возила, у коју послују компаније Siemens Mobility д.о.о. из Немачке, IME-AUTOLIFT д.о.о. из Аустрије и CAF д.о.о. из Шпаније. Укупна вредност свих инвестиција у аутомобилску индустрију је 20,7 милиона еура. У области грађевинских машина фирма WACKER NEUSON д.о.о. из Немачке уложила је 2022. године 1,6 милиона еура. Улогу и значај директних страних улагања у привреди општине Баточина најбоље илуструју три производна погона и то: Grah automotive, Serboteknika, Moretto. Привредну структуру општине Аранђеловац чине предузећа чије је доминантно седиште на територији општине Аранђеловац, осим компанија Баумит, Омиа Венчац и Књаз Милош које тренутно значајно проширују своје капацитете.

Привредне зоне

На територији Града Крагујевца постоји већи број радних и пословних зона: Радна зона Застава – матична локација; Радна зона Грошница; Радна зона Илићево; Радна зона Складишта; Радна зона Сервис; Радна зона Петровац; Индустриска зона Феникс; Слободна зона Шумадија; Радна зона Собовица – Лужнице.

На територији општине Баточина постоје више простора и целина урбанистичким плановима предвиђених за привредне зоне (индустриска зона „Брзан“ у Брзану и индустриска зона „Жировничко поље“ на територији катастарских општина Бадњевац и Жировница), али које нису довољно комунално и инфраструктурно уређене, док је централна привредна зона у самом насељу Баточина већим делом попуњених капацитета, што се простора тиче. У Лапову постоје четири радне зоне у којима су стационарна углавном већа предузећа. У насељу Рача налази се радна зона „ Запад“ површине око 62ha и обухвата изграђене пословно-производне објекте на излазном правцу ка Тополи, као и планиране површине за ширење ове зоне у долини реке Рача. У овој зони је предвиђена реконструкција и модернизација постојећих технолошких процеса, као и изградња нових, уз обавезу увођења “чистих” технологија, у циљу заштите квалитета животне средине. Развој пословно-производних делатности је организован у две зоне. Концепт организације ових делатности условљен је постојећим стањем и формираном радном зоном на излазном правцу ка Тополи, која чини вредну brownfield локацију, али и потребом да се обезбеде нове површине за развој пословно-производних делатности, у циљу стварања просторних предуслова за бржи развој и привлачење потенцијалних инвеститора. Постоје индустриска зона Кнић, величине 49ha у јавном власништву и радна зона Равни гај, намењена пословању на површини од 33,6ha у приватној својини. У општини Топола не постоје радне зоне, док простору општине Аранђеловац постоје две индустриске зоне у којима је сконцентрисан највећи број привредних субјеката и то у насељима Бања, Буковик, Врбица и Стојник.

5.2.3 Туризам и култура

Туристичка инфраструктура

На територији града Крагујевца према броју угоститељских објеката за смештај највише је регистрованих апартмана (73) са укупно 156 индивидуалних лежаја, затим собе (51) са укупно 108 индивидуалних лежаја; 11 гарни хотела са 276 индивидуалних лежајева; 11 преноћишта са укупно 296 индивидуалних лежајева; 7 сеоских туристичких домаћинстава са укупно 24 индивидуалних лежаја; 6 хотела са укупно 446 индивидуалних лежајева и 1 кућа са укупно 7 индивидуалних лежаја. У надлежности ЈЛС постоје 4 некатегорисана објекта са укупно 846 индивидуалних лежајева.

Туристички промет града Крагујевца за 2021. годину

БРОЈ ДОЛАЗАКА				БРОЈ НОЋЕЊА		
Година	Укупно	Домаћи	Страни	Укупно	Домаћи	Страни
2021.	37.526	28.102	9.424	134.911	82.536	52.375

Крагујевац располаже релевантним туристичким ресурсима и потенцијалима и има 7 од укупно 9 основних туристичких производа, колико их је дефинисано националном Стратегијом развоја туризма. Крагујевац је град изузетног културно – историјског и индустријског наслеђа. Издваја Милошев венац као културно – историјска целина повезана са периодом од 1818. до 1841. године када је Крагујевац био престоница Кнежевине Србије. На овом простору се налазио комплекс двора кнеза Милоша Обреновића, а упркос страдањима овог комплекса у више наврата, данас се на овом простору налазе значајни историјски објекти престоног периода, али и из друге половине 19. и прве половине 20. века. Посебно значајан ресурс за развој гастро туризма у Крагујевцу јесу дестилерије и винарије на територији града и у непосредној околини које поседују дегустационе сале и организују специфичне програме посете и дегустације. На простору града Крагујевца налазе се и зоне погодне за рекреацију и спортске активности, а које имају туристички потенцијал: Велики парк и Шумарице; бициклическа рута 105; Шумаричко језеро; Авантура парк који се налази на језеру у Шумарицама; Ботаничка башта; комплекс базена на отвореном; Бубањ језеро; Планина Бешњаја и др.

Туризам се као привредна грана у општини Баточина налази у почетној фази развоја. Установљене су локалне манифестација и амбиција да прерасту са локалног у виши, национални ниво (Обредни хлебови, Сабор Свети Пророк Илија, Госпојински сабор). Смештајни капацитети општине сведени су на објекат „Cider&Squash“, који као сеоско туристичко домаћинство које прима госте из земље и иностранства. У 2022. години изражен је тренд раста броја ноћења, тако да је 8 апартмана у објекту са до 20 кревета, попуњено викендом. Недостају нови угоститељски објекти, посебно ресторани са понудом домаће хране и пића који би радили свакодневно. Главни објекти и садржаји општине Баточина који привлаче туристе су: „Бора лавиринт“, забавни парк за децу и одрасле са највећим лавиринтом у Европи и највећим трамболина парком на Балкану. Комплекс нуди и замкове за игру, јединствену играоницу, мини голф терене, башту за одмор и ресторан са брзом храном. Комплекс има капацитет од 2.000 посетилаца у дану. Осим индивидуалних и породичних, организује и колективне посете, екскурзије, и сл; подрум „Стари хрест“, породична винарија породице Стевановић из Жировнице. Из године у годину производи све веће количине врхунских вина и ракија. За туристе организује и посете својим виноградима и чувеном храсту старом преко 200 година. У дегустационој сали капацитета 70 места организују се појединачне и групне посете и већ неколико година су део Шумадијске винске туре. Број посетилаца је у 2022. већи у односу на претходне године, а највиши пораст бележи број туриста из земаља региона; манифестација „Обредни хлебови“, у организацији удружења „Златне руке Баточине“ покренута је пре 15 година. Јединствена је по томе што се на њој приказују хлебови који кроз историју прате обичаје Срба (младина погача, саборник, славски, божићни, ускршњи колач...). Окупља удружења ручне радиности из читаве земље, а и све већи број посетилаца. Организује се сваке прве суботе у октобру месецу. Природних потенцијала за развој рекреационих зона општина Баточина има најпре у природном резервату „Рогот“ (340ha шуме), којим газдују „Србијашуме“. Постојећи терени за спорт и забаву, као што су комплекс у насељу Нова Лозница, теретана на отвореном у близини Баточинске цркве и мобилијар на Карађорђевој тргу у центру Баточине, пружају мноштво могућности за бављење спортом и рекреацијом и деце и младих. Удружења „Златне руке Баточине“ производи плетене, ткане и везене сувенире, одевне и употребне предмете. На условима за унапређење туристичке понуде општине Лапово ангажован је Културно-туристички центар „Стефан Немања“ Лапово. Примарна понуда смештаја у општини

Лапово је у постојећим капацитетима: ресторан „Капија Шумадије“ (24 лежаја) и ресторан „Стражевица“ (8 лежаја). На територији општине Лапово туристима је доступна богата гастрономска понуда, а развио се етно туризам кроз деловање УЖ „Моравске шаренице“ и УЛУ „Светлост“ и стварање сувенира и ручних радова, уметничких дела и њихово пласирање на сајмовима, етно фестивалима и сличним манифестацијама. Врло значајан је културни туризам, али и спортско-рекреативни, ловно-риболовни, културно-манифестациони, дечији, сеоски, излетнички, омладински и други видови. Допринос развоју туризма дају удружења: Ловачко, Риболовачко, Бициклисти, Азил за коње „Старо брдо“, КУД Лапово, УЖ „Моравске шаренице“, УЛУ „Светлост“, Удружење воћара и виноградара „Црвени брег“, Бицикличко удружење, Бајкери, Плесачи „Адвенце клуб“, УГ „Зора“, Коло Српских Сестара, Кинолошко удружење „Пирамида“. Од 2006. године створене на територији општине Лапово одржава се низ туристичких манифестација: Вину у част; Дани отворених дворишта – избор најлепших дворишта у три категорије: етно, парк и најлепше двориште; међународна изложба уметника "Град музеј железнице Лапово"; етно фестивал "Дани Моравских шареница" - изложба експоната и етно-производа ручне израде. У туристичку понуду општине Рача, као најзначајније културно историјске локације убрајају се Етно комплекс „Петрови двори“у Вишевцу који представља реконструкцију домаћинства Карађорђевог оца Петра и садржи сталне изложбене поставке, споменик у част Вожду подигнут 2004. године, као и чесму коју је подигао Краљ Александар Карађорђевић, Карађорђевог дома у Рачи, велелепни дворца са почетка 20. века чија се обнова планира у наредном периоду, Црква брвнара у Рачи. Само је Етно комплекс ради. Не постоји развијена туристичке инфра и супраструктура. Ловачки дом у Рачи, који има смештајних капацитета, је у завршној фази припрема за рад. Олимпијски базен у Рачи у току летње сезоне посети свакодневно више стотина људи, хала и терени за мале спортове од којих су најинтересантнији терени за мали фудбал, кошарку и тенис, као и пешачке стазе на брду Градишту које су још ивек неформалне али се планира њихово уређење. Основну смештајну инфраструктуру у општини Кнић чини Хотел Равни Гај, четири специфични комплекса са базеном и шест сеоских домаћинстава. Просечни број ноћења у сеоским домаћинствима на месечном нивоу је 7, док је у хотелу нешто већи број 13. На територији општине Кнић туристима су доступни и пратећи садржаји: бицикличка рута, пешачке стазе, планинарске стазе - Гледишке планине, Котленик, Борачки крш, спортска сала у оквиру комплекса Равни гај. У општини Топола је број долазака туриста у 2020. години био је значајно мањи у односу на претходне две године, посебно у броју страних туриста. У 2018. години забележено је 2.504 долазака домаћих туриста и 1.314 страних туриста, а у 2019. години тај број био 1.921, односно 1.041. Основне смештајне и угоститељске капацитете на територији општине Топола чине хотел „Стари Опленец“ са 80 места, апартмани, коначишта и ресторани са смештајем. Постоји 29 категоризованих сеоских туристичких домаћинстава, од чега су 20 сеоских, а 9 су регистровани као предузетници. Најизразитији видови туризма су: културни, рурални туризам, вински, манифестациони, ловни и викенд туризам. Локалитети споменичког наслеђа су највећим делом груписани у комплексу Задужбине краља Петра I на Опленцу и у Тополи – црква светог Ђорђа на Опленцу, Карађорђево град, Кућа краља Петра, Виноградарева кућа, Краљевска винарија. Рурални туризам располаже са преко 3.500 газдинстава. Базу за развој винског туризма представља осам регистрованих винарија са заштићеним географским пореклом, које се налазе на дефинисаном винском путу Шумадије и представљају изузетан потенцијал за стварање додатног прихода од туризма. Манифестациони туризам је туристички производ који

доводи највећи број гостију у Тополу, док је ловни туризам најзаступљенији на подручју планине Рудник али и у свим осталим селима. Топола представља једно од најпопуларнијих викенд излетишта на подручју Шумадије. На подручју општине Аранђеловац највише афирмисани је бањски (здравствени, рехабилитациони и рекреативни) у Буковичкој Бањи и нешто мање спортско-рекреативни, излетнички и манифестациони туризам. Нису довољно искоришћени мотиви за пословни, рурални, еколошки, ловни, етнолошки и транзитни туризам. Туристички смештај концентрисан је на подручју Буковичке Бање у оквиру хотела „Извор“ и више приватних пансиона. Бањски туризам је главни мотив за долазак туриста, уз захтеве за подизањем стандарда и разноврсности понуде. Главни ресурс овог вида туризма су лековита минерална вода, глина и клима од чијих вредности, односно индикационог подручја лековитих фактора, зависи квалитет бањске понуде. У Буковичкој Бањи се налази уређен парк који захвата површину од око 20ha и истовремено је и отворена изложба савремених скулптура приказаних за време смотре "Мермер и звуци" која се традиционално одржава од 1966. године. У парку се налази и трим стаза. Непосредно поред парка на падини Букуље налази се дечије летовалиште "Букуља", где постоји и неколико одмаралишта, туристичко насеље „Партизанска чесма“ (са више бунгалова) и више групација вила, викендица и камп-кућа. На Венчацу у Забрежју постоји тзв. викенд насеље „Београдско село“. Популарне су и пешачко-излетничке стазе на правцу бањски парк-Букуља-Венчац-Аранђеловац, као и Орашац-Аранђеловац о којима се стара Планинарско друштво "Букуља". На подручју општине постоје ловишта богата ситном дивљачи, као и водоакумулација "Гараши" погодна за риболов и рекреацију на води. Спортско-рекреативни туризам, с обзиром на потенцијале није довољно заступљен. Објекти спортских клубова нису довољно интегрисани у туристичку понуду, посебно за потребе припреме спортиста иако постоји спортско-рекреативним центар „Шумадија“ у чијем саставу су: велика спортска хала капацитета 2000 гледалаца (за рукомет, одбојку, кошарку) мала сала капацитета 300 гледалаца (за кошарку, одбојку, борилачке спортове и др.), отвореним теренима за кошарку, одбојку, фудбал, као и др.; спортски комплекс „Иванчевић sport & tourist resort (у чијем саставу су тениска терена, спортска хала за мале спортове и др.); травнатим терен фудбалског клуба „Шумадија“ и др. Значајна туристичка атракција је и Брдско-планински комплекс Букуља-Венчац.

Културна баштина

Културна баштина Крагујевца је у највећој мери везана за културно – историјски комплекс Милошевог венца, односно старо градско језгро у којем се налазе објекти и институције настале у 19. и првој половини 20. века. Период стварања модерне српске државности и успостављања темеља друштвеног, политичког и културног живота Србије несумњиво је везан за Крагујевац. Просторна културно – историјска целина „Војно – технички завод“ је настала подизањем Тополивнице у Крагујевцу, а представља значајно индустријско наслеђе Балкана. Она представља место рођења српске индустрије. Место је где су 1853. године изливени први топови, пуштена у рад прва електрична централа и где је настала прва Војно занатлијска школа. У граду се налазе три музеја: Народни музеј, музеј „Стара ливница“ и музеј „21. октобар“. На територији Града Крагујевца, у сеоском подручју, налази се велики број непокретних културних добара и то: Црква Св. Петра и Павла и Петрова воденица у селу Грошници; праисторијско насеље и спомен чесма у селу Дивостин; црква Светог Илије у Доњим Грбницама; манастир Драча, етно двориште у селу Драча и др. У селима такође постоји велики број (61) археолошких

локалитета из периода средњег века, антике и праисторије. Културну и градитељску баштину у урбаном подручју града Крагујевца чине непокретна културна добра: Амиџин конак саграђен 1818. године и репрезент је балканско – оријенталног стила; стара (Придворна) црква подигнута је 1818. године и у њој је одржана Сретењска скупштина 1835. године, Зграда Старе скупштине се налази крај Старе цркве; подигнута је 1859. године, конак кнеза Михаила саграђен је 1860. године у којој су данас управа Народног музеја и музејска библиотека; Прва крагујевачка гимназија је једна од најмонументалнијих школских зграда подигнутих у Србији у XIX веку. Саграђена је 1887. године и тада је прва Гимназија у Србији, основана 1833. године, добила своју зграду; зграда Књажевско – српског театра изграђена 1928. године за потребе првог позоришта у Србији; зграда градске тржнице саграђена је 1828/29. године као најлепша пијачна хала у Србији; Кнежев арсенал као јединствени војно индустријски и архитектонски комплекс у Србији и Европи са музејом „Стара ливница“; Спомен – парк „Крагујевачки октобар“ на 352 хектара у спомен стреланим ђацима и професорима кога посети око 30.000 туриста.

Најзначајнији културни локалитети у општини Баточина су археолошко налазиште Јеринино брдо и 19 археолошких локалитета из периода средњег века, римског периода, неолита и бронзаног доба. Најстарији верски објекат у општини је манастир „Грнчарица“ у Прњавору, са почетка 14. века. Црква брвнара у Брзану је најстарија црква у општини. Представља непокретно културно добро и под заштитом је државе још од 1948. године. Културно-историјску баштину општине Лапово углавном чине споменици посвећени историјским дешавањима на простору општине и њене околине. На подручју општине Лапово постоји и неколико археолошких локалитета (6). Културну баштину општине Рача чине Кућа народног хероја Павла Цукича у селу Велико Крчмаре и Капела-брвнара у селу Сепци. Поред ових споменика, на територији општине постоји и 51 археолошки локалитет. Значајни споменици културе на територији општине Кнић налазе се у местима Топоница (Зграда старе школе, Спомен кућа и Стара кућа Радомира Лазовића), Честин (Кућа Петра Туцаковића, Средњевековни град и Црква манастира Каменац), Лесковац (Кућа Марка Станојевића), Врбета (Кућа полубрвнара), Борач (средњевековни град) и Бечевица (Мрњина црква). Поред ових, на територији општине Кнић постоји и 31 археолошки локалитет из периода неолита, антике, средњег века и XIX века. По свом културно-историјском наслеђу општина Топола спада међу најбогатије општине у Србији. Ова тврдња је оправдана улогом коју је Топола имала у току Првог српског устанка и касније за време владавине династије Карађорђевић. Од историјског наслеђа посебно се издваја комплекс Задужбине краља Петра I Карађорђевића Комплекс „Карађорђева Топола са Опленцем“ који има Републички значај и у свом саставу обухвата како историјске знаменитости из времена Карађорђа (Карађорђев град, Карађорђеву касарну и цркву Рођења Пресвете Богородице), тако и заоставштину краља Петра I и краља Александра I Карађорђевића на Опленцу (цркву Светог Ђорђа са пратећим објектима). Поред овог комплекса у Тополи, на територији општине постоје и други споменици културе у селима Винча (Старо гробље), Горња Трнава (Собрашице), Горович (Конак Милутина Георгијевића и Стара црква), Доња Шаторња (Црква Св. Николе), Жабаре (Црква Св. Преображења), Јарменовци (Црква брвнара), Манојловци (Кућа брвнара народног хероја Софије Ристић), Масдар (Кућа Величковића), Наталинци (Кућа народног хероја Милана Благојевића), Овсиште (Стара школа), Павловац (Црква брвнара), Рајковац (Кућа народног хероја Даринке Радовић) и Топола село (Кућа Лакића). Такође, на територији општине Топола присутна су 43 археолошка локалитета.

Културно-историјска баштина општине Аранђеловац представља значајан потенцијал туристичке понуде. Подручје општине Аранђеловац је богато бројним културно-историјским споменицима - око 10 манастира, црква и музеја, са бројним експонатима, као и преко 90 спомен-објеката и локалитета. Музеј у Аранђеловцу представља музеј комплексног типа кога чине конзерваторска радионица и више збирки: палеонтолошка, археолошка, историјска, етнографска, уметничка, нумизматичка. Од 1955. године саставни део Музеја је и споменик природе I категорије, пећина Рисовача, археолошко налазиште из старијег каменог доба, као једно од најстаријих сведочанстава људског постојања на Балканском полуострву. Рисовача је уређена за посете туриста као својеврстан Музеј палеолита. На територији општине Аранђеловац три добра су заштићена по два основа, као природна и непокретна културна добра од изузетног или великог значаја, и то: Део села Орашац, проглашен за просторни меморијални природни споменик и непокретно културно добро од изузетног значаја. Обухваћен је простор површине 69ha у катастарској општини Орашац. Извршено је диференцирање простора на ужу и ширу зону заштите природног споменика. Ужа зона заштите обухвата простор на коме су се одиграли значајни историјски догађаји са спомен чесмом у Марићевића јарузи, црквом, спомен-школом, гробом Теодосија Марићевића и спомеником НОР; пећина „Рисовача” са археолошким налазиштем стављена је под заштиту и као археолошко налазиште и непокретно културно добро од великог значаја. Обухвата простор површине 13ha на катастарским општинама Врбица и Аранђеловац; парк Буковичке Бање је као просторна културно-историјска целина проглашен за културно добро. Такође утврђено је 15 непокретних културних добара, од којих по једно од изузетног и великог значаја и тринаест културних добара. На територији општине постоји и 39 археолошких локалитета.

5.3 УРБАНО ОКРУЖЕЊЕ

5.3.1 Историјски приказ просторног и урбаног развоја града

Од XVIII века до данас могу се одредити осам периода у развоју Крагујевца. Први започиње оснивањем града, односно формирањем престонице кнеза Милоша 1818. године на остацима паланке и утврђења из оријенталног периода, и траје до израде првог регулационог плана Крагујевца 1891. године. У овом периоду формирају се Милошев венац грађен у балканском оријенталном стилу, први јавни простори и зграде, и настаје прва индустријска зона Србије – Тополивница. У другом периоду, који траје од 1891. до регулационог плана Михаила Радовановића 1931. године, Крагујевац се развија као важно место у кнежевини Србији и краљевини Југославији, гради се пруга, стара радничка колонија, значајни јавни објекти (Палата Окружног начелства, Театар, Тржница, Соколана, Окружна банка, Војно-занатлијска, Учитељска и Пољопривредна школа, Велики парк, Хиподром). Тада је успостављена основна урбана матрица градског центра и новог стамбеног дела - Старе вароши – Alte Stadt, граде се зграде у центру града у стилу сецесије. Трећи период, је трајао од 1931. до 1949. године и карактерише га значајно ширење грађевинског реона, урбаног развоја на принципима европског урбанизма – јавља се модерна, поштује се и чува заснована урбана матрица из претходног периода. Долази и до развоја индустрије (фабрике конзерви, коже, циглана, текстилна индустрија, свилара, кланица, и др). Гради се насеље Нова колонија на принципима Вртних градова, Аеродром, Народни парк Шумарице, Грошнички водовод. Градско подручје 1948. године има 31.500 становника. Четврта фаза је време „озареног“ модерног града, од 1949. до 1961. године. Он из рата излази са разореном и расељеном индустријом и са смањеном популацијом,

напушта се традиционални градски центар и гради се нови на марвеној пијаци - Зграда обласног одбора, односно зграда градске управе у стилу соцреализма, стамбено насеље Вашариште, команда гарнизона на месту срушеног Милошевог конака. Почетак послератне урбане обнове започиње реализацијом пројекта Продор – монументалног трга око ког се граде вишепородичне стамбене зграде на принципима прогресистичке и социјалистичке урбане реконструкције. Град се планира у четири реона максималне спратности П+3 и П+4 са две индустријске зоне Пети период развоја града Крагујевца, од 1961. – 1972. године, одликују прелаз од социјализма ка модернизму по принципу урбанистичког пројектовања, убрзани урбани развој и нагли прилив становништва. Граде се: нова фабрика аутомобила у Абисинијском пољу, хотел Крагујевац, Градски дом и др. Измештањем аутобуске станице из центра града и почетком изградње саобраћајне везе ка Аутопуту Братство Јединство, започиње развој приградских зона. Градско подручје је 1971. године имало 71.000 становника. Шеста фаза (1972-1989) је везана за развој терцијарног сектора када се граде трговинске куће у центру. Седми период је време транзиције, од 1989. – 2005. године. Град је имао 1991. године 145 000 становника, Ово је такође период обнове ратом уништене привредне и комуналне инфраструктуре, после 1999. Приватизација стамбеног фонда, појава првих приватних иницијатива у области трговине, индустрије и станоградње почиње да мења слику града. Уређена је пешачка зона и направљена мини обилазница од уласка у град до петље Звезда. Осми период траје од 2005. године до данас. Савремени Крагујевац карактерише претежно приватна иницијатива и изградња у области станоградње. Долази до трансформације управљања градским грађевинским земљиштем и стамбеном и комуналном изградњом услед укидања фондова и дирекција и оснивања јавних предузећа. На градске и приградске структуре утиче и појава глобалног тржишта и формирање тржних центара и великих ланаца маркета Рода, Лидл, Темпо, Метро, Плаза. У овом периоду враћа се велика индустрија у Крагујевац: FIAT - Stelantis, Сименс – MIND парк и др.

Насељено место Баточина, још од 15. века има карактер мањег градског места које је добило на значају проласком кроз место путне инфраструктуре и железнице крајем 19. века. Баточина је настајала као мањи индустријски центар нарочито 70-тих и 80-тих година прошлог века када је на територији општине пословало пет великих друштвених предузећа. Изградњом прве српске железнице крајем 19. века, која је пролазила кроз Лапово, подстакнут је његов развој, тако да је место постало један од најзначајнијих железничких чворова. Лапово је проглашено варошицом 1896. године и тада је одређена и површина територије варошице, која је износила око 17,5ha. У новије време, мења се физиономија насеља. У периоду II светског рата, за потребе железничког особља, у Доњем крају, чаршији, изграђено је више двоспратних зграда, за потребе железничког особља. Такође, одвијала се трансформација на простору уже територије градског насеља, тако што су се, уместо приземних кућа, градиле вишеспратнице. Данашње Лапово развило се углавном између коридора аутопута Е-75 и државног пута IIА реда број 158. (Р-214), где су, у највећој мери, сконцентрисани стамбени, комерцијални, јавни и привредни објекти, са јасно диференцираном производном, радном зоном, поред аутопута Е-75. Насеље Рача је има линеарну форму, са централним пословним и индустријским садржајима, смештеним дуж коридора државног пута и Карађорђевог улице. У каснијим фазама, развој насеља је померен ка северу и истоку, пратећи трасе постојећих путева, који воде ка околним насељима. Према северу, насеље се развило дуж улица ул. Деспота Стефана Високог и Немањине, које воде ка насељу Бошњане, а према југу дуж улице Солунских ратника,

које воде ка Вучићу, Сипићу и Крагујевцу. Према западу, односно дуж коридора државног пута ка Марковцу, насеље Рача се спојило са Доњом Рачом. Просторни развој се одвијао у складу са планском документацијом – ГУП Раче до 2010. године (донет 1994. године) и плановима нижег реда рађеним на основу овог плана. Развој насеља није пратила одговарајућа комунална опремљеност, тако да је већи број градских улица без адекватног застора, нерешено је питање одвођења отпадних вода са пречишћавањем, а постоје и озбиљни проблеми у области водоснабдевања. Постојећа мрежа насеља на територији општине Топола формирана је у 18. веку. Основни облик насеља био је разбијени тип који је касније делимично модификован формирањем градског и сеоских центара, као последица урбанизације и индустријализације. Данашњу варошицу Тополу основао је Карађорђе Петровић око 1780. године. Градњом утврђеног града 1805-1813. године Топола је постала значајно стратешко насеље и Карађорђева престоница.

Највећи успон у развоју варошице Тополе осетио се доласком на власт кнеза Александра Карађорђевића, који је обновио град, конаке и задужбину свога оца, подигао гостионицу, касарну за кавалеристе. Настојањем кнеза подигнуте су свештеничка кућа, школа, среска и општинска кућа, установљена су два годишња вашара, који су узроковали јачање Тополе као трговачког центра. Основна одлика изградње у насељу Аранђеловац јесте да преовлађује делимично непланско коришћење, уређење и изградња простора. Један од разлога јесте што је за подручје Општине до доношења ГУП 1999. није постојао ниједан стратешки развојни документ. Због тога нису установљени заштитни појасеви дуж свих путева, нити правила и режими уређења и изградње тих појасева. Општински центар има испољену тенденцију ширења дуж свих јавних путева у рубној зони града, првенствено дуж пута државног пута првог реда (стари М-4). Испољене тенденције ширења Аранђеловца и непланске изградње на улазно-излазним правцима у град имају за последицу недостатак урбаног идентитета и начина уређења простора, као и трајан губитак квалитетног пољопривредног земљишта, његовим претварањем у скупље грађевинско земљиште, нарочито у долини Кубршнице. Ово доприноси смањењу атрактивности Буковичке Бање и Аранђеловца за позиционирање у мрежи бањских и урбаних центара Србије.

5.3.2 Урбано подручје

Мрежа насеља

Функционално урбано подручје Крагујевца, према Просторном плану Републике Србије (201) је државног значаја – са популацијом између 100.000 и 250.000 становника. Крагујевац је уједно и центар Шумадијске области, и као у већина обласних центара карактерише га висок степен урбанизације. Позитивна социо-економска трансформација изражена ширењем урбаности из градског насеља, центра области, најизразитија је у граничним општинама града – урбанизоване општине, где се одвија интензивна дневна миграција. На нивоу просторног развоја Србије, Урбано подручје града Крагујевац спада у значајна урбана подручја ван примарних осовина развоја. Главна одлика мреже насеља Града Крагујевца је то јако велики централитет становништва и активности који је последица функцијског утицаја градског насеља, где чак 85% становништва живи у градском насељу. У мрежи урбаних насеља Шумадијске области, у оквиру региона Шумадија и западна Србија, Топола, Лапово, Баточина, Кнић и Рача представљају мање урбане центре у оквиру Урбаног подручја са центром у Крагујевцу. Аранђеловац спада у мање урбане центре у мрежи центара Србије.

Постојећу мрежу насеља Града Крагујевца одликује велика разноврсност у погледу величине, генезе, морфологије и функције насеља. На територији Града налази се градско насеље – Крагујевац - центар града и 56 насеља, углавном руралног карактера. Насеља на територији града Крагујевца се могу поделити на неколико категорија: (1) Центар града - обухвата подручје под ГУП, око 8.410 ha, са укупно 151.515 становника; (2) Субцентар Страгари - насеље градског карактера које одува за 11 насеља из окружења, а поред локалног, има и шири функционални и развојни утицај у укупном подручју градске територије; (3) Центри заједнице села - Јовановац, Лужнице, Драгобраћа и Горња Сабанта која својим положајем на саобраћајним и развојним правцима имају шири значај на свом подручју и укупном подручју градске територије; (4) сеоски центри - насеља која имају локални значај и гравитационо покривају села са најнижим нивоом опремљености; (5) сеоска насеља (39) - са основним садржајима неопходним за функционисање самог насеља.

Мрежу насеља општине Баточина чине 11 насеља (12 катастарских општина). Насељено место Баточина је општински центар - седиште јединице локалне самоуправе и 10 села. Сва насељена места односно околна села у локалној самоуправи Баточина гравитирају ка општинском центру који је и административни центар општине и чији се гравитациони утицај делимично испољава и ван граница општине (првенствено ка општинама Лапово и Крагујевац). Међу сеоским насељима перспективна су популационо већа насеља дуж магистралног пута Баточина-Крагујевац (Бадњевац, Жировница, Милатовац) и Брзан који је може развити у субопштински центар. Мрежа насеља не постоји, обзиром да је општина Лапово територијално самостална целина. Мрежу насеља општине Рача чини 18 насеља, од којих је 17 сеоских и једно градског типа – Рача, које је центар општине. Главна развојна осовина општине, са највећом концентрацијом становништва, функција и активности формирала се дуж коридора државног пута I реда М4. Центри заједнице насеља су Ђурђево, у западном делу општине, коме гравитирају четири примарна сеоска насеља и Мало Крчмаре, у јужном делу територије општине на државном путу II реда са три функционално припадајућа насеља Сва остала насеља су рурална. Мрежу насеља општине Кнић чини 36 насеља. Основне карактеристике мреже насеља општине Кнић су ниска густина становања, са малим бројем становника који живе на великој територији у великом броју насеља. Ниједно насеље нема статус градског у физиономском смислу, а границе грађевинских подручја насеља су недовољно дефинисане. Насеља су углавном полуразбијеног типа, широко су расута по атару са више засеока које чине домаћинства са одликама разбијеног типа насеља. Највеће насеље је Кнић који је уједно и општински центар. На просторну и социоекономску покретљивост руралног становништва више је утицао развој суседних урбаних центара. Поред општинског центра, издваја се и неколико насеља са вишим нивоом опремљености услугама и јавним службама са одговарајућим пољем утицаја на сеоска насеља окружења и традиционалним везама, што представља основ формирања руралних центара и заједнице насеља. Постојећу мрежу насеља општине Топола чини 31 насеље. Насеље Топола се издваја као градско насеље и представља општински центар. Поред Тополе, у мрежи насеља општине, издвајају се и насеља: Наталинци, Доња Шаторња и Јарменовци, као сеоски центри са вишим нивоом опремљености услугама и јавним службама, што представља основ формирања руралних центара са одговарајућим гравитационим подручјима. Мрежа насеља општине Аранђеловац представља сложен, динамичан и недовољно кохерентан систем, који чини општински центар Аранђеловац са статусом градског насеља и 18 села. Одликују је велика разноврсност и диференцираност у

погледу настанка и развоја, демографске и просторне величине, морфологије, функција, јавно-социјалне и комуналне инфраструктурне опремљености. У мрежи насеља приградско насеље Бања, те Даросава и Стојник, имају развијене нуклеусе индустријског сектора. У погледу специфичних функција заснованих на културно-историјском наслеђу, сектору услуга и јавносоцијалне инфраструктуре издваја се насеље Орашац. Највећи број осталих насеља има развијене поједине функције – Раниловић, Венчане, Тулеж, Стојник, Копљаре и Мисача, или специфичне функције – Гарашаи.

Урбане целине

Територију градског центра Крагујевца чини пет просторних целина: центар, север, запад, исток и југ. Просторне целине града састављене су од више урбанистичких целина (27 које имају своје Планове генералне регулације), са посебним структурним и морфолошким карактеристикама. Градски центар је носилац специфичних централних функција градског и регионалног/надрегионалног значаја. Његова основна карактеристика је концентрација и коегзистенција различитих (али компатибилних) централних и комерцијалних садржаја: различитих административних, пословних, услужних, културних, образовних, управних и других делатности.

Грађевинско подручје насељеног места Баточина планском документацијом подељено је на осам карактеристичних зона које су дефинисане на основу положаја, претежних намена, садржаја и типологије изградње. У оквиру градског насеља Лапово препознају се две просторне целине: просторна целина “Лапово насеље” која обухвата простор градског насеља и просторна целина “Привређивање” обухвата преостали део градског насеља, на простору источно од аутопута Е-75 са радном зоном и зоном изворишта “Гаревина” са санитарном заштитом. Насеље Рача, подељено је на шест просторних целина, док је Кнић дефинисао три урбанистичке целине. Урбано подручје Тополе подељено је на укупно 11 целина, према положају, доминантној намени и другим специфичностима простора. Простор насељеног места Аранђеловац је подељен на седам просторних целина према начину коришћења, претежним наменама, правцима развоја и степену урбанизације.

5.3.3 Природно окружење

Заштићена природна добра

Природне целине

Шумадијски округ се налази у централном делу Србије, у шумадијском географском региону, оивичен планином Рудник са јужне, Гледићким планинама и Великом Моравом са источне, смедеревским и београдским атаром са северне, и колубарским басеном са западне стране. Диверзитету типова предела доприноси рељеф и богата хидрографска мрежа. Пределе карактеришу плитке речне долине и котлине, простране заталасане површине и острвске планине. Захваљујући повољним природним условима, доминантно је коришћење земљишта за земљорадњу, воћарство и виноградарство. Од некадашњег богатства шума које су одређивале изворни карактер предела Шумадије, данас су заступљени само остаци. Хидрографску мрежу подурчја чини река Велика Морава, са сливом својих притока (Лепеница, Јасеница, Рача) и разграната мрежа подземних и површинских вода. Велика Морава је гранична река источног дела општина Лапово и Баточина. Једна од највећих река у Србији, припада црноморском

сливу и пример је реке која меандрира, са односом меандрирања у самом врху река у Европи. Утицај човека на промене физичко-географског процеса у долини и сливу Велике Мораве довео је до екстерног режима који се огледа у максималном протицају од $2.600\text{m}^3/\text{s}$ и минималном од $26\text{m}^3/\text{s}$. Велика Морава и њене притоке још увек плаве често, а речно дно се издиже упркос ископавању песка и шљунка. Зарад спречавања плављења предузети су радови на регулацији тока Велике Мораве, између осталог и пресецањем њених меандара. Ток реке скраћен је и у делу где она пролази кроз општину Лапово, а део старог корита налази се на територији општине. Дуж новоформираног, нерегулисаног тока кроз општину Лапово подигнут је насип који штити насеља од поплава. Река Јасеница је најдужа притока Велике Мораве, са дужином тока од $84,7\text{km}$ и сливом који захвата 1.356km^2 централне Шумадије. Са просечним протицајем од око $4,7\text{m}^3/\text{s}$, Јасеница је водом најбогатија река у Шумадији. Протиче кроз територије општине Топола, града Крагујевца и општине Рача. Река Лепеница је највећа и најзначајнија река града Крагујевца и околине. Дужина тока Лепенице је 48km , а њен слив захвата $638,9\text{km}^2$, и протиче кроз територију града Крагујевца и општине Баточина и Лапово. Лепеница је склона плављењу услед великог броја падавина, али и у време топљења снега. Река Рача извире испод брда Светиња у селу Чумић (општина Рача), а улива се у Велику Мораву источно од Марковца. Део водотока кроз градско насеље Рача је регулисан, а планирано је облагање минор корита. Рача је у току од села Вишевца често равничарска водоплавна река. Рача пролази и кроз општину Лапово дужином од 7km . Ова река има екстремни режим и припада повременим водотоцима јер за време сушних година, током лета, пресушује. Река Кубршница је притока Јасенице. Извире код Аранђеловца, а протиче и кроз општину Топола. Делом је кроз градско подручје Аранђеловца зацељена, а низводно од Рисоваче планирана је њена регулација. Постоји већи број потока, који могу имати бујични карактер у периодима великих и наглих падавина. И поред тога, за време сушних година, током лета, пресушује. Територија општине Аранђеловац делом припада и сливу реке Саве преко реке Пештан. Река Пештан је притока Колубаре и извире на северној страни Букуље. У периодима малих вода може да остане и без воде.

Акумулација Гружа настала је изградњом бране код места Пајсијевићи у општини Кнић, када је преграђена река Гружа. Примарна намена акумулације је водоснабдевање Крагујевца, Краљева и околних села. Данас се водом са ове акумулације снабдева више од 300.000 грађана. Обим језера је око 42km , а ширина је од 300 до 2.800m . Дужине је око 10km , површине око 900ha . Потапањем је формирано више ртова и увала чиме је створена добро разуђена обала. Језеро нема велики број притока, једина притока са сталним током је река Гружа. Акумулација Гружа значајно је угрожена прекомерном пољопривредном, прекомерном експлоатацијом воде за наводњавање, и нелегалном градњом. На самој обали језера, чак и у водном подручју, налази се преко 150 изграђених објеката.

Шумадијски округ има значајне ресурсе пијаћих и геотермалних вода. Најзначајнији такав ресурс представља Буковичка бања, која се налази у урбаном језгру Аранђеловца. Осим Аранђеловца, на територији општине Баточина се јављају квалитетна изворишта питке воде у Доброводици и минералне воде у селу Кијеву. У селу Градац, општина Баточина се налази извор сумпорне воде Смрдан, којим почиње Смрдански поток. На територији општина Рача постоји бањски комплекс у Мирашевцу са изворима минералне воде. На територији општине Лапово постоје довољне количине подземних термоминералних вода за потребе бањског

туризма, спортско-рекреативног центра, као и хидрогеотермалне енергије за загревање привредних и стамбених субјеката. Поред тога, потврђена је могућност експлоатисања термоминералне и минералне воде ради флаширања исте. У општини Баточина се експлоатише камен, доломитски мермери, кварц, тремолит, биотитско-мусковитски шкриљци и кварцити на налазиштима "Градац" и "Бела Стражевица", као и шљунак и песак из налазишта поред реке Велике Мораве (Топољак, К.О. Брзан). Лежиште доломитског мермера се налази у насељу Брзан, али још није у експлоатацији.

Шуме Урбаног подручја су данас добрим делом претворене у пољопривредно земљиште. Шумске површине и даље захватају близу 400ha укупне површине општине Лапово. (багрем, брест, клен и цер). У општини Рача укупна површина шума износи 15% површине. што је изузетно неповољно. Шумска вегетација је разноврсна (храст, буква, липа, цер, јела, граб). Шумски покривач је, у великој мери деградиран, са дрвном масом лошијег квалитета. На територији општине Рача установљено је ловиште „Буковац“ које је претежно равничарско, са благо заталасаним брежуљцима. У ловишту живе: срна, зец, фазан и пољска јаребица а континуално се ради на узгоју, заштити, изловљавању дивљачи и на изградњи ловно-техничких објеката. Територија општине такође Кнић располаже значајним шумским ресурсима, 13.463ha, од чега 4.848ha државних и 8.615ha приватних шума.

Природна добра

Шумадијски округ има већи број заштићених природних добара:

- Споменик природе „Рогот“ површине 340ha, налази се на територији општине Баточина,
- Специјални резерват природе „Брзанско моравиште“ на територији општине Баточина налази се у поступку заштите,
- Меморијални – природни споменик „Градиште“ у насељу Вишевац, општина Рача (површине 39,82.20ha, са заштитним појасом ширине 30m), под мешовитом састојином липе, граба, појединачних стабала храста китњака и спомеником вођи Првог српског устанка Ђорђу Петровићу – Карађорђу.
- Локалитет “Алија” на територији општине Рача, је просторно–меморијални комплекс шума, заштићен Општинском одлуком из 1980. године;
- На територији општине Кнић налази се природно добро од изузетног значаја, односно I категорије као споменик природе „Борачки крш“. На основу установљених вредности подручје Борачког крша заједно са Гружанском акумулацијом, издвојено је као национално ИВА (ImportantBirdArea) подручје. На подручју Борачког крша евидентирано је осам врста херпетофауне које су заштићене прописима. Од тога је шумска корњача *Testudohermanni* – према Црвеној књизи гмизаваца Србије са статусом рањива врста, а врста кратконоги гуштер *Ablepharus kitaibelii* са статусом угрожена врста.
- Акумулација Гружа предвиђена је за стицање међународног статуса заштите за упис у Рамсарску листу. Према Уредби о еколошкој мрежи подручје акумулације Гружа припада међународном и националном значајном подручју за птице (ИВА подручје) са класификационим кодом.
- У Тополи се налази меморијални природни споменик и културно-историјска целина од изузетног значаја за Републику Парк Опленац које карактеришу три типа култура - врх брда и северна падина су парковска површина у којој су смештени споменици културе, западна падина, према реци Каменици је обрасла аутохтоном храстовом са енклавом која је

затрављена и формираним расадником, на источној и јужној страни, према Јасеници, је опленачко виногорје, чија је обнова и ревитализација започета. Парковска површина се простире на око 20ха, док је површина шуме са необраслим енклавама око 63ха;

- Пећина „Рисовача” са археолошким налазиштем на територији општине Аранђеловац. Пећина је заштићена је као споменик природе – објекат геонаслеђа. Стављена је под заштиту као природно добро од изузетног значаја. Археолошко налазиште је стављено под заштиту као непокретно културно добро од великог значаја. Обухвата простор површине 13ха на катастарским општинама Врбица и Аранђеловац. Старалац је Народни музеј у Аранђеловцу.
- Просторни меморијални природни споменик Орашац
- Парк Буковичке Бање у Аранђеловцу као простор са посебним карактеристикама евидентиран је за заштиту као споменик природе (природно добро од регионалног значаја) укупне површине 21ха и 47 ари.

Зелена инфраструктура

Зелена инфраструктура у урбаном ткиву града Крагујевца формално прелази европски норматив од $25m^2/st$, заједно са површинама јавног зеленила (око 500 ха). У централној градској зони Крагујевца недостају сви типови зеленила, а посебно дрвореди и мале парковске површине типа сквера или парка суседства. Такође густо насељени делови града у зонама вишепородичног становања изразиту су у дефициту са блоковским зеленилом. Основна карактеристика је њихова слаба повезаност и непостојаност дуж важних прилазних градских праваца што чини главну окосницу поставке зеленила града. Главни недостатак је недостатак уређених зелених површина типа парка око 25ха (без Централног градског парка), а посебно мањих површина у густо насељеним блоковима. Такође уочава се велики недостатак дрвореда (посебно дуж булевара) због ограничених могућности регулација саобраћајница као и непланског развоја града. Такође многе планиране зелене површине нису реализоване па се не може рећи да имају функцију парка. Општински центри Баточина, Лапово, Рача и Кнић, одликују се изузетно малим процентом јавних зелених површина, које се углавном своди на мање парковске површине или скверове у урбаном подручју и заштитно зеленило. Већина зелених површина је неуређена, а недостају и повезујући елементи попут дрвореда и зелених коридора, као и веће уређене јавне зелене површине попут паркова. Баточина има уређено шеталиште поред Лепенице, као и парк-шуму у оквиру своје територије. Топола има велики проценат територије под зеленилом и два парка на својој територији - "Парк шума Опленац" и "Градски парк", али они нису у потпуности уређени. Важећом планском документацијом укупна површина зеленила у Тополи (односно постојећег и планираног стања) је повећана за око 35ха, али је укупни удео зелених површина у односу на територију обухвата смањен за око 4%. Јавне зелене површине у Аранђеловцу су разврстане на: градске паркове (Постојећи парк Буковичке бање и парк "Милан Илић Чича"), скверове, блоковско зеленило, зеленило специфичног карактера (заштитни појасеви инфраструктуре, школских комплекса, здравствених установа, гробља и сл.) Јавне зелене површине заузимају 68,23ха укупне површине градског подручја Аранђеловца, односно 2.75%, што износи $28,4m^2/st$

Браунфилд локације

Као историјски индустријски центар, Град Крагујевац има већи број постојећих браунфилд локација: (а) Комплекс Војнотехничког завода представља просторну културно – историјску

целину од изузетног значаја. Простор је омеђен са два речна тока – Лепенице и реке Ждраљице. Зеленило је прилично заступљено у оквиру комплекса. Данашњи простор обухвата велики број објеката од којих је један део променио своју некадашњу намену. У оквиру целине се налази музеј „Стара ливница“. Простор је кроз историју трпео разна оптерећења, од индустријског загађења до НАТО бомбардовања, што је допринело константним еколошким притисцима, који трају и данас; (б) Комплекс у старој индустријској зони, поред градске саобраћајнице, на путу ка Илиној води. Земљиште је равно и потпуно инфраструктурно опремљено. Кроз локалитете пролази железнички колосек "21. октобар"-„Застава“; (в) Страгарит је локалитет смештен у селу Страгари на око 30km од центра градског насеља Крагујевца. Представља објекте предузећа Страгарит које се бави производњом и прометом изолационих амбалажних материјала. Локалитет је, изузев гасних инсталација, комплетно инфраструктурно опремљен; (г) Елвод је дефинисан као градско грађевинско земљиште са правом коришћења, укупне површине веће од 4ha. Локалитет је смештен у насељу Аеродром, поред магистралног пута М23. Земљиште је равно и потпуно инфраструктурно опремљено. На локалитету постоји укупно 8 објеката; (д) ФКК је комплекс површине 2ha се налази на граници индустријске зоне, у непосредној близини градског центра, железничке и аутобуске станице, на удаљености од 30km од локације је укључење на аутопут (Е-75). Микролокацијски, локација је изузетна, поред главног улаза у град и уз једну од главних улица у Крагујевцу. На локацији се налазе 4 објекта, и потпуно је инфраструктурно опремљено; (ђ) Радни комплекс "Црвена Звезда" налази се на удаљености од 1km од центра града. Преко пута локације се налази одељење царине и Metro Cash & Carry. Локација има директан излаз на аутопут у дужини од 250m и на друга два пута која су погодни за превоз свих врста робе. Земљиште са припадајућом инфраструктуром је у приватном власништву. Укупна површина земљишта је више од 7,5ha, има 7 објеката. Комплетно је инфраструктурно опремљено; (е) Радна зона Стара Звезда је у власништву ТП КВИН једина је тренутно расположива парцела поред било ког магистралног пута на прилазу Крагујевцу већа од 0,7ha. Комплекс се налази 1,5km од центра града, у градском језгру и 0,5km од фабрике ФИАТ СРБИЈА. Налази на излазној страни из града, усмерена ка градским, приградским и сеоским насељима где живи око 40.000 људи. Испред саме локације налази се аутобуска станица.

Мање браунфилд локације налазе се и у општинама Баточина и Топола: (а) Комплекс фабрике текстилне индустрије „Трикотажа“ која је са правом коришћења приватног привредног субјекта, површине 0.95,24ha. Комплекс целе фабрике налази се у самом центру насеља Баточина са свим пратећим садржајима, објектима и помоћним објектима који су потребни за нормално функционисање једног производног или привредног процеса лаке индустријске производње, који не би угрожавао животну средину; (б) Објекат ливнице у Тополи је индустријски објекат који није више у функцији.

5.3.4 Квалитет чинилаца животне средине, изложеност еколошким ризицима и ризицима климатских промена

Град Крагујевац на својој територији има успостављене системе за мониторинг квалитета ваздуха и квалитета водних тела река Лепенице, Груже и Угљешнице. Доступни су и подаци о анализама земљишта, као и мерења буке у урбаном подручју. Општине Топола, Баточина, Лапово, Рача и Кнић немају успостављен стални мониторинг животне средине, па се процена стања животне средине може дати једино на основу увида на терену. Главни узроци и извори

загађења животне средине, на основу процене стања, су комуналне и технолошке отпадне воде, инфилтрационе воде са пољопривредних површина, неконтролисаних депонија и сметлишта, индивидуална ложишта и котларнице, саобраћај и утицаји из зона експлоатације ресурса. Аранђеловац је Просторним планом Републике Србије високо категорисан у погледу квалитета животне средине, али и ту постоје извесни проблеми на урбаном подручју општинског центра.

Ваздух

Доступни подаци о квалитету ваздуха показују да је на територији града Крагујевца ваздух у току 2015., 2016., 2017., 2018. и 2020. године припадао III категорији квалитета, односно био је прекомерно загађен, док је у 2019. години био I категорије. Анализом резултата праћења квалитета ваздуха у 2019. и 2020. години на мерним местима у урбаном подручју може се закључити да у загађењу ваздуха Крагујевца најзначајније учешће имају честице (чађ, PM10 и PM2,5). Нису постојали ванредни случајеви високог загађења ваздуха (епизодна загађења ваздуха). У периоду грејне сезоне када индивидуална ложишта, врста и квалитет горива и системи за грејање имају утицај, високим концентрацијама загађујућих материја доприноси и интензиван саобраћај и неповољни метеоролошки услови. Најкритичније подручје је насеље Пивара у којем се налази градска топлана, али и ужи центар града, чему доприноси и велика густина градње. Највећа градска топлана користила је угља као енергент до 2022. године, када урађена је реконструкција котлова топлане, тако да ће уместо угља користити гас.

У неким од мањих општинама Шумадијског округа (Баточина, Лапово, Рача) приметно је присуство аерозагађења из домаћинстава и саобраћаја, као последица сагоревања чврстих и течних енергената и погонских фосилних горива – нафтних деривата, угља и сл. На квалитете ваздуха у насељу Лапово посебну утиче наглашено саобраћајно оптерећење инфраструктурних система, попут деонице ауто-пута Београд - Ниш (Е-75), магистралне, двоколосечне пруге међународног карактера Београд - Ниш, железничке пруга Лапово - Крагујевац, као и железничког чвора Лапово. Позитивна активност тумачена и као једна од мера предузетих зарад побољшања квалитета ваздуха је гасификација општине Лапово, чије спровођење је у току.

Вода

На територији Града Крагујевца врши се повремено мониторинг једино река Лепеница, Гружа и Угљешнице. Анализе квалитет воде све три реке показале су присутно загађење и лош еколошки потенцијал, од којих је најзагађенија Угљешница (V класа), потом Лепеница (IV-V класа) и Гружа (I-III класа). Обзиром да река Лепеница протиче и кроз општине Баточину и Лапово, загађење које настаје на урбаном подручју Крагујеваца угрожава и ове општине. Главни узроци оваквог стања су непостојање канализационе мреже у периферним деловима града и неодговарајући предтретмани у привредним погонима. Забележени су и случајеви акцидентних изливања из предузећа која се налазе у близине текућих вода. Осим текућих вода угрожене су и акумулације Гружа и акумулација Шумарице. Акумулација На основу података добијених узорковањем воде из акумулације Гружа на три дубине, утврђено је да вода у површинском слоју одговара III/IV класи квалитета вода. У општинама Баточина и Лапово, поред загађења река које настаје узводно, постоје загађивачи који нарушавају квалитет површинских и подземних вода, попут ауто-пута, железнице, обрадивих пољопривредних

површина и неадекватно депонованог отпада. И у општини Топола препознат је проблем загађивање река Јасенице, Кубршнице, Каменице, Раче и њихових притока комуналним, технолошким и осталим отпадним водама. Главни узроци загађења су недовољна развијеност канализационе мреже на урбаном и сеоском подручју, неразвијена атмосферска канализација, недостатак уређаја и постројења за предtretман технолошких и третман комуналних вода, појаве директног и индиректног упуштања отпадних вода у водотокове и приобаља као и на земљишта унутар и изван појединачних радних и осталих изграђених комплекса и непрописно изграђене септичке јаме (расути тачкасти извори загађивања). На територији општине Аранђеловац угрожен је квалитет воде у рекама Кубршници и Пештану, које су услед људског немара загађене преко дозвољених граница. Неповољном стању квалитета воде у рекама аранђеловачке општине највише доприносе неадекватног одржавање главних колектора и канализационе мреже и нерешено пречишћавање отпадних вода.

Земљиште

У граду Крагујевцу за све испитиване параметре у узорцима прелазе граничне, али не и ремедијационе вредности. У оквиру градске територије контаминацији земљишта су посебно изложене браунфилд локације, попут комплекса ПКИЦ Војнотехничког завода. Услед излагања константним индустријским и другим загађивачима, земљиште на овом простору је оцењено као потенцијално контаминирано. Са проблемима загађења земљишта сусреће се и општина Лапово услед индустријског развоја (који се у великој мери заснива на Greenfield локацијама), али и присуства саобраћајно оптерећених инфраструктурних путних и железничких система. На територији општине Топола деградација земљишта и загађење ваздуха присутни су у зони експлоатације неметала „Липовац“.

Бука

Загађење буком присутно је пре свега у урбаном подручју Крагујевца, где су најугроженије зоне градског центра и зона дуж магистралних и градских саобраћајница. Главни узроци загађења буком су саобраћај и угоститељски објекти, поред њих индустрија и грађевински радови. Ниво буке у Крагујевцу мери се на 6 локација, и последњи званични подаци показују да ниво буке није прелазео граничне вредности на овим локацијама. У осталим општинама Шумадијског округа није успостављен систем мониторинга буке, али се као зоне најзагађеније буком могу сматрати зоне производних погона и зоне уз оптерећене саобраћајнице.

Топлотна острва

У Граду Крагујевцу изражен је ефекат топлотног острва у зони градског центра, а главни узроци су недостатак зелених површина, асфалтиране, бетонирани површине и високе зграде које онемогућавају природно проветравање. Остале општине Шумадијског округа могу осетити нешто блаже ефекте топлотног острва, пре свега услед малог процента озелењених површина у центрима насеља. Поред централних зона, као топлотна острва релативно великих емисија се могу понашати и несанитарне депоније (Топола), као и сметлишта и нелегалне депоније у сеоским подручјима.

Угроженост од поплава, клизишта, земљотреса, ерозије и климатских ризика

Подручје Шумадијског округа изложено је готово свим елементарним непогодама различитог интензитета. Најчешће елементарне непогоде јесу клизишта, ерозије, поплаве, електрична

празњења и земљотреси. Од свих појава, земљотреси и поплаве изазивају највеће материјалне и еколошке последице. Ризик од земљотреса процењен је као неприхватљив на територији града Крагујевца, док су ризици од осталих природних непогода прихватљиви. Ризици од бујичних поплава и последичне ерозије присутни су у готово свим општинама, услед лошег стања и неуређености речних корита. Поплавама су посебно угрожене општине Аранђеловац, Топола и Лапово. На територији Аранђеловца присутни су и ризици од клизишта у зонама насеља Венчане, Орашац и Аранђеловац, у ширем окружењу насеља Врбица. На подручју Даросаве, Гараша и терена Букуље, увек су потенцијална клизишта падине стрмије од 30°, што отежава изградњу саобраћајница преко ових терена. Концепт одбране од града брани територију општина Аранђеловац, Рача и Топола. У свим општинама Шумадијског округа присутан је и ризик од појаве хазарда услед изливања опасних материја које се превозе градским саобраћајницама, аутопутем, државним путевима првог реда и регионалним путевима, ако и железничком пругом.

Управљање отпадом

На територији Града Крагујевца, делатност сакупљања комуналног отпада, његово одвожење, третман и безбедно одлагање из градског и сеоских подручја, као и сакупљање и транспорт секундарних сировина, односно амбалажног отпада, отпадних гума, електричног и електронског отпада и истрошених акумулатора, врши ЈКП Шумадија Крагујевац. Грађанима је омогућена примарна селекција отпада. Депонија/сметлиште Јовановац, није санитарна депонија и пред затварањем је. Предузеће ЈКП Шумадија има дозволу за сакупљање опасног отпада, као и око 20 предузећа и предузетника. Компанија А.С.А. Врбак д.о.о. врши делатност сакупљања комуналног отпада са територија општине Лапова, Баточина, Деспотовац и Рача. Депоноване сакупљеног отпада врши се на регионалној санитарној депонији која заузима површину од 21ha 93ar, и налази се на територији општине Лапово. Регионална депонија „Врбак“ је опремљена системом за сакупљање депонијског гаса и системом за прикупљање и третман процедурних вода. У склопу депоније функционишу постројење за компостирање и постројење за сепарацију рециклабилног отпада. Услугу организованог скупљања комуналног отпада на територији општине Кнић обавља ЈКП „Комуналац“, у градској и приградској области. Овом услугом обухваћено је око 80% становништва. Општина Кнић нема санитарну депонију, а планира затварање, санацију и рекултивацију локације санитарног сметлишта (место Рашковић) које се данас користи за одлагања отпада. У општини Топола послови сакупљања и одношења отпада на територији града су поверени Јавном комуналном стамбеном предузећу „Топола“, што подразумева комунални и амбалажни отпад. Са сеоских подручја, сакупљање и одношење отпада је поверено фирми А.С.А. Еко која депонује отпад на несанитарну депонију „Торови“. Стратегијом управљања отпадом општине Топола је предвиђено увођење принципа регионализације и прикључење регионалном центру за управљање отпадом (регионални центар за управљање отпадом „Витлиште“, Град Крагујевац или регионалном центру за одлагање комуналног неопасног отпада у Лапову). Систем интегралног управљања отпадом у општини Аранђеловац није успостављен, односно рурална подручја нису покривена комуналним услугама ЈКП „Букуља“. Одлагање отпада се врши на градској депонији „Цинцарска коса“ у селу Мисача која поседује све заштитне мере (одвођење метана и других отпадних гасова) и планирано је проширење њених капацитета, удаљеном око 6km од града. Све општине Шумадијског округа сусрећу се са проблемом настанка дивљих депонија, како у

насељима тако и на руралним територијама које нису адекватно покривене комуналним услугама, као и са депонијама индустријског и опасног материјала које настају услед недостатка системског решења одлагања специфичних врста отпада, попут индустријског, грађевинског, опасног и медицинског отпада.

5.3.5 Примарна комунална инфраструктура

Водовод и канализација

Водопривреда

Садашњи изграђени водозахватни капацитети изворишта задовољавају потребе потрошача за снабдевање хигијенски исправном водом за пиће. Снабдевање се врши из три независна система снабдевања: (а) систем водоснабдевања „Гружа“, који чине акумулација и брана „Гружа“, постројење за прераду воде, припадајући резервоари, црпне станице и дистрибутивна мрежа за снабдевање Града Крагујевца и успутних насеља. Инсталисани капацитет постројења за пречишћавање је 1.200l/s; (б) систем водоснабдевања „Грошница“, који чине акумулација и брана „Грошница“, постројење за прераду воде, припадајући резервоари, црпне станице и дистрибутивна мрежа за снабдевање Града Крагујевца и успутних насеља. Инсталисани капацитет постројења за пречишћавање је 312l/s; (в) систем водоснабдевања „Морава“, који се састоји из изворишта подземних вода „Брзан“ изграђеног у приобаљу реке Мораве (у близини Баточине), са рени бунарима, транспортног цевовода сирове воде, релејне пумпне станице сирове воде „Жировница“, постројења за прераду воде „Кошутњак“ у Крагујевцу, припадајућих резервоара, црпне станице и дистрибутивне мреже за снабдевање Града Крагујевца и успутних насеља. Инсталисани капацитет постројења за пречишћавање је 480l/s. Одржавање свих система је на задовољавајућем нивоу.

Водоснабдевање у општини Баточина се врши из рени бунара којим газдује „Водовод и канализација“ Крагујевац, а који се налазе на територији села Брзан. Фабрика воде не постоји, вода се хлорише. Бунари из водоизворишта општине Баточина нису у употреби и потребна је њихова реконструкција. Основно извориште које се данас користи у оквиру постојећег система водоснабдевања у Лапову је извориште подземних вода под називом „Гаревина“, лоцирано око 2km југоисточно од центра насеља. На изворишту је изграђено 13 бунара, од којих је данас у функцији 8, предрезервоар запремине 60m³ и црпна станица. Осим хлорисања нема додатног пречишћавања воде пре испоруке потрошачима. На основу резултата изведених истражних радова, просечан капацитет изворишта износи око 34l/s. Осим неодговарајућег квалитета, лаповачки систем одликује и недовољни резервоарски простор, недовољни пречници како главних магистралних цевовода тако и дистрибутивне мреже, дотрајалост постојећих објеката, као и значајни губици у дистрибутивној мрежи. У општини Рача изворишта су артеријски бунари, потисни вод, ПППВ, водоводна мрежа. Водоводна мрежа је дотрајала, изграђена 90% од азбестних цеви и потребна потпуна замена постојеће. Пуцања и кварови су свакодневни па и губици воде на мрежи. Сви бунари су у близини реке Рача и прети им опасност од поплава услед изливања реке код елементарних непогода. Општина Кнић има квалитетно водоснабдевање са гружанског водоводног система. Локални водоводи се ослањају на оближња изворишта, који због раста потрошње воде постају недовољна. Водоизворишта су угрожена дивљом градњом. Посебно зона око Гружанског језера. Систем водоснабдевања општине Топола базира се на снабдевању из подрудничког слива коришћењем површинске

воде из планинских бујичних потока са планине Рудник и коришћењем изворишта у Тополи. Са планине Рудник тиролским захватима на Јарменовачкој реци, Милића потоку и Поточању, сирова вода је цевоводима доведена на постројење за питку воду у Јарменовцима. Максималан инсталирани капацитет постројења је 55l/s. Питка вода се од постројења транспортује магистралним цевоводом до резервоара на Опленцу (пројектованим за макс. 100 l/sek). Поред система „Јарменовци“, користе се и капраже Врело, Кречана и Божурња, знатно мањих капацитета. Укупни капацитет свих постројења заједно је 63l/sek. Производња пијаће воде у општини Аранђеловац се врши на постројењу за пречишћавање „Парлог“ (Филтер станица). Капацитет постројења је 300l/s, што задовољава потребе у дужем временском периоду.

Енергетика

Топловодни систем

У граду Крагујевцу постоји 21.062 корисника прикључених на систем даљинског грејања. Топловодном мрежом „Енергетике“ д.о.о. укупно се загрева 1.539.258m² стамбеног и пословног простора. Систем је изведен доминантно у подручјима са вишепородичним стамбеним зградама, мада је и одређен број породичних стамбених кућа прикључен на овај систем. У оквиру топоводног система постоји 7 котларница које раде на гас и мазут. Највећа је „Застава“ укупне инсталисане снаге 137,36 MW, која ради на угљ, гас и мазут. У вишепородичним стамбеним зградама које су изграђене у ранијим периодима изградње и које нису прикључене ни на један од дистрибутивних термоенергетских система, станови се индивидуално греју, најчешће на електричну енергију, али и чврста и течна конвенционална горива. Од укупног броја становника насељеног места Баточина, 9,5% прикључено је на систем даљинског грејања. Недовољан је капацитет градске топлане. У општинама Рача, Лапово, Кнић, Топола и Аранђеловац не постоји топоводни систем. Доминантан алтернативни систем грејања су индивидуална ложишта. Енергенти који се алтернативно користе су пре свега дрво, али и угљ, електрична енергија, лож уље, течни нафтни гас, биомаса и остало.

Гасоводни систем

У граду Крагујевцу постоје два дистрибутера природног гаса: ЈП „Србијагас“ (укупно 7.184 прикључених објеката) и „КГ УЗОР“ д.о.о. (360 прикључених објеката). У Баточини гасоводна мрежа постоји на готово целој територији општине. У Лапову постоји гасоводна мрежа, прикључена преко једне ГМРС и МРС у непосредној близини радне зоне на магистрални гасовод дуж ауто-пута, предвиђене да задовоље потребе широке потрошње снабдевања гасом. Изграђено је око 10km дистрибутивних гасовода за радни притисак до 4bar, а прикључено је око 100 домаћинстава. У Рачи постоји гасоводна мрежа. Од привредних објеката, само је „Урга“ као највећи привредни субјект на територији општине прикључен на гасовод. У Книћу не постоје системи дистрибуције енергије високог стандарда – гасоводна и топоводна инфраструктура. На територији општине у експлоатацији је деоница разводног гасовода „Цветовевац- Бресница“, радног притиска 50bar, која има искључиво транспортни карактер. У Тополи су насеља у значајној мери покривен гасоводом. У програму гасификације је планирана изградња око 250km гасовода, до сада су реализоване 3 фазе у укупној дужини око 160 km. У Аранђеловцу је гасоводна мрежа урађена у градском подручју и на њу је прикључено 5.000 домаћинстава. Сви привредни објекти су привезани на гасоводну мрежу.

Електроенергетски систем

Огранак Електродистрибуција Крагујевац (ЕД Крагујевац) је део Електродистрибуције Србије доо и управља електричном дистрибутивном ЕЕ мрежом на територији града Крагујевца и четири општине Шумадијског округа у којима има пословнице – Баточина, Лапово, Рача и Кнић. Укупно ЕД Крагујевац има 108.000 корисника. Расположиви капацитети ЕЕ дистрибутивног система на територији коју покрива ЕД Крагујевац су у потпуности довољни за задовољене потреба за ЕЕ читавог конзума. На територији општине Топола постоје довољни капацитети ЕЕ дистрибутивног система. У појединим градским подручјима је неопходна изградња нових додатних трафо станица преносног односа 10/04 киловата. Домаћинства троше приближно 70%, док привреда троши приближно 30% укупне потрошње електричне енергије. У општини има укупно 11.700 потрошача, а на електроенергетску мрежу није прикључено око 50 домаћинстава (искључена су због дуга). На територији Општине Аранђеловац постоје довољни капацитети ЕЕ дистрибутивног система који ће бити значајно већи пуштањем под напон ТС 110/20kV Аранђеловац 2. На територији Домаћинства троше приближно 40%, док привреда троши приближно 60% укупне потрошње електричне енергије.

Обновљиви извори енергије

У граду Крагујевцу постоји велики потенцијал за обновљиве изворе енергије, а највећи је у коришћењу биомасе и соларне енергије. Коришћење соларне енергије је у зачетку, али је приметан брзи раст њеног удела у укупној структури извора енергије. У општини Баточина занемарљив проценат домаћинстава користи алтернативне изворе енергије. Што се тиче привреде, само предузеће Grah-automotive користи алтернативну енергију и то за покривање око 30% потреба, што је по њиховој процени максимални проценат због компликованости изградње веће соларне електране и цене прикључења на дистрибутивни систем ЕПС-а. У општини Топола, сеоском подручју постоји један корисник (пословање и приватно). Две соларне електране су прикључене на дистрибутивни систем, а још пет је са издатим условима у процедури прикључења.

На територији општине Аранђеловац постоји занемарљив број домаћинстава која поседују соларне панеле (испод 0.05 %). Код привреде је ситуација слична, с тим што постоје назнаке да би у наредној години могло доћи до прикључења више соларних електрана у оквиру постојећих привредних објеката (снаге приближно 10 MW). У општинама Лапово, Рача и Кнић обновљиви извори енергије се не користе, иако постоје велике могућности.

5.3.6 Примарна саобраћајна инфраструктура и саобраћај

Саобраћајна мрежа

У градском насељу Крагујевац уличну мрежу у основи чине саобраћајнице радијалног карактера које директно уводе државне путеве IV (24, 25 и 46) и IIA (177 и 183) реда у град. Мрежа секундарног и локалног значаја је углавном ортогоналног типа са оријентацијама по правцима северозапад-југоисток и североисток-југозапад. Изградњом тзв. "Мини обилазнице" значајан део транзитног саобраћаја измештен је из централне градске зоне, али је и даље лоциран у градском подручју тако да је проблем транзитног саобраћаја и даље присутан. Такође, значајан правац чине и тзв. Лепенички коридор, који је део државног пута IV реда са ознаком 24 (Баточина-Крагујевац-Краљево). Главни пружни прелази нису денивелисани те није

могуће елиминисање постојећих уских грла. Постојећа мрежа неће моћи да задовољи будући пораст саобраћаја. Најнебезбедније тј. најугроженије зоне по питању безбедности саобраћаја су зоне улазака државних путева у град.

У општини Баточина саобраћајна мрежа је солидно развијена, с тим што је неопходно извршити реконструкцију више путева и улица. Највећа потреба је за реконструкцијом главне улице у Баточини, као и улица у градском центру, посебно део који води ка индустријској зони Баточина и комплексу „Бора лавиринт“. Небезбедан је ужи градски центар, због проблема са паркирањем, високог интензитета кретања пешака, као и близине школе, дома здравља, општинске управе, полицијске станице, банки, малопродајних објеката и слично. На територији Лапова налазе се деонице следећих државних путева: државни пут IA реда број 1 - аутопут E-75; државни пут IB реда број 24 - Баточина–Крагујевац–Краљево; државни пут IIA реда број 158 - Мала Крсна–Велика Плана–Баточина–Јагодина–Врање–Бујановац- државна граница са Македонијом. Недостатак уличне мреже Лапова огледа се у неправилном положају секундарних саобраћајница и недовољној развијености уличних профила, што се неповољно одражава на безбедност свих учесника у саобраћају. У општина Рача саобраћајна мрежа је добро развијена имајући у виду да територијом општине пролазе следеће деонице државних путева: државни пут I Б реда број 27. државна граница са Босном и Херцеговином (гранични прелаз Трбушница) – Лозница – Осечина – Ваљево – Лајковац - Ћелије - Лазаревац – Аранђеловац – Крћевац – Топола – Рача – Свилајнац; државни пут II А број 157. Рача – Церовац; државни пут II Б број 370. веза са државним путем 147. - Бошњане – Адровац; државни пут II Б број 369. веза са државним путем 25 -Борци -Рача. Јавне путеве у општини Рача чине државни путеви I и II реда и општински путеви у укупној дужини од 231,47 км Некатегорисане путеве чине сеоски, пољски и шумски путеви. Према подацима из 2022. године од 231,47km путева у општини Рача, 75,09% представљају општински путеви код којих је 38,28% са савременим коловозом. Државни путеви I реда чине 9,97%, док државни путеви II реда чине 14,94% од укупне дужине путева на територији општине Рача. Инфраструктурну мрежу друмског саобраћаја на подручју општине Кнић чине државни путеви I и II реда, општински путеви и улична мрежа у насељима. Највећи део државних путева I реда (магистралних путева) је реконструисан, док су државни путеви II реда (регионални путеви) у мањем обиму реконструисани. На мрежи општинских путева елементи попречног и подужног профила у значајној мери одступају од захтева савременог саобраћаја, што и поред малог саобраћајног оптерећења има негативне последице за безбедност саобраћаја. Територијом општине Топола пролазе следеће деонице државних путева: државни пут IB реда број 25 - Мали Пожаревац - Младеновац - Топола – Крагујевац; државни пут IB реда број 27 - државна граница са Босном и Херцеговином - Лозница - Осечина - Ваљево - Лајковац - Ћелије - Лазаревац – Аранђеловац - Крчевац - Топола - Рача – Свилајнац; државни пут IIA реда број 152 - Топола - Доња Шаторња - Рудник - Бућин Гроб; државни пут IIB реда број 368 - Аранђеловац - Бања – Топола. На подручју општине Аранђеловац пружају се следећи путеви: државни пут I реда М-4, деоница Лазаревац–Аранђеловац–Крћевац укупне дужине 22,5km; државни пут II реда (регионални), пет деоница укупне дужине 88,2km и локалног значаја, двадесет две деонице укупне дужине око 146km. Стање мреже државних путева као и локалних (општинских) путева није задовољавајуће по следећим параметрима: коловозна површина је у великој мери нарушена (неравна, испуцала и са пуно ударних рупа); ширина коловоза је променљива и не одговара Правилнику о пројектовању јавних путева; као и осталим елементима који на појединим деоницама не

омогућавају безбедно одвијање саобраћаја прописаним брзинама (примењени радијуси хоризонталних кривина, неповољни подужни нагиби нивелета, нефункционисање система одводњавања због лошег одржавања). У функционалном погледу мрежа путева делимично задовољава захтеве становништва. Постоји потреба за побољшањем мреже локалних путева што се посебно односи на реализацију нових веза са функцијом повезивања руралних центара и туристичких простора међусобом са државним путевима као и са центрима у мрежи насеља суседних општина.

Јавни градски и приградски превоз

У Крагујевцу управљање саобраћајем и транспортом институционално и не постоји. Основни недостаци оваквог начина организације и управљања системом у Крагујевцу је недовољна координација институција, јер се функционална подела истих и сличних послова врши код више актера (служби), што ствара одређене тешкоће у одређивању доприноса и компетенција појединих организационих целина, веома спору реакцију на потенцијалне проблема и преклапање надлежности. Не постоји саобраћајна координација између различитих ЈЛС и због тога што законски оквир ово не омогућава међуопштинску сарадњу. У Крагујевцу аутобуска стајалишта на великом броју локација у граду представљају уска грла за остале учеснике у саобраћају, јер се површине за заустављање аутобуса налазе на саобраћајним тракама. Све општине, у којима ЈГП постоји, истичу да не постоји универзална приступачност система јавног градског превоза.

Железница

Железнички саобраћај у Крагујевцу се одвија као путнички и теретни, пругом Лапово-Крагујевац-Краљево (дужина пруге 27,4km на подручју Крагујевца). Градска и приградска железница није интегрисана у систем јавног транспорта путника и недовољно развијена да би обављала ову функцију. На подручју града постоји преко 10 пружних прелаза који су регулисани стандардном сигнализацијом или рампама. Главни недостатак железнице у Баточини се огледа у малом обиму путничког саобраћаја и сатници полазака возова као и неколико недовољно безбедних пружних прелаза (без рампи и сигурносне сигнализације). У Лапову се налази следећа железничка инфраструктура: деоница магистралне двоколосечне електрифициране железничке пруге број 3: Београд – Младеновац – Ниш – Прешево – граница Македоније, у дужини од око 9km, која је део трансевропског коридора X; Деоница магистралне једноколосечне неелектрифициране железничке пруге број 20: Лапово – Краљево – Ђенерал Јанковић – граница Македоније, у дужини од око 1 km, на којој се налази путни прелаз у km 0+834 на месту укрштаја са државним путем IIA реда број 158. (P-214); деоница једноколосечне неелектрифициране железничке пруге број 69: Марковац – Ресавица, у дужини од око 920m. Железнички инфраструктуру у општини Кнић чини магистрална једноколосечна неелектрифицирана пруга Лапово-Крагујевац-Краљево-Ђенерал Јанковић-државна граница укупне дужине око 21km. Железничка пруга пролази изван грађевинског подручја Кнића и у непосредној близини централних зона Груже и Губеревца са тунелском деоницом у зони Вучковице дужине око 2,0km. Општине Рача, Топола и Аранђеловац немају железницу. У Аранђеловцу постоји коридор укинуге пруге узаног колосека Вреоци-Аранђеловац-Младеновац, познат и под називом "Шумадијска кривуља".

Авио саобраћај

На територији Шумадијског округа не постоји аеродром, али је почела изградња приватног „Аеродрома МИНД Крагујевац“ у оквиру индустријске зоне MIND Парк чија ће писта бити дужине 1.400 метара.

Пешачке зоне

Крагујевац	Постојеће пешачке зоне, лоциране у централној градској зони, дефинисане су углавном у оквиру регулационих профила улица.
Баточина	Постоји градски трг и плато др Зорана Ђинђића у центру општине који задовољавају у потпуности потребе за пешачком зоном у урбаном подручју.
Лапово	Постоји пешачка зона у центру општине.
Рача	Не постоји пешачке зоне.
Кнић	Недостају повремене пешачке зоне.
Топола	Не постоје пешачке зоне.
Аранђеловац	Постоји пешачка зона у центру општине.

Бициклички саобраћај

Крагујевац	Мрежа бицикличких стаза је неразвијена. За сада постоји “Бицикличка стаза - Крагујевац - Рута 105” - кроз Велики парк и Шумарице до Малих Пчелица.
Баточина	Не постоји изграђена мрежа бицикличких стаза, а приметно је кретање бициклиста са других подручја.
Лапово	Не постоји изграђена мрежа бицикличких стаза.
Рача	Општина Рача нема мрежу бицикличких стаза.
Кнић	Нема бицикличких стаза
Топола	Мрежа бицикличких стаза није уопште развијена.
Аранђеловац	Мрежа бицикличких стаза не постоји.

Паркирање

У свим централним насељима постоји проблем стационарног саобраћаја и задржавања возила. Не постоје посебне површине за паркирање теретних возила и чартер аутобуса.

Кретање путника (мобилност)

Дневне миграције путника су врло изражене из мањих општина према граду Крагујевцу због посла, здравствене заштите, образовања, спорта и др. Поред тога, приметне су и дневне миграције путника према околним општинама у мањем обиму и због посла. Путници најчешће користе сопствени превоз али се користи и аутобуски превоз и услуге приватних превозника.

Превоз железницом (из Лапова и Баточине према Крагујевцу) се слабије користи због неадекватног реда вожње. Пешачки саобраћај је најзаступљенији вид кретања, који у постојећој расподели на видове превоза учествује са око 48% од укупно оствареног дневног кретања. На подручју централне зоне града Крагујевца пешачки токови се одвијају при прихватљивим нивоима услуге и нивоима безбедности. У Аранђеловцу око 1.500 становника дневно путује у правцу Београда, Лазаревца и Младеновца због пословних обавеза. Интермодална чворишта не постоје, а једино у Крагујевцу је у плану изградња интермодалног терминала на површини од 20ha са авио и железничком линијом у оквиру MIND парка.

Интернет и дигитализација

У градском насељу Крагујевац су уведени паметни саобраћајни системи: систем електронске наплате паркирања; систем за управљање јавним градским превозом - праћење возила у реалном времену и савремени систем наплате (тикетинг); видео надзор у возилима јавног градског превоза и систем информисања корисника о наиласку возила преко мобилних телефона. Крагујевац је први град у Србији који је податке о линијама јавног транспорта поставио на систем Google Transit, чиме је целокупан градски и приградски саобраћај бесплатно доступан на Google мапама. Израдом пилот апликације (у приватној иницијативи) www.kgbus.info, омогућено је праћење кретања линија аутобуса и попуњеност путницима. Употреба отворених GTFS података о линијама укрштена је са динамичким подацима бројача путника из возила, тако да путници могу одлучити у које возило ће ући уколико им је попуњеност возила важна. Градски превоз у Крагујевцу имплементирао је еКГ систем у области јавног транспорта путника. Први градски Клауд Дата центар је имплементиран такође у Крагујевцу 2019. године и реч је о најсавременијем дата центру са заокруженим системским и софтверским решењима базираним на Huawei технологији. Намена дата центра је да обухвати и централизује целокупан ИКТ систем на нивоу јавног сектора у надлежности Града и успостави заједничке сервисе, омогући ефикасну размену података у заштићеном окружењу и постане платформа за сервисе паметног града. Од 2020. године у функцији је апликација КГ КОМ сервис за пријаву комуналних проблема, који је сада интегрисан у јединствену апликацију еКГрађанин. Завршен је нови ГИС портал www.gis.kragujevac.rs у оквиру пројекта ЕУПРО Европске уније који је у потпуности базиран на софтверу отвореног кода. Пројекат је обухватио и партнерске општине Кнић и Рековац. У оквиру пројекта извршено је и снимање 800 километара саобраћајница путем мобилног мапирања, а подаци се кроз облак тачака визуализују у 3Д формату. У Аранђеловцу је уведен паметни паркинг систем. У општинама Баточина, Лапово, Рача, Кнић и Топола нису уведени паметни системи. Не постоји покривеност општина јавним бесплатним интернетом.

5.4 УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ / ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ

5.4.1 Приступ управљању

Управљање на више нивоа и партнерства

У оквиру одрживог и интегралног урбаног развоја, управљање се односи на методе које користе управа и различити релевантни актери у планирању, финансирању и управљању израдом и спровођењем стратегије. Кључни аспекти управљања урбаним развојем су: 1) приступ управљања на више нивоа, који се односи на координацију и усклађивање активности између различитих нивоа управљања; 2) приступ са више заинтересованих страна, који се

односи на укључивање свих релевантних актера током циклуса развоја јавне политике; и 3) „одоздо - на горе“ и партиципативни приступ, који се односи на иницијативе вођене од стране локалне заједнице и подстицање укључивања локалних актера.

Приступ управљања на више нивоа

У досадашњој пракси, осим Града Крагујевца и општина Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац као носиоца активности, носиоци пројеката у које је био укључен Град Крагујевац и предметне општине биле су и следеће институције:

Регионалне институције

- Регионална развојна агенција Шумадије и Поморавља
- Канцеларија за управљање јавним улагањима Владе РС
- Град Крагујевац (за општине Кнић и Рековац)

Све јединице локалне самоуправе, у складу са прописима, спроводе усаглашавање са националним актима, приликом усвајања било ког планског документа воде рачуна о његовој усклађености са планом вишег реда и обављају поверене послове у складу са законом.

Приступ са више заинтересованих актера

У досадашњој пракси, у пројекте које је спроводио Град Крагујевац и општине Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац биле су укључене следеће институције и сектори:

а) Општина Кнић

- Јавни сектор/управа - општина Кнић; Канцеларија за ЛЕР и инвестиције
- Јавни сектор/предузећа - ЈКП Комуналац; Дом здравља Кнић
- Привреда/приватни и јавни сектор - „Донић доо“, Крагујевац; „ПВЦ монтажа“, Крагујевац; „Сунце Маринковић“ Крагујевац; „Примус аква“ Крагујевац
- Цивилни сектор - грађани са територије општине Кнић (25 домаћинстава)

б) Општина Рача

- Јавни сектор/управа - општина Рача; Министарство привреде; Министарство омладине и спорта
- Јавни сектор/предузећа - није познато
- Привреда/приватни и јавни сектор - предузећа која послују у пословној зони „Рача поље“
- „Интеркомерц“, „Алу-метал“, „Astrum Group“
- Цивилни сектор - Спортски клуб „Феникс“; Спортски клуб „Шумадинац“; Друштво пчелара „Карађорђево трмчиште“, Рача

в) Општина Баточина

- Јавни сектор/управа - општина Баточина
- Јавни сектор/предузећа - ЈП Лепеница, Баточина; школе, дом здравља, културни центар; Предшколска установа, Баточина; Институт за јавно здравље; Национална служба за запошљавање
- Привреда/приватни и јавни сектор - није познато
- Цивилни сектор - Црвени крст; Удружење „Улоб“, Баточина

У домену урбанистичког и просторног планирања, кроз процедуру раног јавног увида и јавног увида, укључују се стејхолдери – имаоци јавних овлашћења, представници републичких институција, представници цивилног сектора – удружења, као и грађани у процес доношења одлука. Не постоји системско укључивање цивилног и приватног сектора у креирање стратегија и планова или у друге видове урбаног управљања, али постоји њихово повремено укључивање.

Партнерства и мреже

Партнерства

У досадашњој пракси, пројекти у које је био укључен Града Крагујевац и општине Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац спроводили су се у заједничкој сарадњи са следећим институцијама и актерима:

- Страна партнерства: International Management Group (IMG); Helvetas Swiss Intercooperation SRB; WAPPtech Ltd, Budimpešta ; делегација ЕУ у Србији; Канцеларија Уједињених нација за пројектне услуге (UNOPS)
- Домаћа партнерства: Град Крагујевац; Општина Кнић; Општина Баточина; Општина Рача; Општина Баточина; Општина Лапово; Општина Деспотовац; Општина Рековац; Општина Топола; Општина Ћуприја; Министарства Владе Републике Србије; Комесаријат за избеглице и миграције РС; Национална служба за запошљавање; Стална конференција градова и општина Србије (СКГО); Дом Здравља Кнић; ЈКП „Комуналац“, Кнић; Дом здравља „Милоје Хаџић-Шуле“, Рача; ПУ „Наша радост“, Рача; ОШ „Карађорђе“, Рача; ЈКП „Рача“; Културно-туристички центар „Стефан Немања“, Лапово; Центар за социјални рад „Шумадија“, Баточина; Удружење „Мостови Шумадије“, Баточина; Удружење „Викторија“, Баточина; Републичка изборна комисија; Пчеларска задруга „Plan ВЕЕ“, Баточина

Мреже

Сарадња са градовима и општинама у сливу Велике Мораве: Јагодина, Пожаревац, Рача, Баточина, Параћин, Свилајнац, Жабари, Велика Плана, Смедеревска Паланка и Петровац на Млави, у циљу смањивања заједничких ризика и брзог опоравка након елементарних непогода и других несрећа.

Основана је Дестинацијска менаџмент организација (ДМО) за повећање атрактивности региона Шумадије и Поморавља међу домаћим и страним туристима: Крагујевац, Аранђеловац, Баточина, Кнић, Лапово, Рача, Топола, Деспотовац, Параћин, Рековац, Свилајнац, Ћуприја. Потписан је Споразум о партнерству ЈЛС на „Унапређењу инвестиционих локација дуж коридора 10“: општине Свилајнац, Баточина, Лапово, Ћуприја и Параћин. У општини Баточина је закључен Споразум о сарадњи са градом Сцитно (Szczytno), Република Пољска у областима: културе (уознавање културе и начина живота другог партнера), привреде (активности за успостављање економске и привредне сарадње), образовања (размена студената и ученика), туризма (промоција туристичких потенцијала), спорта (учешћа спортиста на спортским манифестацијама), размене и израде пројеката, као и у свим другим областима у којима препознају заједнички интерес.

Партиципативни приступ

Код израде урбанистичких и просторних планова, партиципација се организује у складу са Законом о планирању и изградњи и подзаконским актима (рани јавни увид, јавни увид, јавна расправа). Информисање је преко сајта ЈЛС и друштвених мреже. Поједине ЈЛС у току јавног увида у нацрте планских документа организују јавне презентације, радионице са децом предшколског узраста, средњошколског узраста, анкете и сл. Организују се јавне расправе о јавним политикама. У домену партиципативног буџетирања општина Рача је организовала јавна расправа, информисање преко сајта општине. У општини Аранђеловац постоји Комисија за партиципативно буџетирање која је организовала јавни позив грађанима за предлагање пројеката који ће бити укључени у одлуку о буџету за наредну годину у делу капиталних инвестиција.

Капацитети ЈЛС за управљањем

Локалне управе сусрећу са недостатком квалификованих кадрова, финансија и малим бројем обучених службеника за техничку подршку овом процесу. У општини Кнић не постоје програми развијања капацитета за управљање развојем. Развој капацитета за управљање развојем општина Рача спроводи кроз укључивање кроз различите домаће и донаторске програме. Повремено се формирају стручни тимови углавном приликом израда планских докумената.

5.4.2 Извори финансирања

У досадашњој пракси, пројекти које је спроводио Града Крагујевац и општине Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац финансирани су се из следећих извора:

- Национални извори финансирања: Влада Републике Србије и надлежна министарства и канцеларије; Канцеларија за управљање јавним улагањима РС; Канцеларија за европске интеграције; Управа за аграрна плаћања; Развојна агенција Србије РАС; Буџети локалних самоуправа
- Фондови ЕУ: ЕУ, Program EXCHANGE 4; ЕУ, Program EXCHANGE 5; ЕУ, Program Swiss PRO; ЕУ, ЕУ PRO; ЕУ, ЕУ PRO Plus.
- Међународни финансијски инструменти: Европска банка за обнову и развој (EBRD)

Билатерална и мултилатерална сарадња и донаторски програми: The Swiss State Secretariat for Economic Affairs (SECO), RELOF 2; The Swiss Agency for Development and Cooperation (SDC); Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ); The Swedish International Development Cooperation Agency (SIDA); Council of Europe; EU Delegation, Mysmart life; Danish Refugee Council; USAID; UNICEF, интерперсонна комисија; UN Women; UNDP; UNOPS; Влада региона Емилија-Ромања (Италија): Швајцарска Влада и Helvetas swiss Intercooperation SRB; Инголштат и Engagement global (Немачка); Амбасада Пољске; International Management Group (IMG).

5.4.3 Транспарентност и информисање

Индекс транспарентности локалне самоуправе (ЛТИ) 2022. године је:

	Ранг у РС	ЛТИ 2022	Ранг у РС	ЛТИ 2021
Крагујевац	14	65	11	68
Баточина	98	43	125	37
Лапово	103	42	110	39
Рача	76	47	104	40
Кнић	140	28	120	38
Топола	35	55	85	44
Аранђеловац	135	35	136	33

Информисаност грађана обезбеђена је путем званичне интернет презентације ЈЛС, електронске поште, друштвених мрежа и огласних табли. На сајту Града Крагујевца постоји платформа „Питајте Градоначелника“. Град Крагујевац учествује у реализацији пројекта Open data. Израђен је и објављен први локални портал отворених података у Србији 2009. године, на коме се налазе отворени подаци из области енергетике. Отворен је државни ДАТА центар и формирана је и еКГ Инфо Дата која служи за управљање градским подацима. Град Крагујевац и партнерске општине Кнић и Рековац имају заједнички ГИС систем <https://gis.krugujevac.rs/> – побољшана ефикасност пружање административних услуга, боље управљање земљиштем, као и коришћење електронских података, неки су од резултата реализованог пројекта. Такође, активна је и ГИС платформа www.ekobus.rs која је заснована на употреби и коришћењу отворених података употребом информационих технологија кроз визуелизацију и просторизацију тих података у циљу стратешког управљања јавним превозом путника и заштите животне средине у Крагујевцу. Седнице СО Баточина се снимају и јавно објављују на You Tube каналу. У општинама Топола и Аранђеловац систем комуникације са грађанством није довољно добро развијен. Општина Лапово има заједнички ГИС са општинама Рача и Баточина. Топола има ГИС са подацима који се користе у сврху управљања урбаног развоја - локације за инвестирање, путна инфраструктура, градска и сеоска гробља, јавна расвета, катастарски подаци, општинска имовина, подземна инфраструктура (ВиК) и планска документација (ПП и ППР). Општине Баточина и Кнић не користе или недовољно користе ГИС. У општини Аранђеловац не постоји ГИС.

6 SWOT АНАЛИЗА И ПОТРЕБЕ

6.1 ИДЕНТИТЕТ УРБАНОГ ПОДРУЧЈА

предности/снаге

- Повољан гео-стратешки положај и саобраћајно чвориште – добра приступачност и висок коефицијент комуникативности (централна позиција не само у односу на Србију, већ и Балкан, између Београда, подунавске, великоморавске, западноморавске развојне осовине, аутопута Е-75 и Јужног Јадрана, добра мрежа државних путева)
- Повољни климатски услови и добар квалитет ваздуха
- Богатство природним ресурсима (језера Гружа, Гараши, Букуљско, Грошничко, Шумарице, Бубањ, реке Велика Морава, Лепеница, Јасеница, Рача, Гружа, Пештан, планине Букуља, Венчац, Рудник, Јешевац, Борачки крш, Котленик, Гледићке планине, Бешњаја, природни резерват „Рогот“, „Градиште“, „Брзанско моравиште“, „Алија“, пећине Рисовача, Градац, Буковичка бања, парк Опленец, Шумарице и др.). Заштићена природна добра, центри за заштиту биодиверзитета и еколошка мрежа Натура 2000 за цело урбано подручје.
- Богата културна баштина („Јеренин град“ Баточина, „Карађорђево дом“ Рача, „Карађорђево Топола са Опленцем“, „Карађорђево град“ Топола, „Милошев венац“ Крагујевац, „Орашац“ Аранђеловац, манастири, споменици, музеји, археолошки локалитети) и велики број културних манифестација
- Заједничка историја - почетак XIX века (Карађорђе, Први српски устанак, престоница Кнеза Милоша, „Пијемонт Србије“ и др.)
- Урбана насеља са препознатљивим наслеђем као носиоцем идентитета (прво метрополитенско подручје Србије, индустријски центар, Шумарице, Лапово железница, Опленец, Буковичка бања
- Богато нематеријално наслеђе - знање о индустрији и индустријско наслеђе
- Дестинацијски менаџмент за развој туризма

слабости/недостаји

- Неравномерна развијеност територије и депопулација руралних насеља које за последицу има неискоришћеност пољопривредног земљишта
- Недовољно искоришћени туристички потенцијали и слабо препознатљив туристички имиџ и бренд
- Недовољан број угоститељских објеката и смештајних капацитета
- Историјски, претежно, неплански развој насеља (уз саобраћајнице, са недовољно јавних простора, без јасне матрице, нејасних правила уређења и грађења) и савремено ширење и узурпација пољопривредног и шумског земљишта
- Исподпросечна пошумљеност Урбаног подручја
- Неразвијена зелена инфраструктура и непостојање пешачких зона у многим насељима
- Недовољна комунална и инфраструктурна опремљеност појединих делова Урбаног подручја
- Недовољна искоришћеност и спора трансформација браунфилда
- Нелегална изградња и неефикасан систем озаконења

- Неефикасно управљање грађевинским земљиштем – ненаменско коришћење средстава од доприноса, није обезбеђен механизам повраћаја и ефикасности коришћења средстава и др.
- Недостатак туристичке инфраструктуре (одмориште, видиковци и др.)
- Неефикасне јавне политике и координација између јавних служби

потенцијали/могућности

- Примарна туристичка дестинација Шумадијске планине (са доминантно летњом понудом) са градским туристичким центром Крагујевац (са целогодишњом понудом)
- Развој културно-манifestационог и гастро туризма (археолошкии локалитет Градац, народно градитељство 19. века, винарије, сабори, манифестације, фестивали „Дани Моравских шареница“, „Опленачка берба“) и брендирање производа („Златне руке Баточине“, Карађорђе, сувенири, ручни радови и сл.)
- Развој спортско-рекреативног туризма (бицикличке руте - „Стазама деспота Стефана Лазаревића“, рута 105 и сл, језера, реке, уређење планинских шетних стаза) и
- Развој бањског, сеоског, агро, ловног, риболовног, гастро и одрживог туризма (етно комплекси, сеоска домаћинства, „Петрови двори“, Буковичка бања и неискоришћени термоминерални извори)
- Умрежавање приватних туристичких агенција и јавног сектора
- Регенерација браунфилда (Војнотехнички завод, 21 октобар, Страгарит, Елвод, ФКК, Стара звезда Крагујевац, Трикотажа Баточина, Ливница Топола)
- Изградња и развој производног, технолошког и логистичког средишта и мултимодалног чворишта - MIND Park
- Лапово као једно од најзначајнијих железничких чворова
- Постојећа развијена категоризација насеља (центар града/насеља, субцентрална насеља, центри заједнице села, сеоски центри, остала села) и јачање урбано-руралних веза
- Развијање „нуклеуса“ привредног сектора и специфичних функција насеља у градским насељима
- Формирање бицикличких коридора на напуштеним железничким коридорима
- Ревитализација објеката у власништву војске у центру градских насеља

претње/ризици

- Наставак тренда опадања броја становника, пражњење села и миграције у веће центре и иностранство
- Велики централитет у утицај градског насеља Крагујевац на читаво Урбано подручја (85% становништва живи у центру)
- Наставак бесправне изградње и „инвеститорски урбанизам“
- Даље угрожавање природних и културних добара нелегалном и прекомерном градњом у експлоатацијом
- Губитак урбаног идентитета и урбанитета услед ширења грађевинског подручја нарочито дуж државних и локалних путева

- Несразмерно велика јавна улагања у опремање (саобраћајно, инфраструктурно, комунално) постојећих насеља како би се санирало неконтролисано и прекомерно ширења насеља
- Трајан губитак пољопривредног земљишта конверзијом у грађевинско
- Нерешено власништво над земљиштем и објектима и еколошко оптерећење напуштених војних и индустријских комплекса
- Неповољни природни услови - климатске промене, екстремне суше, екстремне поплаве и др.
- Непрепознавање истинских вредности културних добара
- Недостатак подршке са републичког нивоа (министарстава)
- Угрожавање природних добара изградњом брзе саобраћајнице Крагујевац-Мрчајевци

потребе

- Контролисано ширење континуално изграђеног урбаног подручја и регенерација урбаних и руралних насељских структура и трајно спречавање дивље, непланске градње и угрожавање природне, културне баштине, идентитета, урбанитета и предела
- Адекватна трансформација и реактивирање браунфилд локација
- Прилагођавање јавних простора свим корисницима - инклузивни јавни простори
- Развој одрживог туризма и целогодишња понуда услуга (културно-манifestациони, спортско-рекреативни, градски, сеоски, бањски и др.)
- Развој нових туристичких производа заснованих на природним и антропогеним потенцијалима, као и традиционалним занатима, прехранбеним производима и сл., уз развој локалних етикета и брендирање, као и унапређење мреже угоститељске и туристичке инфраструктуре, посебно смештајних капацитета
- Брендирање Урбаног подручја и унапређење имиџа – места и производи
- Припрема за еколошку мрежу Натура 2000 за цело урбано подручје

6.2 ЗЕЛЕНА И ЕНЕРГЕТСКА ТРАНИЗИЦИЈА И МОБИЛНОСТ

предности/снаге

- Велики парковски комплекси у урбаним и појединим руралним насељима (Шумарице, Парк Буковичка бања, Парк Оплепац) и заштићена природна добра (Рогот, Брзанско моравиште, Градиште, Алија, Борачки крш, Акумулација Гружа, Рисовача, Орашац)
- Примарна селекција отпада и рециклажа амбалажног, опасног, електричног и електронског отпада, (Крагујевац)
- Развијено и организовано коришћење обновљивих извора енергије (локална биомаса, соларни потенцијал, енергетски потенцијал отпада, јавне површине (јавне зграде, паркинзи) оспособљене за постављање ПВ панела и др.)
- Чиста и праведна енергија Урбаног подручја у складу са Интегрисаним националним енергетским и климатским планом Републике Србије
- Системи за пречишћавање отпадних вода у Крагујевцу, Рачи, Тополи (Каменица) и Аранђеловцу (у селима Бања и Даросава).

- Релативно добра покривеност гасоводном и електроенергетском мрежом и развијена енергетска инфраструктура.
- Развијена саобраћајна мрежа и близина међународног коридора X, те добра повезаност државним путевима I и II реда
- Реконструисана пруга Лапово-Баточина-Крагујевац
- Развијени поједини елементи паметних градова: open data, дигитализација услуга за грађане, постоји регионална ГИС платформа (Крагујевац, Кнић, Рековац), Паметан паркинг систем, возила на гас у ЈГП у Крагујевцу (више од 50%) и сл.
- Постојање Универзитета и Центра за енергетску ефикасност
- Приступ међународним фондовима

слабости/недостаци

- Недовољна умреженост институција и хоризонтална координација сектора заштите животне средине, здравства, комуналне делатности и др.
- Угроженост водоизворишта прекомерном нелегалном градњом, пољопривредом (акумулације Гружа и Грошница), експлоатисањем шљунка и песка (Брзан), као и речних токова (Лепеница, Гружа и Угљешница) и акумулација, због недовољне покривености недостатка постројења за пречишћавање отпадних вода, инфилтрационе воде са пољопривредних површина, дивљих депонија и сметлишта.
- Недовољно зелених површина и загађен ваздух у урбаним насељима услед саобраћаја и грејања, прекомерне изградње, депоније (Крагујевац, Лапово, Баточина)
- Није организовано пражњење септичких јама у постројења за пречишћавање отпадних вода
- Недостатак воде за пиће и наводњавање и некавалитетна вода-слана вода (Топола)
- Недостатак атмосферске канализације
- Контаминирано земљиште у оквиру браунфилд локација
- Велики део Урбаног подручја још увек нема приступ санитарној депонији (Крагујевац, Топола, Кнић). Ради тога постоји велики број дивљих депонија у близини река, насеља, у подручјима посебне намене
- Непостојање (Рача, Лапово, Кнић, Топола и Аранђеловац) и мали капацитети система топловода (Баточина, Крагујевац)
- Интензиван транзитни саобраћај кроз урбана насеља и недовољна развијеност уличних профила, као и недовољна координација између различитих ЈЛС у организацији међумесног саобраћаја; неприлагођени поласци возова
- Недовољно паркинг простора и тротоара у насељима
- Не постоји изграђена мрежа бицикличких стаза
- Неефикасна индивидуална ложишта
- Мали потенцијал хидро и еолске енергије
- Минимално коришћење ОИЕ
- Недовољно ефикасна мрежа даљинског грејања и мала покривеност овим системом

потенцијали/могућности

- Значајни ресурси геотермалних вода (Буковичка бања, бањски комплекс у Миравцу, Лапово)
- Рудни потенцијали (камен, доломитски мермери, кварц, тремолит, биотитско-мусковитски шкриљци и кварцити). обновљиви извори енергије (у Баточини планирана соларна електрана за општине Баточина и Лапово)
- Урбано зеленило (парк шуме у Крагујевцу и урбано зеленило)
- Регионална санитарна депонија за Лапово, Баточину и Рачу
- Реконструисани и модернизовани железнички коридори (планирано)
- Планирана изградња интермодалног терминала са авио и железничком линијом у оквиру MIND парка
- Коришћење отпадне топлоте (пилот пројекат везан за Дата центар)
- Регионална депонија Витлиште за Крагујевац Рековац, Тополу и остале општине и изградња регионалног центра за управљање отпадом за Крагујевац, Кнић и Тополу
- Одлагање опасног отпада (урађени пилот пројекти)
- Искоришћење отпадне енергије у предузећима
- Могућност унапређења енергетске ефикасности у свим секторима и повећано коришћење потенцијала територијално доступних ОИЕ
- Коришћење топлотних пумпи у сектору зградарства
- Електрификација индустрије и друмског саобраћаја, као и коришћење алтернативних горива

претње/ризици

- Неискоришћеност потенцијала природних ресурса и обновљивих извора енергије
- Нестабилно тржиште/прекид снабдевања гасом
- Наставак и ширење угрожености водоизворишта нелегалном градњом, депонијама, отпадним водама, септичким и ђубришним јамама и одлагањем чврстог отпада
- Ерозија земљишта која доводи до угрожености од поплава, клизишта и хазарда услед изливања опасних материја
- Недостатак кадра и недовољна ефикасност инспекцијских служби и њихова надлежност
- Ширење експлоатације шљунка на Великој Морави
- Последице климатских промена и неприпремљеност за реакцију (непостојање националног и локалног плана)
- Сложене (и нејасне) бирократске процедуре при коришћењу енергената
- Нетржишна и ниска цена електричне енергије
- Несигурност тржишта енергије и немогућност одрживог планирања унапређења и одржавања система
- Неодговарајућа брзина развоја нових технологија за употребу алтернативних горива и недоступност опреме на тржишту
- Немогућност балансирања електроенергетске мреже
- Недостатак квалитетног и обученог кадра
- Недоступност екстерних фондова

потребе

- Побољшање и осавремењивање система за водоснабдевање и изградња недостајуће инфраструктуре, као и дефинисање зона санитарне заштите око водоизворишта
- Унапређење система прикупљања, сепарације и депоновања отпада и прикључење регионалном центру за управљање отпадом
- Боља улагања у зелену инфраструктуру
- Унапређење саобраћајне и железничке мреже и формирање транзитних путних обилазница око већих насеља и повезивање са руралним залеђем локалним путевима
- Прихватање и поштовање Зелене агенде и артикулисана припрема за потенцијално негативне ефекте климатских промена
- Сталне и повремене пешачке зоне, бициклическе стаза, простор за паркирање (улично паркирање, јавни паркинг простори) у урбаним насељима и тротоарима у руралним насељима.

6.3 ИНОВАТИВНА И ПАМЕТНА ЕКОНОМИЈА

предности/снаге

- Смањење незапослености и пораст броја активних предузетника и организована подршка привредницима (кроз рад развојних бизнис центара, Регионалне привредне комора, одељења за локални економски развој и др.)
- Пораст броја жена предузетница - тренутно 33% жена предузетника
- Развијени различити видови индустрије и МСПП где доминира прерађивачки сектор
- Висока приступачност Урбаног подручја - близина међународног коридора X, добра повезаност државним путевима I и II реда
- Увећана страна улагања у секторима аутомобилске индустрије и индустрије шинских возила
- Добра опремљеност инфраструктуром радних и пословних зона
- Универзитетски центар - Град Крагујевац

слабости/недостаци

- Дугорочна незапослености где жене чине већину
- Недостатак локалних јавних политика у области запошљавања и недовољно добре могућности за запошљавање, просечне зараде су испод републичког просека
Образовна структура није довољно усклађена са потребама привреде
- Непостојање научно истраживачког парка
- Мали број локација за даље инвестирање
- Недостатак информација (нпр. непостојање извештавања о емисији угљеника) и брзи реакција управе/КЛЕР-а у мањим општинама (недостатак кадрова)
- Недовољно добра сарадња Универзитета са мањим ЈЛС, као и са Регионалном привредом комором

потенцијали/могућности

- Повећање броја запослених од самосталних делатности (растући тренд) или страних директних инвестиција (Крагујевац, Баточина)
- Сарадња привреде и научно-истраживачких капацитета Универзитета у Крагујевцу
- Добри потенцијали и вредности за развој туризма (културни, бањски, спортско-рекреативни, ловачки, манифестациони, итд.)
- Развој виноградарства (Топола, Крагујевац)
- Развој металског, грађевинског и ИКТ сектора у локалној привреди (очекивано нових 6.000 радних места)
- Програм промоције предузетништва и samozапосљавања младих и стандардизоване саветодавне услуге које пружа Регионална привредна комора, као и успостављање тренинг центра за обезбеђивање кадрова за потребе привреде
- „Inshoring“ у прерађивачкој индустрији
- Инвациони дистрикт у Крагујевцу (постоји плански основ)

претње/ризици

- Смањење броја привредних друштава
- Наставак депопулационих трендова услед негативног природног прираштаја и миграција, као и старења становништва
- Смањење броја квалификоване радне снаге и сезонских радника
- Недовољно развијена путна инфраструктура за развој индустрије
- Одсуство спремности да се ради у складу са природом
- Неуређен систем јавног превоза у градским насељима (нелегални превозници - аутобуси, комбији, такси)

потребе

- Иновациони дистрикт у Крагујевцу
- Развој паметне специјализације – металски и ИКТ сектор
- Постепени прелазак на циркуларну и нискоугљеничну економију
- Уређење и опремање планираних и постојећих радних и пословних зона
- Квалификована радна снага и усклађивање образовних профила, нарочито на нивоу средњег образовања и институционална и ванинституционална подршка старт-ап фирмама

6.4 ДРУШТВЕНО БЛАГОСТАЊЕ

предности/снаге

- Постојање свести (традиционално) о вредности и значају друштвеног благостања
- Образовање, социјална и здравствена заштита у јавном сектору и изграђена мрежа објеката (центара за социјални рад, предшколских установа, школа, објеката примерне здравствене заштите...)
- Универзитет у Крагујевцу (15.000 студената) и релативно развијено дуално образовање које смањује број незапослених
- Клинички центар у Крагујевцу

- Институције културе локалног и регионалног значаја са постојећом инфраструктуром и садржајима
- Развијена мрежа спортских објеката
- Стављање у функцију објеката у јавној својини који се не користе
- Мрежа јавних установа (образовних, здравствених, културних) у руралном подручју (у релативно лошем стању)
- Планови јавног здравља на нивоу Урбаног подручја
- Антидискриминациони кодекс (Крагујевац)

слабости/недостаџи

- Велики проценат становништва потражује услуге социјалне помоћи, уз значајан удео издржаваног становништва (Лапово), бескућништва (Крагујевац)
- Недостатак установа социјалне заштите
- Лоша опремљеност и стање предшколских установа и школа
- Недостатак и функционисање амбуланти у руралним подручјима, као и непостојање специјализованог превоза за кориснике услуга здравствене заштите у свим општинама, уз недовољни капацитети за теренски рад социјалних и здравствених служби
- Запуштеност установа културе на руралном подручју (постоје само у урбаним насељима)
- Недостатак органа/тела који ће организовати локалне потребе становништва и постојеће иницијативе
- Непостојање евиденције о стамбеним потребама и броју лица без решеног стамбеног питања (процена у Крагујевцу 20.000), као и недостатак стамбених јединица у власништву ЈЛС за социјално становање (ликвидацијом ЈП Градска стамбена агенција Крагујевац је прекинута изградња социјалних станова)
- Недостатак спортско-рекреативних објеката у свим ЈЛС
- Угрожене зоне - подстандарна ромска насеља (Крагујевац, Аранђеловац) и старачка домаћинства у руралном подручју која се искључиво баве пољопривредом
- Небезбедни јавни простори и насеља (Крагујевац)
- Непостојање или лоше стање спортских терена/сала при основним школама посебно у сеоским срединама
- Дефицит вртића и њихово неадекватно радно време у руралним срединама
- Погрешно усмерена финансијска средства за спорт (углавном усмерена ка сениорским клубовима уместо ка деци и младима), уз лош и неорганизован превоз деце из руралних делова до спортских терена

потенцијали/могућности

- Боље сарадња између институција и установа друштвеног благостања локалних самоуправа у Урбаном подручју ради размене искустава и знања
- Развој социјалног предузетништва и укључивање приватног сектора као пружаоца услуга из области социјалне, здравствене заштите, образовања
- Центар за матичне ћелије Крагујевац - мултидисциплинарни научноистраживачки рад
- Решавање проблема подстандардних насеља

- Укључивање у мере стручног оспособљавања нарочито млађих од 30 година
- Укључивање привреде у изградњу предшколских установа и спортске инфраструктуре
- Развој спорта и рекреације у природи за децу и младе
- Социјално предузетништво и лиценцирани пружаоци услуга у домену социјалне и цивилне заштите (јачање капацитета)

претње/ризици

- Негативни природни прираштај и повећање удела старих у укупном становништву
  - Немогућност коришћења социјалне и здравствене заштите и образовања у приватном сектору због високих цена
  - Недостатак стручног кадра у области здравства и образовања (одлазак здравствених радника у иностранство и приватни сектор)
  - Низак квалитет живота старог становништва на селу без социјалне помоћи и заштите
  - Културна дешавања и улагања у културу само у урбаним насељима
  - Непостојање система праћења ефеката и резултата пројеката у области социјалне политике и стихијска реализација пројеката
- Непостојање подзаконских алата везаних за оснивање и рад социјалних предузећа

потребе

- Објекти социјалне заштите - геронтолошки центар, боравци за одрасла и стара лица, прихватилиште за незбринуту децу и младе, дневни боравци и прихватилишта за особе са посебним потребама, сигурна кућа, геронто службе у селима и др.
- Објекти васпитања и образовања - предшколске установе (у Крагујевцу, Кнић, Топола, Аранђеловац), основне школе и домови за ученике средњих школа, студентски домови (Крагујевац), физкултурне сале (Аранђеловац, Крагујевац).
- Објекти здравствене заштите - Градска (опште) болнице и градски центар за трансфузију крви, дечији диспанзер и студентска поликлиника, објекти за палијативну негу и центар за ментално здравље, домови здравља или њихова реконструкције, служба кућног лечења у свим општинама и специјализовани превоз за бољу доступност здравствене заштите у свим општинама, мобилне екипе и апотеке и др.
- Социјално/приуштиво становање – млади и младе породице, социјално угрожене породице, интерно расељена лица, ромске породице... (Крагујевац, Аранђеловац)

6.5 УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ/ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ

предности/снаге

- Управљање на више нивоа – сарадња националних, регионалних и локалних актера на различитим програмима и пројектима
- Коришћењу различитих (међународних и домаћих) извора финансирања пројеката и умрежавање са домаћим и међународним партнерима
- Традиционална међуопштинска сарадња (Крагујевац, Кнић, Рековац)
- Употреба ИТ и ГИС у управљању урбаним развојем (Крагујевац, Кнић, Рача, Лапово, Баточина, Топола)

- Развијен систем комуникације између управе и грађана (Питајте градоначелника, Отворена врата – Крагујевац и др.)
- Велика транспарентност локалне самоуправе

слабости/недостаци

- Велика централизација услуга и функција у градским насељима (утицај на запошљавање, мрежу јавних служби...)
- Неадекватна комуникација са грађанима (Топола и Аранђеловац);
- Недовољна сарадња са научно истраживачким институцијама (Кнић, Рача, Баточина)
- Недостатак стручних кадрова у ЈЛС за управљање урбаним развојем
- Мала искоришћеност финансијских средстава из расположивих и/или одобрених програма
- Неспровођење планских докумената због преамбиционалних решења и непоштовања одредби
- Неинформисаност и незаинтересованост руралног становништва за процесе партиципације и учешћа при доношењу стратешких и планских докумената
- Недовољно добра сарадња институција на нивоу Урбаног подручја

потенцијали/могућности

- Реализацији пројеката "Отворени подаци" (Open data) – државни дата центар у Крагујевцу
- Развој механизма мотивисања партиципације и транспарентности за потребе израде планских докумената (Рача, Аранђеловац)
- Међународни и национални програми и пројекти за изградњу и подизање капацитета управљања
- Умрежавање и партнерства са актерима на међународним пројектима
- Јавно-приватна партнерства у разним областима - инфраструктура, брендирање места, одржива мобилност и ЈГП, развој одрживог туризма (руралног туризма)
- Заједничку бригау о стању животне средине на нивоу Урбаног подручја, реализација регионалне депонија и други пројекти
- Коришћење дигиталних сервиса које пружа електронска управа

претње/ризици

- Недовољна институционална оспособљеност за решавање кључних развојних проблема
- Неадекватно и успорено реформисање управе за процесе управљања са више актера
- Низак ниво партиципације грађана у процесу урбаног развоја
- Висок притисак централног нивоа управе кроз увођење нових формалних обавеза за ЈЛС
- Одливање квалитетних кадрова из система управе и забрана запошљавања

потребе

- Децентрализација функција и услуга и јачање урбано-руралних веза
- Јачање институционалних капацитета за међуопштинску сарадњу (РРА; коалиција КЛЕР-ова итд.) и заједничко аплицирање за међународне пројекте
- Суштинска партиципација грађана и заинтересованих страна у процесу планирању изван формалних облика за квалитетно урбано управљање
- Увођење савремених технологија и ГИС алата у управљање територијом на нивоу Урбаног подручја

7 ВИЗИЈА, ЦИЉЕВИ, СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ И МЕРЕ

7.1 ВИЗИЈА

ТЕРИТОРИЈА ТЕХНОЛОШКИХ И ТЕХНИЧКИХ ИНОВАЦИЈА, ОДРЖИВЕ МОБИЛНОСТИ И РАЗВИЈЕНИХ КОМУНИКАЦИЈА

ПРЕПОЗНАТЉИВА ТУРИСТИЧКА ДЕСТИНАЦИЈА СА РАЗНОВРСНОМ ПОНУДОМ

ЦЕНТАР КРЕАТИВНЕ ИНДУСТРИЈЕ И УМЕТНИЧКОГ СТВАРАЛАШТВА

ЖИВО И ПОВЕЗАНО РУРАЛНО ПОДРУЧЈЕ КОЈЕ ПОВЕЗУЈЕ УРБАНЕ ЦЕНТРЕ

Урбано подручје Крагујевца са универзитетским центром, развијеном саобраћајном инфраструктуром и индустријском традицијом и знањем предводи технолошки развој Србије, интегришући дигиталне и техничке иновације. Центар иновативног и одрживог развоја и међусекторске сарадње, конкурентан у глобалној економији, али и центар креативног и уметничког стваралаштва високог квалитета. Као простор зачетка савремене Србије, Урбано подручје Крагујевца је територија препознатљиве туристичке понуде која интегрише различите видове туризма – културно-историјски, урбани, манифестациони, уметнички, еколошки, меморијални, спортски, здравствени и рехабилитациони. Дигитално и саобраћајно повезана, са регионалним одрживим јавним превозом, пружа и становницима и посетиоцима једноставне и брзе комуникације. Подршка руралном подручју кроз заштиту и развој предела, подизање квалитета живота и услуга у селима, и развијање одрживих пољопривредних пракси интегрише цело Урбано подручје Крагујевца у економски просперитетан, динамичан простор за живот.

7.2 ТЕМАТСКИ ЦИЉЕВИ, СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ И МЕРЕ

Полазни оквир за формулисање циљева, специфичних циљева и мера стратегије урбаног подручја (СУП) представља нова легислатива Европске комисије, која утврђује заједничке показатеље остварења и резултата за Европски фонд за регионална улагања (Улагања у радна места и раст и Interreg) и Европски кохезиони фонд⁵ (ЕК, 2021). Циљеви нове Кохезионе политике ЕУ за период 2021-2027 су: 1) Конкурентнија и паметнија Европа промовисањем иновативне и паметне економске трансформације и ИКТ регионалне интеграције; 2) Зеленија, отпорнија Европа са ниском емисијом угљеника, која прелази на економију са нултом нето емисијом угљеника промовишући прелазак на чисту и праведну енергију, зелених и плавих инвестиција, циркуларне економије, прилагођавање и ублажавање климатских промена, управљања ризиком и његове превенције, те одрживе урбане мобилности; 3) Повезанија Европа јачањем мобилности; 4) Инклузивнија Европа са истакнутом социјалном компонентом применом ЕУ стуба социјалних права, и 5) Европа ближа грађанима подстицањем одрживог и интегралног развоја свих врста подручја и локалних иницијатива.

Национални оквир за СУП чине јавне политике, које се припремају и усвајају у процесу интеграције Србије у ЕУ. Наведене су хронолошки полазећи од најновијих, и то: Нацрт Закона о

---

⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2021:231:FULL&from=EN>

успостављању и функционисању система за управљање кохезионом политиком, 2023⁶; Нацрт Закона о успостављању и функционисању система за управљање кохезионом политиком, 2023⁷; Стратегија нискоугљеничног развоја Републике Србије за период од 2023. до 2030. године са пројекцијама до 2050. године⁸; Стратегија деинституционализације и развоја услуга социјалне заштите у заједници за период 2022–2026. године⁹ ("Сл. гласник РС", бр. 12/2022); Програм прилагођавања на измењене климатске услове са Акционим планом, Нацрт¹⁰; Просторни План Републике Србије од 2021. до 2035. године, Нацрт¹¹; Стратегија за младе у Републици Србији за период од 2022. до 2030. године, Нацрт¹²; Интегрисани национални енергетски и климатски план Републике Србије за период 2021 до 2030 са визијом до 2050. године¹³; Стратегија развоја информационог друштва и информационе безбедности у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године¹⁴ („Сл. гласник РС“, бр. 86/2021); Стратегија научног и технолошког развоја Републике Србије за период од 2021. до 2025. године „Моћ знања“¹⁵ („Сл. гласник РС“, бр. 10/2021); Стратегија индустријске политике Републике Србије од 2021. до 2030. године¹⁶ („Сл. гласник РС“, бр. 35/2020); Стратегија запошљавања у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године¹⁷ ("Сл. гласник РС", бр. 18/2021, 36/2021); Стратегији развоја образовања и васпитања у Србији до 2030. године¹⁸ („Сл. гласник РС“, бр. 107/2021); Стратегија паметне специјализације у Републици Србији за период 2020-2027. године¹⁹ („Сл. гласник РС“, бр. 21/2020); Стратегија нискоугљеничног развоја Републике Србије са Акционим планом, Нацрт²⁰; Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године²¹ („Сл. гласник РС“, бр. 47/2019); Стратегија развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2020-2025. године²² („Сл. гласник РС“, бр. 96/2019); Стратегија развоја културе Републике Србије од 2020. до 2029. Предлог²³; Стратегија јавног здравља у Републици Србији 2018-2026. године²⁴ („Сл. гласник РС“, бр. 61/2018.); Стратегија развоја туризма Републике Србије за период од 2016. до 2025. године²⁵ („Сл. гласник РС“, бр. 98/2016); Стратегија пољопривреде и руралног развоја

---

⁶ <https://www.mei.gov.rs/srp/vesti/2811/detaljnije/w/0/nacrt-zakona-o-uspostavljanju-i-funkcionisanju-sistema-za-upravljanje-kohezio-nom-politikom-na-portalu-ekonsultacije/>

⁷ <https://www.mei.gov.rs/srp/vesti/2811/detaljnije/w/0/nacrt-zakona-o-uspostavljanju-i-funkcionisanju-sistema-za-upravljanje-kohezio-nom-politikom-na-portalu-ekonsultacije/>

⁸ <https://www.ekologija.gov.rs/saopstenja/vesti/vlada-republike-srbije-usvojila-strategiju-niskougljenicnog-razvoja-do-2030-godine>

⁹ <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2022/12/1>

¹⁰ <https://www.ekologija.gov.rs/informacije-od-javnog-znacaja/javne-rasprave/javni-poziv-za-ucescje-javnosti-u-procesu-konsultacija-u-vezi-sa-izradom-programa-prilagodjavanja-na-izmenjene-klimatske-uslove-sa-akcionim-planom-0>

¹¹ <https://www.mgsi.gov.rs/sites/default/files/PPRS%20Nacrt.pdf>

¹² <https://www.mos.gov.rs/storage/2022/02/nacrt-strategije-za-mlade-za-period-od-2022-do-2030-godine.pdf>

¹³ <https://www.mre.gov.rs/dokumenta/strateska-dokumenta/integrisani-nacionalni-energetski-i-klimatski-plan-republike-srbije-za-period-2021-do-2030-sa-vizijom-do-2050-godine>

¹⁴ <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/86/1/reg>

¹⁵ <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/10/1/reg>

¹⁶ <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2020/35/1/reg>

¹⁷ <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/ispravka/2021/36/1>

¹⁸). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/63/1/reg>

¹⁹ <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/10/1/reg>

²⁰ <https://www.srbija.gov.rs/>

²¹ <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2019/47/1/reg>

²² <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2019/96/1/reg>

²³ <https://www.kultura.gov.rs/extfile/sr/3993/strategija-razvoja-kulture-od-2020--do-2029-godine.pdf>

²⁴ <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2018/61/1/reg>

²⁵ <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2016/98/1>

Републике Србије за период 2014–2024. године²⁶ („Сл. гласник РС“, број 85/2014); Стратегија за подршку развоја малих и средњих предузећа, предузетништва и конкурентности за период од 2015. до 2020. године²⁷ („Сл. гласник РС“, број 35/15).

Усклађивањем циљева и мера из ЕУ и националних политика формулисан је оквир за одрживи и интегрални територијални развој урбаних подручја, који чине следећи циљеви:

- 1) Јачање урбаног идентитета и обнова урбаног подручја подстицањем одрживог и интегралног развоја;
- 2) Промовисање преласка на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, прилагођавања и ублажавања климатских промена, превенције и управљања ризицима, и одрживе урбане мобилности;
- 3) Промовисање иновативне и паметне економске трансформације, циркуларне и нискоугљеничне економије и ИКТ интеграција;
- 4) Унапређење друштвеног благостања, и
- 5) Унапређење управљања урбаним развојем.

"Локализовање" циљева, специфичних циљева и мера је за сваку територију проверавано и прилагођавано локалном контексту. Одвијало се кроз радионице са локалним актерима – члановима радних група и савета стратегија, као и на јавним форумима са грађанима. Након циклуса провере на појединачним стратегијама, спроведена је следећа итерација где су сублимирани предлози и сагледане специфичности локалних територија, проблема, потреба, предлога пројеката, и где је извршена финална корекција специфичних циљева и мера. У наредном тексту је дат приказ циљева, специфичних циљева и мера за урбано подручје.

Табела 4: Тематски циљеви, специфични циљеви и мере

Објашњење коришћених скраћеница: **Ц** – **ЦИЉ**, **СЦ** – **специфични циљ**, **М** – **мера**

Ц 1. Јачање урбаног идентитета и обнова урбаног подручја подстицањем одрживог и интегралног развоја
СЦ 1.1 Унапређен и уједначен квалитет уређености и приступачности урбаног подручја
М 1.1.1 Развој, обнова и регенерација недовољно искоришћених објеката, зона и целина укључујући и ревитализацију браунфилд локација
М 1.1.2 Урбана регенерација делова насеља који су изложени девастационим процесима, укључујући и последице климатских промена (плављење, топлотна острва и др)
М 1.1.3 Уређење, очување и повезивање јавних простора (површина и објеката) у складу са концептом приступачности
М 1.1.4 Успостављање мера за унапређење управљања, одржавања и подизања културе становања у стамбеним заједницама (вишестамбеним зградама) на нивоу ЈЛС
М 1.1.5 Унапређење безбедности и управљање ризицима у урбаном подручју
СЦ 1.2 Подстицање заштите културног и градитељског наслеђа
М 1.2.1 Активна заштита и подстицање (само)одрживости културног (посебно индустријског) наслеђа, уз давање препорука за карактер и интензитет прихватљивих активности у планирању

²⁶ <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2014/85/1>

²⁷ <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2015/35/1/reg>

урбаног развоја
М 1.2.2 Обнова и заштита објеката и целина градитељског и урбаног наслеђа које нису заштићена културна добра (традиционални типови, вернакуларна архитектура, индустријски објекти, архитектура и урбанизам пре и после II светског рата, итд)
М 1.2.3 Очување културног диверзитета, биодиверзитета и квалитетног предела
М 1.2.4 Промоција културног и природног наслеђа
СЦ 1.3 Подстицање развоја одрживог туризма и обједињене туристичке понуде
М 1.3.1 Валоризација и планска диверзификација туристичке понуде и капацитета заснована на идентитету урбаног подручја уз одрживо коришћење природних и културних добара, њихову ефикаснију и свеобухватнију заштиту, и ублажавање негативних утицаја туризма
М 1.3.2 Развој и промоција интегрисаних туристичких производа кроз функционално повезивање територија
М 1.3.3 Развој и унапређење туристичке инфраструктуре и супраструктуре
СЦ 1.4 Подстицање интегралног и одрживог приступа у санацији нелегалне изградње и њено спречавање
М 1.4.1 Спречавање неконтролисаног ширења грађевинског земљишта на рачун пољопривредног, шумског и водног земљишта
М 1.4.2 Санација и обнова постојећих подстандардних или неуређених стамбених насеља и целина кроз њихово инфраструктурно опремање, изградњу објеката јавне намене и унапређење квалитета јавних простора
М 1.4.3 Уклањање нелегалних објеката у зонама под режимима заштите (санитарна заштита изворишта воде за пиће, плавна подручја, водно земљиште, заштићена културна и природна добра и др.) и унапређење рада инспекцијске службе
СЦ 1.5 Јачање и унапређење управљања урбано-руралним везама
М 1.5.1 Развој услуга јавних служби, саобраћајне и техничке инфраструктуре, приградског јавног превоза (аутобуског и железничког) и комуналних делатности на руралном подручју
М 1.5.2 Идентификација програма/пројеката развоја екосистемских услуга које рурална подручја пружају урбаним насељима
М 1.5.3 Обнова недовољно искоришћених објеката (у различитим облицима својине) у руралним подручјима и њихова пренамена

Ц 2. Промовисање преласка на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, прилагођавања и ублажавања климатских промена, превенције и управљања ризицима, и одрживе урбане мобилности
СЦ 2.1 Унапређење енергетске ефикасности и смањење емисије гасова са ефектом стаклене баште
М 2.1.1 Успостављање одрживе енергетике (применом мера енергетске ефикасности, коришћењем обновљивих извора енергије и применом норми и иновативних материјала за заштиту животне средине и смањење штетних утицаја на климу)
М 2.1.2 Интеграција обновљивих извора енергије (електричне и топлотне) у јединствен систем
СЦ 2.2 Подстицање коришћења обновљивих извора енергије
М 2.2.1 Коришћење отпада као енергента (биоотпад)
М 2.2.2 Увођење система за примарну селекцију отпада и смањење количине депонованог

отпада
СЦ 2.3 Развој паметних енергетских система, мрежа и складиштења
М 2.3.1 Увођење паметне мреже, напредних система за складиштење и дистрибуцију енергије, праћење енергетске ефикасности, развој паметних градова, енергетски ефикасна расвета, одржива производња биомасе и др.
СЦ 2.4 Прилагођавање климатским променама и спречавања ризика од катастрофа, јачање резилијентности на климатске промене, узимајући у обзир приступ заснован на екосистемима
М 2.4.1 Установљавање нових или побољшаних система за праћење ризика, приправност, упозоравање и одговор на њих у случају природних катастрофа и ризика
М 2.4.2 Унапређење мера заштите од природних катастрофа повезаних са климатским променама (осим поплава и шумских пожара)
М 2.4.3 Заштита од поплава површинским водама
М 2.4.4 Новоизграђена или учвршћена и побољшана заштита од клизишта и одрона
М 2.4.5 Изграђена или побољшана зелена инфраструктура за прилагођавање климатским променама
М 2.4.6 Мере (технички системи) заштите од шумских пожара
СЦ 2.5 Обезбеђење једнаког приступа санитацији и снабдевању водом и унапређење одрживог управљања водама
М 2.5.1 Смањење губитака воде реорганизацијом и техничким унапређењем система водоснабдевања
М 2.5.2 Нови или унапређени системи за побољшање квалитета воде за пиће која се испоручује потрошачима у јавним водоводним системима
М 2.5.3 Нови или побољшани јавни дистрибутивни водоводни системи
М 2.5.4 Нови или побољшани јавни канализациони системи за прикупљање отпадних вода
М 2.5.5 Нови или побољшани капацитети за пречишћавање отпадних вода и управљање отпадним муљем
М 2.5.6 Нови или побољшани системи за заштиту од бујичне воде (урбаних поплава), укључујући системе за коришћење кишнице
М 2.5.7 Интегративни мониторинг еколошког статуса/потенцијала водоизворишта
М 2.5.8 Интегративни мониторинг вода за спорт и рекреацију
М 2.5.9 Успостављање и унапређење надзора у зонама санитарне заштите водоизворишта
СЦ 2.6. Унапређење управљања отпадом
М 2.6.1 Унапређење рада, рекултивације и мониторинга депонија отпада
М 2.6.2 Подстицање и увођење сепарације отпада
М 2.6.3 Увођење адекватног управљања опасним отпадом из домаћинства
М 2.6.4 Увођење адекватног управљања грађевинским отпадом
М 2.6.5 Развој и примена мера за коришћење енергије и материја из отпада
СЦ 2.7. Јачање заштите и очувања природе, биодиверзитета и зелене инфраструктуре, и смањење свих облика загађења
М 2.7.1 Системска заштита зелене (биље) и плаве инфраструктуре (вода)
М 2.7.2 Идентификација подручја у оквиру припреме за НАТУРА 2000 мреже обухваћена мерама заштите и обнове
М 2.7.3 Обновљено земљиште за зелене површине, стамбену подршку, економске или друге

сврхе
М 2.7.4 Унапређење контроле спровођења прописа у области шумарства, рибарства и лова
М 2.7.5 Унапређење мониторинга и информисања јавности о праћењу квалитета животне средине
М 2.7.6 Подручја обухваћена заштитом од великих хемијских удеса и ограничавањем последица тих удеса по здравље људи и животну средину кроз контролу Севесо постројења/комплекса
СЦ 2.8 Подстицање одрживе мултимодалне урбане мобилности
М 2.8.1 Увођење нових или обнављање и модернизовање линија шинских система
М 2.8.2 Увођење еколошки прихватљивих возила за колективни јавни превоз
М 2.8.3 Обезбеђење инфраструктуре за кретање возила на електрични погон
М 2.8.4 Обезбеђивање инфраструктуре намењене бицикличком саобраћају
М 2.8.5 Интеграција бицикличког саобраћаја са јавним превозом
СЦ 2.8 Развој паметне, сигурне, одрживе и интермодалне саобраћајне мреже од међународног и националног значаја која је отпорна на климатске промене
М 2.9.1 Укључивање процене утицаја на становништво у техничку и планску документацију
М 2.9.2 Усклађивање докумената просторног и урбанистичког планирања на нивоу ЈЛС и ИТИ са развојем саобраћајне мреже међународног и националног значаја
СЦ 2.10 Развој и јачање одрживе, паметне и интермодалне националне, регионалне и локалне мобилности која је отпорна на климатске промене, укључујући бољи приступ Коридору X и прекограничној мобилности
М 2.10.1 Унапређење путне мреже и друмског саобраћаја
М 2.10.2 Унапређење система управљања друмским саобраћајем
М 2.10.3 Унапређење железничке мреже и железничког саобраћаја
М 2.10.4 Нове и модернизоване интермодалне везе

Ц 3. Промовисање иновативне и паметне економске трансформације, циркуларне и нискоугљеничне економије и ИКТ интеграција
СЦ 3.1 Развој и јачање истраживачких и иновационих капацитета и примена напредних технологија
М 3.1.1 Подршка предузећима и стварање радних места, јачању иновационих капацитета и примени напредних технологија у микро, малим, средњим и великим предузећима
М 3.1.2 Подршка истраживачима и научноистраживачким организацијама које учествују у заједничким истраживачким пројектима и који имају примену у привреди и јавном сектору
М 3.1.3 Увећање броја и подршка предузећима која сарађују са научноистраживачким организацијама
М 3.1.4 Подстицање међурегионалних улагања за иновације
СЦ 3.2 Коришћење предности дигитализације за грађане, предузећа, истраживачке институције и органе јавне управе
М 3.2.1 Континуирано унапређење дигиталних знања и вештина грађана, подизање знања запослених у јавном и приватном сектору за коришћење нових технологија и унапређење дигиталне инфраструктуре у образовним установама
М 3.2.2 Дигитализација услуга и пословања у јавном и приватном сектору
М 3.2.3 Континуирано унапређење информационе безбедности грађана, јавне управе и привреде

СЦ 3.3 Јачање одрживог раста и конкурентности МСП-ова и отварање радних места
М 3.3.1 Унапређено пословање и развој МСП, унапређена пословна инфраструктура, јачање иновативности и стимулисање пословног удруживања и креирања ланаца вредности
М 3.3.2 Подршка предузећима за стварање радних места, јачање иновационих капацитета и примене напредних технологија у микро, малим, средњим и великим предузећима
СЦ 3.4. Развој компетенција за паметну специјализацију 4С, индустријску транзицију и предузетништво, у оквиру четвороструке спирале иновација (привреда, наука, јавни и цивилни сектор - институционални учесници)
М 3.4.1 Развијање компетенција МСП и институционалних учесника оријентисано ка иновативности и предузетништву
М 3.4.2 Учешће МСП и институционалних учесника у компететивним позивима
М 3.4.3 Повезивање на платформу за промоцију услуга, технологија и производа у областима дигиталне, иновативне и креативне делатности
М 3.4.4 Подстицај за спровођење пројеката који имају за циљ заштиту културног наслеђа и унапређење стања природе
СЦ 3.5 Јачање дигиталне повезаности
М 3.5.1 Обезбеђење широкопојасног приступа високог капацитета преноса података
СЦ 3.6 Подстицање и промовисање прелаза на циркуларну и ресурсно ефикасну економију
М 3.6.1 Едукација привредних субјеката и подстицање инвестиција у решења циркуларне економије као генераторе раста (нови капацитет за рециклирање отпада, улагања у постројења за сепаратно прикупљање отпада, отпад прерађен за поновну употребу и др.)
СЦ 3.7 Подстицање и промовисање прелаза на економију са нултом нето стопом емисије угљеника
3.7.1 Подстицање инвестиција у решења нискоугљеничне економије као генераторе раста, ефикасније употребе материјалних ресурса и енергетске ефикасности
3.7.2 Подстицај зелених јавних набавки (мотивисање зелене транзиције)
3.7.3 Подстицај и комплеменација пројеката са циљем смањења карбонског отиска
СЦ 3.8 Промовисање зеленог финансирања
3.8.1 Финансијски подстицај предузећима за инвестиције у складу са концептом циркуларне економије и одрживог развоја

Ц 4. Унапређење друштвеног благостања
СЦ 4.1 Унапређење делотворности и инклузивности тржишта рада и приступа квалитетном запошљавању и достојанственом раду и подстицање социјалног предузетништва
М 4.1.1 Развој нових или модернизовање постојећих услуга запошљавања и подстицања социјалног предузетништва
М 4.1.2 Унапређење постојећих и креирање нових локалних јавних политика у области запошљавања
СЦ 4.2 Развој социјалне инфраструктуре и услуга и подстицање социјалне инклузије и социјалних иновација
М 4.2.1 Развој нових или модернизовање постојећих објеката за привремени прихват и интервентно збрињавање (скитнице, деца у просјачењу, жртве насиља, мигранти и др.)
СЦ 4.3 Промовисање социјално-економске инклузије маргинализованих заједница,

домаћинстава са ниским приходима и друштвених група у неповољном положају, укључујући особе са посебним потребама, путем интегрисаног деловања које обухвата становање и социјалне услуге
М 4.3.1 Повећање обима, квалитета и разноврсности стамбених решења за кориснике стамбене подршке кроз изградњу и друге начине прибављања нових стамбених јединица у јавној својини намењених за издавање у повољан закуп, као и развојем алтернативних стамбених решења
СЦ 4.4 Побољшање једнаког приступа инклузивним и квалитетним услугама образовања
М 4.4.1 Развој нових или модернизовање постојећих услуга бриге о деци предшколског, основног и средњошколског образовања, оспособљавања и образовања у току читавог живота (континуирана едукација)
СЦ 4.5 Обезбеђивање једнаког приступа здравственој заштити и подстицање отпорности здравствених система, укључујући примарну заштиту
М 4.5.1 Развој нових или модернизовање постојећих услуга здравствене и социјалне заштите
СЦ 4.6 Подстицање социјалне инклузије и социјалних иновација
М 4.6.1 Побољшан приступ и ширење мреже социјалних услуга и социјалних иновација у заједници
СЦ 4.7 Обезбеђивање једнаког приступа услугама, програмима и објектима културе
М 4.7.1 Афирмација и развој аматерског бављења културом кроз различите програме
М 4.7.2 Стварање услова за рад и афирмацију нових уметника
М 4.7.3 Повезивање установа образовања и културе
М 4.7.4 Умрежавање установа културе на нивоу урбаног подручја и размена програма
СЦ 4.8 Обезбеђивање једнаког приступа услугама, садржајима и објектима спорта и рекреације
М 4.8.1 Унапређење квалитета живота кроз бављење спортом као елементом од суштинског значаја за развој личности и здравог начина живота
М 4.8.2 Изградња спортских терена у урбаним и руралним насељима
СЦ 4.9 Стварање подстицајног окружења за иницијативе и активности младих
М 4.9.1 Осмишљавање и организовање понуде програма и садржаја за квалитетно коришћење слободног времена младих
М 4.9.2 Развој модела „Клуб за младе“
М 4.9.3 Подстицање младих за волонтирање у различитим областима

Ц 5. Унапређење управљања урбаним/територијалним развојем
СЦ 5.1 Подстицање управљања развојем на више нивоа - локални, национални, међунационални, ЕУ и др.
М 5.1.1 Јачање јавног дијалога, ефективнија примена мрежа, партнерстава, програма и пројеката управљања урбаним развојем на више нивоа ради унапређења квалитета рада и увођења иновација
М 5.1.2 Успостављање регионалних институција / партнерстава по моделу ДМО и јачање улоге регионалних развојних агенција (РРА)
М 5.1.3 Подизање капацитета за управљање развојем (развојна агенција, КЛЕР, урбанистичко предузеће и/или одељење за урбанизам)
СЦ 5.2 Подстицање приступа са више актера - привреда, наука и образовање, јавни и цивилни сектор

М 5.2.1 Примена оквира четвороструке и петоструке спирале иновација у оквиру економије знања (Quadruple and quintuple Helix Model of innovation)
М 5.2.2 Оснивање мреже бизнис анђела и вентуре капитала
СЦ 5.3 Подстицање партиципативног приступа и иницијатива вођених заједницом уз укључивање локалних актера
М 5.3.1 Подизање свести грађана и стејкхолдера о њиховом праву укључивања у процес доношења одлука о урбаном развоју кроз квалитетно информисање, консултације и активно учешће
М 5.3.2 Усмеравање учешћа ка јачању друштвене одговорности и уравнивању јавних и приватних интереса у процесима доношења одлука
М 5.3.3 Унапређење процедура учешћа грађана и укључивања стејкхолдера у процесима доношења одлука у складу са Указом о проглашењу Закона о потврђивању Додатног протокола Европској повељи о локалној самоуправи о праву да се учествује у пословима локалних власти ²⁸ и стандардима отворене управе
М 5.3.4 Јачање капацитета месних заједница
М 5.3.5 Подстицање учешћа младих у управљању развојем урбаног подручја
СЦ 5.4 Подстицање мешања (<i>blending</i>) финансирања урбаног развоја из различитих видова финансирања (домаћих и међународних)
М 5.4.1 Подршка коришћењу различитих извора финансирања приоритетних подручја интервенције стратегије урбаног подручја
М 5.4.2 Примена инструмената Кохезионе политике ЕУ и др. - територијално интегрисаног инвестирања (<i>ITI – Integrated Territorial Investment</i>), одрживог урбаног развоја (<i>SUD – Sustainable Urban Development</i>), локалног развоја којим управља ЈЛС (<i>CLLD – Community Led Local Development</i>)
СЦ 5.5 Јачање транспарентности одлучивања на нивоу урбаног подручја
М 5.5.1 Развој регионалног информационог система (ГИС) за потребе управљања развојем територије (мониторинг и евалуација спровођења стратегије урбаног подручја)
М 5.5.2 Успостављање регистара /евиденција јавне својине и јавних добара, браунфилд локација, недовољно искоришћених локација и објеката, мапирање нелегалне изградње, мониторинг саобраћаја, водопривредне инфраструктуре, управљања ризицима и др. и њихово редовно ажурирање

²⁸ Службени гласник РС - Међународни уговори, број 8/2018-1

8 ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА ИНТЕРВЕНЦИЈЕ

8.1 СТРАТЕШКИ ПРИСТУП И ПРОСТОРНА ДИМЕНЗИЈА

Централне зоне градова и урбана подручја с различитим степеном урбанизације, у мрежи сеоских насеља и подручја екстензивне пољопривредне производње и природних предела, захтевају појачане капацитете за спровођење политика развоја. Свеобухватни контекст, који је оквир за овај услов, може се рашчланити на неколико кључних аспеката. Прво, различити локални контексти и услови изразито отежавају формулисање јединственог приступа за креирање политика у овим урбаним подручјима²⁹. Ова подручја поседују јединствени територијални капитал, па то захтева различите стратегије за конципирање потенцијалних праваца одрживог и интегралног урбаног и територијалног развоја.

Друго, ова подручја су претежно под утицајем националних, па чак и наднационалних политика које су првенствено секторски организоване. И разумевање њихове социо-економске и просторне динамике и прилагођене политике често су ограничени на њихове главне предности или само секторска питања: субвенције за иницијативе индустријског реструктурисања, подстицање инвестиција, очување природних ресурса и културног наслеђа и др³⁰. Дугорочно, овакав приступ може неговати постојеће стање и ометати флексибилност у спровођењу иновативних политика.

На крају, покрет који се залаже за већу осетљивост према овом разноликом спектру урбаних подручја појавио се у последњих неколико деценија и подстакао је истраживања усмерена на регионе који заостају у развоју и процесе просторне маргинализације. Резултат је неколико покушаја да се формулишу препоруке за алтернативне политике. Ова промена је довела до појачаног нагласка на просторној комплексности и примени приступа прилагођеног усмеравању националних и међународних (нпр. ЕУ) ресурса ка различитим карактеристикама сваког места.

Као одговор на критике занемаривања просторног аспекта унутар територијалних политика појавила се нова оријентација. Приступ заснован на месту (енг. *place-based approach*) подржава развој специфичних локација, прилагођавајући интервенције и инвестиције јединственим просторним контекстима с намером да се ослободи њихов недовољно искоришћени потенцијал. Овај приступ је убрзао значајну транзицију ка стратешки оријентисаном ставу, с додатним нагласком на партиципативним процесима и екстензивном ангажовању различитих актера. Приступ је заснован на јасном разумевању различитих контекста, њихових рањивости или њиховим јединственим сложеностима, и подразумева свеобухватнију стратешку

---

²⁹ Занимљиво је да велики градови имају тенденцију да прикупљају прилике и изазове који су блискији међусобно него са окружењем. То се огледа у сличностима између међународно пропагираних урбаних политика и ширења најбољих пракси кроз академске и политичке мреже. За разлику од тога, низ природних, географских, социо-културних и економских околности, уз функционалне односе и локалне административне компетенције, осликавају урбана подручја с ниским степеном урбанизације као каледоскоп карактеристичних места и ситуација

³⁰ Иако су ово неопходни стубови подршке, овај оперативни оквир не пружа доследне визије способне да се суоче са савременим изазовима и супротставе преовлађујућим трендовима неразвијености који су утицали на Европу током последњих деценија. Штавише, секторска расподела средстава обично се одвија кроз успостављене механизме субвенција, које могу подстаћи реципрочну динамику за изборну подршку актуелних локалних елита.

оријентацију у обликовању политика развоја. У том смислу, важне су две димензије: значај географског контекста и кључна улога знања актера у креирању просторних иницијатива.

Прво, планирање урбаних подручја захтева темељно разумевање локалних карактеристика и прилагођавање стратегија локалним ресурсима и капацитетима. Ово подразумева сагледавање одговарајуће територије, са одговарајућим просторним обухватом, за стварање критичне масе и делотворну мобилизацију ресурса на кохерентан начин.

Друго, знање актера је кључно у обликовању структуре и спровођењу територијалних политика. С обзиром на то да ниједан ниво управљања не поседује сва неопходна знања за делотворно деловање, међудејство између различитих административних субјеката и актера постаје најважније. Знање се размењује у бројним дијалогским просторима локалних заједница, и то знање, укоренењено у свакодневним активностима, представља непроцењив ресурс.

Ове димензије проналазе свој пут за делотворно изражавање кроз стратешки приступ, који служи као оперативни оквир за боље коришћење потенцијала урбаних подручја усвајањем начина размишљања „оријентисаног на изазове“. Овај приступ укључује формулисање трансформативних процеса у оквиру јавног деловања, заједно с дефинисањем релевантних социо-просторних циљева који се могу постићи у ограниченом временском оквиру, а све засновано на друштвеном договору и активностима које обједињују настојања и ресурсе заинтересованих страна.

Овај приступ мора бити сам по себи прагматичан. Стратегија не може решити сва развојна питања одједном, и иако је од кључне важности да се стратешки решавају одабрани проблеми, она такође треба да тежи стварању делотворног окружења за учење и полигона за дотеривање и процену визије и циљева. Прихватање стратегије подразумева надгледање процеса доношења одлука и оперативног процеса, у коме опипљиве акције и пројекти проистичу из заједничке просторне визије урбаног подручја. Овај процес настаје кроз интеракцију и различитих актера.

Са ослонцем на наведени приступ, у наставку су дати графички прикази:

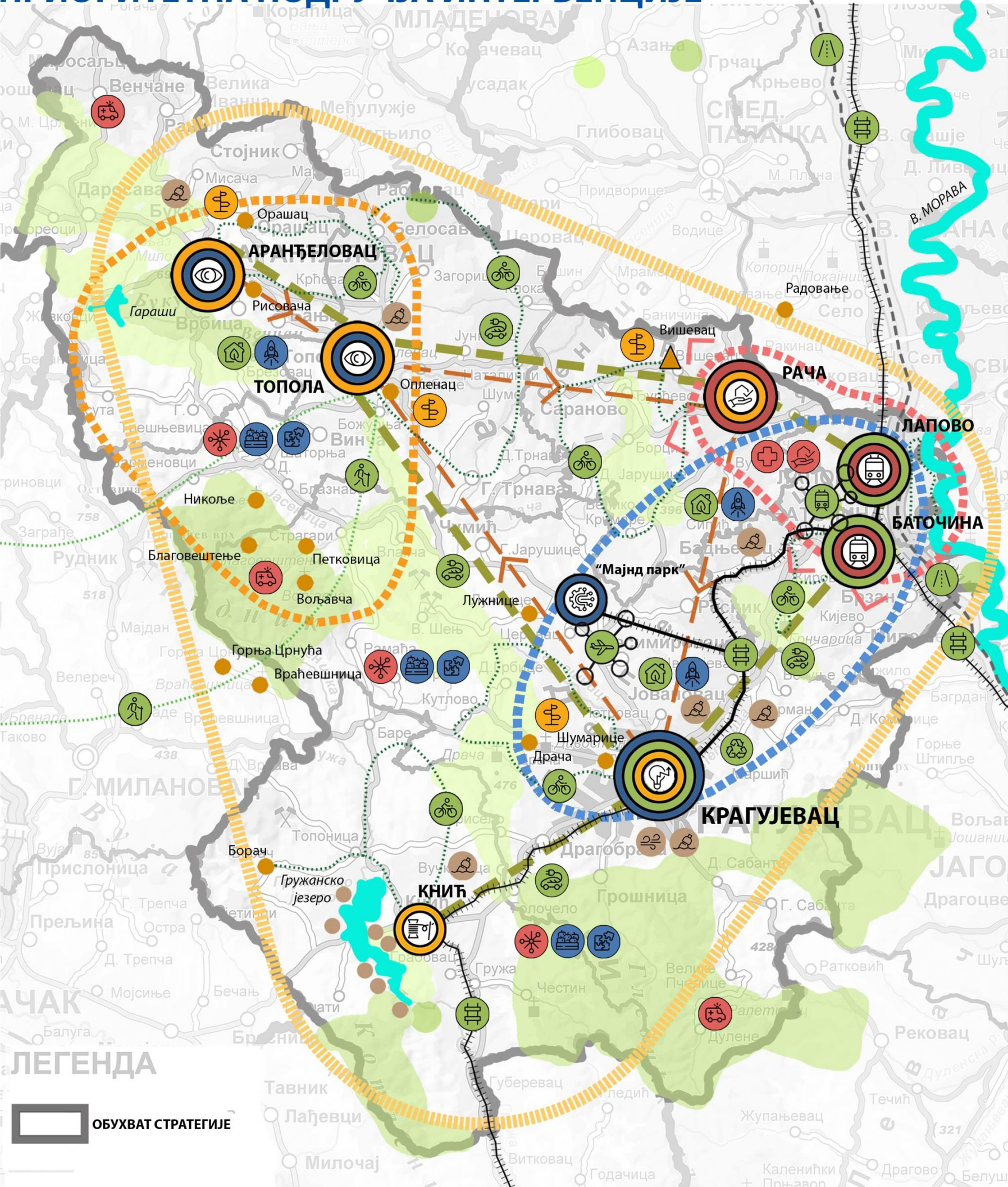
- приоритетних подручја интервенције (генератори развоја, подручја интервенције, развојне руте и чворишта, зоне заштите и развоја, развојни пунктови и мреже) и
- стратешких пројеката (према тематским циљевима),

до којих се дошло кроз партиципативни процес израде територијалне стратегије.

8.2 ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА ИНТЕРВЕНЦИЈЕ – ГРАФИЧКИ ПРИКАЗ

ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА ИНТЕРВЕНЦИЈЕ

ЛЕГЕНДА

ГЕНЕРАТОРИ РАЗВОЈА

КРАГУЈЕВАЦ - центар паметне специјализације и иновативног економског развоја - повезивање Универзитета у Крагујевцу са привредним сектором, развој паметног града, регионални дигитални информациони центар, центри изврсности - национална банка матичних хелија, центар циркуларне економије, зелени град, промоција индустријског и културног наслеђа

ЛАПОВО И БАТОЧИНА - железнички и друмски мулти-модални чвор, центри социјалних иновација, промоција железничког и археолошког наслеђа

“МАЈНД ПАРК” - центар паметне специјализације: производни процеси будућности - логистички центар и индустријски парк

РАЧА - центар социјалних иновација и културног туризма

КНИЋ - центар паметне специјализације: креативне индустрије и производни процеси будућности - народна радност и традиционални производи

АРАНЂЕЛОВАЦ И ТОПОЛА - центри развоја одрживог туризма и идентитета - бањског (здравственог и рехабилитационог), културног, гастрономског (винског), манифестационог, руралног и рекреативног, центри паметне специјализације: храна за будућност

ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА

ЗОНА ПАМЕТНЕ СПЕЦИЈАЛИЗАЦИЈЕ И ИНОВАТИВНОГ ЕКОНОМСКОГ РАЗВОЈА СА МУЛТИ-МОДАЛНИМ ЧВОРИШТИМА: Крагујевац - Баточина - Лапово - “Мајнд парк”

ЗОНА ИНТЕГРАЦИЈЕ И ИНОВАЦИЈА СОЦИЈАЛНИХ УСЛУГА: Рача - Лапово - Баточина (са везом ка Крагујевцу, Книћу, Тополи и Аранђеловцу)

ЗОНА ЗДРАВСТВЕНОГ И СПОРТСКОГ ТУРИЗМА: Буковичка Бања - Оплепац - Рудник

ТЕМАТСКА РУТА Путевима Карађорђевића и Обреновића: Аранђеловац - Топола - Рача - Крагујевац

ЗОНА УРБАНЕ МОБИЛНОСТИ И ИНТЕГРАЦИЈЕ САОБРАЋАЈА: јавни локални и међумесни транспорт путника еколошким возилима, развој бицикличког саобраћаја, развој приградске железнице

ЗОНА ЈЕДИНСТВЕНЕ ТУРИСТИЧКЕ ПОНУДЕ И КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА ШУМАДИЈЕ: подручје савременог културно-уметничког стваралаштва, културно, историјско, археолошко, индустријско наслеђе, винске, манифестационе и друге тематске руте, природна баштина, бициклизам, смештајни капацитети

ЗОНЕ ЗАШТИТЕ И РАЗВОЈА

ЗЕЛЕНА ИНФРАСТРУКТУРА: ЗОНЕ И ПОЈЕДИНАЧНЕ ЛОКАЦИЈЕ

ПЛАВА ИНФРАСТРУКТУРА

ПОДРУЧЈА УГРОЖЕНА НЕПЛАНСКОМ ИЗГРАДЊОМ

ПОДРУЧЈА УГРОЖЕНА ДИВЉИМ ДЕПОНИЈАМА (рурална подручја) И ЗАГАЂЕЊЕМ ВАЗДУХА

РАЗВОЈНЕ РУТЕ И ЧВОРИШТА

ДРЖАВНИ ПУТ: IА реда

ЖЕЛЕЗНИЦА: национална, регионална, градска

ПЕШАЧКИ КОРИДОР: E7

БИЦИКЛИЧКА РУТА: постојећа на територији ЈЛС

Мултимодални чвор Лапово Баточина: државни пут IА - магистрална железница

Аеродром “Мајнд парк”: мултимодални чвор за пословне сврхе

РАЗВОЈНЕ МРЕЖЕ

ЗНАМЕНИТА МЕСТА И НКД ОД ИЗУЗЕТНОГ/ВЕЛИКОГ ЗНАЧАЈА

ТУРИСТИЧКИ ПУНКТОВИ - инфо и визиторски центри, одморишта, кампови...

РЕГИОНАЛНИ ЦЕНТАР ЗА УПРАВЉАЊЕ ОТПАДОМ И ОТПАДНИМ МУЉЕМ (из ППОВ Крагујевац)

ЕНЕРГЕТСКА САНАЦИЈА ОБЈЕКТА - зелени кровови и постављање соларних панела на јавне објекте

ПУЊАЧИ ЗА ЕЛЕКТРИЧНА ВОЗИЛА, БЕСПЛАТНИ ИНТЕРНЕТ

ПЛАСИРАЊЕ ЛОКАЛНИХ ПРОИЗВОДА - формирање ланаца вредности типичних производа

ЗАДРУГЕ И КЛАСТЕРИ ПРОИЗВОЂАЧА ХРАНЕ - прерада и дистрибуција воћа

ИНОВАЦИОНИ СТАРТ-АП ЦЕНТРИ И ПОСЛОВНИ ИНКУБАТОРИ

РЕЈОНСКИ И ЛОКАЛНИ ЦЕНТРИ - обнова сеоских домова културе у мултифункционалне центре

УСТАНОВЕ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ - прихватилиште, центар за особе са посебним потребама

УСТАНОВЕ ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАШТИТЕ - центар за деменцију, палијативна нега, саветовалишта

МОБИЛНЕ УСЛУГЕ: ЗДРАВСТВЕНЕ И СОЦИЈАЛНЕ - мобилне амбуланте, помоћ у кући, народна кухиња

ЛЕГЕНДА

ОБУХВАТ СТРАТЕГИЈЕ

8.3 СПИСАК СТРАТЕШКИХ ПРОЈЕКТА

8.3.1 Идентитет урбаног подручја

1. Промоција индустријског наслеђа - адекватна трансформација и реактивирање браунфилд локација (21. октобар, Стара звезда, Црвена звезда, Стара циглана, Војно техничког завода, Стрна жита, Сервис 1)
2. Промоција културног наслеђа и урбаних структура (Крагујевац -уређење Старог језгра Војно техничког завода, тржница Милошев конак, улица Црвеног барјака, музеј, гимназија, Старо језгро-престоница, Аранђеловац, Топола)
3. Валоризација културно-историјског наслеђа Шумадије и формирање јединствене туристичке понуде
4. Тематске руте: путевима вожда Карађорђа; путевима династије Обреновић; винска рута
5. Заштита природних добара, и припрема за еколошку мрежа Натура 2000 за цело урбано подручје
6. Друга фаза пројекта примене Европске конвенције о пределу на територији Шумадије и јачање предеоних веза (умрежавање руралних, културних и мешовитих предела)
7. Санација суб-стандардних и неформалних насеља
8. Брендирање територије кроз промоцију манифестационог туризма – изградња туристичке инфраструктуре, маркетинг...
9. Укључивање у *ERIH* мрежу европског индустријског културног наслеђа

8.3.2 Зелена и енергетска транзиција и урбана мобилност

1. Мапирање потенцијала обновљивих извора енергије
2. Формирање регионалног центра за очување биодиверзитета
3. Формирање регионалног центра за потребе озелењавања
4. Ширења мреже зелених површина (зелени прстенови око градова - урбане шуме)
5. Интеграција свих видова превоза уз формирање приградске железнице уз реконструкцију постојећих железничких станица и увођење јединствене превозне карте
6. Формирање Регионалног центра за управљање отпадом
7. Успостављање регионалног центра за управљање отпадним муљем из постројења за ППОВ
8. Уређење ботаничке баште у Крагујевцу
9. Успостављање система за водоснабдевање и формирање зона санитарне заштите око водоизворишта
10. Увођење система за мониторинг загађивача (бука, ваздух, вода земљиште)

8.3.3 Иновативна и паметна економија

1. Адаптација БИЦ-а и конзервација „Чаурнице“ за потребе центра за циркуларну економију - ревитализација дела Војно-техничког завода
2. Успостављање развојног тренинг центра у оквиру Војно-техничког завода, Застава Терво
3. Мапирање предузећа са високим карбонским отиском и едукација привредних субјеката (са акцентом на извозно оријентисане фирме) о регулативи ЕУ, са циљем смањења карбонског отиска
4. Формирање центра за унапређење послова МСП у оквиру Војно-техничког завода

5. Профилисање и активирање зона паметне специјализације:
  - креативне индустрије (стара занимања, центар циркуларне економије)
  - ИКТ (Дата центар, иновациони системи, иновациони дистрикт, Центар изврности, Научно технолошки парк и дигитална инфраструктура)
  - производни процеси (бизнис инкубатор, зелене индустријске зоне, логистички центри (*MIND park*))
  - храна за будућност (винарије/винска рута, дестилерије, цвеће, органска производња природних сорта, мед, гастрономија, изградња дистрибутивних задруга и развој индустрије прераде воћа)

8.3.4 Друштвено благостање

1. Регионализација мреже социјалних услуга
2. Развој нових услуга здравствене заштите према новим потребама (центар за деменцију, психолошка саветовалишта, палијативна нега)
3. Формирање Регионалног центра за прихват бескућника и лица у социјалној потреби
4. Успостављање система мобилне здравствене заштите у урбаном подручју
5. Успостављање концепта Смарт села
6. Израда заједничких програма и манифестација културних центара у урбаном подручју
7. Унапређење спортске, културне и здравствене инфраструктуре
8. Изградња објеката за становање уз подршку и приуштиво становање

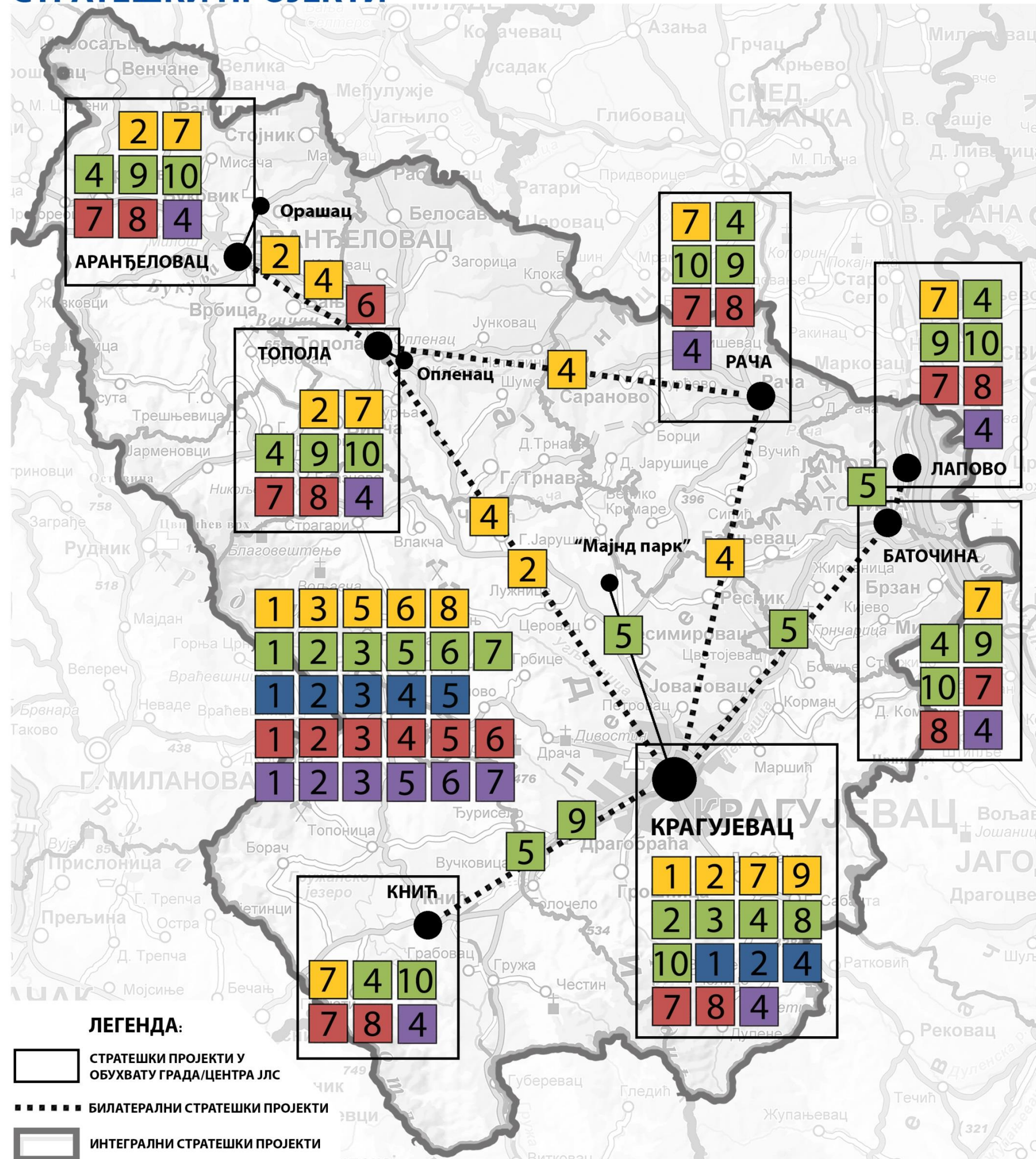
8.3.5 Управљање урбаним/територијалним развојем

1. Унапређење капацитета за управљање интегралним територијалним инвестицијама, укључујући формирање јединице за координацију пројеката
2. Оснивање регионалног фонда за финансирање иновација, мреже бизнис (пословних) анђела и венчур капитала
3. Развој паметног управљања – Регионални дигитални информациони систем и проширење намене ГИС-а
4. Платформа за дигиталну партиципацију грађана
5. Оснивање локалних акционих група, задруга, удружења
6. Обука за подстицање примене приступа са више актера – привреда, образовање, наука, јавни и цивилни сектор (*Quadruple and Quintuple Helix Model of innovation*)
7. Формирање регионалног тела за унапређење и оптимизацију система међумесног саобраћаја (друмски, железнички и други видови саобраћаја)

8.4 СТРАТЕШКИ ПРОЈЕКТИ – ГРАФИЧКИ ПРИКАЗ

СТРАТЕШКИ ПРОЈЕКТИ

ЛЕГЕНДА:

- СТРАТЕШКИ ПРОЈЕКТИ У ОБУХВАТУ ГРАДА/ЦЕНТРА ЈЛС
- БИЛАТЕРАЛНИ СТРАТЕШКИ ПРОЈЕКТИ
- ИНТЕГРАЛНИ СТРАТЕШКИ ПРОЈЕКТИ

ИДЕНТИТЕТ УРБАНОГ ПОДРУЧЈА

1 Промоција индустријског наслеђа - адекватна трансформација и реактивирање браунфилд локација (21. октобар, Стара звезда, Црвена звезда, Стара циглана, Војно техничког завода, Стрна жита, Сервис 1) 2 Промоција културног наслеђа и урбаних структура (Крагујевац - уређење Старог језгра Војно техничког завода, тржница Милошев конак, улица Црвеног барјака, музеј, гимназија, Старо језгро-престоница, Аранђеловац, Топола) 3 Валоризација културно-историјског наслеђа Шумадије и формирање јединствене туристичке понуде 4 Тематске руте: путевима војда Карађорђа; путевима династије Обреновић; винска рута	5 Заштита природних добара и припрема за еколошку мрежа Натура 2000 за цело урбано подручје 6 Друга фаза пројекта примене Европске конвенције о пределу на територији Шумадије и јачање предроних веза (умрежавање руралних, културних и мешовитих предела) 7 Санација суб-стандардних и неформалних насеља 8 Брендирање територије кроз промоцију манифестационог туризма – изградња туристичке инфраструктуре, маркетинг... 9 Укључивање у ERIH мрежу европског индустријског културног наслеђа

ЗЕЛЕНА И ЕНЕРГЕТСКА ТРАНЗИЦИЈА И УРБАНА МОБИЛНОСТ

1 Мапирање потенцијала обновљивих извора енергије 2 Формирање регионалног центра за очување биодиверзитета 3 Формирање регионалног центра за потребе озелењавања 4 Ширења мреже зелених површина (зелени прстенови око градова - урбане шуме) 5 Интеграција свих видова превоза уз формирање приградске железнице уз реконструкцију постојећих железничких станица и увођење јединствене превозне карте 6 Формирање Регионалног центра за управљање отпадом	7 Успостављање регионалног центра за управљање отпадним муљем из постројења за ППОВ 8 Уређење ботаничке баште у Крагујевцу 9 Успостављање система за водоснабдевање и формирање зона санитарне заштите око водоизворишта 10 Увођење система за мониторинг загађивача (бука, ваздух, вода земљиште)

ИНОВАТИВНА И ПАМЕТНА ЕКОНОМИЈА

1 Адаптација БИЦ-а и конзервација „Чаурнице“ за потребе центра за циркуларну економију - ревитализација дела Војно-техничког завода 2 Успостављање развојног тренинг центра у оквиру Војно-техничког завода, Застава Терво 3 Мапирање предузећа са високим карбонским отиском и едукација привредних субјеката (са акцентом на извозно оријентисане фирме) о регулативи ЕУ, са циљем смањења карбонског отиска 4 Формирање центра за унапређење послова МСП у оквиру Војно-техничког завода	5 Профилисање и активирање зона паметне специјализације: - креативне индустрије (стара занимања, центар циркуларне економије) - ИКТ (Дата центар, иновациони системи, иновациони дистрикт, Центар изврности, Научно технолошки парк и дигитална инфраструктура) - производни процеси (бизнис инкубатор, зелене индустријске зоне, логистички центри (MIND park)) - храна за будућност (винарије/винска рута, дестилерије, цвеће, органска производња природних сорта, мед, гастрономија, изградња дистрибутивних задруга и развој индустрије прераде воћа)

ДРУШТВЕНО БЛАГОСТАЊЕ

1 Регионализација мреже социјалних услуга 2 Развој нових услуга здравствене заштите према новим потребама (центар за деменцију, психолошка саветовалишта, палијативна нега) 3 Формирање Регионалног центра за прихват бескућника и лица у социјалној потреби 4 Успостављање система мобилне здравствене заштите у урбаном подручју	5 Успостављање концепта Смарт села 6 Израда заједничких програма и манифестација културних центара у урбаном подручју 7 Унапређење спортске, културне и здравствене инфраструктуре 8 Изградња објеката за становање уз подршку и приуштиво становање

УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ/ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ

1 Унапређење капацитета за управљање интегралним територијалним инвестицијама, укључујући формирање јединице за координацију пројеката 2 Оснивање регионалног фонда за финансирање иновација, мреже бизнис (пословних) анђела и венчур капитала 3 Развој паметног управљања – Регионални дигитални информациони систем и проширење намене ГИС-а 4 Платформа за дигиталну партиципацију грађана	5 Оснивање локалних акционих група, задруга, удружења 6 Обука за подстицање примене приступа са више актера – привреда, образовање, наука, јавни и цивилни сектор (Quadruple and Quintuple Helix Model of innovation) 7 Формирање регионалног тела за унапређење и оптимизацију система међумесног саобраћаја (друмски, железнички и други видови саобраћаја)

9 ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА

Урбани и територијални развој захтева значајне финансијске ресурсе за реализацију пројеката. Тренутно расположиви финансијски извори у ЈЛС у Републици Србији (РС) су довољни само за покривање мањих пројеката. Ситуација по питању могућности развијања дугорочних инвестиционих пројеката (Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године) се полако мења, о чему сведоче подаци у наредном тексту.

На основу закључених билатералних и мултилатералних међународних оквирних споразума о развојној сарадњи и споразума о спровођењу различитих инструмената и програма који се финансирају из средстава међународне развојне помоћи, ЈЛС у РС су на располагању средства из различитих националних и међународних фондова којима се финансира спровођење стратешких реформи у процесу приступања ЕУ и њихов друштвено-економски развој.

Домаћи извори финансирања су: фондови, агенције, пословне банке, пројекти, програми различитих министарстава, буџети ЈЛС, сопствена средства носилаца активности (компаније), средства заинтересованих домаћих инвеститора, и кредити инвестиционих и комерцијалних банака на подручју РС.

Посебно се указује на могућности коришћења средстава из следећих извора:

- Програми и подстицајна средства министарстава РС (Министарство финансија³¹; Министарство привреде³²; Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде³³; Министарство заштите животне средине³⁴; Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре³⁵; Министарство рударства и енергетике³⁶; Министарство унутрашње и спољне трговине³⁷; Министарство правде³⁸; Министарство државне управе и локалне самоуправе³⁹; Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог⁴⁰; Министарство за европске интеграције⁴¹; Министарство просвете⁴²; Министарство здравља⁴³; Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања⁴⁴; Министарство за бригу о породици и демографију⁴⁵; Министарство спорта⁴⁶; Министарство културе⁴⁷; Министарство за бригу о селу⁴⁸; Министарство науке,

---

³¹ <https://www.mfin.gov.rs/>

³² <https://privreda.gov.rs/>

³³ <http://www.minpolj.gov.rs/>

³⁴ <https://www.ekologija.gov.rs/>

³⁵ <https://www.mgsi.gov.rs/cir/projekti>

³⁶ <https://www.mre.gov.rs/>

³⁷ <https://must.gov.rs/>

³⁸ <https://www.mpravde.gov.rs/>

³⁹ <https://mduls.gov.rs/category/projekti-i-programi/>

⁴⁰ <https://www.minlmpdd.gov.rs/>

⁴¹ <https://www.mei.gov.rs/>

⁴² <https://prosveta.gov.rs/>

⁴³ <https://www.zdravlje.gov.rs/>

⁴⁴ <https://www.minrzs.gov.rs/sr>

⁴⁵ <https://minbpd.gov.rs/>

⁴⁶ <https://www.mos.gov.rs/>

⁴⁷ <https://www.kultura.gov.rs/>

технолошког развоја и иновација⁴⁹; Министарство туризма и омладине⁵⁰; Министарство информисања и телекомуникација⁵¹; Министарство за јавна улагања⁵²; Кабинет министра без портфеља задуженог за унапређење развоја недовољно развијених општина⁵³; Кабинет министра без портфеља задуженог за координацију активности и мера у области односа Републике Србије са дијаспором⁵⁴; Кабинет министра без портфеља задуженог за равномерни регионални развој⁵⁵), њихових органа и агенција (Управа царина; Управа за слободне зоне; Републичка дирекција за воде; Управа за шуме; Управа за аграрна плаћања; Управа за пољопривредно земљиште; Национална академија за јавну управу; Развојна агенција Србије⁵⁶; Агенција за управљање лукама⁵⁷) и фондова (Фонд за развој Републике Србије⁵⁸; Фонд за иновациону делатност⁵⁹; Фонд за науку Републике Србије⁶⁰;

- Локални буџет, као и кредити пословних банака (Erste Bank A.D.⁶¹; UniCredit banka⁶²; Banca Intesa⁶³; NLB Komercijalna banka⁶⁴; Банка Поштанска штедионица⁶⁵; ProCredit banka⁶⁶) које делују на територији РС.

Страни извори финансирања су: фондови и програми ЕУ, кредитне линије (кредитне линије страних влада и кредитне линије међународних финансијских институција), развојни и други фондови земаља ван ЕУ, пројекти и средства заинтересованих страних инвеститора. Међународна развојна помоћ РС обухвата подршку билатералних и мултилатералних развојних партнера, укључујући и финансијску подршку међународних финансијских институција, а обезбеђује се или у виду бесповратних средстава или као концесионални зајмови, који се одобравају под значајно бољим условима од тржишних.

У наредном периоду посебно треба обратити пажњу на могућности мобилисања средстава из следећих међународних фондова и програма:

- ИПА - Инструмент за претприступну помоћ⁶⁷ (2021-2027; 2014-2020; 2007-2013), Програми европске територијалне сарадње у Републици Србији 2021-2027⁶⁸,

---

⁴⁸ <https://www.mbs.gov.rs/>

⁴⁹ <https://nitra.gov.rs/>

⁵⁰ <https://www.mto.gov.rs/>

⁵¹ <https://mit.gov.rs/>

⁵² <https://www.obnova.gov.rs/>

⁵³ <https://rnro.gov.rs/javni-konkursi/>

⁵⁴ <https://www.mbpdijaspora.gov.rs/>

⁵⁵ <https://rrrz.gov.rs/extfile/sr/472/%D0%88avni%20poziv.pdf>

⁵⁶ <https://ras.gov.rs/>

⁵⁷ <https://www.aul.gov.rs/>

⁵⁸ <https://fondzarazvoj.gov.rs/cir>

⁵⁹ <http://www.inovacionifond.rs/cir/>

⁶⁰ <https://fondzanauku.gov.rs/>

⁶¹ <https://www.erstebank.rs/sr/Pravna-lica>

⁶² <https://www.unicreditbank.rs/rs/pi.html>

⁶³ <https://www.bancaintesa.rs/>

⁶⁴ <https://www.nlbkb.rs/>

⁶⁵ <https://www.posted.co.rs/>

⁶⁶ <https://www.procreditbank.rs/>

⁶⁷ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/instrument-za-pretpristupnu-pomoc-2021-2027/>

Инвестициони оквир за Западни Балкан⁶⁹ (Western Balkans Investment Framework - WBIF), ИПАРД III⁷⁰, Вишекорисничка ИПА⁷¹;

- Програми ЕУ⁷² (Дигитална Европа⁷³, ХОРИЗОНТ Европа, Програм за конкурентност МСП – COSME, Програм за запошљавање и социјалне иновације, ЕРАЗМУС, Креативна Европа, Европа за грађане и грађанке, Европски здравствени програм III, ФИСКАЛИС 2020, ЦАРИНА 2020, Механизам цивилне заштите ЕУ, Инструмент за повезивање Европе, Права, једнакост и грађанство, Европски инструмент за демократију и људска права);
- Кохезиона политика и остали фондови ЕУ⁷⁴ (Нова кохезиона политика 2021-2027, MADAD, Фонд солидарности ЕУ, Регионални стамбени програм) и Зелена агенда за Западни Балкан⁷⁵;
- Међународни финансијски инструменти-банке⁷⁶ (Банка за развој Савета Европе - СЕВ, Европска инвестициона банка - ЕИБ, Европска банка за обнову и развој - ЕБРД, Светска банка - WB⁷⁷, Немачка развојна банка - KfW);
- Билатерална и мултилатерална сарадња, донаторски програми (Тим Уједињених нација у Србији⁷⁸, Немачка агенција за техничку сарадњу - GIZ⁷⁹, Француска развојна агенција⁸⁰, Јапан, Данска, Норвешка, Холандија, Шведска, Кина, Аустрија, Француска, Грчка, Индија, Кореја, Пољска, Сингапур, Словенија, Турска, Немачка, Сједињене Америчке Државе, Словачка, Уједињено Краљевство, Швајцарска и др.).

Доступни подаци о изворима финансирања су прикупљани претраживањима више извора: буџета РС, средњорочних планова органа, података на интернет страницама органа РС, интернет страницама програма и пројеката и доступним подацима на интернет страницама банака. Подаци о износу средстава финансирања нису јавно доступни за све изворе.

У наредној табели су приказани расположиви извори финансирања урбаног развоја чији је детаљан преглед дат у Анексу 4.

68

https://www.mei.gov.rs/upload/documents/publikacije/Brosure%20nove/22/Programi_evropske_teritorialne_saradnje_u_RS_2021-2027.pdf

⁶⁹ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/investicioni-okvir-za-zapadni-balkan-western-balkans-investment-framework-wbif/>

⁷⁰ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/ipard-iii/>

⁷¹ <https://www.mei.gov.rs/src/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/visekorisnicka-ipa/>

⁷² <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/programi-unije/>

⁷³ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/activities/digital-programme>

⁷⁴ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/koheziona-politika/>

⁷⁵ <https://balkangreenenergynews.com/rs/usvojeni-akcioni-plan-za-zelenu-agendu-za-zapadni-balkan-donosi-devet-milijardi-evra-grantova-rok-za-uskladjivanje-s-eu-ets-om-2024-godine/>

⁷⁶ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/bilateralni-i-multilateralni-partneri/po-medjunarodnim-organizacijama/>

⁷⁷ <https://www.worldbank.org/en/country/serbia/brief/green-livable-resilient-cities-in-serbia-program>

⁷⁸ <https://serbia.un.org/sr/about/about-the-un>

⁷⁹ <https://nemackasaradnja.rs/giz/>

⁸⁰ <https://rs.ambafrance.org/AFD-4148>

Табела 5: *Извори финансирања (стање јул 2023. године)*

НАЦИОНАЛНИ И РЕГИОНАЛНИ ИЗВОРИ	НАЦИОНАЛНИ И РЕГИОНАЛНИ ИЗВОРИ			
	Министарство финансија; Министарство привреде; Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, Министарство заштите животне средине; Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре; Министарство рударства и енергетике; Министарство унутрашње и спољне трговине; Министарство правде; Министарство државне управе и локалне самоуправе; Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог; Министарство за европске интеграције; Министарство просвете; Министарство здравља; Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања; Министарство за бригу о породици и демографију; Министарство спорта; Министарство културе; Министарство за бригу о селу; Министарство науке, технолошког развоја и иновација; Министарство туризма и омладине; Министарство информисања и телекомуникација; Министарство за јавна улагања; Кабинет министра без портфеља задуженог за унапређење развоја недовољно развијених општина; Кабинет министра без портфеља задуженог за координацију активности и мера у области односа Републике Србије са дијаспором; Кабинет министра без портфеља задуженог за равномерни регионални развој Управа царина; Управа за слободне зоне; Републичка дирекција за воде; Управа за шуме; Управа за аграрна плаћања; Управа за пољопривредно земљиште; Национална академија за јавну управу; Развојна агенција Србије; Агенција за управљање лукама) и фондова (Фонд за развој републике србије; Фонд за иновациону делатност; Фонд за науку Републике Србије			
	БАНКЕ			
	Erste Bank A.D.; UniCredit banka; Banca Intesa; NLB Komercijalna banka; Банка Поштанска штедионица; ProCredit banka			
МЕЂУНАРОДНИ ФИНАНСИЈСКИ ИНСТРУМЕНТИ-БАНКЕ	ФОНДОВИ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ			
	ИПА–Инструмент претприступну помоћ	за	Програми ЕУ	Кохезиона политика и остали фондови ЕУ
	ИПА 2021-2027		Дигитална Европа	Нова кохезиона политика
	ИПА 2014-2020		ХОРИЗОНТ Европа	2021-2027
	ИПА 2007-2013)		Програм за конкурентност	MADAD
	Програми европске		МСП – COSME	Фонд солидарности ЕУ
	територијалне сарадње у		Програм за запошљавање и	Регионални стамбени програм
	Републици Србији 2021-2027		социјалне иновације	Зелена агенда за Западни
	Инвестициони оквир за		ЕРАЗМУС	Балкан
	Западни Балкан		Креативна Европа	
ИПАРД III		Европа за грађане и грађанке		
Вишекорисничка ИПА		Европски здравствени програм III		
		ФИСКАЛИС 2020		
		ЦАРИНА 2020		
		Механизам цивилне заштите ЕУ		
		Инструмент за повезивање Европе		
		Права, једнакост и грађанство		
		Европски инструмент за демократију и људска права		
МЕЂУНАРОДНИ ФИНАНСИЈСКИ ИНСТРУМЕНТИ-БАНКЕ				
Банка за развој Савета Европе - СЕВ, Европска инвестициона банка - ЕИВ, Европска банка за обнову и развој - ЕБРД, Светска банка - WB, Немачка развојна банка – KfW				
БИЛАТЕРАЛНА И МУЛТИЛАТЕРАЛНА САРАДЊА, ДОНАТОРСКИ ПРОГРАМИ				
Тим Уједињених нација у Србији, Немачка агенција за техничку сарадњу - GIZ, Француска развојна агенција, Јапан, Данска, Норвешка, Холандија, Шведска, Кина, Аустрија, Француска, Грчка, Индија, Кореја, Пољска, Сингапур, Словенија, Турска, Немачка, Сједињене Америчке Државе, Словачка, Уједињено Краљевство, Швајцарска				

Области активности за успостављање и деловање механизма високог потенцијала за финансирање урбаног развоја на локалном нивоу управљања су:

- повећање расположивих финансија – подршком да прикупе средства за улагање у урбани развој билатералном сарадњом, привлачењем ЕУ и других донаторских фондова (*raising*);
- управљање – стварање услова који омогућавају приватне инвестиције у одрживи урбани развој – обликовањем тржишта, нпр. кроз пореске механизме, друге механизме за одређивање цена и/или подршку одрживим алтернативама (*steering*);
- мешање/комбиновање финансијских извора – привлачење приватног финансијског капитала користећи средства стимулација и подстицаја из јавних финансија за промену односа ризика – повраћаја улагања капитала, ЈПП и тзв. „инвестиционо возило” могу играти важну улогу у утврђивању доказа или услова за комерцијални повраћај (*blending*).

За област повећања средстава (*raising*) локални ниво управе може на више начина да подржи спровођење читаве скале финансијских инструмената високих потенцијала намењених за урбани развој и да употреби следеће:

- *Процена вредности непокретности* представља средство за финансирање великих развојних пројеката који подижу вредност непокретности. Ово повећање вредности може да се користи као извор прихода;
- *Цене, регулација и стандарди* – од посебног су значаја за секторе које карактеришу мање величине потребних инвестиционих средстава и где су избори потрошача кључни инвестициони покретачи, као што су дистрибуирана производња из обновљивих извора енергије, електро мобилност и зелена градња;
- *Међународно инвестиционо возило* – међународни финансијски инструменти такође имају значајан потенцијал за кретања у области одрживог урбаног развоја (*raising*), и имају потенцијал за мешање различитих извора у случају да домаћи извори имају ограничен капацитет;
- *Јавно-приватно партнерство* – посебно су важна јер ефективност ЈПП у великој мери зависи од одговарајуће идентификације ефеката, структурисаности и зрелости пројеката, уговорних аранжмана и управљачких капацитета.

Примери из досадашње праксе комбиновања извора финансирања дати су у следећој табели.

Табела 6: Примери из праксе комбиновања извора финансирања

Приоритетна подручја интервенције (Стратегија одрживог урбаног развоја РС до 2030)	Извори финансирања који се користе	
	Национални извори финансирања	Међународни извори финансирања
Привредне и комерцијалне зоне и браунфилд локације	Министарство привреде ИПА – конкурентност + Влада РС ЈПП Банке Дијаспора	Европска инвестициона банка Европска банка за обнову и развој KfW банка UN SDGs Швајцарска, Јапан ГИЗ ЕУ ПРО
Неконтролисано стихијско ширење урбаних насеља	МГСИ МДУЛСУ	Европска инвестициона банка

и деградација руралних подручја	Министарство за јавна улагања	UN SDGs
Угрожене урбане структуре, урбане матрице и централне урбане зоне	Министарство културе МГСИ ЈПП	Креативна Европа Европска инвестициона банка Светска банка WB Green fund KfW UN SDGs ГИЗ/АМБЕРО ЕУ ПРО
Делови урбаних насеља са проблемом унапређења друштвеног стандарда или решавањем социјалних проблема	РС Програм станова за снаге безбедности Министарство за јавна улагања	ИПА Европска банка за обнову и развој Банка Савета Европе СЕВ Регионални стамбени програм UN SDGs SWISS PRO UNOPS
Насеља и делови насеља изложени проблемима заштите животне средине и климатским променама	Министарство рударства и енергетике Министарство за јавна улагања	ИПА Европска банка за обнову и развој GIZ + KfW UN SDGs билатерна сарадња
Целине са НКД и градитељским наслеђем, важним реперима културно-историјског развоја урбаних насеља, групације урбаних насеља	Министарство културе Министарство туризма	World heritage foundation Креативна Европа ИПА прекогранична сарадња Транснационална сарадња INTERREG ADRION DANUBE UN SDGs ЕУ ПРО

10 МОНИТОРИНГ И ЕВАЛУАЦИЈА

Циљ овог поглавља јесте да пружи општи оквир показатеља за праћење (мониторинг) и процену (евалуацију) напретка спровођења територијалних стратегија ЕУ ПРО Плус програма. Праћење и процена су важни елементи у процесу имплементације територијалних стратегија и испуњавају низ важних функција:

- **Ефикасност и делотворност стратегија:** праћење генерише податке и знање за праћење напретка и даје основу за ревизије, и помаже у процени резултата мера садржаних у стратегијама.
- **Транспарентност и одговорност:** праћење показује да активности и резултати прате договорене циљеве и чини податке транспарентним свим актерима, укључујући локалне заједнице.
- **Видљивост и капацитет:** показивање постигнутог јача локалну мобилизацију и власништво; ангажовање на праћењу од стране локалних актера утиче на развој капацитета и учење.

Успешно праћење зависи од квалитета и прикладности коришћених показатеља. Приликом одабира показатеља треба имати на уму неке основне принципе. У идеалном случају, показатељи би требало да буду:

- **релевантни** - блиско повезани с циљевима стратегија;
- **прихваћени** - од стране запослених и релевантних актера;
- **веродостојни** - за оне који нису стручњаци, недвосмислени и лаки за тумачење;
- **лаки** - праћење је могуће уз мале трошкове и уз прихватљиво административно оптерећење; и
- **необориви** – у односу на манипулацију.

Доле наведени списак показатеља је конципиран у складу с пет тематских циљева дефинисаних у територијалним стратегијама ЕУ ПРО Плус (табела 7). Његова сврха је да делује као „мени“ за „власнике“ стратегије да изабере одговарајуће показатеље у зависности од њиховог избора циљева. Иако показатељи покривају широк спектар циљева, они не могу обухватити све локално специфичне контексте. Дакле, свако урбано подручје може да изабере додатне показатеље специфичне за стратегију који ће бити укључени у локалну стратегију.

Предложени показатељи засновани су на низу различитих међународних и домаћих извора. Колико је то могуће, показатељи се црпе из постојећих националних извора, као што су Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године (СОУРПС), Стратегија паметне специјализације Републике Србије 2020. до 2027. (СПСРС) и Стратегија нискоугљеничног развоја (СНУР). Међутим, највећи део показатеља узет је са списка такозваних заједничких показатеља учинка (РЦО) и резултата (РЦР) дефинисаних у контексту Кохезионе политике ЕУ 2021-27. Они су допуњени циљевима одрживог развоја УН (ЦОР).

Табела 7: Списак показатеља (индикатора) за праћење и процену напретка спровођења територијалних стратегија

Циљеви	Индикатори	Јединица мере	Извори
Тематски циљ 1			
С.Ц.1.1 Унапређен и уједначен квалитет уређености и приступачности урбаног подручја	- Стратегије интегралног територијалног развоја за које је примљена подршка	Број стратегија	RCO 75 RCO 76 COUPPC
	- Интегрални пројекти територијалног развоја за које је примљена подршка	Број уговорених пројеката	RCO 114 RCR 52 COUPPC
	- Новостворени или обновљени отворени јавни простори у урбаним подручјима	m ²	
	- Обновљено земљиште које се употребљава за зелене површине, социјално (приуштиво) становање, економске или друге сврхе	m ²	
СЦ 1.2 Подстицање заштите културног и градитељског наслеђа и промоција одрживе градње	- Укупна средства утрошена за заштиту, очување и конзервацију културног и градитељског наслеђа и вернакуларне архитектуре	Евро	ЦОР 11 СРКРС COUPPC
СЦ 1.3 Подстицање развоја одрживог туризма и обједињене туристичке понуде	- Посетиоци културних и туристичких локација за које је примљена подршка	Број увећања посетилаца	RCR 77 СРТРС ППРС
СЦ 1.4 Подстицање интегралног и одрживог приступа у санацији нелегалне изградње и њено спречавање	- Санирана, обновљена и поново коришћена подстандардна или неформална насеља и јединице	ha/m ²	COUPPC
СЦ 1.5 Јачање и унапређење управљања урбано-руралним везама	- Интегрални пројекти територијалног развоја за екосистемске услуге које рурална подручја пружају урбаним насељима	Број пројеката	RCO 76 COUPPC СПРРРС
Тематски циљ 2			
СЦ 2.1 Унапређење енергетске ефикасности и смањење емисије гасова са ефектом стаклене баште	- Годишња потрошња примарне енергије (од чега: стамбени објекти, јавне зграде, предузећа, друго)	Смањење (MJ)	RCR 26 RCR 29 CHUPPC
	- Процењене емисије гасова са ефектом стаклене баште	Смањење t CO ₂	
СЦ 2.2 Подстицање коришћења обновљивих извора енергије	- Укупно произведена обновљива енергија (од чега: електрична енергија, топлотна	MWh	RCR 31 CHUPPC

	енергија)		
СЦ 2.3 Развој паметних енергетских система, мрежа и складиштења	- Корисници повезани на паметне енергетске системе	Број корисника	RCR 33 СНУРРС
СЦ 2.4 Прилагођавање климатским променама и спречавања ризика од катастрофа и отпорности, јачање резилијентности на климатске промене, узимајући у обзир приступ заснован на екосистемима	- Зелена инфраструктура изграђена или побољшана за прилагођавање климатским променама	ha/m ²	RCO 26 ППИКУАП СНУРРС
	- Становништво које остварује користи од мера заштите од поплава	Број људи	
СЦ 2.5 Обезбеђење једнаког приступа санитацији и снабдевању водом и унапређење одрживог управљања водама	- Становништво повезано на побољшану јавну мрежу водоснабдевања	Број домаћинстава	RCR 41 RCR 35 RCR 42 RCO 25 ППРС
	- Становништво повезано барем на секундарну јавну мрежу за пречишћавање отпадних вода	Број домаћинстава	
	- Новоизграђена или учвршћена заштита од поплава на обали река и језера	Дужина у km/m	
СЦ 2.6 Унапређење управљања отпадом	- Сепаратно прикупљени отпад	t	RCR 103 RCR 47 СНУРРС
	- Рециклирани отпад	t	
СЦ 2.7. Јачање заштите и очувања природе, биодиверзитета и зелене инфраструктуре, и смањење свих облика загађења	- Зелена инфраструктура за коју је примљена подршка у циљу заштите биодиверзитета и очувања природних станишта	ha/m ²	RCO 36 RCO 37 RCO 38 RCO 39 RCR 50 RCR 95 ППИКУАП ППРС
	- Површина подручја мреже Натура 2000 обухваћена мерама заштите и обнове	ha/m ²	
	- Површина обновљеног земљишта за које је примљена подршка	ha/m ²	
	- Подручје обухваћено постављеним системима за праћење загађења ваздуха	ha/m ²	
	- Становништво које остварује корист од мера за квалитет ваздуха	Број људи	
	- Становништво које има приступ новој или побољшаној зеленој инфраструктури	Број људи	
СЦ 2.8 Подстицање одрживе мултимодалне урбане мобилности	- Годишњи број корисника новог или модернизованог јавног превоза - Годишњи број корисника нових или модернизованих трамвајских линија и линија (подземне) железнице	Увећање броја корисника	RCR 62 RCR 63 RCR 64 ППРС

	- Годишњи број корисника инфраструктуре намењене возњи бициклом		
СЦ 2.9 Развој паметне, сигурне, одрживе и интермодалне саобраћајне мреже од међународног и националног значаја која је отпорна на климатске промене	- Годишњи број корисника новоизграђених, обновљених, побољшаних или модернизованих путева	Увећање броја корисника	RCR 55 RCR 58 RCR 59 RCR 60 СНУРРС ППРС
	- Годишњи број корисника новоизграђених, побољшаних, обновљених или модернизованих железница	Увећање броја корисника	
СЦ 2.10 Развој и јачање одрживе, паметне и интермодалне националне, регионалне и локалне мобилности која је отпорна на климатске промене, укључујући бољи приступ саобраћајној мрежи од међународног и националног значаја и прекограничној мобилности	- Теретни железнички транспорт	t	
	- Теретни транспорт унутрашњим пловним путевима	T	
Тематски циљ 3			
СЦ 3.1 Развој и јачање истраживачких и иновационих капацитета и примена напредних технологија	- Предузећа која су примила подршку (од чега: микро-, мала, средња, велика)	Број предузећа	RCO 01 RCR (3)01 RCR 102 СНТРРС СРВИРС СИПРС
	- Створена радна места у ентитетима који су примили подршку	Број људи	
	- Створена радна места у подручју истраживања у ентитетима који су примили подршку	Број људи	
СЦ 3.2 Коришћење предности дигитализације за грађане, предузећа, истраживачке институције и органе јавне управе	- Корисници нових и побољшаних јавних дигиталних услуга, производа и процеса	Број корисника	RCR 11 RCR 12 RCR 13 СРИДИБ СНТРРС СРВИРС
	- Корисници нових и побољшаних дигиталних услуга, производа и процеса које су развила предузећа	Број корисника	
	- Предузећа која су постигла висок дигитални интензитет	Број предузећа	
СЦ 3.3 Јачање одрживог раста и конкурентности МСП-ова и отварање радних места	- Нова предузећа која преживљавају на тржишту	Број предузећа која преживљавају на тржишту 2 године након отварања	RCR 17 RCR 18 RCR 19 RCR 25 СПРМСППК СИПРС
	- МСП-ови који користе услуге	Број	

	инкубатора након стварања инкубатора	предузећа	
	- Предузећа са већим прометом	Број предузећа	
	- МСП-ови са вишом додатом вредности по запосленом	Број предузећа	
СЦ 3.4. Развој компетенција за паметну специјализацију 4С, индустријску транзицију и предузетништво, у оквиру четвороструке спирале иновација (привреда, образовање, наука, јавни и цивилни сектор - институционални учесници)	- Приправништва омогућена потпорама у МСП- овима - Особље МСП-ова које завршава оспособљавање за вештине за паметну специјализацију, индустријску транзицију и предузетништво (према врсти вештине: техничка, управљачка, предузетничка, зелена, друга)	Број људи	RCR 97 RCR 98 СПСРС СОУРРС СНТРРС СРВИРС СИПРС
СЦ 3.5 Јачање дигиталне повезаности	- Стамбени објекти са претплатом на широкопојасни приступ мрежи врло високог капацитета	Број станова	RCR 53 RCR 54 СРИДИБ СНТРРС
	- Предузећа са претплатом на широкопојасни приступ мрежи врло високог капацитета	Број предузећа	
СЦ 3.6 Подстицање и промовисање прелаза на циркуларну и ресурсно ефикасну економију	- Отпад који се употребљава као сировина	Повећање (t)	RCR 48 СНУРРС СИПРС
СЦ 3.7 Подстицање и промовисање прелаза на економију са нултом нето стопом емисије угљеника	- Процењене емисије гасова са ефектом стаклене баште	Смањење t CO ₂	RCR 29 RCR 105 RCO 59 СНУРРС СИПРС
	- Процењене емисије гасова са ефектом стаклене баште по котловима и системима грејања пренамењеним из чврстих фосилних горива у гас	Смањење t CO ₂	
	- Инфраструктура за алтернативна горива (тачке за пуњење/напајање)	Број тачака	
	- Пошумљавање	ha/m ²	
Тематски циљ 4			
СЦ 4.1 Унапређење делотворности и инклузивности тржишта рада и приступа квалитетном запошљавању и достојанственом раду и подстицање социјалног предузетништва	- Површина нових или модернизованих објеката за услуге запошљавања	m ²	RCO 61 RCR 65 СЗРС
	- Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката за услуге запошљавања	Број корисника	
СЦ 4.2 Развој социјалне инфраструктуре и услуга и подстицање социјалне	- Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката социјалне заштите	Број корисника	RCR 74 RCO 113 СДРУСЗЗ

инклузије и социјалних иновација	- Становништво обухваћено пројектима у оквиру интегрисаног деловања за социоекономску инклузију маргинализованих заједница, домаћинстава са ниским приходима и друштвених група у неповољном положају		
СЦ 4.3 Промовисање социјално-економске инклузије маргинализованих заједница, домаћинстава са ниским приходима и друштвених група у неповољном положају, укључујући особе са посебним потребама, путем интегрисаног деловања које обухвата становање и социјалне услуге	- Годишњи број корисника нових или модернизованих социјалних станова	Број домаћинстава	RCR 67 СОУРРС СДРУСЗЗ
СЦ 4.4 Побољшање једнаког приступа инклузивним и квалитетним услугама образовања	- Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката за бригу о деци - Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката образовања	Број корисника	RCR 70 RCR 71 СРОВРС
СЦ 4.5 Обезбеђивање једнаког приступа здравственој заштити и подстицање отпорности здравственог система	- Годишњи број корисника нових или модернизованих услуга е-здравствене заштите - Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката здравствене заштите	Број корисника	RCR 72 RCR 73 СЈЗРС
СЦ 4.6 Обезбеђивање једнаког приступа услугама, програмима и објектима културе	- Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката културе	Број корисника	СРКРС
СЦ 4.7 Обезбеђивање једнаког приступа услугама, садржајима и објектима спорта и рекреације	- Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката спорта и рекреације	Број корисника	СМРС ППРС
СЦ 4.8 Стварање подстицајног окружења за иницијативе и активности младих	- Годишњи број корисника нових или модернизованих иницијатива и активности младих	Број корисника	СМРС
Тематски циљ 5			
СЦ 5.1 Подстицање управљања развојем на	- Основана пројектна јединица за имплементацију Стратегије	Да/не	RCO 75 RCO 76

више нивоа - локални, национални, међунационални, ЕУ и др.	- Интегрални пројекти територијалног развоја који укључују локални, национални, међународни И ЕУ ниво, И укључују примену различитих управљачких инструмената – колаборативних, командних, хибридних	Број уговорених пројеката	СОУРРС
СЦ 5.2 Подстицање приступа са више актера – привреда, образовање, наука, јавни и цивилни сектор	- Примена модела четвороструке и петоструке спирале иновација	Број иницијатива	СПСРС СОУРРС СНТРС
СЦ 5.3 Унапређење међуопштинске сарадње кроз институционалну сарадњу	- Становништво обухваћено пројектима у оквиру стратегија интегралног територијалног развоја	Број људи	RCO 74
СЦ 5.4 Подстицање партиципативног приступа и иницијатива вођених заједницом уз укључивање локалних актера	- Актери који су учествовали у припреми и спровођењу стратегија интегралног територијалног развоја	Број учесника	RCO 112 RCO 80 ЗРР СОУРРС
	- Стратегије за локални развој под вођством заједнице за које је примљена подршка	Број учесника	
	- Развијена иновативна решења, као отворена платформа за иновације, жива лабораторија, грађанска наука и др.	Број иновативних решења	
	- Примена родно одговорног приступа у припреми и спровођењу стратегија	Број учесника	
СЦ 5.5 Подстицање мешања (<i>blending</i>) финансирања урбаног развоја из различитих видова финансирања (домаћих и међународних)	- Примена различитих извора финансирања приоритетних интервенција у урбаним подручјима територијалних стратегија	Евро	RCO 75 RCO 80 СОУРРС
	- Спровођење јавно-приватног партнерства	Број пројеката ЈПП	
	- Стратегије интегралног територијалног развоја за које је примљена подршка - Стратегије за локални развој под вођством заједнице за које је примљена подршка	Број стратегија	
СЦ 5.6 Јачање транспарентности одлучивања на нивоу урбаног подручја	- Развој информационог система за потребе управљања територијалним развојем	Број развијених система	СОУРРС СРИДИБ

Извори индикатора:

REGULATION (EU) 2021/1058 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 24 June 2021 on the European Regional Development Fund and on the Cohesion Fund. Official Journal of the European Union L 231/60. Common output and result indicators for ERDF and the Cohesion Fund – Article 8(1)(1)	RCO – показатељи учинка; RCR – показатељи резултата
Циљеви одрживог развоја /SDGs (Sustainable Development Goals), UN	ЦОР
Закон о родној равноправности, 2021	ЗРР
Програм прилагођавања на измењене климатске услове са Акционим планом, Нацрт.	ППИКУАП
Просторни План Републике Србије од 2021. до 2035. године, Нацрт	ППРС
Стратегија деинституционализације и развоја услуга социјалне заштите у заједници за период 2022–2026. године	СДРУСЗЗ
Стратегија за младе у Републици Србији за период од 2022. до 2030. године, Нацрт	СМРС
Стратегија за подршку развоја малих и средњих предузећа, предузетништва и конкурентности за период од 2015. до 2020. године	СПРМСППК
Стратегија запошљавања у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године	СЗРС
Стратегија индустријске политике Републике Србије од 2021. до 2030. године	СИПРС
Стратегија јавног здравља у Републици Србији 2018-2026. године	СЈЗРС
Стратегија научног и технолошког развоја Републике Србије за период од 2021. до 2025. године „Моћ знања”	СНТРС
Стратегија нискоугљеничног развоја Републике Србије за период од 2023. до 2030. године са пројекцијама до 2050. године.	СНУРРС
Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године	СОУРРС
Стратегија паметне специјализације у Републици Србији за период 2020-2027. године	СПСРС
Стратегија пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2014–2024. године	СПРРРС
Стратегија развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2020-2025. године	СРВИРС
Стратегија развоја информационог друштва и информационе безбедности у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године	СРИДИБ
Стратегија развоја културе Републике Србије од 2020. до 2029.	СРКРС
Стратегији развоја образовања и васпитања у Србији до 2030.године	СРОВРС
Стратегија развоја туризма Републике Србије за период од 2016. до 2025. године	СРТРС

11 ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА

Спровођење Стратегије почиње одмах након њеног усвајања. Имплементација садржи веома захтевне обавезе у смислу управљања, и то:

- припреме и одређивања приоритетних пројеката,
- припреме и објављивања позива за предлоге пројеката и одобравања операција,
- прибављања пројеката за изградњу / спровођење,
- реализације и затварања пројеката,
- вођења и управљања /одржавања пројеката.

Све ове функције ће сигурно довести до тога да постојеће структуре и институције Града Крагујевца и општина Аранђеловац, Баточина, Кнић, Лапово, Рача и Топола (ЈЛС) буду под притиском (а имајући у виду постојеће капацитете), чак и више, и то тамо где је потребна координација и успостављање процедура за међуопштинску сарадњу између више ЈЛС. У овој фази ЈЛС немају одговарајуће капацитете, ресурсе и знање да би делотворно обављале све наведене функције. Из тог разлога ће бити успостављена Јединица за координацију пројеката (ЈКП), како би подржала ЈЛС у спровођењу ове Стратегије и успостављању системске промене у планирању и имплементацији.

Тренутна управљачка структура за процес израде Стратегије обухвата:

- Радну групу која делује и као одбор актера и социјалних партнерстава,
- Савет за развој, који делује и као политички координациони одбор.

Делокруг рада Савета за развој већ покрива политичке аспекте избора пројеката и реализације Стратегије. Стога, овом делокругу рада треба додати вођење процедура како би се омогућило спровођење Стратегије. Радна група има задатак да подржи Савет током израде Стратегије и биће распуштена након њеног усвајања. Стога, Јединица за координацију пројеката (односно Јединица за координацију пројекта и међуопштинску сарадњу у случају шире територије) следи кораке Радне групе ради:

- Подршке Савету за развој у процесу идентификације пројеката који се одвија између различитих заинтересованих страна (одељење за урбанизам при управи ЈЛС, управни орган/посредни орган, Европска инвестициона банка ЕИБ, Европска банка за обнову и развој ЕБРД, итд).
- Међусекторске координације свих потребних студија да би пројекат и процес пословног планирања "созрели", кроз укључивање и других одељења/јединица локалне самоуправе, према потреби. Поред тога, пружа подршку координацији између различитих локалних политика - плана интегрисаних територијалних инвестиција и општинског програма капиталних инвестиција, као и плана развоја ЈЛС, просторно-планске документације и осталих секторских стратегија, програма и акционих планова. Јединица за координацију пројеката неће бити директно одговорна за планирање и програмирање на нивоу ЈЛС, већ ће блиско сарађивати са надлежним секторима и свим другим надлежним органима. У координацији са службама за набавке (одељење за буџет и финансије) ЈЛС, ЈКП ће бити подршка за ефикасно успостављање и одобравање уговора са добављачима и консултантима на сваком пројекту, укључујући студије/анкете потребне за подношење захтева, одобравање, дозволе (нпр. Процена утицаја на животну средину и стратешка процена утицаја, анкета о саобраћају, итд).

- Администрирања уговора, што представља дужност сваког сектора у оквиру којег се пројекат спроводи (нпр. одсек/предузеће за чишћење и рециклажу за уговоре о управљању отпадом, итд). ЈКП је укључена у координацију и подршку администрирању уговора о услугама и уговора са различитим секторима (и консултантима).
- Повезивања са органима управе који издају дозволе и са консултантима током процеса израде и подношења захтева за одобрење/дозволу, да би се задовољиле потребе издавања дозвола/лиценци и добила неопходна одобрења/дозволе/лиценце.
- Подршке органу/одељењу за урбанизам и управном органу/посредном органу у управљању пројектним фондом да би припремили потребне финансијске и техничке документе/студије/експертизе за захтеве за исплату и финансијске системе. Ова функција треба да буде усклађена са финансијским управљањем читаве ЈЛС.
- Управљања пројектима, да би се обезбедило да пројекти испуњавају планиране циљеве. Јединица за координацију пројеката треба да спроводи минимално следеће задатке: обезбеђује да пројекти испуњавају опште циљеве програма (урбанистичко планирање као и пословно планирање) и конкретне кључне индикаторе учинка који се утврђују оквиром политика интегрисаних територијалних инвестиција; координацију редовних састанака за праћење напретка на локалном и регионалном нивоу, као и са финансијерима и консултантима; вођење рачуна о повезаним административним функцијама управљања пројектима (које финансира ЕУ), од идентификације и евалуације пројекта до финалних извештаја о завршетку пројеката.
- Обезбеђивање ефикасног и ефективног механизма за јачање и изградњу капацитета за остваривање постављених циљева. Ова изградња капацитета је за запослене у Јединици за координацију пројеката у неким конкретним областима, који се баве управљањем и координацијом задужења Јединице. У ширем контексту развијање капацитета је и за друге релевантне стране/актере који су укључени у инвестициони програм, и где је препозната потреба за развијањем капацитета.
- Осигуравања да су испуњене неопходне активности везане за ПР, публицитет и комуникацију, у координацији са и уз подршку службе за комуникације и рад са заједницом ЈЛС. Ове активности треба да обухватају одговарајућу комуникацију и повезивање са заједницом (приватним, јавним, цивилним, образовним и истраживачким сектором), имајући у виду пројектно планирање и спровођење, да би се обезбедило учешће и дугорочна одрживост пројеката.
- Управљања базом података за праћење и припремање свих неопходних извештаја за управни орган/посредно тело. Јединица за координацију пројеката ће бити одговорна за: праћење резултата пројеката, током њиховог спровођења и након завршетка. Завршетак пројекта је у складу са стандардима Републике Србије и ЕУ. Процене социоекономског утицаја у којима је детаљно приказано на који начин је програм инвестиција утицао на заједнице и општине у смислу развоја компетенција, укључивања заједнице, општинских партнерстава, локалног економског и међуопштинског развоја, и начина на који је унапређен квалитет живота у заједницама. Препоручује се спровођење таквих студија. Омогућавање спровођења и подршка потребним студијама и експертиза (као што су процене утицаја пројеката на становништво и животну средину, односно студије за процену ризика, итд).

У том циљу, Град Крагујевац има једну од следеће три могућности за успостављање Јединице за координацију пројеката:

- a) Успостављање ЈКП као посебне радне групе која ће користити постојеће запослене, који ће бити пребачени у ЈКП. У том случају, ЈКП ће „позајмити“ људске и друге ресурсе од постојећих административних јединица ЈЛС.
- b) Успостављање ЈКП као нове административне јединице унутар структуре ЈЛС. У том случају запослили би се нови кадрови да попуне Јединицу, али би постојећи кадрови и ресурси могли бити пренети у нову јединицу. Треба истаћи да постоји велики ризик због одлива кадрова, недовољног броја запослених за свакодневне законске обавезе, као и добијања нових надлежности општина у процесу децентрализације и уласка у ЕУ.
- c) Засновати ЈКП у постојећој административној јединици чији би делокруг рада могао бити прилагођен на одговарајући начин, тако да такође покрије задатке и функције ЈКП. Као и у претходној варијанти, постоји велики ризик због одлива кадрова, недовољног броја запослених за свакодневне законске обавезе, као и добијања нових надлежности општина у процесу децентрализације и уласка у ЕУ.

У сваком случају, Јединица за координацију пројеката треба да има јасан мандат градоначелника и да директно одговара кабинету градоначелника. Потребни су минимално следећи кадрови унутар општине за функције Јединице за координацију пројеката:

- шеф Јединице за координацију пројеката;
- пројектни менаџер;
- инжењер/експерт за спровођење пројеката;
- службеник за набавке;
- финансијски менаџер или администратор;
- ИТ специјалиста за прикупљање података;
- службеник за заједницу и службеник за везу и комуникације;
- службеник за координацију политика и сектора.⁸¹

Након затварања пројекта, Град Крагујевац би требало да води и одржава креиране елементе. У случају „софт“ пројеката, локална самоуправа треба да размисли спровођење излазне стратегије пројекта. Уобичајено, то би значило да би постојећа служба ЈЛС преузела или би била направљена посебна јединица, или би одговорност била пренета цивилном друштву/НВО или РРА које су институционални механизам који су општине основале за међуопштинску сарадњу. Стога је императив да вођење и одржавање, као и излазне стратегије добију дужну пажњу када се спроводе студије изводљивости за било који пројекат, а да ЈЛС користи период спровођења пројекта да успостави системе и институције који би обезбедили дугорочно функционисање пројеката. Јединица за координацију пројеката би имала одговорност да обезбеди да ЈЛС има ресурсе да испуни обавезе у односу на вођење и одржавање свих капиталних пројеката. Јединица за координацију пројеката ће помоћи директно или индиректно где год је могуће у односу на вођење и одржавање програма.

---

⁸¹ Ова особа ће омогућавати усклађивање између политика, стратегија, пројеката и извора финансирања. Поддржавала би Савет за развој урбаног подручја кроз рад/идентификацију пројеката. Такође би омогућавала међусекторску координацију и координацију плана интегрисаних територијалних инвестиција и општинског плана капиталних инвестиција, у контексту циљева кохезионе политике ЕУ.

12 ИЗВОРИ

- Европска комисија (2021). Заједничке уредбе и прописи. Заједнички показатељи остварења и резултата за Европски фонд за регионална улагања (Улагања у радна места и раст и Interreg) и Европски кохезиони фонд (ЕК, 2021) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2021:231:FULL&from=EN>
- EC New Cohesion Policy 2021-2027. https://ec.europa.eu/regional_policy/2021-2027_en
- Закон о успостављању и функционисању система за управљање кохезионом политиком, 2023, Нацрт. <https://www.mei.gov.rs/srp/vesti/2811/detaljnije/w/0/nacrt-zakona-o-uspostavljanju-i-funkcionisanju-sistema-za-upravljanje-kohezio-nom-politikom-na-portalu-ekonsultacije/>
- Интегрисани национални енергетски и климатски план Републике Србије за период 2021 до 2030 са визијом до 2050. године. <https://www.mre.gov.rs/dokumenta/strateska-dokumenta/integrisani-nacionalni-energetski-i-klimatski-plan-republike-srbije-za-period-2021-do-2030-sa-vizijom-do-2050-godine>
- Fioretti C, Pertoldi M, Busti M and Van Heerden S (2020). Handbook of Sustainable Urban Development Strategies (Приручник о стратегијама одрживог урбаног развоја), Luxembourg: Publications Office of the European Union. <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC118841>
- Pertoldi M, Fioretti C, Guzzo F, Testori G, De Bruijn M, Ferry M, Kah S, Servillo L A and Windisch S (2022). Handbook of Territorial and Local Development Strategies (Приручник о стратегијама одрживог урбаног развоја), <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC130788>
- Програм прилагођавања на измењене климатске услове са Акционим планом, Нацрт. <https://www.ekologija.gov.rs/informacije-od-javnog-znacaja/javne-rasprave/javni-poziv-za-ucesce-javnosti-u-procesu-konsultacija-u-vezi-sa-izradom-programa-prilagodjavanja-na-izmenjene-klimatske-uslove-sa-akcionim-planom-0>
- Просторни План Републике Србије од 2021. до 2035. године, Нацрт. <https://www.mgsi.gov.rs/sites/default/files/PPRS%20Nacrt.pdf>
- Република Србија, Преговарачка група за Поглавље 22 (2019). Акциони план за испуњавање захтева у области кохезионе политике ЕУ Поглавље 22 – Регионална политика и координација структурних инструмената https://www.mei.gov.rs/upload/documents/pristupni_pregovori/akcioni_planovi/ap_pg_22.pdf
- Стратегија деинституционализације и развоја услуга социјалне заштите у заједници за период 2022–2026. године ("Сл. гласник РС", бр.12/2022). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2022/12/1>
- Стратегија за младе у Републици Србији за период од 2022. до 2030. године, Нацрт. <https://www.mos.gov.rs/storage/2022/02/nacrt-strategije-za-mlade-za-period-od-2022-do-2030-godine.pdf>
- Стратегија за подршку развоја малих и средњих предузећа, предузетништва и конкурентности за период од 2015. до 2020. године („Сл. гласник РС”, број 35/15). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2015/35/1/reg>

- Стратегија запошљавања у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године ("Сл. гласник РС", бр. 18/2021, 36/2021). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/ispravka/2021/36/1>
- Стратегија индустријске политике Републике Србије од 2021. до 2030. године („Сл. гласник РС“, бр. 35/2020). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2020/35/1/reg>
- Стратегија јавног здравља у Републици Србији 2018-2026. године („Сл. гласник РС“, бр. 61/2018). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2018/61/1/reg>
- Стратегија научног и технолошког развоја Републике Србије за период од 2021. до 2025. године „Моћ знања“ („Сл. гласник РС“, бр. 10/2021). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/10/1/reg>
- Стратегија нискоугљеничног развоја Републике Србије за период од 2023. до 2030. године са пројекцијама до 2050. године. <https://www.ekologija.gov.rs/saopstenja/vesti/vlada-republike-srbije-usvojila-strategiju-niskougljenicnog-razvoja-do-2030-godine>
- Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године („Сл. гласник РС“, бр. 47/2019). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2019/47/1/reg>
- Стратегија паметне специјализације у Републици Србији за период 2020-2027. године („Сл. гласник РС“, бр. 21/2020). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/10/1/reg>
- Стратегија пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2014–2024. године („Сл. гласник РС“, број 85/2014). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2014/85/1>
- Стратегија развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2020-2025. године („Сл. гласник РС“, бр. 96/2019). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2019/96/1/reg>
- Стратегија развоја информационог друштва и информационе безбедности у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године („Сл. гласник РС“, бр. 86/2021). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/86/1/reg>
- Стратегија развоја културе Републике Србије од 2020. до 2029. Предлог. <https://www.kultura.gov.rs/extfile/sr/3993/strategija-razvoja-kulture-od-2020--do-2029-godine.pdf>
- Стратегији развоја образовања и васпитања у Србији до 2030.године („Сл. гласник РС“, број 107/2021). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/63/1/reg>
- Стратегија развоја туризма Републике Србије за период од 2016. до 2025. године („Сл. гласник РС“, бр. 98/2016). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2016/98/1>
- Copernicus Land Monitoring Service, 2022
- ЈП Дирекција за путеве: подаци о путној мрежи

- Локалне интегралне и секторске стратегије и планови
- Просторни план Републике Србије („Службени гласник РС”, број 88/2010).
- Просторни план Републике Србије 2021-20235 (Нацрт)
- Регионални просторни план за подручје Шумадијског, Поморавског, Рашког и Расинског управног округа („Службени гласник РС”, број 09/2014).
- Републички геодетски завод: графички искази
- Републички завод за статистику: основни статистички подаци
- Стаменковић С. (2005): Географска енциклопедија насеља Србије, Географски факултет Београд

13 АНЕКСИ

АНЕКС 1 – ОДЛУКЕ О ПРИСТУПАЊУ ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА

Скупштина града Крагујевца, на основу члана 12. став 2. тачка 2. Закона о планском систему Републике Србије ("Службени гласник Републике Србије", број 30/18), члана 13. став 6, члана 20. став 1. тачка 1, члана 32. став 1. тачка 6. у вези члана 66. став 3. Закона о локалној самоуправи ("Службени гласник Републике Србије", број 129/07, 83/14 – други закон, 101/16 – други закон, 47/18, 111/21 – други закон), члана 40. став 1. тачка 19. Статута града Крагујевца („Службени лист града Крагујевца“, број 8/19) и Споразума с сарадњи током израде и спровођења стратегије развоја урбаног подручја града Крагујевца и општина Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац број 20-173-II-2022 од 13. јуна 2022. године, на седници одржаној 24.06.2022. године, доноси

ОДЛУКУ

о приступању изради Стратегије развоја урбаног подручја града Крагујевца и општина Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац

Члан 1.

Одлуком о приступању изради Стратегије развоја урбаног подручја града Крагујевца и општина Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац (у даљем тексту: Одлука) град Крагујевац (у даљем тексту: Град) приступа изради Стратегије развоја урбаног подручја града Крагујевца и општина Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац (у даљем тексту: Стратегија) ради дефинисања заједничких праваца развоја урбаног подручја, предлагања заједничких циљева и начина деловања при спровођењу заједничких пројеката урбаног развоја.

Члан 2.

Под Стратегијом у смислу одредаба ове одлуке, подразумева се плански документ урбаног развоја израђен у складу са правилима Европске Уније.

Циљ израде Стратегије је да допринесе:

- одрживом развоју територије заснованом на подстицању иновативне, паметне, нискоугљеничне и циркуларне економије;
- прелазу на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, ублажавању и прилагођавању климатским променама, спречавању и управљању ризицима, бољем снабдевању водом и управљању отпадом, одрживој и мултимодалној урбаној мобилности;
- јачању социјалне компоненте у домену запошљавања, образовања, социоекономске укључености и интеграције, становања, социјалне и здравствене заштите, јавног здравља, културе, одрживог туризма, социјалних иновација и иновација у области дигиталних технологија;
- примени интегралног и партиципативног приступа развоју друштва и привреде, развоју предела, културног и градитељског наслеђа, природне баштине и јачању урбано- руралних веза.

Стратегија ће поставити приоритете одрживог територијалног развоја и доприносити максимизирању вредности финансирања и развијању веза унутар и изван окружења.

Члан 3.

Полазну основу за формулисање Стратегије представљају дефинисани правци развоја Републике Србије и Европске уније и територије урбаног подручја Града и општина Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац, кроз сагледавање Европских, националних и локалних развојних докумената и докумената јавних политика програма и пројекта који се реализују на територији урбаног подручја.

Члан 4.

Кроз процесе израде Стратегије промовисаће се интегрални и партиципативни приступ планирању развоја, међусекторска сарадња и размена информација

укључивање и координација јавног, приватног, цивилног сектора и научно-истраживачког сектора у процесу одлучивања и партнерство међу институцијама.

Члан 5.

У циљу спровођења ове одлуке и израде Стратегије образује се Савет за развој урбаног подручја града Крагујевца и општина Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац, (у даљем тексту Савет) и Радна група за израду Стратегије (у даљем тексту: Радна група).

Члан 6.

Савет има задатак да координира и надзире процес израде Стратегије, разматра нацрт Стратегије по фазама припреме предложеној од стране Радне групе, даје мишљење на предложени нацрт Стратегије, прибавља мишљења релевантних институција, координира процес спровођења Стратегије и даје предлог за реализацију одређених стратешких пројеката важних за развој урбаног подручја.

Чланови Савета су: градоначелник Града, председници општина Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац и представник Регионалне агенције за економски развој Шумадије и Поморавља, док су заменици чланова Савета заменик градоначелника односно председника општина.

Радом Савета руководи председник Савета који се бира на првој седници Савета.

Савет доноси Пословник о раду Савета на првој седници која ће се одржати најкасније у року од месец дана од дана ступања на снагу ове одлуке.

Члан 7.

Радна група има задатак да спроведе све фазе у процесу израде Стратегије, дефинише кључне циљеве и приоритете развоја и предложи стратешке пројекте Савету.

Чланови и координатори Радне групе су представници Града и општина Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац.

Радну групу решењем образује Градоначелник Града на предлог који достављају председници општина.

Члан 8.

Регионална агенција за економски развој Шумадије и Поморавља пружа стручну и техничку подршку Радној групи током израде Стратегије, кроз обезбеђење простора за рад у сарадњи са градском управом надлежном за просторно планирање, административно-техничку помоћ током израде Стратегије, прикупљање и достављање свих званичних релевантних података и друго.

Члан 9.

Током израде Стратегије биће организовани тематски округли столови, радионице, форуми за стручне и јавне расправе, на којима ће се усаглашавати предложена решења, којима могу присуствовати заинтересовани учесници, како би се обезбедила партиципација и транспарентност процеса одлучивања и правовремено обавештавање јавности.

Учешће јавности у припреми нацрта Стратегије биће обезбеђено кроз организовање јавне расправе.

Члан 10.

Рок за израду Стратегије је осам месеци од дана ступања на снагу ове одлуке. Стратегију доноси Скупштина града Крагујевца.

Члан 11.

Средства за реализацију ове одлуке обезбеђују се кроз програм ЕУ ПРО Плус.

Члан 12.

За реализацију ове Одлуке задужују се градске управе надлежне за просторно

планирање и урбанизам, односно организационе јединице општинских управа, надлежне за послове просторног планирања и урбанизма.

Члан 13.

Ова одлука ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у "Службеном листу града Крагујевца".

Образложење

Правни основ за доношење Одлуке о приступању изради Стратегије развоја урбаног подручја града Крагујевца и општина Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац (у даљем тексту: Одлука) садржан је у одредбама члана 12. став 2. тачка 2. Закона о планском систему Републике Србије ("Службени гласник Републике Србије", број 30/18), којим је прописано да стратегија по просторном обухвату може бити субнационална ако покрива део територије Републике Србије, односно административно повезану целину на територији Републике Србије или подручја која нису географски односно административно повезана, али се у односу на њих усваја заједничка стратегија, због одређених истоветних својстава тих подручја члана 13. став 6, члана 20. став 1. тачка 1, члана 32 став 1. тачка 6. у вези члана 66. став 3. Закона о локалној самоуправи ("Службени гласник Републике Србије", број 129/07, 83/14 – други закон, 101/16 – други закон, 47/18, 111/21 – други закон) којима је прописано да јединица локалне самоуправе, у оквиру својих надлежности преко својих органа, прати процес европских интеграција Републике Србије и развија за то потребне административне капацитете у складу, са законом и утврђеном политиком Републике Србије, да Град, преко својих органа, у складу са Уставом и законом доноси свој статут, буџет и завршни рачун, просторни и урбанистички план и програм развоја града, као и стратешке планове и програме локалног економског развоја, да Скупштина града, у складу са законом доноси прописе и друге опште акте и члана 40. став 1. тачка 19. Статута града Крагујевца („Службени лист града Крагујевца“, број 8/19), којим је прописано да Скупштина у складу са законом доноси план развоја Града, планска документа јавних политика, средњорочне планове и друга планска документа.

Град Крагујевац је поднео пријаву за Јавни позив за израду територијалних стратегија број 020-353/21-II од 9. децембра 2021. године, за техничку помоћ за развој стратегија урбаног подручја, где су коподносиоци пријаве партнерске локалне самоуправе и то: општине Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола, Аранђеловац и Регионална агенција за развој Шумадије и Поморавља д.о.о. Крагујевац.

Град Крагујевац и општине – коподносиоци пријаве у поступку аплицирања за техничку подршку, поднели су, између осталог, у складу са правилима донатора, изјаву којом је дефинисано да ће главни саговорник Програма бити Град Крагујевац, односно да ће Град деловати у име било које друге општине – сукорисника Програма, такође су утврђене обавезе Града и општина сукорисника Програма да: донесу одлуке Скупштине о покретању процеса израде Стратегије; успоставе партнерства; формирају интердисциплинарне тимове; успоставе институционалне оквире за подршку имплементацији територијалне стратегије и донесу одлуку о усвајању стратегије.

Меморандумом о разумевању који је закључен између носиоца израде Стратегије, града Крагујевца и Канцеларије Уједињених нација за пројектне услуге (УНОПС) заведен код града Крагујевца под бројем 020-173/22-II дана 7. јуна 2022. године, дефинисана је техничка подршка Програма Европске уније за локални развој ЕУ ПРО Плус у изради и спровођењу Стратегије урбаног подручја града Крагујевца и општина Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац.

Споразумом о сарадњи током израде и спровођења стратегије развоја урбаног подручја града Крагујевца и општина Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац, који је закључен између града Крагујевца и општина Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац, заведен код града Крагујевца под бројем 020 – 173/22 –II дана 13. јуна 2022. године успостављена је партнерска сарадња на изради и спровођењу Стратегије развоја урбаног подручја града Крагујевца, општина Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац и Регионалне агенције за развој Шумадије и Поморавља д.о.о. Крагујевац.

Разлог за доношење ове одлуке садржан је у потреби да се обезбеди правни оквир за унапређење способности Града да уведе интегрални одрживи приступ планирању развоја и изградњи капацитета за спровођење територијалних иницијатива у циљу израде Стратегије развоја урбаног подручја града Крагујевца и општина Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац ради дефинисања заједничких праваца развоја урбаног подручја града Крагујевца и општина Аранђеловац, Баточина, Кнић, Лапово, Рача и Топола, предлагања заједничких циљева и начина деловања и спровођења заједничких пројеката урбаног развоја.

Ова одлука конципирана је кроз тринаест чланова.

Чланом 1. ове одлуке утврђено је да Град Крагујевац приступа изради Стратегије развоја урбаног подручја града Крагујевца и општина Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац (у даљем тексту: Стратегија) ради дефинисања заједничких праваца развоја урбаног подручја, предлагања заједничких циљева и начина деловања при спровођењу заједничких пројеката урбаног развоја.

Чланом 2. ове одлуке, утврђен је, између осталог, циљ израде Стратегије.

Чланом 3. ове одлуке утврђено је да полазну основу за формулисање стратегије представљају дефинисани правци развоја Републике Србије и Европске уније и територије урбаног подручја града Крагујевца и општина Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац, кроз сагледавање Европских, националних и локалних развојних докумената и докумената јавних политика, програма и пројекта који се реализују на територији урбаног подручја.

Чланом 4. ове одлуке утврђено је да се кроз процес израде Стратегије промовише интегрални и партиципативни приступ планирању развоја, међусекторска сарадња и размена информација, укључивање и координација јавног, приватног, цивилног сектора и научно-истраживачког сектора у процесу одлучивања и партнерство међу институцијама.

Чланом 5. ове одлуке утврђено је да се у циљу спровођења ове одлуке образује Савет за развој урбаног подручја града Крагујевца и општина Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац и Радна група за израду Стратегије.

Чланом 6. ове одлуке утврђени су задаци и састав Савета.

Чланом 7. ове одлуке утврђени су задаци и састав Радне групе.

Чланом 8. ове одлуке прописано је да Регионална агенција за економски развој Шумадије и Поморавља - пружа стручну и техничку подршку као и административно-техничку помоћ Радној групи током израде Стратегије

Чланом 9. ове одлуке дефинисано је да се током израде Стратегије организују тематски округли столови, радионице, форуми за стручне и јавне расправе, на којима ће се усаглашавати предложена решења, којима могу присуствовати заинтересовани учесници, како би се обезбедила партиципација и транспарентност процеса одлучивања и правовремено обавештавање јавности, а да ће се учешће јавности у припреми нацрта Стратегије обезбедити кроз организовање јавне расправе.

Чланом 10. ове одлуке утврђен је рок од осам месеци за израду Стратегије од дана ступања на снагу ове одлуке, као и да Стратегију доноси Скупштина града Крагујевца.

Чланом 11. ове одлуке утврђено је да се средства за реализацију ове одлуке обезбеђује кроз програм ЕУ ПРО Плус.

Чланом 12. ове одлуке утврђено је да су за реализацију ове одлуке задужене градске управе надлежне за просторно планирање и урбанизам, односно организационе јединице општинских управа, надлежне за послове просторног планирања и урбанизма.

Чланом 13. ове одлуке у складу са чланом 196. став 3. и 4. Устава Републике Србије („Службени гласник Републике Србије“, број 98/06 и 115/21) уређено је питање објављивања и ступања на снагу ове одлуке, односно утврђено је да одлука ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном листу града Крагујевца“.

За реализацију ове одлуке нису потребна средства из буџета града Крагујевца.

СКУПШТИНА ГРАДА КРАГУЈЕВЦА

Број: 350-1168/22-I

У Крагујевцу, 24.06.2022. године

ПРЕДСЕДНИК,
Мирослав Петрашиновић

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ОПШТИНА ЛАПОВО
СКУПШТИНА ОПШТИНЕ
Број: 020-82/22-1
Датум: 20. 6. 2022. године
ЛАПОВО

У складу са чланом 11. Закона о планском систему ("Службени гласник Републике Србије", број 30/2018), чланом 13. став 6. и чланом 20. Закона о локалној самоуправи ("Службени гласник Републике Србије", број 129/2007, 83/2014 - др.закон, 101/2016 - др.закон, 47/2018, 111/2021 - др.закон), чланом 16. Закона о територијалној организацији Републике Србије ("Сл.гласник РС", бр.129/2007, 18/2016, 47/2018 и 9/2020 - др. закон), чланом 34. и 39. Закона о регионалном развоју ("Сл.гласник РС", бр.51/2009, 30/2010 и 85/2015 - др.закон), Правилником о смерницама добре праксе за остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката ("Службени гласник РС", број 51/2019), Стратегијом одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године ("Службени гласник Републике Србије", број 47/2019), чланом 37. Статута општине Лапово ("Службени гласник општине Лапово", број 2/19) и Меморандумом о разумевању, закљученог између носиоца израде Стратегије, града Крагујевца, и Канцеларије Уједињених нација за пројектне услуге, дана 7.6.2022. године, којим се дефинише техничка подршка Програма Европске уније за локални развој ЕУ ПРО Плус у изради и спровођењу Стратегије урбаног подручја града Крагујевца и општина Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац, Скупштина општине Лапово на седници одржаној дана 20. јуна 2022. године, доноси

ОДЛУКУ
О ПРИСТУПАЊУ ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА ГРАДА
КРАГУЈЕВЦА и ОПШТИНА БАТОЧИНА, ЛАПОВО, РАЧА, КНИЋ, ТОПОЛА И
АРАНЂЕЛОВАЦ

Члан 1.

Општина Лапово приступа изради Стратегије развоја урбаног подручја града Крагујевца и општина Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац.

Члан 2.

Под Стратегијом развоја урбаног подручја града Крагујевца и општина Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац (у даљем тексту: Стратегија), у смислу ове Одлуке, подразумева се плански документ развоја, а у складу са правилима Европске Уније.

Члан 3.

Циљ израде Стратегије је да допринесе одрживом развоју територије заснованом на подстицању: иновативне, паметне, нискоугљеничне и циркуларне економије; прелаза на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, ублажавања и прилагођавања климатским променама, спречавања и управљања ризицима, бољег снабдевања водом и управљања отпадом, одрживе и мултимодалне урбане мобилности; јачања социјалне компоненте у домену запошљавања, образовања, социоекономске укључености и интеграције, становања, социјалне и здравствене заштите, јавног здравља, културе, одрживог туризма, социјалних иновација и иновација у области дигиталних технологија; примене интегралног и партиципативног приступа развоју друштва и привреде, развоју предела, културног и градитељског наслеђа, природне баштине, одрживог туризма, и јачању урбано-руралних веза. Стратегија поставља приоритете одрживог територијалног развоја, доприноси максимизирању вредности финансирања и развијању веза унутар и изван окружења.

Члан 4.

Полазну основу за формулисање Стратегије представљају дефинисани правци развоја Републике Србије и Европске уније и територије урбаног подручја града Крагујевца и општина Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац, кроз сагледавање Европских, националних и локалних развојних докумената и докумената јавних политика, и програма и пројекта који се реализују на територији урбаног подручја.

Члан 5.

Кроз процесе израде Стратегије промовисаће се интегрални и партиципативни приступ планирању развоја, међусекторска сарадња и размена информација, укључивање и координација јавног, приватног, цивилног сектора и научно-истраживачког сектора у процесу одлучивања, и партнерство међу институцијама.

Члан 6.

У циљу спровођења ове одлуке и израде Стратегије, образоваће се Савет за развој урбаног подручја града Крагујевца и општина Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац (у даљем тексту Савет) и Радна група за израду Стратегије (у даљем тексту: Радна група).

Члан 7.

Савет има задатак да координира и надзире процес израде Стратегије, да разматра Стратегију по фазама припреме, предложено од стране Радне групе, даје мишљење на предложени нацрт, прибавља мишљења релевантних институција и упућује коначни нацрт Стратегије на усвајање. Затим, Савет координира процес спровођења Стратегије и даје предлог за реализацију одређених стратешких пројеката важних за развој урбаног подручја.

Чланови Савета су: градоначелник града Крагујевца и председници општина Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац које су у саставу урбаног подручја обухваћеног Стратегијом, као и представници Регионалне агенције за економски развој Шумадије и Поморавља д.о.о. Крагујевац, док су заменици чланова Савета заменици градоначелника односно председника општина.

Радом Савета руководи председник Савета који се бира на првој седници Савета.

Савет доноси Пословник о раду на првој седници Савета, која ће се одржати најкасније у року од месец дана од дана усвајања ове Одлуке.

Члан 8.

Радна група има задатак да спроведе све фазе у процесу израде Стратегије, дефинише кључне циљеве и приоритете развоја и предложи стратешке пројекте Савету.

Чланове и координатора Радне групе именује градоначелник.

Члан 9.

Регионална агенција за економски развој Шумадије и Поморавља д.о.о. Крагујевац пружа стручну и техничку подршку и административно-техничку помоћ Радној групи током израде Стратегије, кроз обезбеђење простора за рад у сарадњи са градском управом, и административно-техничку помоћ током израде Стратегије, прикупљање и достављање свих званичних релевантних података и др.

Члан 10.

Током израде Стратегије биће организовани тематски округли столови, радионице, форуми за стручне и јавне расправе, на којима ће се усаглашавати предложена решења. У њихов рад могу бити укључени и сви остали заинтересовани учесници, како би се обезбедила партиципација и транспарентност процеса одлучивања и правовремено обавештавање јавности.

Члан 11.

Рок за израду Стратегије је 8 (осам) месеци од дана ступања на снагу ове Одлуке.

Члан 12.

Реализација ове Одлуке обезбеђује се кроз програм ЕУ ПРО Плус. За реализацију ове Одлуке задужене су организационе јединице градских управа и општина надлежне за послове урбанизма.

Члан 13.

О овој Одлуци информисаће се јавност у складу са одредбама Закона о планском систему, Закона о локалној самоуправи и Правилника о смерницама добре праксе за остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката, објавом на службеним страницама јединица локалне самоуправе.

Члан 14.

Сви појмови у овој Одлуци употребљени у граматичком мушком роду подразумевају мушки и женски природни род.

Члан 15.

Ова Одлука ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у "Службеном гласнику општине Лапово".

СКУПШТИНА ОПШТИНЕ ЛАПОВО
Број: 020-82/22-I од 20. јуна 2022. године

Образложење

Правни основ за доношење ове Одлуке садржан је у одредбама члана 13. став 6. Закона о локалној самоуправи којим је прописано да јединица локалне самоуправе, у оквиру својих надлежности преко својих органа, прати процес европских интеграција Републике Србије и развија за то потребне административне капацитете, у складу са законом и утврђеном политиком Републике Србије, док је чланом 20. истог Закона прописано да Општина, преко својих органа, у складу с Уставом и законом доноси свој статут, буџет и завршни рачун, просторни и урбанистички план и програм развоја општине, као и стратешке планове и програме локалног економског развоја.

Чланом 11. Закона о планском систему је дефинисана стратегија као основни документ јавне политике, којим се на целовит начин утврђују стратешки правац деловања и јавне политике у конкретној области планирања и спровођења јавних политика утврђених прописом Владе.

Чланом 34. Закона о регионалном развоју је прописано да је регионална развојна агенција привредно друштво или удружење основано за обављање послова односно унапређење регионалног развоја, која је акредитована, у складу са овим законом, док је чланом 39. прописано које послове обавља Регионална развојна агенција.

На основу свега наведеног, доноси се одлука као у тексту.

СКУПШТИНА ОПШТИНЕ КНИЋ, на седници од 12.07.2022. године, у складу са чланом 11. и чланом 12. Закона о планском систему ("Службени гласник Републике Србије", број 30/2018), чланом 20. став 1. и чланом 32. став 1. тачка 6. Закона о локалној самоуправи ("Службени гласник Републике Србије", број 129/2007, 83/2014 - др.закон, 101/2016 - др.закон, 47/2018, 111/2021 - др.закон), чланом 20. Закона о територијалној организацији Републике Србије ("Сл.гласник РС", бр.129/2007, 18/2016, 47/2018 и 9/2020 - др. закон), Правилником о смерницама добре праксе за остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката ("Службени гласник РС", број 51/2019), Стратегијом одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године ("Службени гласник Републике Србије", број 47/2019), чланом 37. став 1. тачка 4. Статута општине Кнић ("Службени гласник општине Кнић", број 1/19 и 14/21) и Меморандумом о разумевању, закљученог између носиоца израде Стратегије, града Крагујевца, и Канцеларије Уједињених нација за пројектне услуге, дана 7.6.2022. године, којим се дефинише техничка подршка Програма Европске уније за локални развој ЕУ ПРО Плус у изради и спровођењу Стратегије урбаног подручја града Крагујевца и општина Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац, донела је

ОДЛУКУ О ПРИСТУПАЊУ ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА ГРАДА КРАГУЈЕВЦА И ОПШТИНА БАТОЧИНА, ЛАПОВО, РАЧА, КНИЋ, ТОПОЛА И АРАНЂЕЛОВАЦ

Члан 1.

Општина Кнић приступа изради Стратегије развоја урбаног подручја града Крагујевца и општина Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац.

Члан 2.

Под Стратегијом развоја урбаног подручја града Крагујевца и општина Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац (у даљем тексту: Стратегија), у смислу ове Одлуке, подразумева се плански документ развоја, а у складу са правилима Европске Уније.

Члан 3.

Циљ израде Стратегије је да допринесе одрживом развоју територије заснованом на подстицању: иновативне, паметне, нискоугљеничне и циркуларне економије; прелаза на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, ублажавања и прилагођавања климатским променама, спречавања и управљања ризицима, бољег снабдевања водом и управљања отпадом, одрживе и мултимодалне урбане мобилности; јачања социјалне компоненте у домену запошљавања, образовања, социоекономске укључености и интеграције, становања, социјалне и здравствене заштите, јавног здравља, културе, одрживог туризма, социјалних иновација и иновација у области дигиталних технологија; примене интегралног и партиципативног приступа развоју друштва и привреде, развоју предела, културног и градитељског наслеђа, природне баштине, одрживог туризма, и јачању урбано-руралних веза. Стратегија поставља приоритете одрживог територијалног развоја, доприноси максимизирању вредности финансирања и развијању веза унутар и изван окружења.

Члан 4.

Полазну основу за формулисање Стратегије представљају дефинисани правци развоја Републике Србије и Европске уније и територије урбаног подручја града Крагујевца и општина Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац, кроз сагледавање Европских, националних и локалних развојних докумената и докумената јавних политика, и програма и пројекта који се реализују на територији урбаног подручја.

Члан 5.

Кроз процесе израде Стратегије промовисаће се интегрални и партиципативни приступ планирању развоја, међусекторска сарадња и размена информација, укључивање и координација јавног, приватног, цивилног сектора и научно-истраживачког сектора у процесу одлучивања, и партнерство међу институцијама.

Члан 6.

У циљу спровођења ове одлуке и израде Стратегије, образоваће се Савет за развој урбаног подручја града Крагујевца и општина Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац (у даљем тексту Савет) и Радна група за израду Стратегије (у даљем тексту: Радна група).

Члан 7.

Савет има задатак да координира и надзире процес израде Стратегије, да разматра Стратегију по фазама припреме, предложеној од стране Радне групе, даје мишљење на предложени нацрт, прибавља мишљења релевантних институција и упућује коначни нацрт Стратегије на усвајање. Затим, Савет координира процес спровођења Стратегије и даје предлог за реализацију одређених стратешких пројеката важних за развој урбаног подручја.

Чланови Савета су: градоначелник града Крагујевца и председници општина Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац које су у саставу урбаног подручја обухваћеног Стратегијом, као и представници Регионалне агенције за економски развој Шумадије и Поморавља д.о.о. Крагујевац, док су заменици чланова Савета су заменици градоначелника односно председника општина.

Радам Савета руководи председник Савета који се бира на првој седници Савета. Савет доноси Пословник о раду на првој седници Савета, која ће се одржати најкасније у року од месец дана од дана усвајања ове Одлуке.

Члан 8.

Радна група има задатак да спроведе све фазе у процесу израде Стратегије, дефинише кључне циљеве и приоритете развоја и предложи стратешке пројекте Савету. Чланове и координатора Радне групе именује градоначелник.

Члан 9.

Регионална агенција за економски развој Шумадије и Поморавља д.о.о. Крагујевац пружа стручну и техничку подршку и административно-техничку помоћ Радној групи током израде Стратегије, кроз обезбеђење простора за рад у сарадњи са градском управом, и административно-техничку помоћ током израде Стратегије, прикупљање и достављање свих званичних релевантних података и др.

Члан 10.

Током израде Стратегије биће организовани тематски округли столови, радионице, форуми за стручне и јавне расправе, на којима ће се усаглашавати предложена решења. У њихов рад могу бити укључени и сви остали заинтересовани учесници, како би се обезбедила партиципација и транспарентност процеса одлучивања и правовремено обавештавање јавности.

Члан 11.

Рок за израду Стратегије је 8 (осам) месеци од дана ступања на снагу ове Одлуке.

Члан 12.

Реализација ове Одлуке обезбеђује се кроз програм ЕУ ПРО Плус. За реализацију ове Одлуке задужене су организационе јединице градских управа и општина надлежне за послове урбанизма.

Члан 13.

О овој Одлуци информисаће се јавност у складу са одредбама Закона о планском систему, Закона о локалној самоуправи и Правилника о смерницама добре праксе за остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката, објавом на службеним страницама јединица локалне самоуправе.

Члан 14.

Сви појмови у овој Одлуци употребљени у граматичком мушком роду подразумевају мушки и женски природни род.

Ова Одлука ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику општине Кнић“.

Број: 401-916/2022-01
У Книћу: 12.07.2022. године

ПРЕДСЕДНИК СКУПШТИНЕ
Светлана Анђелић

	ОДЛУКА СКУПШТИНЕ ОПШТИНЕ		
	ОЗНАКА: С.07-02	ВЕРЗИЈА: 1	Страница 1 од 4

РЕПУБЛИКА СРБИЈА – ОПШТИНА РАЧА

СКУПШТИНА ОПШТИНЕ

Број: 020-39/2022-I-01

Дана: 28.06.2022. године

У складу са чланом 12. Закона о планском систему ("Службени гласник Републике Србије", број 30/2018), чланом 13. став 6. и чланом 21. Закона о локалној самоуправи ("Службени гласник Републике Србије", број 129/2007, 83/2014 - др.закон, 101/2016 - др.закон, 47/2018, 111/2021 - др.закон), чланом 20. Закона о територијалној организацији Републике Србије ("Сл.гласник РС", бр.129/2007, 18/2016, 47/2018 и 9/2020 - др. закон), члановима 33. и 39. Закона о регионалном развоју ("Сл.гласник РС", бр.51/2009, 30/2010 и 85/2015 - др.закон), Правилником о смерницама добре праксе за остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката ("Службени гласник РС", број 51/2019), Стратегијом одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године ("Службени гласник Републике Србије", број 47/2019), чланом 40. став 1. тачке б) Статута општине Рача ("Сл. гласник општине Рача", број 3/2019) и Меморандумом о разумевању, закљученог између носиоца израде Стратегије, града Крагујевца, и Канцеларије Уједињених нација за пројектне услуге, дана 7.6.2022. године, којим се дефинише техничка подршка Програма Европске уније за локални развој ЕУ ПРО Плус у изради и спровођењу Стратегије урбаног подручја града Крагујевца и општина Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац, Скупштина општине Рача, на седници одржаној 28.06.2022. године, на предлог Општинског већа општине Рача, донела је:

О Д Л У К У
О ПРИСТУПАЊУ ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА
ГРАДА КРАГУЈЕВЦА И ОПШТИНА БАТОЧИНА, ЛАПОВО, РАЧА, КНИЋ,
ТОПОЛА И АРАНЂЕЛОВАЦ

Члан 1.

Општина Рача приступа изради Стратегије развоја урбаног подручја града Крагујевца и општина Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац.

	ОДЛУКА СКУПШТИНЕ ОПШТИНЕ		
	ОЗНАКА: С.07-02	ВЕРЗИЈА: 1	Страница 2 од 4

Члан 2.

Под Стратегијом развоја урбаног подручја града Крагујевца и општина Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац(у даљем тексту: Стратегија), у смислу ове Одлуке, подразумева се плански документ развоја, а у складу са правилима Европске Уније¹.

Члан 3.

Циљ израде Стратегије је да допринесе одрживом развоју територије заснованом на подстицању: иновативне, паметне, нискоугљеничне и циркуларне економије; прелаза на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, ублажавања и прилагођавања климатским променама, спречавања и управљања ризицима, бољег снабдевања водом и управљања отпадом, одрживе и мултимодалне урбане мобилности; јачања социјалне компоненте у домену запошљавања, образовања, социоекономске укључености и интеграције, становања, социјалне и здравствене заштите, јавног здравља, културе, одрживог туризма, социјалних иновација и иновација у области дигиталних технологија; примене интегралног и партиципативног приступа развоју друштва и привреде, развоју предела, културног и градитељског наслеђа, природне баштине, одрживог туризма, и јачању урбано-руралних веза. Стратегија поставља приоритете одрживог територијалног развоја, доприноси максимизирању вредности финансирања и развијању веза унутар и изван окружења.

Члан 4.

Полазну основу за формулисање Стратегије представљају дефинисани правци развоја Републике Србије и Европске уније и територије урбаног подручја града Крагујевца и општина Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац, кроз сагледавање Европских, националних и локалних развојних докумената и докумената јавних политика, и програма и пројекта који се реализују на територији урбаног подручја.

Члан 5.

Кроз процесе израде Стратегије промовисаће се интегрални и партиципативни приступ планирању развоја, међусекторска сарадња и размена информација, укључивање и координација јавног, приватног, цивилног сектора и научно-истраживачког сектора у процесу одлучивања, и партнерство међу институцијама.

Члан 6.

У циљу спровођења ове одлуке и израде Стратегије, образоваће се Савет за развој урбаног подручја града Крагујевца и општина Баточина, Лапово, Рача, Кнић,

¹ Члан 29. Уредбе (ЕУ) 2021/1060 Европског парламента и већа од 24.јуна 2021. о утврђивању заједничких одредаба о Европском фонду за регионални развој, Европском социјалном фонду плус, Кохезионом фонду, Фонду за праведну транзицију и Европском фонду за поморство, рибарство и аквакултуру те финансијских правила за њих и за Фонд за азил, миграције и интеграцију, Фонд за унутрашњу безбедност и инструмент за

ОДЛУКА СКУПШТИНЕ ОПШТИНЕ

ОЗНАКА: С.07-02

ВЕРЗИЈА: 1

Страница 3 од 4

Топола и Аранђеловац(у даљем тексту Савет)и Радна група за израду Стратегије (у даљем тексту: Радна група).

Члан 7.

Савет има задатак да координира и надзире процес израде Стратегије, да разматра Стратегију по фазама припреме, предложеној од стране Радне групе, даје мишљење на предложени нацрт, прибавља мишљења релевантних институција и упућује коначни нацрт Стратегије на усвајање. Затим, Савет координира процес спровођења Стратегије и даје предлог за реализацију одређених стратешких пројеката важних за развој урбаног подручја.

Чланови Савета су: градоначелник града Крагујевца (*назив свих градова*) и председници општина Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац(*назив свих општина*) које су у саставу урбаног подручја обухваћеног Стратегијом, као и представници (*надлежне*) Регионалне агенције за економски развој Шумадије и Поморавља д.о.о. Крагујевац, док су заменици чланова Савета су заменици градоначелника односно председника општина.

Радам Савета руководи председник Савета који се бира на првој седници Савета.

Савет доноси Пословник о раду на првој седници Савета, која ће се одржати најкасније у року од месец дана од дана усвајања ове Одлуке.

Члан 8.

Радна група има задатак да спроведе све фазе у процесу израде Стратегије, дефинише кључне циљеве и приоритете развоја и предложи стратешке пројекте Савету. Чланове и координатора Радне групе именује градоначелник.

Члан 9.

Регионална агенција за економски развој Шумадије и Поморавља д.о.о. Крагујевац пружа стручну и техничку подршку и административно-техничку помоћ Радној групи током израде Стратегије, кроз обезбеђење простора за рад у сарадњи са градском управом, и административно-техничку помоћ током израде Стратегије, прикупљање и достављање свих званичних релевантних података и др.

Члан 10.

Током израде Стратегије биће организовани тематски округли столови, радионице, форуми за стручне и јавне расправе, на којима ће се усаглашавати предложена решења. У њихов рад могу бити укључени и сви остали заинтересовани учесници, како би се обезбедила партиципација и транспарентност процеса одлучивања и правремено обавештавање јавности.

	ОДЛУКА СКУПШТИНЕ ОПШТИНЕ		
	ОЗНАКА: С.07-02	ВЕРЗИЈА: 1	Страница 4 од 4

Члан 11.

Рок за израду Стратегије је 8 (осам) месеци од дана ступања на снагу ове Одлуке.

Члан 12.

Реализација ове Одлуке обезбеђује се кроз програм ЕУ ПРО Плус. За реализацију ове Одлуке задужене су организационе јединице градских управа и општина надлежне за послове урбанизма.

Члан 13.

О овој Одлуци информисаће се јавност у складу са одредбама Закона о планском систему, Закона о локалној самоуправи и Правилника о смерницама добре праксе за остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката, објавом на службеним страницама јединица локалне самоуправе.

Члан 14.

Сви појмови у овој Одлуци употребљени у граматичком мушком роду подразумевају мушки и женски природни род.

Члан 15.

Ова Одлука ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у "Службеном гласнику општине Рача".

ПРЕДСЕДНИК

Бранко Радосављевић

Одлуку доставити:

- Председнику општине Рача;
- Регионалној агенцији за економски развој Шумадије и Поморавља, ул. Краља Петра I бр.22, 34000 Крагујевац;
- Шефу одељења за изградњу, урбанизам, локални економски развој и инспекцијске послове;
- Архиви.

107

У складу са чланом 12. Закона о планском систему ("Службени гласник Републике Србије", број 30/2018), чланом 13. став 6; и чланом 21. Закона о локалној самоуправи ("Службени гласник Републике Србије", број 129/2007, 83/2014 - др.закон, 101/2016 - др.закон, 47/2018, 111/2021 - др.закон), чланом 20. Закона о територијалној организацији Републике Србије ("Сл.гласник РС", бр.129/2007, 18/2016, 47/2018 и 9/2020 - др. закон), чланом 33. и 39. Закона о регионалном развоју ("Сл.гласник РС", бр.51/2009, 30/2010 и 85/2015 - др.закон), Правилником о смерницама добре праксе за остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката ("Службени гласник РС", број 51/2019), Стратегијом одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године ("Службени гласник Републике Србије", број 47/2019), чланом 40. став 1. тачка 4 Статута општине Топола ("Службени гласник СО Топола" број 2/2019) и члановима 154. став 2. и 155. став 1. Пословника Скупштине општине Топола („Службени гласник СО Топола“ број 3/2019) и Меморандумом о разумевању, закљученог између носиоца израде Стратегије, града Крагујевца, и Канцеларије Уједињених нација за пројектне услуге, дана 7.6.2022. године, којим се дефинише техничка подршка Програма Европске уније за локални развој ЕУ ПРО Плус у изради и спровођењу Стратегије урбаног подручја града Крагујевца и општина Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац.

Скупштина Општине Топола на седници одржаној дана 27.6.2022. године, донела је

ОДЛУКУ

О ПРИСТУПАЊУ ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА ГРАДА КРАГУЈЕВЦА И ОПШТИНА БАТОЧИНА, ЛАПОВО, РАЧА, КНИЋ, ТОПОЛА И АРАНЂЕЛОВАЦ

Члан 1.

Општина Топола приступа изради Стратегије развоја урбаног подручја града Крагујевца и општина Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац.

Члан 2.

Под Стратегијом развоја урбаног подручја града Крагујевца и општина Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац (у даљем тексту: Стратегија), у смислу ове Одлуке, подразумева се плански документ развоја, а у складу са правилима Европске Уније¹.

Члан 3.

Циљ израде Стратегије је да допринесе одрживом развоју територије заснованом на подстицању: иновативне, паметне, нискоугљеничне и циркуларне економије; прелаза на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, ублажавања и прилагођавања климатским променама, спречавања и управљања ризицима, бољег снабдевања водом и управљања отпадом, одрживе и мултимодалне урбане мобилности; јачања социјалне компоненте у домену запошљавања, образовања, социоекономске укључености и интеграције, становања, социјалне и здравствене заштите, јавног здравља, културе, одрживог туризма, социјалних иновација и иновација у области дигиталних технологија; примене интегралног и партиципативног приступа развоју друштва и привреде, развоју предела, културног и градитељског наслеђа, природне баштине, одрживог туризма, и јачању урбано-руралних веза. Стратегија поставља приоритете одрживог територијалног развоја, доприноси максимизирању вредности финансирања и развијању веза унутар и изван окружења.

Члан 4.

Полазну основу за формулисање Стратегије представљају дефинисани правци развоја Републике Србије и Европске уније и територије урбаног подручја града Крагујевца и општина Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац, кроз сагледавање Европских, националних и локалних развојних докумената и докумената јавних политика, и програма и пројекта који се реализују на територији урбаног подручја.

Члан 5.

Кроз процесе израде Стратегије промовисаће се интегрални и партиципативни приступ планирању развоја, међусекторска сарадња и размена информација, укључивање и координација јавног, приватног, цивилног сектора и научно-истраживачког сектора у процесу одлучивања, и партнерство међу институцијама.

Члан 6.

У циљу спровођења ове одлуке и израде Стратегије, образоваће се Савет за развој урбаног подручја града Крагујевца и општина Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац (у даљем тексту Савет) и Радна група за израду Стратегије (у даљем тексту: Радна група).

Члан 7.

Савет има задатак да координира и надзире процес израде Стратегије, да разматра Стратегију по фазама припреме, предложеној од стране Радне групе, даје мишљење на предложени нацрт, прибавља мишљења релевантних институција и упућује коначни нацрт Стратегије на усвајање. Затим, Савет координира процес спровођења Стратегије и даје предлог за реализацију одређених стратешких пројеката важних за развој урбаног подручја.

Чланови Савета су: градоначелник града Крагујевца (*називи свих градова*) и председници општина Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац (*називи свих општина*) које су у саставу урбаног подручја обухваћеног Стратегијом, као и представници (*надлежне*) Регионалне агенције за економски развој Шумадије и Поморавља д.о.о. Крагујевац, док су заменици чланова Савета су заменици градоначелника односно председника општина.

Радам Савета руководи председник Савета који се бира на првој седници Савета.

Савет доноси Пословник о раду на првој седници Савета, која ће се одржати најкасније у року од месец дана од дана усвајања ове Одлуке.

Члан 8.

Радна група има задатак да спроведе све фазе у процесу израде Стратегије, дефинише кључне циљеве и приоритете развоја и предложи стратешке пројекте Савету.
Чланове и координатора Радне групе именује градоначелник.

Члан 9.

Регионална агенција за економски развој Шумадије и Поморавља д.о.о. Крагујевац пружа стручну и техничку подршку и административно-техничку помоћ Радној групи током израде Стратегије, кроз обезбеђење простора за рад у сарадњи са градском управом, и административно-техничку помоћ током израде Стратегије, прикупљање и достављање свих званичних релевантних података и др.

Члан 10.

Током израде Стратегије биће организовани тематски округли столови, радионице, форуми за стручне и јавне расправе, на којима ће се усаглашавати предложена решења. У њихов рад могу бити укључени и сви остали заинтересовани учесници, како би се обезбедила партиципација и транспарентност процеса одлучивања и правовремено обавештавање јавности.

Члан 11.

Рок за израду Стратегије је 8 (осам) месеци од дана ступања на снагу ове Одлуке.

Члан 12.

Реализација ове Одлуке обезбеђује се кроз програм ЕУ ПРО Плус. За реализацију ове Одлуке задужене су организационе јединице градских управа и општина надлежне за послове урбанизма.

Члан 13.

О овој Одлуци информисаће се јавност у складу са одредбама Закона о планском систему, Закона о локалној самоуправи и Правилника о смерницама добре праксе за остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката, објавом на службеним страницама јединица локалне самоуправе.

Члан 14.

Сви појмови у овој Одлуци употребљени у граматичком мушком роду подразумевају мушки и женски природни род.

Ова Одлука ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику СО Топола“.

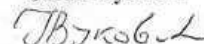
СКУПШТИНА ОПШТИНЕ ТОПОЛА

Број: 020-314/2022-05-1

Дана: 27.6.2022. године

ПРЕДСЕДНИК
СКУПШТИНЕ ОПШТИНЕ

Јасна Вуковић

У складу са чланом 11. и 12. Закона о планском систему ("Службени гласник Републике Србије", број 30/2018), чланом 13. став 6. и чланом 20. ства 1. тачка 1. Закона о локалној самоуправи ("Службени гласник Републике Србије", број 129/2007, 83/2014 - др.закон, 101/2016 - др. закон, 47/2018, 111/2021 - др. закон), чланом 16. Закона о територијалној организацији Републике Србије ("Сл.гласник РС", бр.129/2007, 18/2016, 47/2018 и 9/2020 - др. закон), чланом 34. и 39. Закона о регионалном развоју ("Сл. гласник РС", бр.51/2009, 30/2010 и 89/2015 - др. закон), Правилником о смерницама добре праксе за остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката ("Службени гласник РС", број 51/2019), Стратегијом одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године ("Службени гласник Републике Србије", број 47/2019), чланом 40. тачка 4) Статута општине Баточина ("Службени гласник општине Баточина", број 9/19) и Меморандумом о разумевању, закљученог између носиоца израде Стратегије, града Крагујевца, и Канцеларије Уједињених нација за пројектне услуге, дана 7.6.2022. године, којим се дефинише техничка подршка Програма Европске уније за локални развој ЕУ ПРО Плус у изради и спровођењу Стратегије урбаног подручја града Крагујевца и општина Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац, Скупштина општине Баточина на седници одржаној дана 05.09.2022. године, донела је:

**ОДЛУКУ
О ПРИСТУПАЊУ ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА
ГРАДА КРАГУЈЕВЦА И ОПШТИНА БАТОЧИНА, ЛАПОВО, РАЧА, КНИЋ,
ТОПОЛА И АРАНЂЕЛОВАЦ**

Члан 1.

Општина Баточина приступа изради Стратегије развоја урбаног подручја града Крагујевца и општина Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац.

Члан 2.

Под Стратегијом развоја урбаног подручја града Крагујевца и општина Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац (у даљем тексту: Стратегија), у смислу ове Одлуке, подразумева се плански документ развоја, а у складу са правилима Европске Уније.

Члан 3.

Циљ израде Стратегије је да допринесе одрживом развоју територије заснованом на подстицању: иновативне, паметне, нискоугљеничне и циркуларне економије; прелаза на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, ублажавања и прилагођавања климатским променама, спречавања и управљања ризицима, бољег снабдевања водом и управљања отпадом, одрживе и мултимодалне урбане мобилности; јачања социјалне компоненте у домену запошљавања, образовања, социоекономске укључености и интеграције, становања, социјалне и здравствене заштите, јавног здравља, културе, одрживог туризма, социјалних иновација и иновација у области дигиталних технологија; примене интегралног и партиципативног приступа развоју друштва и привреде, развоју предела, културног и градитељског наслеђа, природне баштине, одрживог туризма, и јачању урбано-руралних веза. Стратегија поставља

приоритете одрживог територијалног развоја, доприноси максимизирању вредности финансирања и развијању веза унутар и изван окружења.

Члан 4.

Полазну основу за формулисање Стратегије представљају дефинисани правци развоја Републике Србије и Европске уније и територије урбаног подручја града Крагујевца и општина Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац, кроз сагледавање Европских, националних и локалних развојних докумената и докумената јавних политика, и програма и пројекта који се реализују на територији урбаног подручја.

Члан 5.

Кроз процесе израде Стратегије промовисаће се интегрални и партиципативни приступ планирању развоја, међусекторска сарадња и размена информација, укључивање и координација јавног, приватног, цивилног сектора и научно-истраживачког сектора у процесу одлучивања, и партнерство међу институцијама.

Члан 6.

У циљу спровођења ове одлуке и израде Стратегије, образоваће се Савет за развој урбаног подручја града Крагујевца и општина Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац (у даљем тексту: Савет) и Радна група за израду Стратегије (у даљем тексту: Радна група).

Члан 7.

Савет има задатак да координира и надзире процес израде Стратегије, да разматра Стратегију по фазама припреме, предложеној од стране Радне групе, даје мишљење на предложени нацрт, прибавља мишљења релевантних институција и упућује коначни нацрт Стратегије на усвајање. Затим, Савет координира процес спровођења Стратегије и даје предлог за реализацију одређених стратешких пројеката важних за развој урбаног подручја.

Чланови Савета су: градоначелник града Крагујевца и председници општина Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац које су у саставу урбаног подручја обухваћеног Стратегијом, као и представници Регионалне агенције за економски развој Шумадије и Поморавља д.о.о. Крагујевац, док су заменици чланова Савета заменици градоначелника, односно председника општина.

Радам Савета руководи председник Савета који се бира на првој седници Савета.

Савет доноси Пословник о раду на првој седници Савета, која ће се одржати најкасније у року од месец дана од дана усвајања ове Одлуке.

Члан 8.

Радна група има задатак да спроведе све фазе у процесу израде Стратегије, дефинише кључне циљеве и приоритете развоја и предложи стратешке пројекте Савету.

Чланове и координатора Радне групе именује градоначелник.

Члан 9.

Регионална агенција за економски развој Шумадије и Поморавља д.о.о. Крагујевац пружа стручну и техничку подршку и административно-техничку помоћ Радној групи током израде Стратегије, кроз обезбеђење простора за рад у сарадњи са градском управом, и административно-техничку помоћ током израде Стратегије, прикупљање и достављање свих званичних релевантних података и др.

Члан 10.

Током израде Стратегије биће организовани тематски округли столови, радионице, форуми за стручне и јавне расправе, на којима ће се усаглашавати предложена решења. У њихов рад могу бити укључени и сви остали заинтересовани учесници, како би се обезбедила партиципација и транспарентност процеса одлучивања и правовремено обавештавање јавности.

Члан 11.

Рок за израду Стратегије је 8 (осам) месеци од дана ступања на снагу ове Одлуке.

Члан 12.

Реализација ове Одлуке обезбеђује се кроз програм ЕУ ПРО Плус. За реализацију ове Одлуке задужене су организационе јединице градских управа и општина надлежне за послове урбанизма.

Члан 13.

О овој Одлуци информисаће се јавност у складу са одредбама Закона о планском систему, Закона о локалној самоуправи и Правилника о смерницама добре праксе за остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката, објавом на службеним страницама јединица локалне самоуправе.

Члан 14.

Сви појмови у овој Одлуци употребљени у граматичком мушком роду подразумевају мушки и женски природни род.

Члан 15.

Ова Одлука ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику општине Баточина“.

СКУПШТИНА ОПШТИНЕ БАТОЧИНА

Број: 020-609/22-I од 05.09.2022. године

ПРЕДСЕДНИЦА СКУПШТИНЕ
Марија Митрашиновић

У складу са чланом 12. Закона о планском систему ("Службени гласник Републике Србије", број 30/2018), чланом 13. став 6, и чланом 21. Закона о локалној самоуправи ("Службени гласник Републике Србије", број 129/2007, 83/2014 - др.закон, 101/2016 - др.закон, 47/2018, 111/2021 - др.закон), чланом 20. Закона о територијалној организацији Републике Србије ("Службени гласник Републике Србије", број 129/2007, 18/2016, 47/2018 и 9/2020 - др. закон), чланом 33. и 39. Закона о регионалном развоју ("Службени гласник Републике Србије", број 51/2009, 30/2010 и 85/2015 - др.закон), Правилником о смерницама добре праксе за остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката ("Службени гласник РС", број 51/2019), Стратегијом одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године ("Службени гласник Републике Србије", број 47/2019), чланом 38. став 1. тачка 7. Статута Општине Пожега ("Службени лист Општине Пожега" број 1/2019), а у вези са чланом 2. Меморандума о разумевању, закљученог између Града Ужица и Канцеларије Уједињених нација за пројектне услуге (УНОПС), дана 19. маја 2022. године, и „Annex C-Statement of the Applicant and Co-Applicants“ потписаним 08.12.2021. године којим се дефинише техничка подршка Програма Европске уније за локални развој ЕУ ПРО Плус у изради и спровођењу Стратегије урбаног подручја града Ужица и општина Чајетина, Пожега, Прибој и Бајина Башта, Скупштина општине Пожега, на седници одржаној 25.11.2022. године, доноси

ОДЛУКУ О ПРИСТУПАЊУ ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА ГРАДА УЖИЦА И ОПШТИНА ЧАЈЕТИНА, ПОЖЕГА, ПРИБОЈ И БАЈИНА БАШТА

Члан 1.

Општина Пожега приступа изради Стратегије развоја урбаног подручја града Ужица и општина Чајетина, Прибој и Бајина Башта.

Члан 2.

Под Стратегијом развоја урбаног подручја града Ужица и општина Чајетина, Пожега, Прибој и Бајина Башта (у даљем тексту: Стратегија), у смислу ове Одлуке, подразумева се плански документ развоја, а у складу са правилима Европске Уније¹.

Члан 3.

Циљ израде Стратегије је да допринесе одрживом развоју територије заснованом на подстицању: иновативне, паметне, нискоугљеничне и циркуларне економије; прелаза на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, ублажавања и прилагођавања климатским променама, спречавања и управљања ризицима, бољег снабдевања водом и управљања отпадом, одрживе и мултимодалне урбане мобилности; јачања социјалне компоненте у домену запошљавања, образовања, социоекономске укључености и интеграције, становања, социјалне и здравствене заштите, јавног здравља, културе, одрживог туризма, социјалних иновација и иновација у области дигиталних технологија; примене интегралног и партиципативног приступа развоју друштва и привреде, развоју предела, културног и градитељског наслеђа, природне баштине, одрживог туризма, и јачању урбано-руралних веза. Стратегија поставља приоритете одрживог територијалног развоја, доприноси максимизирању вредности финансирања и развијању веза унутар и изван окружења.

Члан 4.

Полазну основу за формулисање Стратегије представљају дефинисани правци развоја Републике Србије и Европске уније и територије урбаног подручја града Ужица и општина Чајетина, Пожега, Прибој и Бајина Башта, кроз сагледавање Европских, националних и локалних развојних докумената и докумената јавних политика, и програма и пројекта који се реализују на територији урбаног подручја.

Члан 5.

Кроз процесе израде Стратегије промовисаће се интегрални и партиципативни приступ планирању развоја, међусекторска сарадња и размена информација, укључивање и координација јавног, приватног, цивилног сектора и научно-истраживачког сектора у процесу одлучивања, и партнерство међу институцијама.

Члан 6.

У циљу спровођења ове одлуке и израде Стратегије, образоваће се Савет за развој урбаног подручја града Ужица и општина Чајетина, Пожега, Прибој и Бајина Башта (у даљем тексту Савет) и Радна група за израду Стратегије (у даљем тексту: Радна група).

Члан 7.

Савет има задатак да координира и надзире процес израде Стратегије, да разматра Стратегију по фазама припреме, предложено од стране Радне групе, даје мишљење на предложени нацрт, прибавља мишљења релевантних институција и упућује коначни нацрт Стратегије на усвајање. Затим, Савет координира процес спровођења Стратегије и даје предлог за реализацију одређених стратешких пројеката важних за развој урбаног подручја.

Чланови Савета су градоначелник града Ужица и председници општина Чајетина, Пожега, Прибој и Бајина Башта које су у саставу урбаног подручја обухваћеног Стратегијом, као и представници Регионалне развојне агенције Златибор, док су заменици чланова Савета су заменици градоначелника односно председника општина.

Радом Савета руководи председник Савета који се бира на првој седници Савета.

Савет доноси Пословник о раду на првој седници Савета, која ће се одржати најкасније у року од месец дана од дана усвајања ове Одлуке.

Члан 8.

Радна група има задатак да спроведе све фазе у процесу израде Стратегије, дефинише кључне циљеве и приоритете развоја и предложи стратешке пројекте Савету. Чланове и координатора Радне групе именује градоначелник.

Члан 9.

Регионална развојна агенција Златибор пружа стручну и техничку подршку и административно-техничку помоћ Радној групи током израде Стратегије, кроз обезбеђење простора за рад у сарадњи са градском управом, и административно-техничку помоћ током израде Стратегије, прикупљање и достављање свих званичних релевантних података и др.

Члан 10.

Током израде Стратегије биће организовани тематски округли столови, радионице, форуми за стручне и јавне расправе, на којима ће се усаглашавати предложена решења. У њихов рад могу бити укључени и сви остали заинтересовани учесници, како би се обезбедила партиципација и транспарентност процеса одлучивања и правовремено обавештавање јавности.

Члан 11.

Рок за израду Стратегије је 8 (осам) месеци од дана ступања на снагу ове Одлуке.

Члан 12.

Реализација ове Одлуке обезбеђује се кроз програм ЕУ ПРО Плус. За реализацију ове Одлуке задужене су организационе јединице градских и општинских управа надлежних за послове урбанизма.

Члан 13.

О овој Одлуци информисаће се јавност у складу са одредбама Закона о планском систему, Закона о локалној самоуправи и Правилника о смерницама добре праксе за остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката, објавом на службеним страницама јединица локалне самоуправе.

Члан 14.

Сви појмови у овој Одлуци употребљени у граматичком мушком роду подразумевају мушки и женски природни род.

Ова Одлука ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у "Службеном листу града Ужица" и Службеним листовима општина Чајетина, Пожега, Прибој и Бајина Башта.

Скупштина општине Пожега
01 Број: 011-40/22

ПРЕДСЕДНИК СКУПШТИНЕ ОПШТИНЕ
Славица Симић

АНЕКС 2 - СПИСАК ПРОЈЕКТНИХ ИДЕЈА

Ц 1. ИДЕНТИТЕТ УРБАНОГ ПОДРУЧЈА	
1.	Валоризација и стављање у функцију напуштених станова и кућа
2.	Регенерација браунфилд локација у Крагујевцу: 21. октобар; Стара звезда; Црвена звезда; Стара циглана; ВТ31
3.	Уређење Старог језгра Војно-техничког завода, тржница Милошев конак, улица Црвеног барјака, музеј, гимназија, Старо језгро-престоница у Крагујевцу
4.	Браунфилд локација „Стрна жита“ - иновациони дистрикт
5.	Браунфилд “Сервис 1”-потенцијал за комерцијалну намену
6.	Браунфилд локација Војно – технички завод „Brainport“ - центар иновација, креативних индустрија, индустријског наслеђа
7.	Програм подршке развоја туризма кроз валоризацију културног наслеђа у Шумадији: <ul style="list-style-type: none"> – Реконструкција трга Арсенал у оквиру Војно – техничког завода (Крагујевац) – Реконструкција и доградња зграде Старог суда у Аранђеловцу – Изградња објекта павиљона код визиторског центра у Тополи – Уређење Карађорђевог дома у Рачи – Израда Пројекта туристичке дестинације (ПТП) за уређење Борачке тврђаве и унапређење услова за развој туризма у Книћу – Уређење археолошког локалитета Јеринино брдо код Баточинае – Лапово – град музеј железнице – унапређење услова за развој туристичке понуде
8.	Туристичка сигнализација у Шумадији
9.	Заједнички резервацијски систем
10.	Програм подршке развоја зеленог, спорог и здравог туризма – мапирање и уређење стаза (бициклистичких, пешачких, коњичких, ...)
11.	Уређивање простора за пласирање локалних туристичких производа
12.	Изградња туристичке инфраструктуре - визиторски центри, одморишта, инфо пунктови, видиковци...
13.	Реконструкција постојећих железничких станица
14.	Путевима Војводе Карађорђа-туристичка рута Аранђеловац, Топола, Рача
15.	Уређење подвожњака и подземних пролаза испод железничке и магистралне друмске инфраструктуре
16.	Друга фаза пројекта примене Европске конвенције о пределу на територији Шумадије
Ц 2. ЗЕЛЕНА И ЕНЕРГЕТСКА ТРАНСИЦИЈА И МОБИЛНОСТ	
17.	Мапирање потенцијала обновљивих извора енергије са аспеката специфичности територије

18.	Изградња мини топлана на биомасу
19.	Надстрешнице на јавним паркинзима покривене соларним плочама- струја за јавне зграде и осветлу, инфо осветљење стајалишта, пуњача за ауто
20.	Соларне плоче на јавним зградама - електрична енергија за сопствене потребе
21.	Формирање нових јавних простора са регулисањем топлотних острва, решавање управљања водама, енергетска ефикасност јавне расвете
22.	Формирање Центра за очување биодиверзитета
23.	Повећање зелених “оаза” - концепт уређења зелених површина
24.	Увођење система за мониторинг смањења буке
25.	Изградња и реконструкција водних објеката заштите од поплава
26.	Изградња нове и модернизација постојеће атмосферске и канализационе мреже
27.	Израда Студије утицаја 5Г мреже на животну средину
28.	Формирање Регионалног центра за управљање отпадом
29.	Енергетска санација спортских објеката
30.	Успостављање Зелених прстенова око градова
31.	Пошумљавање радних зона уз северну обилазницу у Крагујевцу и површина поред јавних путева медоносним дрвећем
32.	Урбано озелењавање (кровни вртови, увођење еколошког индекса, обавезних пропусних површина) – ширење мреже зелених површина у Аранђеловцу и Тополи
33.	Успостављање Регионалног центра за управљање отпадним муљем из постројења за ППОВ
34.	Регионализација система међумесног саобраћаја
35.	Увођење електро-мобилности у јавни градски превоз путника
36.	Израда пројекта свеобухватног саобраћаја (главне улице, интерконеције и локалне улице) пешаци и бициклисти
37.	Ревитализација урбаних центара на бази урбане мобилности
38.	Израда стазе за ауто трке и бицикличке стазе
39.	Интеграција бицикличког и јавног превоза на нивоу региона
40.	Уређење највеће ботаничке баште на Балкану, Крагујевац
41.	Формирање значајних културно-историјских микро локација
42.	Развијање спортских, културних и рекреативних садржаја уз реку Лепеницу
43.	Оснивање школе глуме, школе цртања, школе традиционалних игара и певања у руралним срединама

44.	Успостављање концепта Смарт села
Ц 3. ИНОВАТИВНА И ПАМЕТНА ЕКОНОМИЈА	
45.	Оснаживање дуалног образовања кроз подстицај укључивања МСП у процес образовања
46.	Научно технолошки парк (ИТ сектор, техничке струке)
47.	Оснаживање женског предузетништва (обуке, финансијски подстицаји)
48.	Боља координација са министарствима надлежним за зелену транзицију
49.	Програми подршке за МСП за прелазак на зелене технологије
50.	Преквалификација и прелазак на радна места у складу са зеленом транзицијом
51.	Формирање тренинг центра за дуално образовање - Застава Терво као локација
52.	Формирање развојних бизнис инкубатора
53.	Формирање зелених индустријских зона
54.	Изградња и реконструкција објеката ради веће економске валоризације и заштите културног наслеђа
55.	Развој села кроз изградњу дистрибутивних задруга и развој индустрије прераде воћа
56.	Едукација привредних субјеката, са акцентом на извозно оријентисане фирме, о регулативи ЕУ, са циљем смањења карбонског отиска
57.	Прикупљање података из области управљања отпадом и рециклаже, са циљем развоја циркуларне економије
58.	Мапирање карбонског отиска привредних субјеката на нивоу урбаног подручја
59.	Подршка пројеката са циљем развоја „Зеленог града“
60.	Подршка пројеката са циљем развоја „Паметног града“
61.	Умрежавање винарија и сеоских туристичких газдинстава
62.	Мобилни тимови за рад на терену у области спровођења зелене транзиције
63.	Инвестирање у дигитализацију - развој дигиталне инфраструктуре (брзи интернет, паметне мреже...)
64.	Е - пијаца, онлајн продаја пољопривредних производа из региона Шумадије
65.	Јачање капацитета “Центра изврности”
66.	Формирање Развојног центра циркуларне економије
67.	Упознавање грађанства са процесом декарбонизације и прелазак на обновљиве изворе енергије
68.	Формирање квалитетног институционалног оквира у циљу промовисања зеленог финансирања

69.	Институционална подршка другим пројектима “Зелене агенде”
70.	Подстицајна средства за повећање смештајних капацитета у мањим срединама
71.	Субвенције и олакшице за покретање предузећа која би се бавила одрживом производњом и услугама рециклаже и поновне употребе материјала
72.	Формирање ланаца вредности типичних производа са високом додатом вредношћу
73.	Промовисање концепта кратких ланаца хране
Ц 4. ДРУШТВЕНО БЛАГОСТАЊЕ	
74.	Регионализација мреже социјалних услуга
75.	Оснивање руралних саветодавних центара
76.	Успостављање садржаја и објеката прилагођених особама са посебним потребама
77.	Формирање мобилних тимови за рад са грађанима у руралним срединама
78.	Проширење смештајних капацитета прихватилишта за одрасле особе
79.	Универзитет трећег доба
80.	Изградња центра за прихват бескућника
81.	Заједничко становање старе и младе популације
82.	Унапређење здравствене заштите у градској и сеоским срединама кроз улагање у недостајуће инфраструктурне објекте
83.	Развој нових услуга здравствене заштите према новим потребама -Центар за деменцију, психолошка саветовалишта, палијативна нега
84.	Формирање здравствених мобилних тимова у руралним срединама
85.	Штампање и издавање зборника радова неафирмисаних писаца
86.	Израда заједничких програма и манифестација културних центара из урбаног подручја
87.	Изградња дворане за борилачке спортове и атлетског стадиона
88.	Реконструкција спортске, културне и здравствене инфраструктуре
89.	Формирање Регионалног центра за подршку параолимпијца
90.	Дигитализација нематеријалног културног наслеђа
91.	Адаптирање објекта сеоских домова културе за пружање услуга из области здравствене заштите
Ц 5. УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ/ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ	
92.	Унапређење управљања урбаним развојем кроз принципе "доброг управљања"
93.	Јачање капацитета одељења/канцеларије за ЛЕР
94.	Развој паметног града – паметно управљање

95.	Укључивање Савета месних заједница у предлагање пројектних идеја
96.	Јачање капацитета ДМО, модел финансирања
97.	Израда међуопштинских програма и пројеката (гондола Аранђеловац – Топола)
98.	Формирање регионалних тела за управљање и праћење реализације стратегије
99.	Формирање мреже студената са ширег подручја, са других универзитета - Платформа студената
100.	Оснивање Регионалног фонда за финансирање иновација
101.	Израда каталога локација за инвестиције у урбаном подручју
102.	Јачање финансијско-кадровских и техничких капацитета за коришћење ГИС
103.	Регионални дигитални информациони центар - предузеће “ЕКГ инфо дата” може да прерасте у регионални информациони центар
104.	Промовисање и унапређење концепта партиципације
105.	Партиципативно мапирање дивљих депонија и постављање информација на сајт града
106.	Оснивање локалних акционих група, задруга и удружења
107.	Подршка и едукација пољопривредних произвођача и сеоских туристичких домаћинстава
108.	Израда локалних прописа за заштиту животне средине -бука кафића, непријатни мириси
109.	Едукација о значају и израда програма за добијање нових ресурса из отпада
110.	Јачање техничких и људских капацитета установа културе

АНЕКС 3 – УЧЕСНИЦИ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ

**АНЕКС 4 - НАЦИОНАЛНИ И МЕЂУНАРОДНИ ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА УРБАНОГ И
ТЕРИТОРИЈАЛНОГ РАЗВОЈА**

Август 2023.

1. НАЦИОНАЛНИ ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА УРБАНОГ И ТЕРИТОРИЈАЛНОГ РАЗВОЈА

МИНИСТАРСТВА ВЛАДЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

МИНИСТАРСТВО ФИНАНСИЈА

МИНИСТАРСТВО ПРИВРЕДЕ

МИНИСТАРСТВО ПОЉОПРИВРЕДЕ, ШУМАРСТВА И ВОДОПРИВРЕДЕ

МИНИСТАРСТВО ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

МИНИСТАРСТВО ГРАЂЕВИНАРСТВА, САОБРАЋАЈА И ИНФРАСТРУКТУРЕ

МИНИСТАРСТВО РУДАРСТВА И ЕНЕРГЕТИКЕ

МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊЕ И СПОЉНЕ ТРГОВИНЕ

МИНИСТАРСТВО ПРАВДЕ

МИНИСТАРСТВО ДРЖАВНЕ УПРАВЕ И ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ

МИНИСТАРСТВО ЗА ЉУДСКА И МАЊИНСКА ПРАВА И ДРУШТВЕНИ ДИЈАЛОГ

МИНИСТАРСТВО ЗА ЕВРОПСКЕ ИНТЕГРАЦИЈЕ

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ

МИНИСТАРСТВО ЗДРАВЉА

МИНИСТАРСТВО ЗА РАД, ЗАПОШЉАВАЊЕ, БОРАЧКА И СОЦИЈАЛНА ПИТАЊА

МИНИСТАРСТВО ЗА БРИГУ О ПОРОДИЦИ И ДЕМОГРАФИЈУ

МИНИСТАРСТВО СПОРТА

МИНИСТАРСТВО КУЛТУРЕ

МИНИСТАРСТВО ЗА БРИГУ О СЕЛУ

МИНИСТАРСТВО НАУКЕ, ТЕХНОЛОШКОГ РАЗВОЈА И ИНОВАЦИЈА

МИНИСТАРСТВО ТУРИЗМА И ОМЛАДИНЕ

МИНИСТАРСТВО ИНФОРМИСАЊА И ТЕЛЕКОМУНИКАЦИЈА

МИНИСТАРСТВО ЗА ЈАВНА УЛАГАЊА

КАБИНЕТ МИНИСТРА БЕЗ ПОРТФЕЉА ЗАДУЖЕНОГ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ РАЗВОЈА НЕДОВОЉНО РАЗВИЈЕНИХ ОПШТИНА

КАБИНЕТ МИНИСТРА БЕЗ ПОРТФЕЉА ЗАДУЖЕНОГ ЗА КООРДИНАЦИЈУ АКТИВНОСТИ И МЕРА У ОБЛАСТИ ОДНОСА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ СА ДИЈАСПОРОМ

КАБИНЕТ МИНИСТРА БЕЗ ПОРТФЕЉА ЗАДУЖЕНОГ ЗА РАВНОМЕРНИ РЕГИОНАЛНИ РАЗВОЈ

ОРГАНИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ: УПРАВА ЦАРИНА; УПРАВА ЗА СЛОБОДНЕ ЗОНЕ; РЕПУБЛИЧКА ДИРЕКЦИЈА ЗА ВОДЕ; УПРАВА ЗА ШУМЕ; УПРАВА ЗА АГРАРНА ПЛАЋАЊА; УПРАВА ЗА ПОЉОПРИВРЕДНО ЗЕМЉИШТЕ, НАЦИОНАЛНА АКАДЕМИЈА ЗА ЈАВНУ УПРАВУ, РАЗВОЈНА АГЕНЦИЈА СРБИЈЕ, АГЕНЦИЈА ЗА УПРАВЉАЊЕ ЛУКАМА

ФОНДОВИ: ФОНД ЗА РАЗВОЈ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ, ФОНД ЗА ИНОВАЦИОНУ ДЕЛАТНОСТ, ФОНД ЗА НАУКУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ, ЦЕНТАР ЗА ПРОМОЦИЈУ НАУКЕ (ЦПН)

БАНКЕ: Erste Bank A.D.; UniCredit banka; Banca Intesa; NLB Komercijalna banka; Банка Поштанска штедионица; ProCredit banka.

1.1 МИНИСТАРСТВА ВЛАДЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ¹

1.1.1 МИНИСТАРСТВО ФИНАНСИЈА²

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка локалној самоуправи - ненаменски трансфери који се утврђују са чланом 37. Закона о финансирању локалне самоуправе и трансфери за уједначавање - трансфер солидарности, који се утврђује у складу са чланом 38. Закона о финансирању локалне самоуправе.
- Експропријација земљишта у циљу изградње капиталних пројеката- средства су намењена за експропријацију, односно административни пренос непокретности - земљишта и објеката који по закону могу бити предмет експропријације, а ради изградње капиталних пројеката.
- Документ менаџмент систем-систем за документ менаџмент-електронско пословање.

1.1.2 МИНИСТАРСТВО ПРИВРЕДЕ³

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Програм финансијске подршке - коришћење стандарда до конкурентнијих производа. Програм је замишљен као вид неопходне подршке, превасходно малим и средњим предузећима, како би се подстакли на повећање коришћења стандарда у производњи и организацији пословања, на сертификацију производа и система менаџмента и коришћење других услуга у области ИК, а што ће за резултат имати повећање конкурентности привреде у целини. Програм укључује инструмент финансијске подршке привредним субјектима у виду субвенција. Расположива средства одобравају се појединачно корисницима, рефундацијом, као суфинансирање у висини од 40% односно 60% оправданих трошкова без ПДВ-а за сваку пројектну активност.
- Подстицање регионалног развоја-финансијска подршка које је у функцији подршке развоју пословне инфраструктуре кроз инфраструктурно опремање зоне пословања и њихово повезивање са окружењем, као и унапређење инфраструктурних капацитета у циљу развоја туризма и других привредних делатности. Програмским активностима јачају се капацитети јединица локалних самоуправа и акредитованих регионалних развојних агенција, и врши повезивање свих субјеката регионалног развоја, на националном, регионалном и локалном нивоу у циљу спровођења политике регионалног развоја.
- Програм подршке малим предузећима за набавку опреме- врши се додела бесповратних средстава за инвестиције у нову производну опрему микро и малим предузећима, предузетницима и задругама а у сврху јачања њихове конкурентности, побољшања и унапређења њиховог пословања и интернационализације, као и креирања нових радних места. Програм представља комбинацију бесповратних средстава из буџета (25%), кредитних средстава пословних банака и лизинг кућа (70%) и сопствених средстава клијента (5%).

---

¹ <https://www.srbija.gov.rs/link/2497>

² <https://www.mfin.gov.rs/>

³ <https://privreda.gov.rs/>

- Програм подстицања развоја предузетништва кроз финансијску подршку за почетнике у пословању - врши се додела бесповратних средстава за финансијску подршку новооснованим предузетницима, микро и малим привредним друштвима, који су регистровани у Агенцији за привредне регистре најраније две године у односу на годину подношења захтева. Подршка представља комбинацију 30% бесповратних средстава из буџета и 70% кредита Фонда за развој, као и нефинансијску подршку кроз стандардизовани сет услуга акредитованих регионалних развојних агенција – едукацију и помоћ при изради бизнис плана;
- Подршка кроз стандардизовани сет услуга за МСПП која се односи на обуке, саветодавне услуге, као и промоција расположивих видова подршке за мала и средња на локалном нивоу, без накнаде Програм реализује 17 акредитованих регионалних развојних агенција, уз координацију Развојне агенције Србије;
- Подршка индустријском развоју, индустријском реструктурирању у правцу приближавања иновативним и технолошки интензивним и удаљавању од радно интензивних сектора и унапређење и дигитализација пословних модела индустријске производње;
- Подстицајни програм подршке дигиталној трансформацији индустрије - Континуирано суфинансирање трошкова имплементације одобрених пројеката предложених у оквиру стратегије дигиталне трансформације појединачних привредних субјеката (унапређења/увођења нових пословних процеса, пословних модела, производа, услуга);
- Подстицаји индустријским привредним субјектима за развој иновативних решења кроз пројекте сарадње са научно-истраживачком заједницом.
- Програм подршке за индустријске привредне субјекте за набавку технолошке опреме прве генерације;
- Програм подршке развоју инфраструктуре за потребе индустријских зона;
- Улагања од посебног значаја-додела новчаних средстава привредним субјектима који врше улагање у основна средства или отварају већи број нових радних места, у односу на предмет улагања и територијалну концентрацију одређених привредних грана и привредних делатности
- Кредитна подршка предузећима у поступку приватизације, којим се обезбеђује ефикасан наставак процеса приватизације предузећа, односно опстанак предузећа до окончања процеса.
- Програм развоја Подриња - заједничка иницијатива влада Републике Србије и Републике Српске, доминантно је привредног карактера, предвиђа могућност заједничких активности и сарадње на реализацији пројеката у области привредног развоја. Из Републике Србије учествују следеће ЈЛС: Шид, Сремска Митровица, Богатић, Шабац, Лозница, Мали Зворник, Крупањ, Ваљево, Осечина, Љубовија, Косјерић, Бајина Башта, Ужице, Чајетина, Прибој и Коцељева.

1.1.3 МИНИСТАРСТВО ПОЉОПРИВРЕДЕ, ШУМАРСТВА И ВОДОПРИВРЕДЕ⁴

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подстицај за инвестиције за унапређење и развој руралне јавне инфраструктуре-подстицаји обухватају подршку инвестицијама у изградњу и опремање објеката:
  1. за снабдевање водом;
  2. путне инфраструктуре.

⁴ <http://www.minpolj.gov.rs/>

3. за складиштење и прераду пољопривредних производа

Право на подстицаје остварује јединица локалне самоуправе, уколико се предметна инвестиција реализује у насељеном месту које има мање од 10.000 становника.

- Подстицај за унапређење система креирања и преноса знања кроз развој техничко-технолошких, примењених, развојних и иновативних пројеката у пољопривреди и руралном развоју. Право на подстицаје има правно лице уписано у Регистар научноистраживачких организација, истраживачко развојни центар, иновациони центар, акредитовани факултет, предузетник и правно лице који испуњавају услове за обављање саветодавних и стручних послова у пољопривреди.
- Подстицај за подршку програмима који се односе на припрему и спровођење локалних стратегија руралног развоја (ЛСРР).

Подстицаји обухватају подршку програмима, и то:

1. подстицаји за припрему ЛСРР;
2. подстицаји за спровођење ЛСРР.

Право на подстицаје остварује Партнерство за територијални рурални развој (удружење представника јавног, приватног и цивилног сектора одређеног руралног подручја које је основано у складу са законом којим се уређују удружења.

- Подстицај за спровођење активности у циљу подизања конкурентности кроз сертификацију система квалитета хране, органских производа и производа са ознаком географског порекла.
- Уређење водотока и заштита од штетног дејства вода - предузимање мера и активности за заштиту од поплава спољним и унутрашњим водама и од леда, заштиту од ерозије и бујица и отклањању последица таквог деловања вода и управљање ризицима од штетног дејства вода као и израде техничке документације за наведене објекте.

Остали пројекти које спроводи Министарство, а који се финансирају из других извора:

- Пројекат за конкурентну пољопривреду Србије - средстава Светске банке. Пројекат се односи на унапређење продуктивности и поспешивању предузетничког духа на породичним газдинствима, кооперацијама, задругама, удружењима и микро, малим и средњим предузећима кроз финансијску подршку и развој капацитета саветодавних служби, бизнис и финансијског планирања. Министарство преко Управе за аграрна плаћања расписује јавни позив за инвестиције које се односе на унапређење конкурентности примарне сточарске производње и то у областима производње млека, производње меса, пчеларства и аквакултуре.
- Инструмент претприступне помоћи за рурални развој (ИПАРД) – средства Европске уније. У оквиру програма ИПАРД, спроведе се следеће мере:
  1. Улагања у физичку имовину пољопривредних газдинстава
  2. Улагања у физичку имовину која се тичу прераде и стављања у промет пољопривредних и рибарских производа
  3. Еколошки оријентисана и органска пољопривреда
  4. Имплементација локалних развојних стратегија—ЛЕАДЕР приступ
  5. Диверсификација пољопривреде.
- Програм за отпорност на климатске промене и наводњавање у Србији – фаза II – средства Европске банке за обнову и развој. Пројектом се финансира изградње и рехабилитације критичне инфраструктуре за наводњавање у локалним самоуправама.

- Пројекат интегрисаног развоја коридора реке Саве и Дрине – средства Међународне банке за обнову и развој. Циљ Пројекта је унапређење заштите од поплава и омогућавање прекограничне сарадње у области вода на речним коридорима Саве и Дрине. Пројектом се финансира заштите од поплава, улагање у управљање животном средином, бране и повезане активности у одабраним приоритетним областима дуж коридора реке Саве и Дрине.
- Изградња система за наводњавање - прва фаза – средства Фонда за развој Абу Дабија. Пројектом се финансира изградња, реконструкција, уређења и санације водних објеката и система за наводњавање, и то на регионалним хидросистема за наводњавање и двонаменским система на подручју Срема, Бачке и Баната и хидромелиорационим системима на подручју Шапца, Чачка, Панчевачког рита и Тополе.
- Животна средина и клима – средства ИПА програм 2020. Предузимање мера и активности на заштити и унапређењу квалитета површинских и подземних вода кроз изградњу постројења за пречишћавање отпадних вода за агломерацију Лозница; изградња нових колектора и реконструкцију постојећих, изградњу црпних станица и потисних цевовода и изградњу делова нове атмосферске канализације, као и кроз изградњу система и објеката за сакупљање, одвођење и пречишћавање отпадних вода у Сокобањи.

1.1.4 МИНИСТАРСТВО ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ⁵

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подстицаји за куповину еколошки прихватљивих возила - субвенционисане куповине нових возила која имају искључиво електрични погон, као и возила која покреће уз атмосферски и електрични погон хибрид, у циљу заштиту и побољшања квалитета ваздуха,
- Смањење загађења ваздуха у Србији из индивидуалних извора - смањење испуштања загађујућих супстанци из индивидуалних извора у животну средину у циљу примене мера за унапређење квалитета ваздуха и предузимања превентивних мера у сегментима значајним за заштиту ваздуха од загађења, кроз сарадњу са јединицама локалне самоуправе
- Заштита и очување вода као природних ресурса - очување квалитета вода као природних ресурса, отклањање последица од загађења и примене превентивних мера прописаним законом о заштити животне средине кроз сарадњу са јединицама локалне самоуправе.
- Набавка, замена, реконструкција и санација котларница за грејање - смањење испуштања загађујућих супстанци у животну средину, из котларница за грејање у оквиру објеката који су у надлежности јединица локалне самоуправе, с циљем унапређења квалитета ваздуха, предузимања превентивних мера у сегментима значајним за заштиту ваздуха од загађења и заштите и унапређивања животне средине.
- Подстицаји за програме управљања заштићеним природним добрима од националног интереса - суфинансирање програма управљања националним парковима и заштићеним подручјима.

---

⁵ <https://www.ekologija.gov.rs/>

- Пошумљавање у циљу заштите и очувања предеоног диверзитета - суфинансирање набавке садница и извођење радова за пошумљавање земљишта аутохтоним врстама дрвећа и жбуња, на земљишту које је у надлежности јединица локалне самоуправе.
- Очување и заштита земљишта као природног ресурса - спречавање или отклањање штетних промена у земљишту, који за циљ има да се очувају површине и функције земљишта као природног ресурса и да се спрече или отклоне штетне промене у земљишту које могу настати као последица: ерозионих процеса, смањења садржаја органске материје у земљишту, закишељавања, заслањивања и алкализације земљишта, сабијања земљишта, клизишта и одрона, пожара и хемијских удеса, загађења.
- Смањење угљеничког отиска локалних заједница применом принципа циркуларне економије - суфинансирање развоја иновативних пројеката и пословних модела базираних на принципима циркуларне економије који доприносе нискоугљеничном развоју.
- Интегрисано управљање отпадом, отпадним водама, хемикалијама и биоцидним производима - успостављање система за регионално управљање отпадом и унапређење система управљања отпадом, успостављање система за управљање отпадним водама на нивоу локалних самоуправа и заштите вода.
- Санација и затварање несанитарних депонија - подршке јединицама локалних самоуправа које нису у могућности да самостално финансирају санацију и затварање несанитарних депонија на својој територији,
- Измештања и трајног збрињавања опасног отпада - решавање питања уклањања опасног отпада у предузећима у реструктурирању и стечају, као и уклањање осталог опасног историјског отпада.
- Превенција нелегалног одлагања отпада и уклањање - пружањем подршке јединицама локалних самоуправа у спречавању нелегалног депоновања отпада и превенцији настајања нових дивљих депонија.
- Управљање отпадом и циркуларна економија - подршка локалним самоуправама у примени иновативних технологија и решења у рециклажи и поновној употреби отпада, смањењу употребе природних ресурса и унапређењу квалитета животне средине кроз смањење емисија загађујућих материја у медијуме животне средине.
- Набавка опреме за сакупљање и рециклажу - подизање капацитета локалних и регионалних ЈКП у циљу повећање њихове ефикасности и унапређења управљања отпадом.
- Подршка пројектима цивилног друштва у области заштите животне средине - финансирање пројектата у области заштите животне средине које спроводе удружења и друге организације цивилног друштва, а који су изабрани путем конкурса.
- Подстицаји за поновну употребу и искоришћење отпада - подстицаја предузећима за подстицање поновне употребе и искоришћавања отпада као секундарне сировине, или за добијање енергије, као и подстицање производње биоразградивих кеса.
- Техничка помоћ у припреми пројектне документације за инфраструктурне пројекте у области животне средине - припрему потребне планске и пројектне документације за инфраструктурне пројекте у одређеним локалним самоуправама.
- Унапређење инфраструктуре за заштиту животне средине - изградња постројења за третман отпадних вода укључујући и колекторе и канализациону мрежу.

Из осталих средстава, Министарство реализује следеће пројекте:

- ИПА 2010 - Подршка општинама у Републици Србији у припреми и спровођењу инфраструктурних пројеката;

- ИПА 2017 - Сектор заштите животне средине;
- ИПА 2018 - Сектор заштите животне средине;
- ИПА 2020 - Животна средина и клима;
- Изградња регионалних центара за управљање отпадом-средства Европске банке за обнову и развој;
- Пројекат даљинског грејања у Крагујевцу-средства Европске банке за обнову и развој.

1.1.5 МИНИСТАРСТВО ГРАЂЕВИНАРСТВА, САОБРАЋАЈА И ИНФРАСТРУКТУРЕ⁶

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Друмски транспорт, путеви и безбедност саобраћаја - развој друмског транспорта који се огледа се у олакшаном приступу међународном транспортном тржишту
- Железнички и интермодални саобраћај - унапређење и развој железнице (укључујући и жичаре) и интермодалног транспорта кроз уређење система железнице и интермодалног транспорта.
- Реализација инфраструктурних пројеката од значаја за Републику Србију- и реализацију пројеката изградње и реконструкције саобраћајне инфраструктуре и инфраструктурне пројекте.
- Програм интегралног развоја Југозападне Србије - финансирање пројеката из области туризма, животне средине и инфраструктуре.
- Програм водоснабдевања и пречишћавања отпадних вода у општинама средње величине у Србији и Зелени градови - изградње фабрика за пречишћавање пијаће воде и фабрика за пречишћавање отпадних вода, као и рехабилитације и проширење комуналног система водоснабдевања, сакупљања и одвођења отпадних вода.
- Реконструкција железничке пруге Ниш – Димитровград.
- Програм интегрисаног управљања чврстим отпадом у Србији - унапређење комуналне инфраструктуре ради ефикасног управљања комуналним чврстим отпадом у изабраним градовима.
- Пројекат изградње комуналне (канализационе) инфраструктуре и инфраструктуре за одлагање комуналног чврстог отпада - пројекат са радним називом „Чиста Србија”, изградња канализационе мреже и постројења за прераду отпадних вода и санацију, реконструкцију, рекултивацију и изградњу депонија са третманом чврстог отпада.

Из осталих средстава, Министарство реализује следеће пројекте:

- ИПА 2020-Подршка ЕУ интеграцијама.
- ИПА 2020 - Демократија и управљање.
- Пројекат унапређења трговине и транспорта Западног Балкана уз примену вишефазног програмског приступа-средства Међународне банке за обнову и развој.
- Рехабилитација путева и унапређење безбедности саобраћаја-средства Међународна банка за обнову и развој, Европска инвестициона банка и Европска банка за обнову и развој.
- Модернизација железничког сектора у Србији-средства Светске банке, Међународне банке за обнову и развој.

---

⁶ <https://www.mgsi.gov.rs/cir/projekti>

1.1.6 МИНИСТАРСТВО РУДАРСТВА И ЕНЕРГЕТИКЕ⁷

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Јавни позив за доделу средстава за финансирање Програма енергетске санације породичних кућа и станова који спроводе јединице локалне самоуправе, као и градске општине.
- Јавни позив за доделу средстава ради финансирања пројеката унапређења енергетске ефикасности у објектима од јавног значаја у јединицама локалне самоуправе, као и градским општинама.
- Енергетска ефикасност и управљање енергијом у општинама у Србији - системско и свеобухватно управљање енергијом кроз увођење сертификата Европске награде за енергију, побољшање енергетске ефикасности јавних објеката у Крушевцу и Ужицу.
- Унапређење система енергетског менаџмента ради повећања инвестиција у енергетску ефикасност јавних зграда у Србији- смањење GHG емисија кроз унапређење енергетске ефикасности и промовисање коришћења обновљивих извора енергије у јавним зградама са посебним фокусом на зграде у државном власништву.
- Из осталих средстава, Министарство реализује следеће пројекте:
- Подстицање коришћења обновљивих извора енергије - развој тржишта биомасе, средства Немачке развојне банке KfW. Пројекат се реализује у релевантним јединицама локалне самоуправе које су биле обухваћене студијама претходне оправданости на основу сопствене иницијативе, потенцијала и раније предузетих корака у циљу коришћења биомасе и геотермалне енергије.
- Рехабилитација система даљинског грејања у Србији - средства Немачке развојне банке KfW. Пројектом је предвиђена рехабилитација и модернизација 7 топлана кроз реализацију пројеката из области изградње/унапређења/замене постројења за производњу топлотне енергије, замене/проширења топловода, унапређења/замене/уградње подстанца и уградње/унапређења/ проширења савремених система SCADA.

1.1.7 МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊЕ И СПОЉНЕ ТРГОВИНЕ⁸

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подстицаји за развој националног брэнда Србије и очување старих заната - субвенције привредним субјектима за развој и очување традиционалних заната.
- Подршка програмима удружења потрошача и вансудском решавању потрошачких спорова - финансирање или суфинансирање програма евидентираних удружења потрошача, а који обухватају активности пружања информација, едукације, савета и правне помоћи потрошачима, као и спровођење независних истраживања.

1.1.8 МИНИСТАРСТВО ПРАВДЕ⁹

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Јавни конкурс за доделу средстава прикупљених по основу одлагања кривичног гоњења – за пројекте припремљене од стране физичких лица, правних лица, органа, организација, јавних установа, предузетника, удружења, фондова, хуманитарних

---

⁷ <https://www.mre.gov.rs/>

⁸ <https://must.gov.rs/>

⁹ <https://www.mpravde.gov.rs/>

организација, којима се остварује јавни интерес у области здравства, културе, просвете, хуманитарног рада.

1.1.9 МИНИСТАРСТВО ДРЖАВНЕ УПРАВЕ И ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ¹⁰

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка развоју и функционисању система локалне самоуправе - успостављање бољег система локалне самоуправе, реализације инфраструктурних пројеката јединица локалне самоуправе, унапређење рада ЈЛС и добре управе, унапређење ефикасности рада локалне самоуправе у области кадровских капацитета, модернизације рада јединица локалне самоуправе у погледу информатичке и техничке опремљености.
- Локална самоуправа за 21. век - подршка за спровођење функционалне анализе и функционално организационих модела, изградњу и јачање капацитета ЈЛС, развој и унапређење међуопштинске сарадње кроз Фонд за међуопштинску сарадњу.
- Партнерство за локални развој - побољшање пружања услуга у одабраним општинама: обнова зграда јавних установа, реконструкција/изградња локалних тржница, успостављање општинског центра за праћење пружања локалних услуга од стране локалних јавних комуналних предузећа, реконструкција јавног простора - (спортски терени, паркови, пешачка стаза, итд.), изградња/замена расвете.
- Управљање реформом јавне управе - успостављања јединствених управних места кроз подршку јединицама локалне самоуправе и градских општина чија је сврха повећање ефикасности, делотворности и економичности рада органа, у ситуацијама када је, за остваривање једног или више права, потребно поступање једног или више органа.
- Буџетски фонд за Програм за локалне самоуправе - унапређење инфраструктуре, ефикасности рада и квалитета живота у ЈЛС.
- Успостављање чврстих механизма координације за развој и функционисање електронске управе и заокруживање законског оквира и процедура за развој електронске управе-додела бесповратних средстава за највише 35 ЈЛС за развијање и примену процедура и поступака релевантних за увођење е-Управе, обука и менторска подршка за пружање услуга е-Управе, и подршка за отварање података.
- Унапређење функције управљања људским ресурсима (УЉР) у државној управи и локалној самоуправи кроз увођење нових инструмената и јачање капацитета за УЉР – Изградња капацитета градова и општина за спровођење и унапређење функције управљања људским ресурсима у локалној самоуправи.
- Унапређење одрживости јавних финансија кроз реформисање и развој управљања јавном својином – Реализација пројеката ЈЛС у оквиру грант шеме за унапређење управљања јавном својином на локалном нивоу, спровођење 20 пакета директне техничке подршке општинама за унапређење управљања јавном својином на локалном нивоу.
- Унапређење процеса планирања и припреме буџета на локалном нивоу-подизање капацитета ЈЛС за спровођење програмског буџетирања у складу са методологијом за програмско буџетирање кроз израду инструктивних докумената за припрему програмског буџета, организација 24 регионалних обука за све ЈЛС и директна техничка подршка за 12 ЈЛС одабране по конкурс.
- Подизање свести о правима националних мањина-подстицање оснивања и делотворног функционисања савета за међунационалне односе на локалном нивоу у

---

¹⁰ <https://mduls.gov.rs/category/projekti-i-programi/>

свим општинама са етнички мешовитим становништвом кроз обуке и састанке са представницима ЈЛС.

- Оснаживање организација цивилног друштва - конкурс за доделу средстава из Буџетског фонда за националне мањине за програме и пројекте из конкретне приоритетне области финансирања.

1.1.10 МИНИСТАРСТВО ЗА ЉУДСКА И МАЊИНСКА ПРАВА И ДРУШТВЕНИ ДИЈАЛОГ¹¹

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Права националних мањина на самоуправу - оснаживање организација цивилног друштва и привредних друштава кроз расписивање конкурса за финансирање програма и пројеката организација чији су оснивачи национални савети националних мањина које се баве заштитом и унапређењем права националних мањина у областима у којима је националним саветима националних мањина поверено вршење јавних овлашћења.
- Подстицајно окружење за развој цивилног друштва - спровођење мера и активности с циљем унапређења правног, институционалног и финансијског оквира за развој цивилног друштва и подизање капацитета органа јавне управе и организација цивилног друштава у циљу унапређења међусобне сарадње.
- Јавни конкурс за финансирање програма удружења који доприносе већој укључености организација цивилног друштва у креирање родно одговорних политика.
- Конкурс за организација цивилног друштва, за пројекте које се односе на спровођење Стратегије превенције и заштите од дискриминације.
- Информативно, едукативне и промотивне активности за подстицање жена и девојака на учешће у иновационој делатности повезаној са дигиталном, циркуларном и зеленом економијом кроз истраживачке тимове као стручњакиње, али и као предузетнице у овим областима.
- Информативно, едукативне и промотивне активности за повећано учешће жена у заштити интелектуалне својине и патената, повећање знања и информација о заштити интелектуалне својине и иновационој делатности.
- Информативно, едукативне и промотивне активности за повећано укључивање жена и девојака у научно–технолошке паркове, иновационе инкубаторе и сличне центре.
- Конкурс за финансирање научно–истраживачких пројеката у области родне равноправности.
- Програми и пројекти којима су Роми и Ромкиње информисани и едуковани на тему приступа правима и очувања идентитета.
- Програма обука који укључују теме циганизма као облика расизма, и дискриминације, за запослене у ЈЛС.
- Кампања за повећање заступљености мушкараца и жена ромске националности у телима политичког одлучивања на локалном нивоу.
- Формирања локалних савета за социјално укључивање Рома и Ромкиња.
- Формирање нових мобилних тимова за инклузију Рома у свим локалним самоуправама са значајним уделом Рома и обезбеђивање јачања капацитета за чланове мобилних тимова.
- Програм васпитно-образовног рада и других облика рада и услуга које остварује предшколска установа са циљем подршке породици и деци узраста до три године.

---

¹¹ <https://www.minljumpdd.gov.rs/>

- Партнерство између ЈЛС, предшколских установа и ОЦД у реализацији програма за подстицање развоја и учења деце, као и развоја родитељских вештина у заједници.
- Обука за запослене у органима јавне управе о укључивању ОЦД у процес израде, примене, праћења примене и вредновања ефеката јавних политика и прописа.
- Обука за ОЦД за разумевање улоге, надлежности и функција јавне управе и учешћа у поступку израде, примене, праћења примена и вредновања докумената јавних политика и прописа.

Из осталих средстава, Министарство реализује следеће пројекте:

- Подршка за учешће у програмима ЕУ – средства ИПА програма. Пружање финансијске подршке удружењима и другим организацијама цивилног друштва за спровођење пројеката претходно одобрених од стране Европске уније.

1.1.11 МИНИСТАРСТВО ЗА ЕВРОПСКЕ ИНТЕГРАЦИЈЕ^{12 13}

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка ефективном коришћењу Инструмената за претприступну помоћ ЕУ и развојне помоћи.
- Позив за пројектне идеје из Територијалне стратегије за прикупљање концепата пројеката у оквиру Интегрисане територијалне стратегије (Интеррег VI-A) Програма Бугарска-Србија 2021-2027.

1.1.12 МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ¹⁴

Из буџета РС, Министарство финансира и суфинансира следеће програмске активности и пројекте:

- Модернизација инфраструктуре основних и средњих школа, установа високог образовања и установа ученичког стандарда реализацијом пројеката изградње, реконструкције, санације, адаптације, пројеката унапређења енергетске ефикасности постојећих објеката применом мера енергетске ефикасности, пројеката инвестиционог одржавања школских објеката, као и реализација пројеката опремања новоизграђених и постојећих школских објеката и установа и школских садржаја
- Подршка програму дигитализације у области националног просветног система
- Изградња образовно-научних центара Инклузивно предшколско васпитање и образовање Министарство пружа подршку интеграцији у европски образовни простор кроз програме Еразмус+ (Erasmus+), иТвининг (eTwinning), Јуридајс (Eurydice), Јурогајденс (Euroguidance), Епале (EPALE), Јуропас (Europass) и ЕОК (EQF).

Из средстава уговорених зајмова и кредита Министарство реализује следеће пројекте:

- Центар за обуку за дуално образовање, средства Банке за развој Савета Европе;
- Повезане школе у Србији Б, средства Европске инвестиционе банке;
- Програм модернизације школа, средства Европске Инвестиционе Банке;
- образовање за социјалну инклузију, средства Банке за развој Савета Европе;

¹² <https://www.mei.gov.rs/>

¹³ <https://www.mei.gov.rs/srp/pozivi/165/detaljnije/w/0/raspisan-prvi-poziv-za-projektne-ideje-iz-teritorijalne-strategije/>

¹⁴ <https://prosveta.gov.rs/>

- Инклузивно предшколско образовање и васпитање, средства Међународне банке за обнову и развој;
- Студентско становање у Србији, Банка за развој Савета Европе;
- Унапређење универзитетског образовања, средства Банке за развој Савета Европе;

Остали пројекти у којим учествује Министарство

1. Пројекат акцелерације иновација и подстицања раста предузетништва у Републици Србији (SAIGE)

Пројекат акцелерације иновација и подстицања раста предузетништва у Републици Србији (SAIGE) подржава даљу реформу научно истраживачког сектора, јачања веза између привредног и академског сектора и развој иновативних привредних друштава.

Средства за реализацију Пројекта SAIGE обезбеђена су на основу заједничког улагања Републике Србије, односно Министарства просвете, науке и технолошког развоја) кроз зајам и техничку подршку Светске банке у износу од 43 милиона евра и бесповратне финансијске подршке Европске уније у износу од 41,5 милиона евра.

Пројекат SAIGE заједно реализују Министарство просвете, Светска банка и Европска унија, а корисници су научна заједница, научно-истраживачке организације, иновативна привреда, као и Фонд за науку и Фонд за иновациону делатност.

Пројекат SAIGE пружа подршку компететивним програма Фонда за науку Републике Србије и најбољим научно-истраживачким пројектима који су изабрани на основу независне међународне селекције.

Активности пројекта:

- Подршка научним истраживањима

Подршка укључује грантове за основна и примењена истраживања, која се реализују у оквиру два програма Специјални програм истраживања COVID-19 и ИДЕЈЕ.

Пројекат SAIGE кроз Програм за сарадњу са српском дијаспором финансира и повезивање и сарадњу српске науке са заједницом српске дијаспоре ради унапређења екосистема истраживања, иновација и предузетништва у Србији. Програм треба да привуче перспективне научнике, истраживаче и предузетнике из заједнице српске дијаспоре да пренесу знања и вештине кроз различите активности. Укључиће умрежавање, саветодавно учешће у креирању стратегија, ваучере за размену знања за српске истраживаче, грантове за заједничка основна и примењена истраживања, развој и трансфер технологија, заштиту интелектуални својине и комерцијализацију истраживања.

Пројекат пружа техничку асистенцију Фонду за науку у смислу развоја нових програма и јачање интерних капацитета и процедура.

- Оснаживање иновативних стартап предузећа

У циљу оснаживања стартап заједнице у Србији Фонд за иновациону делатност, у оквиру Пројекта SAIGE, покренуо програм акцелерације Катапулт.

Кроз овај програм Фонда подстиче се иновативно предузетништво, обезбеђује приступ изворима финансирања за развој иновација предузећа и привлаче приватне инвестиција.

Катапулт је први акцелератор у Србији који младим предузећима обезбеђује интензивно, тромесечно менторство и повезивање са инвеститорима.

Програм Катапулт помаже иновативним предузећима оријентисаним на раст да се позиционирају на глобалном тржишту, као и да побољшају своје пословне капацитете у развоју помоћу којих ће повећати могућност привлачења приватних инвестиција.

- Подршка реформи сектора науке и истраживања

Пројекат SAIGE подржава реформу научно-истраживачких организација кроз дизајн и имплементацију планова институционалне трансформације пружањем подстицаја, финансијске и техничке подршке за предузимање планираних корака институционалних реформи.

Кроз фазни приступ, научни институти који су исказали интересовање за трансформацију и одобрени су од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја за учешће у процесу, пролазе независну међународну експертску процену и на основу резултата процене добијају детаљне планове трансформације, са конкретним очекиваним резултатима.

2. Програм институционалног финансирања акредитованих института чији је оснивач Република Србија, аутономна покрајина, јединица локалне самоуправе и института чији је оснивач Српска академија наука и уметности и Програм институционалног финансирања института од националног значаја за Републику Србију.

Програмима се уређују питања од значаја за реализацију истих и разрађују приоритети и индикатори за евалуацију рада акредитованих института чији је оснивач Република Србија, аутономна покрајина, јединица локалне самоуправе и Српска академија наука и уметности и института од националног значаја за Републику Србију као и друга питања од значаја за реализацију ових програма укључујући права и обавезе истраживача на акредитованим факултетима у погледу заснивања и дужине трајања радног односа.

Циљ ових програма је да се оснаже научноистраживачке институције како би биле препознатљиве и конкурентне на националном и међународном нивоу, ојачају истраживачки тимови ради учествовања у компететивним пројектима, оствари динамички развој науке, технолошког развоја и иновација, повећа ефикасност коришћења ресурса научноистраживачког система.

1.1.13 МИНИСТАРСТВО ЗДРАВЉА¹⁵

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Унапређење доступности здравствене заштите ромској популацији - ангажовање здравствених медијаторки и подршка пројеката који се спроводе у сарадњи са ромским удружењима грађана ради унапређења здравља Рома и Ромкиња.
- Подршка активностима удружења грађана у области здравствене заштите - подршка раду удружењима која се баве активностима од значаја за делатност здравства, финансирање организовање стручних скупова на регионалном нивоу, организовање националних скупова, скупова са међународним учешћем, спровођење пројеката

---

¹⁵ <https://www.zdravlje.gov.rs/>

којима су обухваћени поједини системи здравствене заштите, одржавање курсева и континуираних едукација.

- Подршка активностима удружења грађана у области превенције и контроле HIV инфекције - механизам уговарања са удружењима грађана за одабир реализатора, који се ангажују на годишњем нивоу на основу отвореног позива за достављање предлога пројеката у области превенције и контроле HIV инфекције,
- Програми Црвеног крста Србије - усмерени на становништво које је социјално угрожено, посебно на децу, стара лица, избеглице и интерно расељена лица и обухвата прву помоћ, здравствено превентивну делатност, едукације и тренинге младих, бригу о старијим лицима, психосоцијалну подршку породицама несталих и киднапованих.
- Изградња и опремање здравствених установа у државној својини чији је оснивач Република Србија - инвестиционо улагање, инвестиционо одржавање просторија, медицинске и немедицинске опреме и превозних средстава, набавка медицинске и друге опреме неопходне за рад здравствених установа, превозних средстава, набавку опреме за развој интегрисаног здравственог информационог система.
- Јавни позив за финансирање пројеката за реализацију програма 1802 „Превентивна здравствена заштита“ пројекат 0012 „Подршка активностима удружења грађана у области здравствене заштите“.
- Јавни позив за финансирање пројеката за реализацију програма 1802 „Превентивна здравствена заштита“ пројекат 0010 „Унапређење доступности здравствене заштите Ромској популацији“.
- Јавни позив за финансирање пројеката за реализацију програма 1802 „Превентивна здравствена заштита“ пројекат 4013 „Подршка активностима удружења грађана у области превенције и контроле ХИВ инфекције“.

Из средстава уговорених зајмова и кредита Министарство реализује следеће пројекте:

- Реконструкције универзитетских клиничких центара – средстава Европске инвестиционе банке.
- Развој здравства – средства Међународне банке за обнову и развој
- Програм „Intereg“ IPA Румунија - Србија 2021-2027.

1.1.14 МИНИСТАРСТВО ЗА РАД, ЗАПОШЉАВАЊЕ, БОРАЧКА И СОЦИЈАЛНА ПИТАЊА¹⁶

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Јавни позив за доделу пакета подршке јединицама локалне самоуправе за унапређење социјалне заштите - подршка јединицама локалне самоуправе за унапређење система социјалне заштите на локалном нивоу и финансијска подршка у виду бесповратних средстава за успостављање/проширење минимум једне услуге социјалне заштите.
- Јавни позив за подношење предлога пројеката из области борачко-инвалидске заштите – финансирање пројеката удружења грађана ради побољшања положаја бораца, војних инвалида, цивилних инвалида рата и породица палих бораца и ради унапређења области неговања традиција ослободилачких ратова.
- Јавни позив за подношење предлога пројеката за инвестиционо одржавање ратних меморијала од значаја за неговање традиција ослободилачких ратова Србије - за надлежне Заводе за заштиту споменика културе
- Јавни конкурс за подношење предлога програма на стално отворени конкурс за унапређење положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији у 2023. години -

---

¹⁶ <https://www.minrzs.gov.rs/sr>

финансирање програма које реализују удружења грађана регистрована на територији Републике Србије.

- Јавни конкурс за подношење предлога програма на Програмски конкурс за унапређење положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији у 2023. години.
- Обављање делатности установа социјалне заштите - обављање поверених послова у центрима за социјални рад и пружање услуга социјалне заштите у установама чији је оснивач Република.
- Подршка раду хранитеља - финансирање смештаја у хранитељске породице по основу накнаде за издржавање корисника и накнаде за рад хранитеља.
- Подршка раду установа социјалне заштите - инвестициона улагања у објекте и опрему у установама и обезбеђивање недостајућих средстава у циљу несметаног обављања делатности у случајевима када се појаве проблеми у измиривању обавеза по основу трошкова комуналних услуга и енергената, ванредни и повремени трошкови на основу судских и административних поступака, одлука судова или надлежних државних органа.
- Права корисника ван мреже установа социјалне заштите - помоћ за оспособљавање за рад азиланата, новчана помоћ смештај у специјалне болнице.
- Подршка удружењима у области заштите породице и деце - суфинансирање удружења грађана за помоћ деци -дотације за подстицање програма и активности од јавног интереса из области заштите породице и деце.
- Подршка удружењима и локалним заједницама - финансирање удружења и локалне заједнице које обухватају афирмацију различитих активности у циљу унапређења социјалне заштите у заједници.
- Подршка удружењима у области борачко-инвалидске заштите - финансијска подршка пројектима удружења са различитим програмима, интересовањима и активностима везаним за област борачко-инвалидске заштите, заштите њихових породица, као и неговања традиције ослободилачких ратова Србије, а на основу спроведеног јавног конкурса.
- Подршка предузећима за професионалну рехабилитацију особа са инвалидитетом - субвенције зарада за запослене особе са инвалидитетом и средства за побољшање услова рада у овим предузећима са циљем јачања капацитета за спровођење професионалне рехабилитације, запошљавање и одржање запослења особа са инвалидитетом.
- Заштита положаја особа са инвалидитетом - јавни конкурс од јавног значаја за подношење предлога програма за унапређење положаја особа са инвалидитетом.
- Подршка развоју социјалног предузетништва - подстицај за развој социјалног предузетништва, који има за циљ повећање радне активације радно способних лица која се налазе у систему социјалне заштите, теже запошљивих незапослених лица у складу са прописима из области запошљавања и осталих теже запошљивих лица из посебно осетљивих категорија.

Из осталих средстава, Министарство реализује следеће пројекте:

- Јавни позив за пружање свеобухватне подршке за успостављање / унапређивање локалних механизма за инклузију Рома и Ромкиња – средства Програма ИПА 2020.

1.1.15 МИНИСТАРСТВО ЗА БРИГУ О ПОРОДИЦИ И ДЕМОГРАФИЈУ¹⁷

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Јавни позив за доделу бесповратних средстава опредељених за суфинансирање мера популационе политике и подршке у области породице и деце јединицама локалне самоуправе.
- Подршка удружењима у области заштите породице и деце - суфинансирање удружења грађана за помоћ деци -дотације за подстицање програма и активности од јавног интереса из области заштите породице и деце.
- Јавни конкурс за подношење предлога програма на стално отворени конкурс за доделу дотација намењених за пројекте породичноправне заштите грађана, подршке породици и деци - за коришћење дотација невладиним организацијама за пројекте породичноправне заштите, грађана, подршке породици и деци.
- Јавни конкурс за подношење предлога програма на стално отворени конкурс за доделу дотација намењених за пројекте породичноправне заштите грађана, координације и спровођења политике у области демографије - за коришћење дотација невладиним организацијама за пројекте породичноправне заштите грађана, координације и спровођења политике у области демографије.
- Јавни конкурс за подношење предлога програма на стално отворени конкурс за доделу дотација намењених за пројекте породичноправне заштите грађана, координације и спровођења популационе политике - за коришћење дотација невладиним организацијама за пројекте породичноправне заштите грађана, координације и спровођења популационе политике.
- Јавни конкурс за подношење предлога програма на стално отворени конкурс за доделу дотација намењених за пројекте породичноправне заштите грађана, подршка удружењима у области заштите породице и деце - за коришћење дотација невладиним организацијама за пројекте породичноправне заштите грађана, подршке удружењима у области заштите породице.

1.1.16 МИНИСТАРСТВО СПОРТА¹⁸

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Посебни програми у области спорта - финансирање активности организација у области спорта које се спроводе са циљем обезбеђивања услова за бесплатно и безбедно бављење спортом нарочито деце, жена, младих и особа са инвалидитетом.
- Изградња и капитално одржавање спортске инфраструктуре - посебно се финансирају пројекти изградње, опремања и одржавања спортских објеката у јединицама локалне самоуправе из 4. групе развијености.
- Јавни позив за подношење предлога програма, односно пројеката који се односе на изградњу спортских објеката за потребе особа са инвалидитетом и прилагођавање постојећих спортских објеката потребама особа са инвалидитетом.
- Јавни позив за подношење предлога програма, односно пројеката у области спорта кроз изградњу, опремање и одржавање спортских објеката који су од значаја за развој спорта на целом подручју Републике Србије.

---

¹⁷ <https://minbpd.gov.rs/>

¹⁸ <https://www.mos.gov.rs/>

1.1.17 МИНИСТАРСТВО КУЛТУРЕ¹⁹

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка унапређењу капацитета културног сектора на локалном нивоу - Суфинансирање програма Градови у фокусу путем јавног позива који ће унапредити област културе и уметности у локалним срединама, подстакнути развој креативности и препознати специфичности културног идентитета и одрживог развоја локалних заједница.
- Подршка истраживању, заштити и очувању непокретног културног наслеђа - конкурс из области заштите, очувања и коришћења непокретног - градитељског и археолошког наслеђа. Подржани пројекти подразумевају послове на изради техничке пројектне документације, спровођење мера техничке заштите и конзерваторске радове на непокретним културним добрима, истраживања и заштиту археолошких налазишта и послове везане за презентацију градитељског и археолошког културног наслеђа, публиковање грађе као и остале делатности на заштити непокретног наслеђа.
- Дигитализација културног наслеђа - финансирање рада установа у области културе, за пројекте који се односе на опремање лабораторија за дигитализацију културног наслеђа, као пројекти који се односе на процес дигитализације културног наслеђа Републике Србије и јачање инфраструктурних капацитета установа.
- Подршка истраживању, заштити и очувању нематеријалног и покретног културног наслеђа - Конкурс из области заштите, очувања и презентације музејског наслеђа, Конкурс из области заштите, очувања и презентације архивске грађе, Конкурс из области заштите, очувања и презентације старе и ретке библиотечке грађе и Конкурс из области заштите, очувања и презентације нематеријалног културног наслеђа.
- Подршка развоју библиотечко-информационе делатности и библиотечко-информационе делатности Савеза слепих Србије - Конкурс из области библиотечко-информационе делатности за финансирање набавке информacionих и комуникационих технологија за јавне библиотеке, објављивање стручних публикација, дигитализацију библиотечке грађе, подршку едукацији библиотекара, побољшање услова за чување и заштиту библиотечко-информационе грађе, подршку интерактивним програмима за децу и младе.
- Подршка раду завода за заштиту споменика културе и историјских архива.
- Јачање културне продукције и уметничког стваралаштва – јавни конкурс за финансирање и суфинансирање пројеката у свим уметничким областима /музичка уметност, драмска, плесна, визуелне уметности, књижевност, филмска уметност, и др, те кроз културне активности осетљивих група/националних мањина, особа са инвалидитетом, деце, младих. финансирање и суфинансирање рада и програмских активности установа културе чији је оснивач РС у области музичке уметности, сценских уметности /драма, опера, уметничка игра и традиционално народно стваралаштво/, филмске уметност и аудио-визуелног стваралаштва, те кроз научно истраживачке програме у култури и уметности.
- Подршка развоју књижевног стваралаштва и издаваштва
- Подршка развоју музичког стваралаштва - подршка и стимулација пројеката и програма у области музичке уметности, њихово представљање и афирмација, континуирано подизање нивоа културних потреба становништва, установа и ангажованих појединаца.

---

¹⁹ <https://www.kultura.gov.rs/>

- Подршка културној делатности друштвено осетљивих група - подршка пројектима који доприносе већој кохезији друштва, неговању интеркултуралног дијалога, развоју услова за разноликост културних израза и идентитета и јачању доступности културних садржаја.
- Подршка развоју уметничке игре - финансирање и суфинансирање институционалне и независне продукције, реализација домаће и међународне размене и стручног усавршавања уметника (учешћа на конференцијама или мастеркласама) у области уметничке игре.
- Подршка јачању позоришне уметности - финансирање и суфинансирање институционалне и независне продукције, реализација домаће и међународне размене и стручног усавршавања уметника (учешћа на конференцијама или мастеркласама) у области позоришне уметности.
- Престоница културе Србије - јачање оперативних и стручних капацитета локалних самоуправа у области културе кроз израду стратешких докумената развоја културе (Стратегије и Акционог плана), подршку унапређења инфраструктуре, људских ресурса и програма а у циљу њиховог подизања на виши ниво.
- Подршка раду установа у области заштите и очувања културног наслеђа - израда техничке пројектне документације, спровођење мера техничке заштите и конзерваторске радове на непокретним и покретним културним добрима, истраживања и заштиту археолошких налазишта и послове везане за презентацију градитељског и археолошког културног наслеђа.
- Дигитализација у области заштите и очувања културног наслеђа - јавни конкурс за финансирање рада установа у области културе, за пројекте који се односе на опремање лабораторија за дигитализацију културног наслеђа, као пројекти који се односе на процес дигитализације културног наслеђа Републике Србије и јачање инфраструктурних капацитета установа.
- Јавни позив за доделу подстицајних средстава инвеститору да у републици србији производи аудиовизуелно дело.
- Конкурс за финансирање или суфинансирање пројеката у области заштите старих традиционалних заната и њихове савремене примене.
- Конкурс за финансирање и суфинансирање пројеката у кинематографији за 2023. годину у категорији: преддигитализација и дигитализација биоскопа.

1.1.18 МИНИСТАРСТВО ЗА БРИГУ О СЕЛУ²⁰

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка развоју задругарства - јавни конкурс за доделу бесповратних средстава за старе и новоформиране земљорадничке и пољопривредне задруге, земљорадничке и пољопривредне задруге чија је регистрована делатност бављење сеоским туризмом (туристичке задруге) или чија је регистрована делатност производња промета или делатност обављања старих и уметничких заната (занатске задруге), односно послова домаће радиности.
- Подршка организовању манифестација у селима Републике Србије - јавни конкурс за спровођење програма доделе бесповратних средстава могу бити из области драмских уметности, књижевности, литерарних вештина и других уметности (такмичења у певању, рецитацији, глуми, сликању, итд.), одржавања спортских такмичења, промовисања, очувања и унапређења старих заната и културно-уметничке баштине,

²⁰ <https://www.mbs.gov.rs/>

израде уметнина и предмета домаће радиности, као и остале активности у којима становници села могу показати своја знања и вештине и у њима се такмичити.

- Подршка адаптацији мултифункционалних објеката - адаптација објеката у сеоским срединама како би се обезбедила амбуланта, апотека, пошта, клуб за стара лица, клуб за децу, биоскопска сала, шалтер општинске администрације, канцеларија месне заједнице, итд.
- Подстицај куповини мини бусева за потребе превоза сеоског становништва - бесповратна средства су намењена су за куповину мини бусева који се могу користити искључиво за потребе превоза сеоског становништва из једног села у друго село или из села у градско/општинско седиште.
- Јавни конкурс за доделу бесповратних средстава за организовање манифестације под називом „Михољски сусрети села“.

1.1.19 МИНИСТАРСТВО НАУКЕ, ТЕХНОЛОШКОГ РАЗВОЈА И ИНОВАЦИЈА²¹

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка реализацији интереса у иновационој делатности - пружања подршке развоју или значајној измени постојећих иновативних производа, технологија, процеса и услуга, ради подстицања примене и комерцијализације научноистраживачких резултата, као и пружање подршке коришћењу савремених технологија и изградњи иновационих организација за инфраструктурну подршку иновационој делатности.
- Подршка програму дигитализације у области националног научноистраживачког система - опремање и одржавање софтверских ресурса потребних за вођење електронских евиденција.
- Подршка раду НТП Ниш.
- Подршка школовању и усавршавању младих талената - награђивање ученика средњих школа за постигнуте резултате на републичким и међународним такмичењима и стипендирање студената на студијама у земљи и иностранству.
- Истраживање и развој у јавном сектору - адаптација постојећих зграда и лабораторија, изградња научно-технолошких паркова у Београду, Новом Саду, Нишу; изградња стамбених зграда за изнајмљивање младим научницима у Београду, Новом Саду, Нишу и Крагујевцу, изградња центара изврности у приоритетним областима (матичне ћелије, нано-науке, пољопривредно-биолошки центар, биомедицина), набавка нове капиталне опреме за истраживања, изградња центара за науку.

Из осталих средстава, Министарство реализује следеће пројекте:

- ИПА 2018 – Конкурентност
- Пројекат акцелерације иновација и подстицање раста предузетништва – SAIGE
- ИПА Подршка за учешће у програмима ЕУ
- ИПА 2019 - Конкурентност и иновације

1.1.20 МИНИСТАРСТВО ТУРИЗМА И ОМЛАДИНЕ²²

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка ЈЛС у спровођењу омладинске политике - сарадња са локалним самоуправама у развоју институционалног оквира за унапређење омладинске

---

²¹ <https://nitra.gov.rs/>

²² <https://www.mto.gov.rs/>

политике на локалном нивоу, пружање подршке формирању канцеларија за младе, локалних Савета за младе, изради и имплементацији локалних акционих планова за младе, формирање одрживих омладинских клубова и успостављање локалних сервиса за младе, успостављање стандарда рада КЗМ и процена, праћење и унапређење рада КЗМ.

- Програми и пројекти подршке младима у образовању, васпитању, безбедности, здрављу и партиципацији - финансирање или суфинансирање програма и пројеката усмерени на пружање подршке умрежавању младих и побољшању услова за учешће у доношењу одлука кроз одржив институционални оквир, а на основу потреба младих и у партнерству са младима, подизање свести младих о здравим стиливима живота, безбедности и животној средини.
- Програми и пројекти подршке младима у запошљавању - финансирање или суфинансирање програма и пројеката за подстицање и стимулисање различитих облика запошљавања, samozapošljavanja и предузетништва младих, развијање услуга и механизма који поспешују запошљивост и запосленост младих кроз међусекторску сарадњу и оснаживање младих да усвајају вештине за активно, одговорно и ефикасно управљање каријером.
- Подстицаји за изградњу инфраструктуре и супраструктуре у туристичким дестинацијама - финансирање/суфинансирање пројеката развоја туризма за подстицање квалитета туристичке понуде које реализују привредна друштва и предузетници регистровани за обављање делатности у области туризма, као и регистрована пољопривредна газдинства. Финансијска подршка реализацији ових пројеката се пружа додељивањем кредита.
- Подстицаји за пројекте промоције, едукације и тренинга у туризму - суфинансирање пројеката развоја туризма промоције туристичких производа и туристичких простора Србије и подстицања рецептивне туристичко-угоститељске понуде, унапређења и реализације статистичких истраживања и методологије сателитских рачуна, као и едукације и тренинга у туризму.
- Подстицаји унапређењу рецептивне туристичко-угоститељске понуде - подстицаји туристичким агенцијама, организаторима туристичког путовања, као начин подршке за промотивне и маркетиншке активности које су неопходне за достизање потребног нивоа промета страних туриста.

1.1.21 МИНИСТАРСТВО ИНФОРМИСАЊА И ТЕЛЕКОМУНИКАЦИЈА²³

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Развој ИКТ инфраструктуре у установама образовања, науке и културе
- Изградња широкопојасне комуникационе инфраструктуре у руралним пределима
- Дигитализација туристичке понуде Србије - припрема инфраструктурне комуникационе и апликативне базе за спровођење дугорочних циљева дигитализације туристичких локација.
- Подршка остваривању јавног интереса у области информисања - суфинансирање путем конкурса, пројеката медија, независних продукција, удружења и организација које се баве производњом медијских садржаја за пројекте који доприносе разноликости медијских садржаја и плурализму идеја и вредности, развоју медијског стваралаштва у области културе, образовања и науке, информисању и унапређењу положаја свих сегмената друштва.

---

²³ <https://mit.gov.rs/>

- Подршка информисању националних мањина на сопственом језику - суфинансирање путем конкурса пројеката медија, продукција и удружења намењених информисању припадника националних мањина.
- Подршка информисању особа са инвалидитетом - суфинансирање путем конкурса пројеката медија, продукција и удружења намењених информисању особа са инвалидитетом.

1.1.22 МИНИСТАРСТВО ЗА ЈАВНА УЛАГАЊА²⁴

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Обнова и изградња објеката јавне намене и санирање последица елементарне непогоде - санација и обнова објеката јавне намене у јавној својини.
- Обнова и изградња објеката јавне намене у области здравства.
- Обнова и изградња објеката јавне намене у области просвете и науке.
- Обнова и изградња објеката јавне намене у области спортске инфраструктуре.
- Обнова и изградња објеката јавне намене у области социјалне заштите.
- Обнова и изградња објеката јавне намене у области културе.
- Обнова и изградња објеката јавне намене у области локалне комуналне инфраструктуре.

1.1.23 КАБИНЕТ МИНИСТРА БЕЗ ПОРТФЕЉА ЗАДУЖЕНОГ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ РАЗВОЈА НЕДОВОЉНО РАЗВИЈЕНИХ ОПШТИНА²⁵

Из буџета РС, Кабинет Министра без портфеља финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Јавни позив за подношење предлога пројеката на Програм финансирања пројеката од јавног интереса које реализују удружења са територија изразито недовољно развијених општина (јединице локалне самоуправе из четврте групе).
- Јавни позив за пријаву пројеката за Програм подршке унапређења развоја изразито недовољно развијених општина (јединице локалне самоуправе из четврте групе)
- Подршка спровођењу мера равномерног регионалног развоја-израда пројектно-техничке документације, планске документације и стратешких докумената из надлежности јединица локалне самоуправе.

1.1.24 КАБИНЕТ МИНИСТРА БЕЗ ПОРТФЕЉА ЗАДУЖЕНОГ ЗА КООРДИНАЦИЈУ АКТИВНОСТИ И МЕРА У ОБЛАСТИ ОДНОСА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ СА ДИЈАСПОРОМ²⁶

Из буџета РС, Кабинет Министра без портфеља финансира следеће програмске активности и пројекте:

---

²⁴ <https://www.obnova.gov.rs/>

²⁵ <https://rmro.gov.rs/javni-konkursi/>

²⁶ <https://www.mbpdijaspora.gov.rs/>

- Заштита права и интереса припадника дијаспоре и Срба у региону - суфинансирање пројеката удружења грађана обавља се професионална едукација и правна помоћ дијаспори и Србима у региону.
- Конкурс за суфинансирање пројеката који својим квалитетом доприносе очувању и јачању веза матичне државе и дијаспоре, као и матичне државе и Срба у региону - подршка организацији школа, кампова (програми намењени упознавању матице), летњих школа српског језика, едукативних радионица и едукација (за унапређење наставе српског језика) намењених очувању културног и језичког идентитета деце и омладине у дијаспори и региону.
- Конкурс за суфинансирање пројеката који својим квалитетом доприносе очувању и јачању веза матичне државе и дијаспоре, као и матичне државе и Срба у региону.

1.1.25 КАБИНЕТ МИНИСТРА БЕЗ ПОРТФЕЉА ЗАДУЖЕНОГ ЗА РАВНОМЕРНИ РЕГИОНАЛНИ РАЗВОЈ²⁷

Из буџета РС, Кабинет Министра без портфеља финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Јавни позив за пријаву пројеката за Програм подстицања регионалног раста у Републици Србији за средстава за суфинансирање израде развојних докумената регионалног развоја и за суфинансирање пројеката од значаја за регионални раст - право на коришћење средстава за суфинансирање израде развојних докумената на нивоу ЈЛС и регионалних области имају једна или више ЈЛС и АРРА или ЈЛС самостално, које заједно учествују у пројектима.

1.2 ОРГАНИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

1.2.1 УПРАВА ЦАРИНА²⁸

Из буџета РС, Управа царина финансира пројекат:

- Изградња комплекса царинске испоставе при ГП Градина.

1.2.2 УПРАВА ЗА СЛОБОДНЕ ЗОНЕ²⁹

Из буџета РС, Управа за слободне зоне финансира пројекат:

- Промоција, развој, контрола и надзор слободних зона - додатне погодности локалне самоуправе за улагања на подручју слободне зоне, проширење подручја слободних зона, промоција слободних зона.

1.2.3 РЕПУБЛИЧКА ДИРЕКЦИЈА ЗА ВОДЕ³⁰

Из буџета РС, Дирекција финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Уређење и коришћење вода - изградња, реконструкција водних објеката за снабдевање водом за пиће и санитарно хигијенске потребе, постројења за припрему

²⁷ <https://rrrz.gov.rs/extfile/sr/472/%D0%88avni%20poziv.pdf>

²⁸ <https://www.carina.rs/>

²⁹ <https://www.usz.gov.rs/>

³⁰ <https://rdvode.gov.rs/>

воде за пиће, магистралних цевовода и резервоара, ради обезбеђења здраве пијаће воде у довољној количини за насеља и индустрију у општинама и градовима.

- Заштита вода од загађивања - заштита и унапређење квалитета површинских и подземних вода чиме се омогућава заштита животне средине, здравља људи кроз смањену опасност од хидричних епидемија, као и заштита изворишта кроз изградњу и реконструкцију водних објеката за сакупљање, одвођење и пречишћавање отпадних вода.
- Уређење водотока и заштита од штетног дејства вода - заштита од поплава спољним и унутрашњим водама и од леда, заштиту од ерозије и бујица и отклањању последица таквог деловања вода и управљање ризицима од штетног дејства вода.
- Електрификација система за наводњавање - изградња недостајућих електроенергетских објеката, како би се створили услови за прикључење објеката пољопривредних произвођача.
- Пројекат интегрисаног развоја коридора Саве и Дрине - финансирање заштите од поплава, улагање у управљање животном средином, бране и повезане активности у одабраним приоритетним областима дуж коридора реке Саве и Дрине и пружање подршке за спровођење побољшања пловног пута деминирањем десне обале коридора реке Саве и Дрине.
- Изградња система за наводњавање - изградња, реконструкција, уређење и санација водних објеката и система за наводњавање, на регионалним хидросистема за наводњавање и двонаменским система на подручју Срема, Бачке и Баната и хидромелиорационим системима на подручју Шапца, Чачка, Панчевачког рита и Тополе.
- Комплетирање постојеће мрежу за јавно водоснабдевање у насељима, уз њено проширење и на приградска подручја - Реализација Програма унапређења система водоснабдевања у градовима и општинама Сомбор, Вршац, Шабац, Панчево, Сремска Митровица, Лозница, Смедерево, Краљево, Јагодина, Трстеник, Алексинац, Врање, Пирот Лесковац, Параћин, Књажевац, Врбас и Кикинда.

Остали пројекти које спроводи Дирекција, а који се финансирају из других извора

- Животна средина и клима - средства ИПА Програма, заштита и унапређење квалитета површинских и подземних вода кроз изградњу постројења за пречишћавање отпадних вода за агломерацију Лозница.

1.2.4 УПРАВА ЗА ШУМЕ³¹

Из буџета РС, Управа финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Одрживи развој и унапређење шумарства - заштита шума, садња шумског дрвећа у јесен текуће и пролеће наредне године, нега шума, градња шумских путева, производња шумског семена и производња шумског садног материјала.
- Конкурс за доделу средстава по Годишњем програму коришћења средстава за одрживи развој и унапређење шумарства - право на доделу средстава има сопственик, односно корисник шума и шумског земљишта, правно лице и предузетник, и научноистраживачка установа.
- Конкурс за доделу средстава по Годишњем програму за градњу и реконструкцију шумских путева - право на доделу средстава има сопственик, односно корисник шума и шумског земљишта, правно лице и предузетник.

---

³¹ <https://upravazasume.gov.rs/>

- Конкурс за расподелу и коришћење средстава за одрживи развој и унапређење ловства за субвенције у области ловства.

1.2.5 УПРАВА ЗА АГРАРНА ПЛАЋАЊА³²

Из буџета РС, Управа финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Директна плаћања - плаћања која се директно додељују произвођачима кроз одређене мере подршке и то кроз премију за млеко, подстицаје за биљну и сточарску производњу и реализацију регреса.
- Мере руралног развоја - раст конкурентности (укључујући достизање вишег нивоа додате вредности и стандарда квалитета, као и управљање ризицима), унапређење животне средине, диверсификацију дохотка и унапређење квалитета живота руралних територија.
- Јавни позив за подношење пријава за остваривање права на подстицаје у пољопривреди и руралном развоју.
- Кредитна подршка у пољопривреди - кроз субвенционисање дела каматне стопе за одобрене кредите у области пољопривредне производње, намењених развоју сточарства, ратарства, воћарства, виноградарства, повртарства и цвећарства, као и различитих облика инвестиционих улагања и набавке пољопривредне механизације и опреме.
- Посебни подстицаји - подстицаји за производњу садног материјала и сертификацију и клонску селекцију, подстицаје за спровођење одгајивачких програма, ради остваривања одгајивачких циљева у сточарству, као и подстицаје за спровођење научноистраживачких, развојних и иновативних пројеката у пољопривреди.

Остали пројекти које спроводи Управа, а који се финансирају из других извора:

- Пројекат тржишно оријентисане пољопривреде – средстава Међународне банке за обнову и развој, намењен финансирању грант шеме за пољопривредне произвођаче и успостављање јединственог информационог система Министарства пољопривреде и органа у саставу.

1.2.6 УПРАВА ЗА ПОЉОПРИВРЕДНО ЗЕМЉИШТЕ³³

Из буџета РС, Управа финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка уређењу пољопривредног земљишта - финансијска подршка путем конкурса за извођење радова у области уређења пољопривредног земљишта путем: мелиорације ливада и пашњака, привођења култури пољопривредног земљишта, изградње система за наводњавање, изградње система за одводњавање.
- Конкурс за расподелу средстава за извођење радова на заштити, уређењу и коришћењу пољопривредног земљишта.
- Подршка заштити и коришћењу пољопривредног земљишта - финансијска подршка путем конкурса јединицама локалних самоуправама и научним институцијама за израду Програма, пројеката и студијско истраживачких радова од значаја за ЈЛС и Републику Србију.

³² <https://uap.gov.rs/>

³³ <https://upz.minpolj.gov.rs/sadrzaj/>

1.2.7 НАЦИОНАЛНА АКАДЕМИЈА ЗА ЈАВНУ УПРАВУ³⁴

Из буџета РС, Академија финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Стручно усавршавање у јавној управи - припрема, спровођење и развој општих програма стручног усавршавања и програма обуке руководиоца и запослених.
- Јачање професионалних капацитета државних службеника на положају.

1.2.8 РАЗВОЈНА АГЕНЦИЈА СРБИЈЕ³⁵

- Јавни позив за учешће у програму подршке развоју конкурентности – финансирање пројеката за повећање нивоа коришћења стандарда у производњи и организацији пословања, сертификацији производа, система менаџмента и повећању коришћења других услуга у области инфраструктуре квалитета.
- Јавни позив за учешће у Програму за унапређење сарадње и подизање капацитета на регионалном и локалном нивоу – финансирање пројеката који за унапређење економског и регионалног развоја кроз јачање међуинституционалне сарадње и капацитета акредитованих регионалних развојних агенција и јединица локалне самоуправе.
- Јавни позив за доделу средстава подстицаја ради привлачења директних улагања у аутоматизацију постојећих капацитета у области прехрамбене индустрије.

1.2.9 АГЕНЦИЈА ЗА УПРАВЉАЊЕ ЛУКАМА³⁶

Из буџета РС, Академија финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Јавни позив у оквиру програма прекограничне и транснационалне сарадње „Транснационални програм Дунав“ (INTERREG) за финансирање пројеката координације за приоритетне области у оквиру ЕУ стратегије за Дунавски регион.

1.3 ФОНДОВИ

1.3.1 ФОНД ЗА РАЗВОЈ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ³⁷

- Инвестициони кредити клијентима којима су неопходна средства за финансирање набавке опреме, машина, постројења, затим изградњу или куповину производног или пословног простора.
- Трајна обртна средства потребна за финансирање текућих обавеза које настају у редовним пословним активностима крајњег корисника кредита, а односе се на набавку сировина и материјала, залиха, као и остале производне трошкове, потраживања од купаца, обавеза према добављачима.
- Кредити за привредне субјекте који послују у неразвијеним и изразито неразвијеним подручјима.

---

³⁴ <https://www.napa.gov.rs/>

³⁵ <https://ras.gov.rs/>

³⁶ <https://www.aul.gov.rs/>

³⁷ <https://fondzarazvoj.gov.rs/cir>

1.3.2 ФОНД ЗА ИНОВАЦИОНУ ДЕЛАТНОСТ³⁸

Фонд подржава развој иновација кроз одговарајуће инструменте финансијске, техничке и саветовадне подршке, у циљу оснаживања иновативних предузећа и јачања везе између истраживања и развоја са једне и пословног сектора са друге стране, поштујући највише етичке, финансијске и пословне стандарде и праксе.

- **Програм ваучера у областима 4С** – Програм „Иновациони ваучери” представља једноставан финансијски механизам који омогућава малим и средњим предузећима да, користећи услуге научноистраживачког сектора, подигну ниво иновативности својих производа и постану конкурентнији на тржишту. Максимални износ који се одобрава по иновационом ваучеру јесте до 800.000 динара, односно иновационим ваучером покрива се до 60% укупних трошкова услуге. Иновациони ваучери се додељују на основу јавног позива.
- **Програм сарадње науке и привреде у областима 4С** – има за циљ да унапреди индустријска истраживања тако што ће подстаћи предузећа из приватног сектора и научноистраживачке организације из јавног сектора (у већинском државном власништву) да спроводе заједничке пројекте из области истраживања и развоја с идејом да стварају нове или унапреде постојеће комерцијално исплативе производе и услуге, као и иновативне технологије са значајним утицајем на будући развој и тржишним потенцијалом. Корисници средстава су конзорцијуми који развијају нове комерцијално применљиве технологије, услуге и производе из области приоритета паметне специјализације. Конзорцијуми морају бити сачињени од најмање једног приватног предузећа и једне јавне научноистраживачке организације, а могу највише имати пет чланова. Кроз овај програм, Фонд за иновациону делатност додељује суфинансирање у максималном износу до 300.000 евра по пројекту, односно максимално до 70% укупног буџета пројекта, уз обавезно суфинансирање конзорцијума у износу од минимум 30% укупног буџета пројекта, када је главни члан конзорцијума микро или мало предузеће.
- **Програм финансирања развојно-иновативних пројеката компанија у областима 4С** – програм суфинансирања иновација намењен је предузећима из области 4С којима су потребна знатна финансијска средства за реализацију развојног циклуса технолошких иновација и покривање високих трошкова за пренос истраживања у комерцијално одржив производ. Подносиоци пријава су микро, мала и средња приватна предузећа основана у Републици Србији, која развијају технолошку иновацију за којом постоји тржишна потреба и имају потенцијал за стварање нове интелектуалне својине, као и конкурентску позицију у глобалном и домаћем окружењу. Износ који додељује Фонд не може прећи износ од 300.000 евра, а реализација пројеката може трајати најдуже 24 месеца. Средства која Фонд за иновациону делатност додељује у оквиру овог програма покривају највише 60% укупно одобреног буџета пројекта, док најмање 40% мора да обезбеди подносилац пријаве (предузеће) из других приватних извора, независно од Фонда.
- **Акцелератор и потпрограм намењен стартаповима у областима 4С** – програм ће се састојати од две компоненте: једне за рану фазу (идеја) и друге за компаније у фази scale-up-a (повећавања обима пословања). Свака компонента ће обухватити по 20 компанија (тимови од два оснивача) годишње, које изаберу на конкурентном нивоу инвеститори који учествују (укључујући пословне анђеле, фондове ризичног капитала у

---

³⁸ <http://www.inovacionifond.rs/cir/>

раној фази итд.). Свака компонента имаће програме интензивног тренинга и менторства у трајању од два до три месеца. Програм ће се спровести уз подршку Светске банке у износу од 8.000.000 долара.

- **Доказ концепта, програм за истраживаче из научноистраживачких организација** – ова мера намењена је за подршку иновацијама од најранијих фаза развоја, насталих у научноистраживачким организацијама. Овај програм пружа финансијску и менторску подршку за утврђивање настанка новог производа, процеса или технологије с комерцијалним потенцијалом. Захваљујући овом програму, тимови пројеката којима је одобрено финансирање имаће на располагању ментора за дефинисање производа, израду пословног модела и будући развој.
- **Програм раног развоја** – намењен је приватним предузећима која развијају технолошку иновацију за којом постоји потреба на тржишту и која имају потенцијал за стварање нове интелектуалне својине. Циљ је да се обезбеђивањем финансирања за развој иновативних технологија, производа и услуга с тржишном применом подстакне иновативно предузетништво и омогући опстанак пословања током критичне фазе истраживања и развоја. Подносилац пријаве може бити приватно микро или мало предузеће у већинском српском власништву, основано у Републици Србији и не старије од пет година у тренутку пријављивања, као и тим који се састоји од највише пет чланова. Средства која се додељују могу покрити највише 70% укупно одобреног буџета пројекта, док износ финансирања Фонда за иновациону делатност не може бити већи од 80.000 евра за пројекте у трајању до једне године. Најмање 30% укупно одобреног буџета пројекта мора да обезбеди подносилац пријаве (предузеће) из других приватних извора, независно од Фонда.

1.3.3 ФОНД ЗА НАУКУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ³⁹

Примарни циљ оснивања Фонда за науку Републике Србије, као посебне организације, јесте пружање подршке научно истраживачкој делатности и развојним активностима у Републици Србији, управљање и обезбеђивање финансијских средстава, као и пружање стручне подршке истраживачима из акредитованих научноистраживачких организација у реализацији научних пројеката у оквиру програма које расписује Фонд за науку Републике Србије. Програмске активности Фонда за науку Републике Србије се реализују кроз следеће објављене програме:

- **Програм за изврсне пројекте младих истраживача (ПРОМИС)** има за циљ укључивање младих истраживача у научноистраживачки рад, јачање професионалних капацитета младих истраживача, оспособљавање младих доктора наука за руковођење пројектима, оспособљавање младих истраживача за конкурисање за друге истраживачке пројекте, посебно у Европској унији, креирање нових пројектних тимова, као и пружање подршке извршним идејама и научноистраживачком раду који ће утицати на друштво и привреду. Програм подршке развоја пројеката у области вештачке интелигенције осмишљен је тако да подстакне изврсност и релевантност научних истраживања у Републици Србији у домену вештачке интелигенције, подстакне примену резултата научних истраживања из домена вештачке интелигенције у развоју привреде Републике Србије, потенцира изврсност и развој људских ресурса из домена вештачке интелигенције за науку и привреду Републике Србије и унапређује међународну сарадњу у предметном домену науке и иновација.

---

³⁹ <https://fondzanauku.gov.rs/>

- **Програм сарадње српске науке са дијаспором** – ваучери за размену знања, има за циљ да омогући успостављање научне сарадње са дијаспором ради унапређења и размене знања, успостављање или унапређење научне сарадње, заједничког рада на научноистраживачким и истраживачко-развојним проблемима и изазовима, објављивање заједничких радова и патената, подршку развоју нових услуга, комерцијализацији производа, трансфера технологија, ширење мреже и сарадње са дијаспором, као и припреме предлога заједничких пројеката за конкурисање код иностраних фондова.
- **Програм ИДЕЈЕ** има за циљ финансирање пројеката који се базирају на извршним идејама које могу у будућности имати значајан утицај на развој науке и истраживања, привреде и/или друштва у целини, укључивање извршних истраживача у научноистраживачки рад, јачање професионалних капацитета истраживача и стварање нових пројектних тимова.

Сви програми које Фонд за науку Републике Србије реализује путем јавних позива треба да обезбеде висок научни ниво, иновативност резултата, конкурентност на међународном нивоу и релевантност у односу на изазове друштва у целини. Средства за рад Фонда за науку Републике Србије обезбеђују се из буџета Републике Србије, а додатна средства обезбеђена су кроз међународни уговор са Светском банком.

1.3.4 ЦЕНТАР ЗА ПРОМОЦИЈУ НАУКЕ (ЦПН)⁴⁰

Центар за промоцију науке је јавна институција, са циљем да промовише науку и технологију кроз сарадњу са истраживачким и образовним институцијама у земљи и широм света, са приватним сектором, медијима, државним органима. Улога ЦПН-а је да успостави везу између науке и друштва окупљајући све релевантне актере и ширу јавност у процесу истраживања и иновација. Крајњи циљ је интеграција друштва у истраживачке процесе како би се стекао што бољи увид у потребе грађана и што адекватније суочавало са друштвеним изазовима.

Од 2011. године, па закључно са 2020. годином, Центар за промоцију науке кроз јавни позив финансира пројекте промоције и популаризације науке на територији Републике Србије. У назначеном периоду укупно је одобрено и финансирано 527 пројеката и за те намене издвојено је 113,445 милиона динара. Од 2020. године Центар за промоцију науке посебно финансира пројекте који се спроводе кроз основану мрежу од 15 научних клубова⁵⁸ при регионалним центрима за стручно усавршавање (1,855 милиона динара).

1.4 БАНКЕ

1.4.1 Erste Bank A.D.⁴¹

- Финансирање јавног сектора - локалне самоуправе и јавних предузећа.
- Финансирање пројеката обновљивих извора енергије.
- Финансирање инвестиционих пројеката на принципима пројектног финансирања.
- Програма подршке малим и средњим предузећима за отварање и очување одрживих послова.

⁴⁰ <https://www.cpn.edu.rs/>

⁴¹ <https://www.erstebank.rs/sr/Pravna-lica>

1.4.2 UniCredit banka⁴²

- Финансирања предузећа посвећеним побољшању друштвеног утицаја свог пословања као и могућности запошљавања различитих категорија жена, младих и сегмената становништва који се суочавају са већим препрекама за улазак на тржиште рада.
- Квалификоване инвестиције и улагања у енергетску ефикасност која се односе на побољшање енергетске ефикасности објеката и индустријског сектора.
- COSME програм је намењен малим и средњим предузећима, према сегментацији ЕУ, са циљем пружања подршке стратегији за одржив и свеобухватан раст.

1.4.3 Banca Intesa⁴³

- Кредити за унапређење енергетске ефикасности - кредит је намењен за улагања у постављање изолације, уградњу нових прозора, врата, топлотних пумпи, соларних панела, замену расвете и бројна друга енергетски ефикасна решења.
- Intesa Casa зелени кредити - стамбени кредит за куповину енергетски штедљивих станова, са енергетским пасошем А или Б категорије.

1.4.4 NLB Komercijalna banka⁴⁴

- ECG Инвестициони кредити намењени су за финансирање енергетски ефикасних мера, мера за обновљиве изворе енергије, инклузионих пројеката, циркуларне економије.
- Инвестициони кредити намењени су за финансирање куповине опреме, машина, возила, финансирање куповине, изградње пословног простора за сопствену употребу, рефинансирање инвестиционих кредита у другим банкама, рефинансирање сопствене инвестиције - легализација изграђених објеката - остала улагања у основна средства у сврху обављања делатности.

1.4.5 Банка Поштанска штедионица⁴⁵

- Инвестициони кредити су намењени финансирању дугорочних инвестиционих потреба предузећа. То може бити инвестирање у основна средства, возила, постројења, машине, опрему, изградњу или куповину пословног простора, рефинансирање сопствене инвестиције.
- Програм промоције Ромског предузетништва, кредити малим и средњим привредним друштвима чији су оснивачи резиденти ромске националности, као и предузетницима ромске националности.

1.4.6 ProCredit banka⁴⁶

- Кредити за енергетску ефикасност.
- Бизнис кредити за соларне панеле.
- Бесповратна средства за нове машине.

---

⁴² <https://www.unicreditbank.rs/rs/pi.html>

⁴³ <https://www.bancaintesa.rs/>

⁴⁴ <https://www.nlbkb.rs/>

⁴⁵ <https://www.posted.co.rs/>

⁴⁶ <https://www.procreditbank.rs/>

2 МЕЂУНАРОДНИ ИЗВОРИ

2.1 ФОНДОВИ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

2.1.1 ИПА - ИНСТРУМЕНТ ЗА ПРЕТПРИСТУПНУ ПОМОЋ

Од 2007. године Европска унија (ЕУ) пружа финансијску подршку државама "Западног Балкана" кроз јединствени Инструмент за претприступну помоћ (ИПА), који је објединио све дотадашње претприсутпне инструменте за финансијску помоћ: PHARE, SAPARD, ISPA, CARDS. У периоду 2021-2027. године свим ИПА корисницама ће на располагање бити стављено 14,162 милијарде евра. Укупан буџет за период 2014-2020. године износио је 11,668 милијарди евра, а Србији је из ИПА 2015 било намењено око 200 милиона евра бесповратне помоћи. Укупан ИПА буџет за период 2007-2013. године износио је 11,468 милијарди евра. У периоду 2007-2013. године РС је било намењено око 1,4 милијарде евра.

2.1.1.1 ИНСТРУМЕНТ ЗА ПРЕТПРИСТУПНУ ПОМОЋ ИПА 2021-2027.

Након политичког договора између Европског парламента и Савета ЕУ у вези са ИПА III инструментом, 15. септембра 2021. године је усвојена Уредба о ИПА III инструменту за период 2021-2027. Општи циљ ИПА III представља подршку корисницима у спровођењу политичких, институционалних, економских и социјалних реформи потребних за њихово усклађивање са вредностима и правилима ЕУ и постизање чланства у ЕУ. Поред тога, уредба садржи листу специфичних циљева груписаних у пет категорија (тзв. „Прозора“).

- 1) Владавина права, основна права и демократија (15,1%);
- 2) Добро управљање, усклађивање са правним тековинама ЕУ, стратешка комуникација и добросуседски односи (16,6%);
- 3) Зелена агенда и одрживо повезивање (42,4%);
- 4) Конкурентност и инклузивни раст (22,3%);
- 5) Територијална и прекогранична сарадња (3,5%).

Како би постигла уравнотежену расподелу средстава међу ИПА корисницама, Европска комисија (ЕК) је предложила принцип „правичне расподеле“ који ће се мерити током целог периода спровођења ИПА III (2021. - 2027.), а не на годишњој основи. Међутим, приступ фондовима ће се поред поменутог принципа заснивати и на критеријумима као што су: усклађеност са стратешким оквиром и ИПА III програмским оквиром, спремност пројеката / програма за спровођење и њихов очекивани утицај и напредак у процесу европских интеграција са посебном пажњом на области владавине права, основних права и доброг управљања.

Постојеће ИПА структуре треба да послуже као основа за ефикасно коришћење овог инструмента али и друге потенцијалне изворе ЕУ средстава. На овај начин, као и спровођењем ИПА програма по моделу индиректног управљања, наставиће се јачање капацитета нужних за прелазак на употребу фондова Кохезионе политике. Главни партнери у процесу планирања и

програмирања инструмента ИПА III биће, као и до сада, Национални ИПА координатор и Делегација ЕУ⁴⁷.

2.1.1.2 ИПА II – ИНСТРУМЕНТ ЗА ПРЕТПРИСТУПНУ ПОМОЋ 2014 – 2020

ИПА II представља оквир за претприступну подршку ЕУ за период 2014-2020. Једна од промена у програмирању и имплементацији ИПА II инструмента у односу на ИПА I у периоду 2007-2013. односи се на структуру програма ИПА II, у којој су уместо 5 компоненти, које су биле карактеристичне за ИПА I, уведене области политике ("*policy areas*"). Области политике у оквиру ИПА II су: реформе као део припрема за чланство у ЕУ и изградња институција и капацитета; друштвено-економски и регионални развој; запошљавање, социјалне политике, образовање, унапређење равноправности полова и развој људских ресурса; пољопривреда и рурални развој, и регионална и територијална сарадња.

Србији је из ИПА 2015 било намењено око 200 милиона евра бесповратне помоћи из које би били финансирани пројекти из области енергетике и саобраћаја, владавине права, реформе државне управе и пољопривреде. За период 2014-2020 претприступна помоћ у Србији је имала два главна стуба: Демократија и владавина права и Конкурентност и развој.

2.1.1.3 ИНСТРУМЕНТ ЗА ПРЕТПРИСТУПНУ ПОМОЋ ИПА 2007-2013.

Имплементација ИПА 2007-13. је била намењена пружању финансијске помоћи путем пет канала (познатих као "компоненте"): помоћ у транзицији и изградња институција; прекогранична сарадња ("*Cross border cooperation*"- СВС); регионални развој; развој људских ресурса и рурални развој.

2.1.1.4 ПРОГРАМИ ЕВРОПСКЕ ТЕРИТОРИЈАЛНЕ САРАДЊЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ 2021-2027

Програми територијалне сарадње⁴⁸ или Интеррег програми представљају финансијску подршку сарадњи пограничних територија суседних држава (прекогранична сарадња) или сарадњи делова или целих држава (транснационална и међурегионална сарадња) на решавању питања од заједничког интереса – заштита животне средине, управљање отпадом, пружање услуга у различитим секторима, културна и економска сарадња, туризам, саобраћај итд. Основа за спровођење програма је седмогодишњи оперативни програм или програм сарадње који се састоји из анализе територије обухваћене програмом, изазова са којима се та територија суочава и анализе који од тих изазова могу да се превазиђу кроз сарадњу са институцијама из делова других држава обухваћених програмом.

У финансијском периоду 2021-2027. год., Србија учествује у десет програма европске територијалне сарадње и то: Мађарска-Србија, Румунија-Србија, Бугарска-Србија, Хрватска-

---

⁴⁷ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/instrument-za-pretpristupnu-pomoc-2021-2027/>

https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/overview-instrument-pre-accession-assistance/how-does-it-work_en

⁴⁸

[https://www.mei.gov.rs/upload/documents/publikacije/Brosure%20nove/22/Programi evropske teritorijalne saradnje u RS 20 21-2027.pdf](https://www.mei.gov.rs/upload/documents/publikacije/Brosure%20nove/22/Programi%20evropske%20teritorijalne%20sardnje%20u%20RS%2021-2027.pdf)

Србија, Србија-Босна и Херцеговина, Србија-Црна Гора, Србија-Северна Македонија, ИПА Јадранско-јонски програм, Програм за Дунавски регион и Програм УРБАКТ. Такође, постоји могућност да се током ове финансијске перспективе Србији одобре додатни програми територијалне сарадње.

У наредном тексту су приказани програми који су доступни градовима и општинама ЕУ ПРО плус програма (сви осим програма прекограничне сарадње Мађарска-Србија).

2.1.1.4.1 ПРОГРАМ ПРЕКОГРАНИЧНЕ САРАДЊЕ РУМУНИЈА - СРБИЈА

Област подршке⁴⁹

Приоритет 1: Заштита животне средине и управљање ризицом

Специфични циљеви у оквиру овог тематског приоритета су:

- Унапређење заштите и очувања природе, биодиверзитета и зелене инфраструктуре, укључујући урбана подручја, и смањење свих облика загађења;
- Промовисање обновљиве енергије у складу са ирективом о обновљивој енергији (ЕУ) 2018/2001. укључујући критеријуме одрживости који су у њој наведени;
- Промовисање енергетске ефикасности и смањења емисије гасова са ефектом стаклене баште и
- Промовисање прилагођавања климатским променама и спречавање ризика од катастрофа, прилагодљивост у складу са приступима заснованим на екосистему.

Приоритет 2: Друштвени и економски развој

Специфични циљеви у оквиру овог тематског приоритета су:

- Унапређење једнаког приступа инклузивним и квалитетним услугама у образовању, обукама и целоживотном учењу путем развоја приступачне инфраструктуре, као и јачање прилагодљивости за даљинско и онлајн образовање и обуку;
- Обезбеђивање једнаког приступа здравственој заштити и унапређење прилагодљивости здравствених система, укључујући примарну заштиту, и промовисање преласка са институционалне на бригу засновану на породици и заједници и
- Јачање улоге културе и одрживог туризма у економском развоју, социјалној инклузији и друштвеним иновацијама.

Приоритет 3: Повећање капацитета за управљање границом

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Јачање институционалних капацитета органа јавних власти, нарочито оних овлашћених да управљају одређеном територијом и заинтересованих страна.

Финансијска средства

ИПА	74.566.827,00 евра
Укупно (ИПА + суфинансирање)	87.725.678,82 евра

⁴⁹ <https://www.romania-serbia.net/>

2.1.1.4.2 ПРОГРАМ ПРЕКОГРАНИЧНЕ САРАДЊЕ БУГАРСКА - СРБИЈА

Област подршке⁵⁰

Приоритет 1: Конкурентни погранични регион

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Унапређење одрживог раста и конкурентности МСП и отварање нових радних места у МСП, укључујући продуктивне инвестиције.

Приоритет 2: Интегрални развој пограничног региона

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Подстицање интеграног и инклузивног друштвеног, економског и еколошког развоја, културе, природног наслеђа, одрживог туризма и безбедности у подручјима која нису урбана.

Приоритет 3: Отпорнији погранични регион

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Промовисање прилагођавања климатским променама и превенција ризика од катастрофа, отпорност узимајући у обзир приступе засноване на екосистему.

Финансијска средства

ИПА			32.398.938,00 евра
Укупно суфинансирање)	(ИПА	+	38.116.397,65 евра

2.1.1.4.3 ПРОГРАМ ПРЕКОГРАНИЧНЕ САРАДЊЕ ХРВАТСКА - СРБИЈА

Област подршке⁵¹

Приоритет 1: Сарадња за паметније програмско подручје

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Развијање и унапређење истраживачких и иновативних капацитета и усвајање напредних технологија.

Приоритет 2: Сарадња за зеленије програмско подручје које је отпорно на климатске промене

Специфични циљеви у оквиру овог тематског приоритета су:

---

⁵⁰ <http://www.ipacbc-bgrs.eu/>

⁵¹ www.croatia-serbia.com

- Промовисање обновљиве енергије у складу са директивом о обновљивој енергији (ЕУ) 2018/2001, укључујући критеријуме одрживости који су тамо наведени;
- Промовисање прилагођавања климатским променама и превенције ризика од катастрофа, отпорности, узимајући у обзир приступе засноване на екосистему.

Приоритет 3: Сарадња за здравије и инклузивније програмско подручје

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Осигуравање једнаког приступа здравственој заштити и подстицање отпорности здравствених система, укључујући примарну заштиту, и промовисање транзиције са институционалне на бригу засновану на породици и заједници.

Приоритет 4: Сарадња за одрживији и социјално иновативнији туризам и културу

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Јачање улоге културе и одрживог туризма у економском развоју, социјалној инклузији и друштвеним иновацијама.

Финансијска средства

ИПА		38.281.653,00 евра
Укупно (ИПА суфинансирање)	+	45.037.238,82 евра

2.1.1.4.4 ПРОГРАМ ПРЕКОГРАНИЧНЕ САРАДЊЕ СРБИЈА - БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА

Област подршке⁵²

Приоритет 1: Подстицање туризма и културног и природног наслеђа

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Развијати и промовисати заједничке туристичке понуде засноване на културном и природном наслеђу

Приоритет 2: Улагање у младе, образовање и вештине

Специфични циљеви у оквиру овог тематског приоритета су:

- Побољшати активизам младих и друштвено-економско учешће младих
- Повећати запошљивост одређених група пружањем нових вештина.

Финансијска средства

ИПА		14.000.000,00 евра
Укупно (ИПА суфинансирање)	+	16.223.529,41 евра

⁵² <http://srb-bih.org/>

2.1.1.4.5 ПРОГРАМ ПРЕКОГРАНИЧНЕ САРАДЊЕ СРБИЈА - ЦРНА ГОРА

Област подршке⁵³

Приоритет 1: Подстицање запошљавања, мобилности радне снаге и социјална и културна инклузија у програмској области

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Побољшати квалитет јавних здравствених и социјалних услуга за укључивање маргинализованих група у програмској област.

Приоритет 2: Подстицање туризма и културног и природног наслеђа

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Побољшати и промовисати заједнички координирану прекограничну туристичку понуду засновану на заштићеном културном и природном наслеђу.

Финансијска средства

ИПА	8.400.000,00 евра
Укупно (ИПА суфинансирање) +	9.734.117,65 евра

2.1.1.4.6 ПРОГРАМ ПРЕКОГРАНИЧНЕ САРАДЊЕ СРБИЈА – СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Област подршке⁵⁴

Приоритет 1: Запошљавање, мобилност радне снаге и социјална и културна прекогранична укљученост

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Унапређење социјалне и културне инклузије и здравља

Приоритет 2: оснаживање туризма и културног и природног наслеђа

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Унапређење културног и природног наслеђа ка одрживом развоју туризма.

Финансијска средства

ИПА	8.400.000,00 евра
Укупно (ИПА суфинансирање) +	9.734.117,65 евра

⁵³ www.cbcsrb-mne.org

⁵⁴ <https://eu.rs-mk.org/>

2.1.1.4.7 ЈАДРАНСКО - ЈОНСКИ ТРАНСНАЦИОНАЛНИ ПРОГРАМ

Област подршке⁵⁵

Приоритет 1 – Подршка паметнијем Јадранско-јонском региону

- Развој и унапређење истраживачких и иновативних капацитета и усвајање напредних технологија
- Развој вештина за паметну специјализацију, индустријску транзицију и предузетништво

Приоритет 2 – Подршка зеленијем Јадранско-јонском региону отпорнијем на климатске промене

- Промовисање прилагођавања на климатске промене и превенција ризика од катастрофа, подизање отпорности, узимајући у обзир приступе засноване на екосистемима
- Промовисање транзиције на циркуларну и ресурсно ефикасну економију
- Унапређење заштите и очувања природе, биодиверзитета и зелене инфраструктуре, укључујући урбана подручја, и смањење свих облика загађења
- Промовисање одрживе мултимодалне урбане мобилности, као део транзиције ка економији са нето нултом емисијом угљеника

Приоритет 3 – Повезанија Европа уз бољу мобилност (ЦП 3)

- Развој и унапређење одрживе, климатски отпорне, интелигентне и интермодалне националне, регионалне и локалне мобилности, укључујући побољшан приступ ТЕН-Т-у и прекограничној мобилности

Приоритет 4 – Подршка управљању Јадранско-јонским регионом (ISO1 – Боље управљање Интеррегом)

- Подршка управљању Стратегијом ЕУ за јадранско-јонски регион (ЕУСАИР) и институционалним капацитетима органа власти.

Финансијска средства

ЕФРР (државе чланице ЕУ)	65.848.129,00 евра
ИПА	70.840.386,00 евра
Укупна ЕУ средства (ЕФРР+ИПА)	136.688.515,00 евра
Укупно суфинансирање	24.121.502,65 евра
Укупно програм	160.810.017,65 евра

2.1.1.4.8 ТРАНСНАЦИОНАЛНИ ПРОГРАМ ЗА ДУНАВСКИ РЕГИОН

Област подршке⁵⁶

---

⁵⁵ www.adrioninterreg.eu

⁵⁶ www.interreg-danube.eu

Приоритет 1 – Паметнији Дунавски регион

- Специфични циљ 1.1 Развијање и унапређење истраживачких и иновационих капацитета и коришћење напредних технологија
- Специфични циљ 1.2 Развијање вештина за паметну специјализацију, индустријску транзицију и предузетништво

Приоритет 2 – Зеленији Дунавски регион са ниском емисијом угљеника

- Специфични циљ 2.1 Унапређење обновљиве енергије у складу са Директивом (ЕУ) 2018/2001, укључујући одрживе критеријуме дефинисане директивом
- Специфични циљ 2.2 Промовисање капацитета за прилагођавање климатским променама у Дунавском региону и управљање природним катастрофама на транснационалном нивоу у односу на еколошке ризике, узимајући у обзир екосистемимске приступе
- Специфични циљ 2.3 Одрживо, интегрисано, транснационално управљање водама и седиментима у сливу реке Дунав, обезбеђујући добар квалитет и квантитет баланса између воде и седиментних наноса
- Специфични циљ 2.4 Заштита и очување биодиверзитета у еколошким коридорима и еко-регионима од транснационалног значаја у Дунавском региону

Приоритет 3 – Социјално оријентисан Дунавски регион

- Специфични циљ 3.1 Приступачна, инклузивна и ефективна тржишта рада
- Специфични циљ 3.2 Квалитетне, приступачне и инклузивне услуге у образовању, обуци и целоживотном учењу
- Специфични циљ 3.3 Јачање улоге културе и одрживог туризма у економском развоју, социјалној инклузији и друштвеним иновацијама

Приоритет 4 – Боље управљање сарадњом у Дунавском региону

- Специфични циљ 4.1 Подршка руковођењу ЕУСДР-ом
- Специфични циљ 4.2 Јачање институционалних капацитета за територијално и макро-регионално управљање.

Финансијска средства

ЕФРР (државе чланице ЕУ)	165,424,228.00 евра
ИПА	30,000,000.00 евра
НДИЦИ (државе суседи ЕУ)	19,623,629.00 евра
Укупно ЕУ допринос	215,047,857.00 евра
Укупно програм	268,809,822.00 евра

2.1.1.4.9 ПРОГРАМ УРБАКТ

УРБАКТ⁵⁷ је један од програма међурегионалне сарадње. Циљ програма је да подстакне одрживи интегрални урбани развој у градовима широм Европе, а пројекте спроводе

⁵⁷ <https://urbact.eu/>

општинске администрације у партнерству чинећи мреже сарадње. Мисија УРБАКТ-а је да омогући градовима да раде заједно и развију интегрална решења за урбане изазове, умрежавањем, учењем из међусобних искустава, извлачењем лекција и идентификовањем добрих пракси за побољшање урбаних политика.

Област подршке

Приоритет: Промовисање интегралног одрживог урбаног развоја кроз сарадњу

- Специфични циљ: Унапређење институционалних капацитета локалне управе, посебно оних који имају мандат да управљају одређеном територијом, као и осталих заинтересованих страна.

Финансијска средства

ЕФРР (државе чланице ЕУ)	79,769,799.00 евра
ИПА	5,000,000.00 евра
Укупно ИПА	5,160,000.00 евра

2.1.1.5 ИНВЕСТИЦИОНИ ОКВИР ЗА ЗАПАДНИ БАЛКАН (WESTERN BALKANS INVESTMENT FRAMEWORK – WBIF)

Инвестициони оквир за Западни Балкан⁵⁸ (The Western Balkans Investment Framework- WBIF) подстиче социо-економски развој и процес приступања Европској унији широм Западног Балкана, пружањем финансијских средстава и техничке помоћи за стратешки важне инвестиције. Представља заједничку иницијативу Европске уније, међународних финансијских институција (ЕИБ, ЕБРД, СЕБ, КfW, АFD и WB), билатералних донатора и Западно- балканске шесторке. Инвестициони оквир за Западни Балкан сматра се главним регионалним инструментом за пружање подршке у припреми и спровођењу стратешки релевантних пројеката у области транспорта, енергетике, заштите животне средине и социјалне инфраструктуре у „државама у процесу приступања ЕУ“. Од фебруара 2014. године до децембра 2021. године, Србији је додељено: 30 грантова за техничку помоћ у укупној вредности преко 54 мил. евра; 6 инвестиционих грантова у вредности од 134,45 мил. евра при чему укупна инвестициона вредност суфинансираних инфраструктурних пројеката износи 605 мил. евра.

Табела: Преглед инвестиционих грантова по секторима

	Саобраћај	Износ инвестиц. гранта
1	Модернизација пруге Ниш-Димитровград-граница са Бугарском деоница: Сићево-Станичење-Димитровград	43.730000 евра

⁵⁸ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/investicioni-okvir-za-zapadni-balkan-western-balkans-investment-framework-wbif/>

2	Модернизација пруге Ниш-Димитровград-граница са Бугарском-електрификација и сигнализација	27.770000 евра
3	Изградња аутопута рута Е80 Ниш-Медаре (I фаза Ниш-Плочник)	40.600000 евра
	Животна средина	
4	Макиш - доградња постројења за прераду питке воде	2.940865 евра
	Енергетика	
5	Изградња 400 kV далековода Крагујевац –Краљево са подизањем напонског нивоа 400кВ на подстаници Краљево 3, Трансбалкански коридор - I фаза: секција II	6.600000 евра
6	Изградња новог двоструког 400 KV далековода Обреновац - Бајина Башта, са реконструкцијом постојећих подстаница Обреновац и Бајина Башта уз подизање напонског нивоа подстанице Бајина Баште до 400 kV	12.800000 евра
7 / 8	2 регионална пројекта - део Регионалног програма за енергетску ефикасност за западни Балкан	2 инвестициона гранта у износу од 28.765972 евра

2021.године представљен је документ под називом „Стратешка оријентације WBIF-а за западни Балкан (EFSD+)“. Овај документ обухвата: контекст политике, правну основу и инструменте, укључујући нову стратегију повезивања ЕУ под називом „Global Gateway“, водеће принципи и опис области интервенција које ће бити подржане кроз Европски фонд за одрживи развој плус (енг: The European Fund for Sustainable Development Plus EFSD+) и буџетске гаранције као и комбиновање зајмова и грантова за јавни и приватни сектор. Такође су презентоване препоруке тзв. неформалних експертских радних групе (НРГ) за убрзање спровођења WBIF пројекта, Зелену агенду и друштвено одговорне јавне набавке, дате су информације о допуни Регионалног програма енергетске ефикасности (REEP+) у износу од преко 100 милиона евра, информације о приоритетима за подршку у наредном периоду, стопе суфинансирања пројекта средствима инвестиционог гранта ЕУ.

2.1.1.6 ИПАРД III

У оквиру инструмента за предпрступну помоћ ИПА III период 2021-2027 која се примењује од 1. јануара 2021. године, налази се и посебан Програм ИПАРД III⁵⁹ за подршку у области руралног развоја. ЕК је утврдила буџет у износу од 288.000.000 евра за овај Програм за период 2021-2027. године. Управљачко тело ИПАРД-а поднело је коначну верзију ИПАРД III програма Европској комисији 21. јануара 2022. године. Од понуђених 13 мера које је ЕК ставила на располагање земљама кандидатима за чланство у ЕУ, Република Србија се одлучила да

⁵⁹ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/ipard-iii/>

спроведе седам мера у оквиру ИПАРД III програма. У односу на ИПАРД II програм и до сада акредитоване мере, на располагању корисницима ће бити и следеће мере:

- Мера 4 - Агроекологија - клима и органска пољопривреда;
- Мера 5 - Имплементација локалних стратегија руралног развоја – LEADER приступ;
- Мера 6 - Инвестиције у руралну јавну инфраструктуру.

Планирано је увођење и нових сектора кроз ИПАРД III програм, као што су сектор рибарства, сектор за прераду житарица и индустријског биља, а у оквиру Мере 7, поред сектора руралног туризма, планирани су нови сектори и то: Директна продаја пољопривредних и локалних производа и сектор услуга у руралним подручјима.

2.1.1.7 ВИШЕКОРИСНИЧКА ИПА

Развој регионалне сарадње један је од битних предуслова у процесу приступања ЕУ, а на бројним самитима између држава ЕУ и Западног Балкана потврђено је да ће приближавање ЕУ ићи упоредо са развојем регионалне сарадње. Осим што појединачно подржава државе кандидате и потенцијалне кандидате за чланство, ЕУ пружа финансијску и техничку подршку са циљем реализације заједничких (регионалних) приоритета корисника ИПА II инструмента. Ова подршка се обезбеђује из инструмента Вишекорисничка ИПА⁶⁰ (Multy Beneficiary IPA), чији је циљ да се унапреди регионална сарадња и реше питања од општег интереса за све кориснике ИПА. У складу са релевантном процедуром ЕУ, главне смернице у процесу дефинисања регионалних пројеката/акција су представљене у документу ЕУ Програмски оквир за ИПА III, у коме су дефинисани општи приоритети, мере и области који ће бити финансијски подржани у склопу овог инструмента у периоду 2021-2027. Подршка обезбеђена у склопу ове ИПА III компоненте усмерава се на четири приоритетне области:

- подршка регионалним инвестицијама;
- подршка територијалној сарадњи кроз имплементацију програма прекограничне и транснационалне сарадње;
- подршка регионалним структурама и организацијама и
- хоризонтална подршка заједничким приоритетима корисника из региона.

2.1.1.8 РАЗВОЈ СИСТЕМА ЗА УПРАВЉАЊЕ КОХЕЗИОНОМ ПОЛИТИКОМ (ИПА 2015)

Пројекат „Развој система за управљање кохезионом политиком у Републици Србији“⁶¹ се финансира средствима ЕУ кроз ИПА за 2015 годину у износу од готово 2.7 милиона евра. Има за циљ да припреми државну управу РС за ефективно спровођење Кохезионе политике (КП) ЕУ. Основа сврха пројекта је да унапреди капацитете институција у РС на националном и поднационалном нивоу за ефикасну припрему, спровођење, праћење и вредновање програма и пројеката финансираних из структурних фондова и кохезионог фонда Европске уније. Састоји из три основне компоненте:

- успостављање законодавног и институционалног оквира за спровођење КП;
- припрема релевантних планских и програмских докумената за спровођење КП, и

---

⁶⁰ <https://www.mei.gov.rs/src/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/visekorisnicka-ipa/>

⁶¹ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/projekti-ministarstva-za-evropske-integracije/razvoj-sistema-za-upravljanje-kohezio-nom-politikom-ipa-2015/>

- подизање капацитета институција и тела номинованих за спровођење КП, као и партнера и потенцијалних корисника на националном и поднационалном нивоу.

На тај начин, пројекат треба да допринесе и успешној имплементацији мера дефинисаних Акционим планом за преговарачко поглавље 22, који представља основно мерило за отварање овог поглавља. Спровођење пројекта отпочело је у јулу 2019. године и трајаће укупно 36 месеци. Главни корисник и координатор активности је МЕИ.

2.1.1.9 ЕУ ПРО ПЛУС

Програм ЕУ за локални развој - ЕУ ПРО Плус⁶² доприноси уравнотеженијем друштвено-економском развоју 99 локалних самоуправа у два региона: Шумадије и западне Србије и Јужне и источне Србије. Кроз програм се ради на побољшаном управљању територијалним развојем, економском расту и унапређеној социјалној инфраструктури и социјалној кохезији.

ЕУ је за овај трогодишњи програм који је почео у јануару 2021. определила средства у укупном износу од 40 милиона евра и то иницијално 30 милиона за уговорене развојне активности и додатних десет милиона усмерених на подршку локалним самоуправама, малим привредницима и здравственом систему у опоравку од последица узрокованих пандемијом ковид 19. Програм води МЕИ, а спроводи Канцеларија Уједињених нација за пројектне услуге (УНОПС).

Директни корисници ЕУ ПРО Плус програма су МЕИ, 99 локалних самоуправа, структуре локалне управе, регионалне развојне агенције, друге организације за подршку пословању, микро, мала и средња предузећа (ММСП) и организације цивилног друштва (ОЦД). Крајњи корисници програма су становници 99 градова и општина.

ЕУ ПРО Плус је заснован на Националним приоритетима за међународну помоћ у РС до 2025. године (НАД), пресудним за економски и друштвени развој и процес интеграције у ЕУ, док посебно доприноси припреми за испуњавање захтева из поглавља 22 правне тековине ЕУ - Регионална политика и координација структурних инструмената. ЕУ ПРО се ослања на добре праксе и остварене резултате својих претходника, развојних програма ЕУ ПРОГРЕС, Европски ПРОГРЕС и ЕУ ПРО.

2.1.2 ПРОГРАМИ УНИЈЕ

Програми Уније⁶³ представљају низ интегрисаних мера које су намењене јачању сарадње између држава чланица Европске уније и држава кандидата у различитим областима. Програми Уније се финансирају из заједничког буџета ЕУ, средствима која су намењена развоју различитих приоритетних области: заштита животне средине, енергетика, транспорт, развој предузетништва, конкурентност, култура, образовање итд.

Република Србија је потписала Оквирни споразум о учешћу у програмима Европске уније 22. новембра 2004. године. Учешће у програмима Уније за РС представља прилику да се упозна са политикама ЕУ, европским институцијама, законима и њиховом применом у пракси, као и са

---

⁶² <https://www.euproplus.org.rs/onama/o-programu>

⁶³ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/programi-unije/>

системима вредности и механизмима функционисања ЕУ. За учешће РС у програмима Уније, према правилима ЕК, одговорне су надлежне домаће институције – министарства, удружења, организације, канцеларије – које за то имају мандат. Координација учешћа у сваком појединачном програму Уније за који је Република Србија уплатила финансијску контрибуцију у општи буџет ЕУ поверена је националним контакт тачкама из одговарајућих националних институција. МЕИ координира процес европских интеграција у Републици Србији, која укључује сарадњу са ресорним министарствима око преговора за одговарајућа преговарачка поглавља као и у управљању програмима ЕУ из чега проистиче да је МЕИ одговорно за извештавање Владе и информисање јавности о целокупној међународној развојној помоћи укључујући и програме Уније. У претходном периоду Република Србија је учествовала у тринаест програма Уније, а од 30.6.2023. године може да учествује и у програму Дигитална Европа:

2.1.2.1 ДИГИТАЛНА ЕВРОПА

Програм Дигитална Европа (DIGITAL)⁶⁴ је нови програм који финансира ЕУ и усмерен је на повезивање дигиталних технологија пословању, грађанима и јавној управи. У јуну 2023. године потписан је Споразум између Европске уније и Републике Србије о учешћу Србије у програму Европске уније Дигитална Европа, за период до 2027. године⁶⁵. На основу овог споразума, правна и физичка лица са пребивалиштем, односно седиштем, у Србији, моћи ће у Европској унији да аплицирају за финансирање пројеката и биће у равноправном положају са субјектима из земаља пуноправних чланица када је реч о додели бесповратних средстава из фондова ЕУ. ИТ фирме и научници моћи ће да аплицирају за следеће области дигитализације: вештачка интелигенција, рачунарство високих перформанси (High Performance Computing - HPC), напредне дигиталне вештине и развој и примена дигиталних капацитета и интероперабилности. Укупна вредност програма Дигитална Европа процењује се на 7,5 милијарди евра.

2.1.2.2 ХОРИЗОНТ ЕВРОПА

Хоризонт 2020. је највећи интегрисани програм ЕУ за истраживање и иновације, који је објединио све програме претходно финансиране из Оквирног програма за иновације и конкурентност (СІР), Седмог оквирног програма за истраживање и иновације (ФП7) и Европског института за иновације и технологију (ЕІТ). Спајањем иновација и истраживања, програм настоји да оствари напредак у три приоритетне области: Изврсност у науци, Вођство у индустрији и Друштвени изазови. Програм је намењен изградњи друштва и економије у ЕУ заснованих на знању и иновацијама. Планирано је да – кроз мобилизацију додатних средстава за истраживања, развој и иновације, укључујући и издвајање 3% БДП-а за истраживања и развој у целој ЕУ до 2020. године – буду остварени циљеви који се односе на истраживања и развој. Крајњи циљ овог финансијског инструмента је стварање иновативне Уније – пружањем подршке развоју светске науке, уклањањем препрека за иновације и олакшавањем јавном и приватном сектору да раде заједно.

---

⁶⁴ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/activities/digital-programme>

⁶⁵ <https://www.srbija.gov.rs/vest/716373/potpisan-sporazum-o-ucescu-srbije-u-programu-digitalna-evropa.php>

2.1.2.3 ПРОГРАМ ЗА КОНКУРЕНТНОСТ МСП – COSME

Програм за конкурентност малих и средњих предузећа је програм за промоцију конкурентности малих и средњих предузећа. Циљеви програма су: јачање конкурентности и одрживости предузећа, нарочито малих и средњих предузећа, подстицање предузетничке културе и промоција успостављања и раста малих и средњих предузећа. Мере које такође подржава овај програм укључују обуке за писање пројеката, активности које омогућавају приступ новим тржиштима, као и промоцију што више транснационалних партнерстава. Програм подржава и образовну размену између предузетника (*Еразмус* за младе предузетнике). У оквиру овог програма издвојено је 1,4 милијарди евра из буџета за предузећа, како би лакше приступала кредитима. Овај циљ се спроводи кроз директно финансирање или давањем гаранција за кредит.

2.1.2.4 ПРОГРАМ ЗА ЗАПОШЉАВАЊЕ И СОЦИЈАЛНЕ ИНОВАЦИЈЕ

Програм за запошљавање и социјалне иновације има за циљ да се достигне висок ниво квалитетне и одрживе запослености, уз обезбеђивање адекватне социјалне заштите и социјалне инклузије. Такође, програм помаже да се спречава и смањује сиромаштво, као и да се унапређују радни услови у периоду од 2014. до 2020. године.

2.1.2.5 ЕРАЗМУС

Еразмус је програм Европске уније који обезбеђује финансирање пројеката за сарадњу у три области: образовање, млади и спорт. У најширем смислу, програм Еразмус у области образовања има следеће приоритете: унапредити и подржати развој свих нивоа образовања, ојачати везе између формалног, неформалног и информалног учења, оснажити везу образовања са светом рада, створити додатне вредности за европски простор образовања, повезати земље чланице у дефинисању образовних политика. У фокусу програма Еразмус је јачање потенцијала младих за активно учешће у грађанском друштву, развој лидерских вештина, солидарности и разумевања између култура. Од 2014. до сада, образовне институције и омладинске организације из Србије су биле координатори или партнери на пројектима укупне вредности преко 83 милиона евра. До сада је, према расположивим подацима, 7644 појединца из образовних институција, организација и институција које се баве младима и невладиних организација било на разменама у земљама чланицама Еразмус. За спровођење и промоцију Еразмус програма у РС надлежна је Фондација Темпус.

2.1.2.6 КРЕАТИВНА ЕВРОПА

Креативна Европа је програм ЕУ за подршку секторима за културу и медије. Програм се састоји од два потпрограма: Култура – за промоцију сектора културе и Медија програм – за подршку аудиовизуелном сектору.

Кроз потпрограм Култура промовише се сарадња културних и креативних организација између различитих земаља, подржавају се иницијативе да се преведу и промовишу књижевна дела широм Европске уније, као и да се развију мреже које омогућавају конкурентност и међународну делатност културног и креативног сектора. Такође се успостављају и платформе за промоцију нових уметника и подстицање европских програма за културна и уметничка

дела. Потпрограм Култура обухвата четири конкурса: Европски кооперациони пројекти, Европске платформе, Европске мреже и Пројекти књижевних превода.

Медија програм финансира активности које укључују: развој европског аудиовизуелног сектора, поштујући и приказујући европски културни идентитет и наслеђе, промоцију европских аудиовизуелних дела унутар и изван граница ЕУ, јачање конкурентности аудиовизуелног сектора, олакшавајући приступ финансирању и промоцији коришћења дигиталних технологија. Из овог фонда финансираће се европска престоница културе и ознака европске баштине, као и европске награде за књижевност, архитектуру, заштиту баштине, филмску уметност и поп и рок музику.

2.1.2.7 ЕВРОПА ЗА ГРАЂАНЕ И ГРАЂАНКЕ

Програм Европа за грађане и грађанке има за циљ промовисање европског идентитета и европског грађанства. Намењен је удружењима грађана, организацијама цивилног друштва и јединицама локалне самоуправе. Општи циљеви програма су финансирање пројеката који су намењени бољем разумевању ЕУ, њене историје и различитости, као и промоција европског грађанства и унапређење грађанског и демократског учешћа на нивоу ЕУ. Програм Европа за грађане и грађанке је подељен на две области: европско сећање и демократски ангажман, и грађанско учешће. Циљ прве области је свест о историјском континуитету, заједничким европским вредностима и циљевима. Сврха друге области је подршка демократском учешћу грађана у животу и развоју у Европи.

2.1.2.8 ЕВРОПСКИ ЗДРАВСТВЕНИ ПРОГРАМ III

Програм представља главни инструмент који ЕК користи за имплементацију ЕУ стратегије за здравље. Главни циљеви програма су побољшање здравственог система и смањење неједнакости у пружању/добивању здравствене помоћи. Програм пружа подршку у четири области: 1) Промоција здравља, здрав начин живота и превенција болести; 2) Заштитита грађана ЕУ од озбиљних прекограничних претњи здрављу; 3) Допринос стварању иновативних, ефикасних и одрживих здравствених система и 4) Лакши приступ бољој и сигурнијој здравственој заштити грађана ЕУ.

2.1.2.9 ФИСКАЛИС 2020

Фискалис 2020. је програм који се бави разменом информација и искустава између пореских органа европских земаља. Циљ програма је да, у партнерству са другим европским земљама, развије трансевропски информациони систем и изгради мрежу између корисника националних власти. Програм подржава борбу против утаје и избегавања плаћања пореза, планирање пореске политике и спровођење закона ЕУ у области опорезивања. То се постиже кроз размену информација, подршку административној сарадњи и повећање административних капацитета земаља учесница, са циљем да се смање административна оптерећења пореских органа и ускладе трошкови за пореске обвезнике.

2.1.2.10 ЦАРИНА 2020.

Царина 2020. је програм који подржава сарадњу царинских органа између земаља чланица ЕУ и земаља кандидата. Циљ је побољшање њихове ефикасности, постизањем боље кохезије, како би се избегло оштећење Царинске уније. Програм подржава следеће мере: заједничке

акције, семинаре и радионице, пројектне групе, тимове стручњака, изградњу административних капацитета у управама царина, студије, информативне кампање, развој ИТ вештина, обуке за развијање потребних професионалних вештина и знања у области царина.

2.1.2.11 МЕХАНИЗАМ ЦИВИЛНЕ ЗАШТИТЕ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

Циљ активности ЕУ у области цивилне заштите је подршка напорима за спречавање катастрофа и обезбеђивање спремности јединица цивилне заштите да делују у случајевима катастрофа – на националном, регионалном и локалном нивоу. Механизам за цивилну заштиту ЕУ нуди РС многобројне могућности за сарадњу: примена алата за мониторинг и системе раног упозорења, учешће у заједничким тренинзима и вежбама, размена експерата, учешће у пројектима о спречавању непогода,, непосредна комуникација са другим органима цивилне заштите, размена информација и најбоље праксе, и др.

У новој финансијској перспективи од 2021. до 2027. године већину програма Уније представљају наследници претходних програма, али су уведене и промене, нови програми, нова правила за имплементацију, праћење и извештавање, као и нови критеријуми за учествовање у програмима.

2.1.2.12 ИНСТРУМЕНТ ЗА ПОВЕЗИВАЊЕ ЕВРОПЕ

Инструмент за повезивање Европе (ЦЕФ) има за циљ да подржи постизање циљева политике ЕУ у сектору транспорта, енергетике и дигиталног сектора, а у вези са трансевропским мрежама, омогућавајући или убрзавајући улагања у пројекте од заједничког интереса, као и подршком прекограничне сарадња у производњу обновљиве енергије. Циљ му је максимизирање синергије између сектора обухваћених ЦЕФ-ом и другим програмима ЕУ.

2.1.2.13 ПРАВА, ЈЕДНАКОСТ И ГРАЂАНСТВО

Општи циљ је да се допринесе стварању области у којој се промовишу и штите права лица која су садржана у Уговору о функционисању Европске уније и Повељи о основним правима Европске уније. Конкретно, овај програм треба да промовише права која произилазе из европског држављанства, принципе недискриминације и једнакости између жена и мушкараца, право на заштиту личних података, права детета, права која произилазе из потрошачког законодавства Уније и од слободе пословања на унутрашњем тржишту.

2.1.2.14 ЕВРОПСКИ ИНСТРУМЕНТ ЗА ДЕМОКРАТИЈУ И ЉУДСКА ПРАВА

Европски инструмент за демократију и људска права (ЕИДХР) има за циљ пружање подршке промоцији демократије и људских права у земљама које нису чланице ЕУ. Кључни циљеви су: унапређење поштовања људских права и основних слобода, јачање улоге цивилног друштва у промовисању људских права и демократских реформи, подршка и јачање међународног и регионалног оквира за заштиту људских права, правде, владавине права и промоције демократије, изградња поверења и повећање поузданости и транспарентности демократских изборних процеса, посебно кроз праћење изборних процеса итд.

2.1.3 КОХЕЗИОНА ПОЛИТИКА И ОСТАЛИ ФОНДОВИ

Кохезиона политика⁶⁶ (КП), позната и као Регионална политика, представља главну инвестициону политику ЕУ, која доприноси стварању нових радних места, побољшању квалитета живота грађана и повећању укупног економског развоја како држава чланица, тако и ЕУ у целини. Она је такође израз солидарности с обзиром да се подршка усмерава на мање развијене регионе и државе чланице ЕУ - са циљем да се оснажи економска, социјална и територијална кохезија Уније. У децембру 2013. године успостављен је правни оквир за КП за период 2014-2020. година. За наведени период, буџет КП је износио 351,8 милијарди евра, а распоређен је на 28 држава чланица. РС ће средства из поменутих фондова моћи да користи када постане чланица ЕУ. Преговори за приступање РС ЕУ у области КП, у смислу испуњења захтева и принципа, и припреме за њено делотворно спровођење, воде се кроз Поглавље 22 - Регионална политика и координација структурних инструмената. Влада РС је усвојила Акциони план који представља мерило за отварање преговора у оквиру поглавља 22⁶⁷. За реализацију активности и подршку доношењу неопходних одлука спроводи се ЕУ пројекат "Развој система за управљање кохезионом политиком ЕУ у Србији" (погледати 2.1.8). Поред тога, реализује се и "Програм ЕУ за локални развој - ЕУ ПРО Плус", који промовише концепт интегралног урбаног и територијалног развоја и доприноси развијању капацитета ЈЛС за уравнотежени друштвено-економски развој и унапређењу управљања територијалним развојем, економском расту и унапређеној социјалној инфраструктури и социјалној кохезији (погледати 2.1.1.9). Коришћење фондова КП зависи од способности корисника из јавног и приватног сектора - попут локалних самоуправа, предузећа, цивилног сектора итд. да искористе ове фондове. МЕИ активно сарађује са другим институцијама на националном и локалном нивоу, како би се ови субјекти оспособили за коришћење поменутих средстава⁶⁸.

---

⁶⁶ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/koheziona-politika/>

⁶⁷ Кључни одлуке и/или активности у оквиру поглавља 22 за наредни период су: 1) Припрема преговарачке позиције која ће рефлектовати и нови правни оквир за КП ЕУ (први незванични нацрт припремљен); 2) Припрема и усвајање закона којим ће се створити правни основ за успостављање система за управљање фондовима КП ЕУ и припрему програмских докумената (формирана радна група, припремљен нацрт структуре закона); 3) Идентификација институција које ће бити главни носиоци задатака и одговорности у контексту управљања фондовима кохезионе политике у Србији – управљачко и посредничка тела за први циљ КП "Инвестиције за радна места и раст" (припремљен је документ опције за успостављање институционалног оквира за управљање фондовима КП за циљ „Инвестиције за радна места и раст“); 4) Доношење одлуке о броју и структури програма које ће Србија да припрема за Европски фонд за регионални развој, Европски социјални фонд+ и Кохезиони фонд; 5) Наставак улагања у капацитете на локалном и регионалном нивоу, у сарадњи са регионалним развојним агенцијама (у континуитету).

⁶⁸ У том смислу, посебан приоритет се придаје сарадњи са Развојном агенцијом Србије (Сектор за регионални развој) и мрежом акредитованих регионалних развојних агенција, које представљају спону између централног и локалног нивоа и средство за активно учешће локалних самоуправа у процесима планирања и идентификације развојних приоритета с једне стране и припреме пројеката које треба подржати из средстава поменутих фондова у циљу реализације дефинисаних приоритета. О овоме нарочито сведочи сарадња у области прекограничне сарадње, која потврђује значај континуиране подршке локалним самоуправама. Из тог разлога МЕИ је закључило и Споразум о сарадњи у области европских интеграција са Развојном агенцијом Србије и Уговоре о сарадњи са регионалним развојним агенцијама настојећи да осигура њихово активно учешће у процесима који треба да осигурају ефикасну апсорпцију и коришћење развојних фондова ЕУ на локалном нивоу. На овај начин се у складу са најбољом

2.1.3.1 НОВА КОХЕЗИОНА ПОЛИТИКА 2021-2027 (ЕФРР, ЕСФ, КФ)

Нова кохезиона политика ЕУ⁶⁹ доприноси јачању економске, социјалне и територијалне кохезије у ЕУ. Има за циљ да исправи неравнотежу између земаља и региона. Она испуњава политичке приоритете Уније, посебно зелену и дигиталну транзицију. У односу на претходни програмски период уведене су новине. Нова Кохезиона политика ЕУ за период 2021-2027 јача урбану димензију (ЕК, Нова кохезиона политика, 2021-27). Усвојених пет циљева политике усмерава се на теме:

- 1) конкурентне и паметне Европе (са фокусом на иновацијама, дигитализацији, економској трансформацији и подршци малим и средњим предузећима);
- 2) зелене Европе (уз примену Париског споразума и улагање у енергетску, нискоугљичну транзицију ка економији са нето нултом емисијом угљеника, обновљиве изворе енергије и борбу против климатских промена);
- 3) повезане Европе (опремање стратешким транспортним и дигиталним мрежама);
- 4) инклузивне Европе (постизање социјалних права и подршка квалитетном запошљавању, образовању, стицању вештина, социјалној инклузији и једнаком приступу здравственој и социјалној заштити), и
- 5) Европе ближе грађанима (уз подршку изради локалне стратегије и одрживог урбаног развоја).

Нови циљ „Европа ближа грађанима“ уведен је у главни политички оквир као појачана посвећеност интегралном територијалном развоју и укључује подстицање одрживог урбаног развоја. Локалним актерима се пружају могућности да преузму лидерство у препознавању и решавању различитих изазова, али пре свега, да искористе своје ендogene (локално специфичне) развојне потенцијале.

Кроз ове циљеве мобилишу се значајна улагања у урбана подручја. Најмање 8% средстава Европског фонда за регионални развој (ЕРДФ) у свакој држави чланици биће уложено у приоритетне пројекте које градови сами дефинишу на основу локалне стратегије одрживог урбаног развоја.

Приоритети средстава

- Европски фонд за регионални развој ће подржати инвестиције свих 5 циљева политике, али 1 и 2 су главни приоритети;
- Главни приоритет Европског социјалног фонда+ је 4;
- Кохезиони фонд подржава циљеве политике 2 и 3;
- Фонд за праведну транзицију пружа подршку у оквиру наменских специфичних циљева;
- Програми Интеррег-а имају на располагању 2 додатна циља политике (члан 14. Уредбе Интеррег-а): „Боља сарадња у управљању развојем“ и „Безбеднија и сигурнија Европа“.

Основни инструменти кроз које се подршка спроводи и усмерава на конкретне програме и операције су:

европском праксом, али и израженим расположењем регионалних развојних агенција, осигурава дугорочна сарадња у циљу одрживог локалног развоја.

⁶⁹ https://ec.europa.eu/regional_policy/2021-2027_en

ЕВРОПСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНИ РАЗВОЈ (ЕФРР)

Пружа подршку државама чланицама ЕУ и њиховим регионима са циљем да се отклоне главне регионалне неједнакости и да се достигне самоодрживи раст. Пре свега је усмерен на јачање конкурентности привреде – кроз улагања у истраживања, развој и иновације, инвестиције у производњу и инфраструктуру, урбани и локални развој, унапређење конкурентности малих и средњих предузећа и подршку преласку на економију која се заснива на ниској емисији угљен-диоксида у свим секторима.

ЕВРОПСКИ СОЦИЈАЛНИ ФОНД (ЕСФ)

Пружа подршку државама чланицама ЕУ и њиховим регионима у остваривању циљева политике запошљавања. Усмерен је на улагања у људске ресурсе кроз подршку запошљавању што већег броја људи, подстицање једнаког приступа и једнаких могућности за све, подстицање предузетништва и активације на тржишту рада, интеграције имиграната, обезбеђивање родне равноправности, борбу против сиромаштва, јачање социјалне инклузије, унапређење образовања и целоживотног учења. Кроз Иницијативу за запошљавање младих (Youth employment initiative) из ЕСФ-а се подржавају активности усмерене на млађе од 25 година, који нису запослени, у образовању или обуци.

КОХЕЗИОНИ ФОНД (КФ)

Пружа подршку најмање развијеним државама чланицама ЕУ чији БНД по становнику не прелази 90% просека ЕУ-27. Из овог фонда финансирају се велики пројекти из области транспортне инфраструктуре и заштите животне средине. У програмском периоду 2014-2020 пружа подршку следећим државама чланицама: Бугарска, Хрватска, Кипар, Чешка, Естонија, Грчка, Мађарска, Летонија, Литванија, Малта, Пољска, Португал, Румунија, Словачка и Словенија.

2.1.3.2 МАДАД

ЕК је 2014. године основала Регионални поверилачки фонд ЕУ као одговор на кризу у Сирији – Мадад фонд⁷⁰ (EU Regional Trust Fund in response to the Syrian Crisis, the "Madad Fund"). Првобитни циљ овог фонда је био подршка избеглицима из Сирије и земљама њиховог боравка (Египат, Ирак, Јордан, Либан, Турска). Фонд је касније проширен и на избеглице и мигранте из осталих угрожених земаља, као и на пружање подршке и земљама које нису чланице ЕУ, а које су погођене мигрантском кризом, чиме је и РС добила могућност да аплицира за средства. За РС је 2016. и 2017. године, из средстава фонда Мадад, одобрена подршка за финансирање текућих оперативних трошкова, исхране, пружања здравствених услуга и приступа образовању за децу мигранте и унапређење услова за смештај избеглица и миграната у прихватним центрима – првенствено у сарадњи са Министарством за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Комесаријатом за избеглице и миграције и Министарством унутрашњих послова, као и Међународном организацијом за миграције (ИОМ).

---

⁷⁰ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ostali-fondovi/>

2.1.3.3 ФОНД СОЛИДАРНОСТИ ЕУ – ФСЕУ

ЕУ је основала Фонд солидарности⁷¹ (ФСЕУ), са циљем да се преко њега пружа подршка државама чланицама и државама које се налазе у процесу преговора за чланство у ЕУ да лакше превазиђу последице природних непогода великих размера. Тиме се изражава европска солидарност са регијама и земљама унутар Европе које су погођене природним непогодама. Покривањем делова јавних расхода, ФСЕУ доприноси напорима држава да спроведу активности на обнови земље и санацији штета од природних непогода.

Република Србија је, као држава која се налази у процесу преговора за чланство у ЕУ, поднела пријаву за добијање средстава из Фонда солидарности ЕУ 30. јула 2014. године, како би санирала штете и обновила подручја погођена поплавама из маја 2014. године⁷². Будући да је ЕУ усвојила измене и допуне уредбе којим се оснива Фонд солидарности ЕУ и његова намена проширује и на случајеве општег угрожавања јавног здравља, РС је поднела апликацију за подршку из Фонда солидарности ЕУ 2020. године. Након детаљне процене пријава за добијање подршке из Фонда солидарности ЕУ ЕК је 11. марта 2021. године предложила Европском парламенту и Савету мобилизацију 530 милиона евра бесповратне подршке за 17 држава чланица и 3 државе кандидата за чланство у циљу подршке мерама борбе против корона вируса од чега би Србија требало да добије готово 11,9 милиона евра бесповратне подршке из овог Фонда. На основу одлуке ЕК и пропратне комуникације, Министарство финансија, уз подршку МЕИ, је покренуло процес одређивања који ће се трошкови поднети за додељена средства с обзиром да је одређено као координационо тело за ову фазу процеса током израде апликације⁷³.

2.1.3.4 РЕГИОНАЛНИ СТАМБЕНИ ПРОГРАМ

Регионални стамбени програм⁷⁴ представља заједничку иницијативу четири земље - Србија, Босна и Херцеговина, Хрватска и Црна Гора - која има за циљ да обезбеди трајна стамбена решења за 27.000 најугроженијих избегличких породица (74.000 појединаца) у региону. Од тога је 16.780 породица (око 45.000 појединаца) у Србији. Програм се спроводи у склопу „Сарајевског процеса“, а на основу „Београдске декларације“, коју су 2011. године потписали министри иностраних послова четири земље кориснице програма. Ове земље су највише погођене ратним сукобима деведесетих година прошлог века и по том основу имају значајну избегличку популацију. У РС Програм се спроводи на основу Оквирног споразума, закљученог 25. октобра 2013. године између РС и Банке за развој Савета Европе. Споразум регулише основне поставке програма, механизам спровођења, обавезе учесника у програму и износе средстава која ће бити ангажована. Програмом управља Банка за развој Савета Европе која

---

⁷¹ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ostali-fondovi/>

⁷² Европски парламент и Савет су 17. децембра 2014. године одобрили предлог одлуке Европске комисије којом су Србији додељена средства за санацију и обнову подручја погођених мајским поплавама у износу од 60,2 милиона евра (60.224.605 евра).

⁷³ http://www.obnova.gov.rs/uploads/useruploads/Documents/Solidarnost_na_delu_preview.pdf

⁷⁴ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ostali-fondovi/>

администрира вишедонаторски фонд формиран у циљу реализације Програма. Највећи донатор овог фонда је ЕУ, која путем вишекорисничке и националне ИПА обезбеђује највећи део средстава. Укупни најављени допринос ЕУ фонду је 235 милиона евра. Остали донатори су САД, Швајцарска, Немачка, Данска, Италија, Норвешка, Турска, Кипар, Мађарска итд. Целокупан програм је у надлежности Комесаријата за избеглице и миграције РС. Кроз Програм се обезбеђује велики број различитих стамбених решења: додела пакета грађевинског материјала, изградња монтажних кућа, откуп сеоских кућа и изградња стамбених зграда. На овај начин, обезбеђено је да избегличке породице своје стамбено питање реше онако како њима највише одговара у тренутном месту становања, имајући у виду да се Програм спроводи у преко 120 општина у Републици Србији. Уговор о донацији за први потпројекат у вредности од 2.212.500 евра потписан је 2014. године. Наредних 8 уговора о донацији и припадајућих амандмана у укупној вредности од 169.930.645 ЕУР (од чега 137.398.681 евра донације из Фонда) потписао је национални ИПА координатор. Ови споразуми збирно предвиђају обезбеђивање укупно преко 7.700 стамбених решења⁷⁵.

2.1.4 ЗЕЛЕНА АГЕНДА ЗА ЗАПАДНИ БАЛКАН

Ро потписивању Софијске декларације, шефови држава и влада са Западног Балкана постигли су договор са ЕУ о спровођењу Акционог плана за Зелену агенду⁷⁶, што им отвара пут ка остваривању Економског и инвестиционог плана за регион вредног 30 милијарди евра. Обавезали су се да у средиште свих привредних активности ставе одрживи развој, штедњу ресурса, заштиту природе и климатску акцију и да се ускладе са циљевима ЕУ. Веће за регионалну сарадњу (РЦЦ) је било задужено за координацију при изради документа, а усвојен је у Словенији на Самиту ЕУ – Западни Балкан. У Акционом плану за Зелену агенду за Западни Балкан за период до 2030. године најважнији сегменти су наплата емисија гасова с ефектом стаклене баште, планови за постепени престанак коришћења угља, регионалне интеграције, контрола загађивања и заштита животне средине.

Инвестициони пакет се састоји од девет милијарди евра у грантовима и 20 милијарди евра улагања, која ће се спровести преко новог Механизма гаранција за Западни Балкан (Вестерн Балканс Гуарантее Фацититу). Земље региона треба да спроведу економске и социјалне реформе као и да ојачају владавину закона, навели су лидери и лидерке ЕУ и такође указали на користи за конкурентност и дигиталну транзицију.

ЕУ је саопштила да ће заједно са 600 милиона евра које ће Европска комисија предложити у оквиру Инструмента за претприступну помоћ (ИПА), до краја године дати на располагање 1,1 милијарду евра за примену Економског и инвестиционог плана. Западни Балкан има задатак да прогласи аспирације на пољу енергетике и климе које ће одговарати циљу ЕУ да се емисије гасова с ефектом стаклене баште до краја деценије спусте 55 одсто, као и другим повезаним циљевима, за шта је неопходна огромна трансформација. Земље региона ће морати да превазиђу изазове који долазе с постепеним престанком употребе угља, попут

---

⁷⁵ www.regionalhousingprogramme.com; www.kirs.gov.rs

⁷⁶ <https://balkangreenenergynews.com/rs/usvojeni-akcioni-plan-za-zelenu-agendu-za-zapadni-balkan-donosi-devet-milijardi-evra-grantova-rok-za-uskladjivanje-s-eu-ets-om-2024-godine/>

незапослености, поремећаја у привреди и миграција радне снаге, стоји у декларацији са самита. Декарбонизација ће бити постигнута „кроз употребу горива из обновљивих извора или горива са смањеним емисијама угљеника“, наводи се у документу. Водећи људи 27-чланог блока држава обећали су да ће пружити техничку и финансијску помоћ за развој система наплате емисија угљеника у контексту Прекограничног механизма за прилагођавање угљеника (ЦБАМ), који је у суштини порез на угљен-диоксид за увозну робу и струју.

Акциони план за Зелену агенду има пет стубова:

- 1) Декарбонизацију
- 2) Циркуларну економију
- 3) Чишћење од загађења
- 4) Одрживу пољопривреду и
- 5) Заштиту природе и биодиверзитета.

У делу са декарбонизацијом, индикативни рок за усклађивање са Европским климатским законом и усвајање визије о постизању климатске неутралности је 2025. година, а 2024. је одређена за хармонизацију са Системом ЕУ за трговање емисијама (ЕУ ЕТС) и увођење других инструмената за наплату угљеника. Земље Западног Балкана су пристале да међу приоритете, које ће и финансирати, уврсте мере енергетске ефикасности, укидање субвенција за угљ и програме за борбу против енергетског сиромаштва.

Сегмент циркуларне економије подразумева да се најкасније 2023. развију стратегије које ће обухватити цео животни циклус производа. Владе су се обавезале да ће подизати свест о спречавању настанка и раздвајању отпада те одрживој потрошњи.

На фронту чишћења од загађености, међу мерама су ратификација Конвенције о прекограничном загађењу ваздуха на великим удаљеностима и њених протокола до 2025. године. У плану су и примена стратегија за квалитет ваздуха и изградња неопходне инфраструктуре за прераду отпадних вода најкасније 2030. године.

Што се тиче одрживе пољопривреде, у индикативном временском оквиру је 2026. одређена као хоризонт за усвајање стандарда о безбедности хране, здрављу и добробити биљака и животиња и управљању отпадом, као и за подршку органском и узгоју хране без икаквог загађивања и смањење количине синтетичких хемијских производа у производњи хране. Међу мерама у пољопривреди мораће да буду коришћене обновљивих извора енергије и смањење емисија.

Земље региона су преузеле одговорност за припрему планова за обнову шумовитог пејзажа до 2024. укључујући финансијску компоненту.

2.2 МЕЂУНАРОДНИ ФИНАНСИЈСКИ ИНСТРУМЕНТИ-БАНКЕ

2.2.1 БАНКА ЗА РАЗВОЈ САВЕТА ЕВРОПЕ СЕВ⁷⁷

Банка за развој Савета Европе⁷⁸ (БСЕ) је мултилатерална развојна банка са социјалним опредељењем. Основана је 1956. године како би решавала проблеме избеглих лица, а касније

⁷⁷ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/bilateralni-i-multilateralni-partneri/po-medjunarodnim-organizacijama/>

⁷⁸ www.coebank.org

је проширила спектар деловања на целокупну област социјалног развоја. РС је овој међународној банци приступила 2004. године. БСЕ обезбеђује концесионалне (повољне) кредите и консултативне услуге за социјално оријентисане инвестиционе пројекте у областима:

- Одрживи и инклузивни раст;
- Интеграција избеглица, расељених лица и миграната и
- Заштита животне средине.

Сарадња између РС и БСЕ се остварује првенствено кроз пројекте финансиране путем повољних кредита као што су: унапређење образовне и научне инфраструктуре и обезбеђивање смештаја за младе истраживаче, реконструкција стамбене инфраструктуре (клизишта), изградња стамбених јединица за породице погођене земљотресом у Краљеву, изградња и опремање нових затворских капацитета у Панчеву и Крагујевцу итд. Поред сопствених средстава намењених кредитирању, БСЕ располаже и фондовима које су јој поверили на управљање други донатори. У том смислу, РС у склопу одговора на мигрантску кризу стављен на располагање „Фонд за мигранте и избеглице“, путем кога се финансирају најургентније потребе мигрантских центара у Шиду, Кањижи и Прешеву и другим местима. Додатно, банка учествује и у Инвестиционом оквиру за Западни Балкан (видети 2.1.1.5) и у том смислу је одговорна за део бесповратних средстава одобрених РС из овог инструмента, а такође је задужена и за управљање Регионалним програмом стамбеног збрињавања намењеног решавању проблема становања избеглица (видети 2.1.3.4), чији је највећи корисник РС.

2.2.2 ЕВРОПСКА ИНВЕСТИЦИОНА БАНКА ЕИБ

Европска инвестициона банка⁷⁹ (ЕИБ) је финансијска установа ЕУ која има значајну улогу у финансирању дугорочних инвестиционих пројеката. Изван граница ЕУ, банка подржава пројекте који доприносе економском развоју у земљама које су потписале споразум о стабилизацији и придруживању или споразум о сарадњи са ЕУ или са неком од њених чланица. ЕИБ обезбеђује подршку примарно кроз зајмове, али и кроз техничку помоћ, гаранцијске шеме и микрофинансирање. Зајмови се одобравају државном, као и приватном сектору. Корисници зајмова у ширем смислу могу бити општине и градови, министарства, компаније у државном власништву, али и приватна предузећа и велике корпорације.

У складу са мандатом који су дефинисали Европски парламент и Савет ЕУ, у РС ЕИБ финансира инвестиције путем зајмова (при чему ЕИБ може да покрије до 50% трошкова пројекта), закључених директно са носиоцем пројекта (индивидуални зајмови) или индиректно, углавном преко других банака (посредни зајмови). У пракси, индивидуални зајмови се одобравају за стратешки релевантне пројекте и програме вредности више од 25 милиона евра, док посредни зајмови представљају кредитне линије банкама и финансијским институцијама намењене за помоћ у финансирању малих и средњих предузећа и локалних пројеката са оправданим инвестиционим програмима или пројектима вредности до 25 милиона евра. Зајмови се одобравају за подршку пројектима који су економски оправдани у областима

---

⁷⁹ <http://www.eib.org/>

саобраћаја, енергетике, заштите животне средине, индустрије и услуга, здравства и образовања, истраживања и развоја, информација и технологије комуникација.

Тренутно актуелни пројекти у Републици Србији које финансира ЕИБ су:

- Изградња аутопута Ниш – Приштина. До сада је Република Србија уз подршку ЕИБ-а добила кроз Инвестициони оквир за Западни Балкан око 5 мил. евра бесповратних средстава.
- Модернизација железничке пруге Ниш – Димитровград. Захваљујући подршци ЕИБ-а, обезбеђено је 44 мил. евра бесповратних средстава из WBIF-а, док је у децембру 2017. године одобрено још 28 мил. евра за другу фазу овог пројекта.

2.2.3 ЕВРОПСКА БАНКА ЗА ОБНОВУ И РАЗВОЈ EBRD

Европска банка за обнову и развој⁸⁰ (EBRD) је активна је у РС од 2001. године. У протеклом периоду банка је реализовала више од 200 пројеката укупне вредности око 4,24 милијарде евра, од чега је 62% реализовано у сарадњи са јавним, док је 38% реализовано у сарадњи са приватним сектором. Активности које тренутно спроводи EBRD су у складу са Стратегијом за Србију коју је Одбор директора одобрио у априлу 2014. године, усмерене су на три кључне области:

- Конкурентност приватног сектора кроз пружање финансијске и техничке помоћи пре свега сектору малих и средњих предузећа. У овој области, подршка приватном сектору се одвија директно кроз пружање финансијске подршке, најчешће у облику инвестиционог кредитирања или обезбеђења обртног капитала или индиректно посредством финансијских посредника (попут банака). Техничка помоћ огледа се у пружању консултантских услуга или савета искусних саветника, или пак развојем локалних саветодавних капацитета.
- Стабилизација финансијског сектора кроз подршку банкарским и небанкарским институцијама. У овој области EBRD је усмерена на обезбеђивање дугорочног финансирања банкарског сектора и развој посебних производа који би омогућили пласирање посебних финансијских производа, попут кредита за енергетску ефикасност и улагање у обновљиве изворе енергије.
- Развој одрживих јавних предузећа, укључујући и инвестирање у енергетску, саобраћајну и комуналну инфраструктуру. Банка пружа и подршку за припрему и реализацију већих инфраструктурних активности у секторима енергетике, животне средине и саобраћаја, кроз кредитирање или пак комбинацију кредита и бесповратних средстава - самостално или у сарадњи са другим партнерима попут ЕУ.

2.2.4 СВЕТСКА БАНКА WB

Активности Светске банке, као развојног партнера у Републици Србији, дефинисане су документом Оквир за партнерство за 2016-2020, са основним циљем да подржи процес приступања РС ЕУ, стварањем конкурентне и инклузивне економије. Приоритетне области развоја у овом документу су:

- фискална и макроекономска стабилност,
- јачање управљачких способности и институционалних капацитета,
- реформа јавних предузећа,

---

⁸⁰ <http://www.ebrd.com/home>

- унапређење услова за пословање,
- развој инфраструктуре и
- реформа тржишта рада.

Ова сарадња се тренутно одвија кроз спровођење пројеката вредних више од 1,8 милијарди долара, у следећим областима: саобраћај, унапређење пословног амбијента, конкурентност и запошљавање, здравство, превенција и обнова од поплава, управљање ризицима, реформа финансијског сектора, унапређење јавног сектора, унапређење јавних предузећа и предшколско образовање.

Скорије одобрени пројекти⁸¹ у периоду 2021-2023 су: Catalyzing Long Term Finance through Capital Markets, Improving public financial management for the green transition, First Serbia Green Transition Programmatic Development Policy Loan, Scaling-Up Residential Clean Energy (SURCE) Project, Serbia Local Infrastructure and Institutional Development Project, Public Sector Efficiency and Green Recovery DPL.

Програм Зелени, живи и отпорни градови у Србији⁸²

Светска банка је у јуну 2021. покренула Програм Зелени, живи и отпорни градови у Србији, заједно са Министарством грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре, за јачање одрживог и отпорног урбаног развоја⁸³. Ова активност је део Глобалног кровног програма Светске банке за одрживи и регионални развој (SURGE) и подржана је од стране Швајцарске Конфедерације преко Државног секретаријата за економске послове (SECO). Четворогодишња техничка помоћ је отпочела 2022. године и подржаће одабране градове у Србији у планирању и имплементацији програма одрживог, нискоугљичног и резилијентног урбаног развоја, док ће националном нивоу пружити препоруке за политику и предложене акције за олакшавање имплементација Стратегије одрживог урбаног развоја РС.

Детаљна анализа ће такође помоћи да се идентификују изазови у сектору управљања чврстим комуналним отпадом. Програм има за циљ да одговори на постојеће недостатке на националном нивоу и да подржи одабране градове да унапреде своје капацитете:

- За боље планирање, припрему и спровођење инвестиција на нивоу града са великим утицајем које промовишу одрживи урбани развој са ниским емисијама угљеника и урбану резилијентност, и

⁸¹ https://projects.worldbank.org/en/projects-operations/projects-summary?lang=en&countrycode_exact=YF

⁸² <https://www.worldbank.org/en/country/serbia/brief/green-livable-resilient-cities-in-serbia-program>

⁸³ Градови Србије су од виталног значаја за национални економски раст. Међутим, да би постали покретачи регионалног развоја и смањења сиромаштва, њима је потребно боље управљати како би се повећала њихова способност за живот и квалитет живота својих грађана. Унапређен стратешки урбани развој и управљање могу помоћи градовима у Србији да у потпуности искористе свој потенцијал и играју кључну улогу у подршци зеленој транзицији земље. Влада Србије препознаје значај градова за националну привреду. Године 2019. усвојена је Стратегија одрживог урбаног развоја (СОУР) коју је пратио и акциони план у марту 2021. године, успостављајући свеобухватан и интегрални програм за наредну фазу развоја градова у Србији. Овај програм Србији пружа јединствену прилику да напредује ка зеленој транзицији на поднационалном/општинском нивоу, предвиђеној Зеленим договором ЕУ. Такође се уклапа у стратешки правац Светске банке за опоравак после КОВИД-19 у складу са зеленим, отпорним инклузивним развојем (GRID) Светске банке.

- Продубљивање базе знања и дијалога о политици ка инклузивнијем, одрживом, резилијентном и зеленом урбаном развоју, укључујући и регионе који заостају.

2.2.5 НЕМАЧКА РАЗВОЈНА БАНКА (KfW)

КfW је водећа немачка развојна банка⁸⁴. Током 1960-их, банка је своје активности проширила на међународни ниво имплементирајући немачку финансијску сарадњу са земљама у развоју у име немачке владе. На крају 2021. године билансна сума износила је око 550 милијарди евра, а годишње одобрена средства широм света премашују 130 милијарди евра, од чега око 12 милијарди евра у развојној сарадњи. Главни циљеви су побољшање економских и друштвених животних услова људи, смањење сиромаштва и заштита климе и животне средине. Савезна влада Немачке, као институција јавног права, поседује 80% капитала банке, док је преосталих 20% у власништву немачких савезних покрајина. КfW подржава РС у постизању циљева и испуњавању обавеза везаних за процес приступања ЕУ са посебним фокусом на климу и енергију, као и одрживи развој урбане инфраструктуре. Приказ пројеката који се реализују у Србији је доступан на следећем линку <https://nemackasaradnja.rs/mapa-projekata/>

Регионални фонд за изазове (РЦФ)

Регионални Фонд за изазове⁸⁵ (РЦФ) је финансијски механизам основан са циљем да повећа запошљивост, посебно младих. Фонд оснажује конкурентност предузећа у економијама Западног Балкана (Албанији, Босни и Херцеговини, Косову, Црној Гори, Северној Македонији и Србији) кроз финансирање инвестиција у опреми и инфраструктури за одабране кооперативне или пројекте дуалног образовања који се спроводе у партнерству стручно образовних институција и компанија. Средства се додељују након надметања (челенџа) на регионалном нивоу.

Немачко Савезно министарство за економску сарадњу и развој (BMZ) издвојило је 64,43 милиона евра за РЦФ, а Влада Швајцарске, коју представља Швајцарска агенција за развој и сарадњу (SDC), суфинансирала је додатних 9,7 милиона швајцарских франака. Средства су поверена Немачкој развојној банци (KfW), а пројекат имплементира Коморски инвестициони форум Западног Балкана (WB6-CIF), заједничка иницијатива привредних комора из региона.

РЦФ подржава пројекте које заједнички спроводе установе за стручно оспособљавање и партнерска предузећа, која се укључују или планирају да се укључе, у активности кооперативног образовања и обуке. Пројекти могу добити подршку за развој нових програма или проширење и побољшање постојећих програма. Бесповратна средства се додељују конзорцијумима који су успјешно прошли двофазни поступак селекције.

РЦФ пружа финансијску и пратећу подршку одабраним конзорцијумима за:

- Инфраструктурне радове и опрему за објекте у оквиру установа за стручно оспособљавање и обуку

---

⁸⁴ <https://nemackasaradnja.rs/kfw/>

⁸⁵ <https://rcf-wb6.org/sta-mi-radimo/?lang=me>

- Обуку наставника из установа за стручно оспособљавање, тренера у предузећима и координатора за кооперативног образовање и обуку (у установама за стручно оспособљавање и у предузећима), потребну за спровођење финансираног програма обуке
- Саветодавну подршку током планирања и спровођења пројекта

Кроз подржане пројекте биће понуђено више од 1.500 места за обуку. У пројекте које спроводе институти и предузећа за стручно оспособљавање биће уложено до 19.776.650 евра. Сваки пројекат биће подржан бесповратним средствима од 150.000 ЕУР до 600.000 евра.

2.3 БИЛАТЕРАЛНА И МУЛТИЛАТЕРАЛНА САРАДЊА, ДОНАТОРСКИ ПРОГРАМИ

2.3.1 ТИМ УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА У СРБИЈИ

Уједињене нације (УН) су присутне у Републици Србији (бившој Југославији) од самог почетка кризе у региону, почетком 1990их. Тим Уједињених нација у Србији⁸⁶ сарађује са Владом РС од почетка 2000их година. Тим УН у Србији тренутно укључује 20 агенција, фондова и програма, како резидентних тако и нерезидентних, који заједнички раде на побољшању приоритета националног развоја у складу са Агендом 2030 и 17 Циљева одрживог развоја. Тим координише стална координаторка УН, и ради по принципима Оквира за сарадњу УН нација за одрживи развој са РС 2021-2025, потписаним између Владе РС и Тима УН у Србији. Оквир представља пут ка три стратешка приоритета:

- 1) Србија користи пун потенцијал зелене, одрживе и инклузивне економије - Повећање прилика за све и управљање ризицима;
- 2) Добробит, социјална правичност и људски потенцијал налазе се у средишту система, политика и праксе - Свако има једнаке прилике, током целог живота, да оствари свој пун потенцијал;
- 3) Изградња поверења и узајамне одговорности путем владавине права и поштовањем људских права и обавеза - Подстицање транспарентности, правичности и делотворности

Прекретнице:

- Србија усваја и спроводи стратегије за сузбијање климатских промена и заштиту животне средине, којима се повећава отпорност заједнице, смањује угљенични отисак и појачавају позитивни ефекти инвестиција на националном нивоу;
- Природним и културним ресурсима се управља на одржив начин;
- Правичне економске прилике и могућности за запошљавање се подстичу путем иновација;
- Унапређен је универзалан и инклузиван приступ квалитетним, социјалним услугама и услугама заштите;
- Вештине, образовање и могућности су побољшани ради обезбеђења правичних исхода за све;
- Мобилност и демографска транзиција постају вектори позитивних промена и просперитета за све људе;
- Сви људи, посебно угроженији, имају користи од остварења људских права, родне равноправности и унапређене владавине права у складу са преузетим међународним обавезама;

⁸⁶ <https://serbia.un.org/sr/about/about-the-un>

- Сви људи имају користи од делотворног управљања и смисленог грађанског ангажмана.

Циљеви одрживог развоја представљају глобални позив на акцију, како би спречили сиромаштво, заштитили животну средину и климу, и осигурали да сви људи живе у миру и просперитету. УН у Србији ради на спровођењу 17 циљева одрживог развоја.

Тим УН у Србији је у периоду од 2011. до 2015. године пружио помоћ у вредности већој од 230 милиона долара. У јуну 2017. године потписан је нови Оквир развојног партнерства (ОРП) између Владе РС и Тима УН у Србији за период 2016-2020. Нова стратегија је у потпуности усаглашена са националним приоритетима Владе, Агендом за приступање ЕУ и Агендом циљева одрживог развоја. Вредност новог UNDAF-а за период 2016-2020. за Србију процењује се на 170 милиона долара, не укључујући средства издвојена за потребе ванредне ситуације попут избегличке/мигрантске кризе.

2.3.2 РАЗВОЈНА САРАДЊА ИЗМЕЂУ НЕМАЧКЕ И СРБИЈЕ

Развојна сарадња између Немачке и Србије⁸⁷ започела је непосредно након демократских промена 2000. године. Од тада је ГИЗ у Србији присутан са једном централном канцеларијом у Београду и већим бројем пројектних канцеларија. По налогу Савезног министарства за привредну сарадњу и развој (БМЗ) ГИЗ пружа подршку Србији у процесу приближавања Европској унији, јачању ефикасности привреде и учвршћивању демократских структура. ГИЗ спроводи програме и пројекте⁸⁸ из следећих области:

- одрживо унапређење привреде и запошљавања;
- добро управљање;
- животна средина.

Србија има користи и од регионалних пројеката ГИЗ-а. Отворени регионални фонд за југоисточну Европу који окупља више држава, подржава мере које се спроводе у областима правне реформе, саветовања у области спољне трговине, модернизације комуналних услуга, као и енергетске ефикасности, биодиверзитета и интеграција у Европску унију.

---

⁸⁷ <https://nemackasaradnja.rs/giz/>

⁸⁸ У Србији се реализују следећи пројекти: Rural development through integrated forest and water resources management in Southeast Europe; Waste management, circular economy and green job opportunities; Energy efficiency in public buildings; Development of a sustainable bioenergy market; Social rights for vulnerable groups; Public administration reform; Social services for disadvantaged population groups; Promoting EU Integration in the Western Balkans; Open regional funds for South-East Europe – legal reform; Open regional funds for South-East Europe – modernisation of municipal services; Public finance reform; Open Regional Fund for South-East Europe – Biodiversity; Open regional funds for South-East Europe – Energy Efficiency; Economic Diversification of Rural Areas; Zoran Djindjic Internship Programme of German Business for the Countries of the Western Balkans; Programme „Migration for Development“; Private sector development in disadvantaged regions; Sustainable recruitment of nurses; Open Regional Fund for South-East Europe – Foreign Trade; Western Balkans School Exchange Scheme; Dialogue on Employment Creation, Initiative and Dual Education; Supporting young people in rural regions of Serbia; Strengthening Rule of Law in Serbia (giz.de)

2.3.3 ФРАНЦУСКА РАЗВОЈНА АГЕНЦИЈА AFD

Француска развојна агенција⁸⁹ је 2019. године отворила регионалну канцеларију у Србији, која је надлежна за цео Западни Балкан, као и једно представништво у Албанији. Групација финансира, подржава и убрзава транзицију ка складнијем и отпорнијем свету за заједничко добро - климу, биодиверзитет, мир, равноправност полова, образовање и здравство, чиме доприноси остварењу УН Циљева одрживог развоја. Активности су усклађене са Париским климатским споразумом из 2015. године. То значи да се сваки пројекат процењује према његовој усаглашености са спровођењем стратегије нискоугљеничног развоја и дугорочне резилијентности. Овај принцип је заснован на јасној чињеници: одрживи развој и борба против сиромаштва не могу се одвојити од борбе против глобалног загревања и заштите животне средине или биодиверзитета.

Са 5,2 милијарде евра, колико је одобрено за 2021. годину за финансирање климатских пројеката, АФД је једна од главних међународних финансијских институција које подржавају ову врсту пројеката, тако да 55% финансијских ангажмана има директан утицај на борбу против климатских промена и ублажавање њихових последица. У Србији је АФД обезбедила 51 милион евра за реконструкцију железничке инфраструктуре, јачање капацитета и модернизацију сектора, као и 50,5 милиона евра за подршку реформама у области животне средине (спровођење климатских обавеза Србије у складу са Париским споразумом и процесом приступања ЕУ). У сарадњи са Међународном банком за обнову и развој (Светска банка), Француска агенција за развој доприноси такође побољшању урбане инфраструктуре у Србији, кроз пројекат (кредит) вредан 265,2 милиона евра (300 милиона америчких долара).

Пројекат "Развој локалне инфраструктуре и институционалног јачања локалних самоуправа Републике Србије"

Носилац пројекта⁹⁰ је Влада Републике Србије/Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре. Циљ пројекта је да се унапреде капацитети локалних самоуправа за управљање одрживом инфраструктуром, као и да се побољша приступ економским и друштвеним потенцијалима на климатски освешћен начин, у складу са обавезама које проистичу из Софијске декларације о Зеленој агенди за Западни Балкан, донете 2020. године, као и у складу са циљевима, мерама и активностима дефинисаним Стратегијом одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године и Акционим планом за њено спровођење. Кроз пројекат ће се, пре свега, обезбедити инвестиције и техничка подршка за одрживо унапређење локалних путева и мобилности, као и укупне отпорности локалних самоуправа на климатске промене. Свака локална самоуправа ће имати право на одређену количину средстава, а према формули која у обзир узима број становника, површину, степен развијености, као и рањивост на климатске промене. Очекивани почетак пројекта је јун 2022. године, док се завршетак пројекат се очекује у новембру 2028. године.

---

⁸⁹ <https://rs.ambafrance.org/AFD-4148>

⁹⁰ <https://www.mgsi.gov.rs/cir/projekti/razvoj-lokalne-infrastruktura-i-institucionalnog-jachanja-lokalnih-samouprava-republike>

Пројекат је структуриран кроз спровођење активности подељених у три основне компоненте:

- Компонента 1: Климатски паметна мобилност
- Компонента 2: Јачање капацитета за пружање услуга о области инфраструктуре
- Компонента 3: Управљање пројектом и подизање свести

Заједно са Европском банком за обнову и развој, АФД подржава проширење инфраструктуре за управљање чврстим отпадом, кроз зајам од 150 милиона евра. Улагања на Западном Балкану износе више од 630 милиона евра, чему треба додати и подршку за два регионална пројекта. Први пројекат посвећен је побољшању квалитета живота у градовима захваљујући програму „Smart City“. АФД подржава такође пројекат RISE, којим се пружа подршка младим предузетницима са Западног Балкана, у сарадњи са Регионалном канцеларијом за сарадњу младих (RYCO).

2.3.4 ДОНАТОРСКИ ПРОГРАМИ

Јапан

Стратешки оквир развојне сарадње са РС дефинисан је у јапанској Повељи о развојној сарадњи из фебруара 2015. године. Приоритетне области билатералне развојне помоћи Јапана РС⁹¹ су:

- Заштита животне средине,
- Здравствена и социјална заштита и образовање и
- Предузетништво и подршка малим и средњим предузећима.

Неки од примера помоћи коју Јапан пружа РС су: непројектне донације у виду јапанских производа, пројекти за основне потребе становништва (ПОПОС пројекти) који подразумевају једнократну помоћ попут реконструкције зграда школа и вртића, испоруку медицинске опреме и возила хитне помоћи, возила за одношење смећа и контејнера, цистерни, специјалних возила за превоз лица са посебним потребама итд, али и консултантску помоћ јапанских експерата од 2009. године кроз волонтерски програм Владе Јапана. Јапан такође обезбеђује и концесионалне зајмове (јенске кредите), па ће тако из средстава једног од кредита бити реализован пројекат „Изградња система за одсумпоравање у Термоелектрани Никола Тесла“.

Краљевина Данска

Данска своју развојну помоћ корисницима пружа у већини случајева билатерално, али и мултилатерално углавном кроз УН, институције ЕУ и Светску банку. Стратегија развојне сарадње Краљевине Данске са Републиком Србијом⁹² дефинисана је у оквиру ширег регионалног концепта – Данског суседског програма за Источну Европу. Од 2017. године, завршетком два велика програма финансирана данском билатералном неповратном помоћи на југу Србије и доношењем нове стратегије данске развојне помоћи, Република Србија је престала да буде тзв. данска „партнерска држава“ и од тада нема значајније билатералне развојне помоћи Краљевине Данске Републици Србији, с обзиром да је фокус данске развојне помоћи у Европи усмерен ка Украјини и Грузији.

---

⁹¹ <https://www.jica.go.jp/balkan/english/office/index.html>

⁹² <http://serbien.um.dk/en/danish-cooperation/danish-cooperation-with-serbia/>

Краљевина Норвешка

Краљевина Норвешка је један од највећих билатералних донатора РС чија подршка од 2008. до данас износи више од 100 милиона евра. Норвешка пружа помоћ Србији кроз Билатерални програм сарадње, Фонд за мале пројекте Амбасаде, као и директне грантове организацијама цивилног друштва⁹³. У јануару 2018. године потписан је Меморандум о разумевању (MoP) између МЕИ РС и Министарства спољних послова Краљевине Норвешке који се односи на билатералну сарадњу кроз пројекте и који дефинише основне принципе сарадње између два министарства са циљем подршке интеграцији Србије у структуре ЕУ кроз пројекте који доприносе реформским процесима и развоју подржаних сектора у складу са захтевима процеса европских интеграција.

Краљевина Холандија

Развојна помоћ Холандије Републици Србији⁹⁴ је у протеклим годинама била усмерена на подршку развоју сектора пољопривреде, заштите животне средине, приватног сектора, запошљавања, владавину права, помоћ избеглицама и интерно расељеним лицима и изградњу институционалних капацитета. Током 2019. и 2020. године није било уговарања нових пројеката, а у оквиру два програма – МАТРА и Фонд за људска права који за циљ имају помоћ организацијама цивилног друштва и секторима правде и унутрашњих послова, Амбасада Холандије је током 2019. године утрошила укупно 831.116 ЕУР. У оквиру ОРИО програма, у Републици Србији се спроводи пројекат Прикупљање и третман отпадних вода у Лесковцу. Укупан буџет ОРИО програма за пројекат у Лесковцу је 7,91 милиона ЕУР.

Краљевина Шведска

Шведска је усвојила нову Стратегију за подршку реформама у Србији, Западном Балкану и Турској 2021-2027⁹⁵. Финансијска подршка према новој стратегији за 2021-2027 износи 560 милиона евра, од чега је 500 милиона подељено на западни Балкан и 60 милиона за Турску. Укупна досадашња бесповратна помоћ Шведске износи око 283 милиона евра. Шведска ће наставити са трендом подршке финансирања програма и пројеката у РС у вредности од 12 милиона евра на годишњем нивоу. Највећи износ бесповратне помоћи по сектору у периоду од 2000. године до данас Шведска је издвојила за сектор заштите животне средине у укупној вредности од око 43 милиона евра. Од пројеката који су у току, издвајају се:

- PEID пројекат (Priority Environmental Infrastructure for Development), кроз који се наставља подршка сектору заштите животне средине – пружање техничке помоћи Министарству заштите животне средине, како би се потенцијални пројекти припремили за финансирање у наредном периоду. Главни циљ је израда пројектно-техничке документације за велике инфраструктурне пројекте. Буџет пројекта је око 3 милиона евра.

---

⁹³ <https://www.norway.no/en/serbia>

⁹⁴ <https://www.netherlandsworldwide.nl/countries/serbia>

⁹⁵ <http://www.swedenabroad.com/sr-Latn-RS/Embassies/Belgrad/>

- EISP 2 пројекат (Environmental Infrastructure Support Project), који пружа подршку Министарству заштите животне средине у спровођењу мањих компоненти великих инфраструктурних пројеката као и код идентификовања потенцијалних пројеката у области заштите животне средине како би били спремни за израду неопходне пројектно-техничке документације. Буџет пројекта је око 2,9 милиона евра.
- Наставак пројекта који се бави припремама за преговоре у оквиру Поглавља 27 се одвија кроз ENVAP 3 пројекат - Environment Accession Project (септембар 2016 – март 2021), где је буџет око 3 милиона евра.

Народна Република Кина

Правни основ за сарадњу између РС и Народне Републике Кине представља Споразум о привредно-техничкој сарадњи између Владе РС и Владе Народне Републике Кине, који се потписује на годишњем нивоу⁹⁶. Приоритетне области развојне сарадње су здравство, образовање, енергетика и безбедност. У претходних неколико година реализовано је више пројеката у области здравства, којима је обезбеђена медицинска опрема за болнице и здравствене центре широм земље. Значајну подршку Народна Република Кина је дала и у погледу одбране од поплава. Влада Народне Републике Кине је омогућила и стручно усавршавање организовањем семинара у различитим областима за представнике институција на републичком и локалном нивоу, привредне коморе, малих и средњих предузећа, универзитета, болница.

Република Аустрија

Кроз пројекте развојне помоћи Република Аустрија подржава политику РС усмерену на перспективу приступања ЕУ⁹⁷. Реализовани су пројекти у областима регионалног развоја, образовања, заштите животне средине, пољопривреде, здравства, развоја предузетништва, социјалне заштите, јачања капацитета управљања на локалном нивоу, као и подршке организацијама цивилног друштва. Аустријска развојна агенције (АДА) као имплементациона агенција Републике Аустрије примењује европске стандарде у имплементацији различитих ЕУ програма/пројеката:

- Реализација ЕУ програма под називом „Социо-економски развој Дунавске регије у Републици Србији“, финансираног из средстава ЕУ - Пројекат се састоји од неколико компоненти, укључујући и изградњу и обнову инфраструктуре, као што је изградња система водоснабдевања у општини Велико Градиште, као и рехабилитација Голубачке тврђаве, за који је Република Аустрија обезбедила 1.800.000 евра бесповратних средстава.
- Регионални пројекат подршке спровођењу Зелене агенде за западни Балкан - Општи циљ пројекта је унапређење транзиције Западног Балкана према модерним, ресурсно ефикасним и конкурентним привредама. Специфични циљ је подршка спровођењу Зелене агенде чиме се постиже посвећеност трансформацији економије на одрживи начин и достизање климатске неутралности до 2050. Укупан буџет пројекта износи 11.000.000 евра. Регионални пројекат је започет 2022. године.

---

⁹⁶ <http://rs.chineseembassy.org/srp/>

⁹⁷ <http://www.entwicklung.at/en/>

По обиму алоцираних средстава, Република Аустрија је трећи највећи билатерални донатор који учествује у финансирању WBIF, са обезбеђеним средствима у износу од 17,9 милиона евра кумулативно, у периоду 2009-2020. године.

Република Француска

На основу Споразума о стратешком партнерству и сарадњи, влада Француске пружа подршку РС у јавним политикама у процесу приступања ЕУ. Споразумом између Влада Србије и Француске о Француској развојној агенцији и PROPARGO потписаног 2019. године, Канцеларија АФД у Београду функционише као регионална канцеларија за западни Балкан и у потпуности је оперативна од 2019. године. У складу са поменутиим Споразумом, АФД група пружа финансијску подршку, као што су грантови и гаранције за дугорочне зајмове држави, локалним самоуправама, јавним и приватним предузећима и финансијским институцијама као и субвенције, у складу са правилима девизног пословања РС. Области сарадње су:

- Развој метро система у граду Београду - Крајем новембра 2020. године, потписан је Споразум између влада Србије и Француске о сарадњи у области спровођења приоритетних инфраструктурних пројеката, инвестиционе вредности 581 милиона евра, који предвиђа да ће у изградњу прве линије београдског метроа бити уложено 454 милиона евра. Предвиђено је да француске компаније осигурају метро композиције и изводе радове на „електромеханичком делу“, док ће кинеске компаније изводити грађевинске радове. Званични почетак радова на развоју метро система отпочео је 2021. године, са извођењем припремних радова и радова на насипању терена, изградњом колектора на локацији планираног Депоа (терминала) у Макишком пољу.
- У сектору енергетике предвиђен је износ до 127.000.000 евра. за аутоматизацију електро дистрибутивне мреже средњег напона
- У оквиру Програма тзв. „зелених развојних кредита“ РС је на располагању кредитни аранжман од 300 милиона америчких долара средстава Светске банке, KfW и АФД групе. Предвиђена средства АФД групе су у износу 90 милиона америчких долара.
- У области заштите животне средине, град Београд је изабрао компанију БеоЧистаЕнергија д.о.о. (која се састоји од конзорцијума који чине француска компанија „SUEZ“ и јапанска компанија „IТоCHU“) као партнера у оквиру Јавно-приватног партнерства, за пројекат изградње и финансирања постројења за производњу енергије из отпада у Винчи. Пројекат Винча обухвата санацију постојеће депоније, изградњу новог складишног центра према европским стандардима и јединице за спаљивање са производњом електричне енергије и топлоте (инсинератор).
- У трећем кварталу 2021. године, усвојен је закон о потврђивању Уговора о кредиту у износу од 50.000.000 евра, између АФД групе и РС за спровођење реформи усмерених на тзв. „зелени опоравак“ кроз Програмски зајам за јавне политике „Урбане средине отпорне на климатске промене“. Саставни део Програма је и грант у износу од 500.000 евра за потребе техничке подршке Влади Србије који обухвата израду Мапе пута за климатске активности на националном и нивоу локалних самоуправа (Смедерево и Ужице). Пружена је подршка на изради подзаконских аката Закона о климатским променама и процени изградње капацитета.

Република Грчка

Хеленик план за економску обнову Балкана (ХиПЕРБ) је програм грчке развојне помоћи у оквиру којег је Влада Републике Грчке определила бесповратна средства за шест балканских земаља – Савезну Републику Југославију, Румунију, Бугарску, Македонију, Босну и Херцеговину и Албанију⁹⁸. Циљани сектор овог програма помоћи је модернизација инфраструктуре, нарочито у сектору саобраћаја. Два изузетно значајна пројекта за Србију која су подржана из ХиПЕРБ плана су изградња Коридора 10.

Република Индија

Индијски програм билатералне техничке и економске сарадње - ИТЕЦ програм (Indian Technical and Economic Cooperation Programme - ИТЕС) спроводи Министарство спољних послова Владе Индије као билатерални програм помоћи те државе пријатељским земљама. Овај програм углавном циља земље у развоју, међу којима је и РС, којима се нуде бесплатни курсеви усавршавања у Индији за различита техничка и стручна занимања као и могућност бржег и лакшег прилагођавања све више глобализованом свету⁹⁹. У периоду од 2013. до краја 2019. године отприлике 80 државних службеника РС је похађало ИТЕЦ курсеве (од 2008. године па до данас броји око 167 стручњака, представника владиног и приватног сектора) у различитим областима и научним дисциплинама, укључујући информационо-комуникационе технологије, управљање расходима, предузетништво, област СТО, банкарство и финансије, обновљиве изворе енергије, проблематику везану за климатске промене, законодавство, усавршавање енглеског језика, итд.

Република Кореја

Програм размене знања (енг. Knowledge sharing programme, KSP) се реализује у сарадњи са Корејским институтом за развој (KDI) и има за циљ институционални развој и јачање капацитета запослених у органима државне управе партнерских земаља. Програм пружа консултације усмерене на потребе партнерских земаља, које се спроводе кроз низ заједничких истраживачких радова, обука, консултација, а који се одржавају наизменично у Кореји и партнерским земљама. Тако се реализују следећи програми:

- KOICA Fellowship programs - KOICA партнерски програми - Примарни циљ овог програма је додатна едукација за техничке вештине и знања, као и изградња капацитета за одрживи друштвено-економски развој;
- Мастер студије (KOICA Scholarship Program – Master’s Degrees) - постдипломске (мастер) студије;
- Српско-корејски информатичко приступни центар (СКИП Центар) – отворен је у Београду 2017. године, а планиран је и други СКИП центар у Нишу, намењен бесплатним ИТ обукама грађана, државних службеника и старт-ап компанија

Република Пољска

У Србији се пољска развојна сарадња¹⁰⁰ спроводи кроз мале развојне пројекте, које реализује Амбасада Републике Пољске са локалним партнерима. Главни циљ је да се реализују пројекти

---

⁹⁸ <http://www.mfa.gr/serbia/sr/the-embassy/>

⁹⁹ www.itecgoi.in

¹⁰⁰ www.belgrad.msz.gov.pl

који ће побољшати животни стандард локалног становништва. У оквиру система малих грантова спроводе се иницијативе малих развојних пројеката које доносе позитивне ефекте на свакодневни живот локалних заједница. Билатералну помоћ могу да користе институције из сектора јавних финансија, истраживачки институти, невладине организације и лица из приватног сектора. Партнери на пројектима најчешће су локалне невладине организације, јавне установе или локалне самоуправе. Пројекти који су се имплементирали у Србији у периоду 2007 – 2020 имали су укупну вредност од 253.856 евра. На трећем заседању „Београдске конференције“ одржаном 2019. године у Варшави, одвијала су се три паралелна панела: заштита животне средине, правосудни систем и комуникација у области европских интеграција.

Република Сингапур

Током седамдесетих, Сингапур је кроз различите програме почео ширити своја искуства са партнерским земљама широм света. Ови програми су доведени под јединствени оквир када је 1992. године основан Сингапурски програм сарадње (Singapore Cooperation Programme, SCP). Програм сарадње је серија курсева, програма, семинара, радионица, консултација, као и студијских посета у низу области у организацији Владе Сингапура и има за циљ да се са партнерским земљама подели искуство Сингапура у стицању важних техничких вештина и знања а који су од виталног значаја за економски и друштвени напредак једне земље. Области СЦП обука укључују образовање, животну средину (климатске промене, очување животне средине...), саобраћај и инфраструктуру, привреду и економију, социјалну тематику (друштвено предузетништво и иновације, социјална кохезија, оснаживање особа са инвалидитетом и посебним потребама...), здравство, сајбер безбедност, одрживи развој (обновљива енергија, одрживи градови, енергетска ефикасност и смањење емисија), државну управу и дигиталну владу. Кандидати за програме обуке могу бити државни службеници - руководиоци ужих унутрашњих јединица у институцијама јавне управе као и државни службеници на положају, осим ако није другачије назначено.

Република Словенија

Активности техничке помоћи¹⁰¹ фокусиране су на подршку институцијама Републике Србије у процесу европских интеграција, укључујући подршку у хармонизацији прописа, усаглашавању процедура у раду наших институција са стандардима ЕУ, унапређењу квалитета услуга, унапређењу организационих структура кроз преношење искуства словеначких институција и организација. Висина средстава издвојених за развојну помоћ утврђује се на годишњем нивоу Развојним планом Републике Словеније. Тренутно се спроводи пројекат под називом „Помоћ у спречавању корупције“, који има за циљ побољшање услова за обезбеђивање транспарентности и одговорности у функционисању институција јавног сектора у РС, као и јачање капацитета за ефикасно спровођење законских надлежности институција у борби против корупције. Носилац пројекта је Агенција за борбу против корупције, а укупна вредност је 95.580 евра.

Република Турска

---

¹⁰¹ www.belgrade.embassy.si

Правни оквир за сарадњу са Републиком Турском у домену донаторске, развојне и хуманитарне помоћи у ванредним ситуацијама представља Споразум влада двеју земаља о техничкој и финансијској сарадњи¹⁰² из 2009. године. Његовим потписивањем, званично је почела са радом Турска агенција за сарадњу и координацију у РС (TIKA) путем које се усмерава и остварује сарадња са институцијама РС. Приоритетне области које се подржавају кроз програм развојне сарадње са просвета, здравство, пољопривреда, култура, историјско наслеђе и туризам. Укупна процена реализације средства развојне помоћи Републике Турске износи преко 37 милиона евра.

Од примера подршке кроз донаторска средства од значаја су: реконструкција и опремање Опште болнице у Новом Пазару, Центру за заштиту деце, одојчади и омладине „Звечанска“, реконструкција зграде Вишег суда у Новом Пазару, радови на рестаурацији тврђаве Рам код Великог Градишта, радови на рестаурацији Џамије „Султаније Валиде“ у Сјеници, изградња и реконструкција више основних школа у Новом Пазару. Током 2020 и 2021. године највише донаторских средстава је усмеравано кроз пројекте у области здравства, заштите животне средине, медија просвете, културе, спорта, хуманитарне помоћи, културно-историјског наслеђа као и подршци у борби против пандемије COVID-19.

Савезна Република Немачка

Билатерална развојна сарадња између Савезне Републике Немачке и РС траје од 2000. године. Републици Србији одобрено је преко 1,8 милијарди евра развојне помоћи из средстава немачког Министарства за сарадњу и развој (BMZ), фондова Министарства животне средине, Пакта за стабилност и других у виду бесповратних средстава и меких зајмова. Пројекте финансијске подршке реализује Немачка развојна банка (KfW), док пројекте техничке помоћи спроводи Немачка агенција за сарадњу¹⁰³ (GIZ). У протеклом периоду, средства немачке развојне помоћи у РС усмеравана су на реализацију пројеката и програма у три приоритетне области: 1) јавна инфраструктура (енергија и вода) - снабдевање струјом и топлотном енергијом, водоснабдевање, канализациона инфраструктура (управљање отпадним водама); 2) одрживи економски развој и запошљавање - унапређење законских оквира у области финансија и економије, развој финансијског сектора, подршка малим и средњим предузећима, подршка реформи средњег стручног образовања и обуке и 3) демократија, државна управа, грађанско друштво - подршка развоју децентрализоване администрације, ефикасне и усмерене на резултате, посебно у домену унапређења транспарентности, владавине права, система правосуђа и уравнотежавања снага различитих делова државне управе, као и помоћ у припреми за приступне преговоре и подршка процесу приступања ЕУ током последњих неколико година. По обиму одобрених средстава и значају остварених резултата, Савезна Република Немачка несумњиво представља најважнијег билатералног развојног партнера Републике Србије.

Поред пројеката који се спроводе на националном нивоу, СР Немачка пружа како финансијску, тако и техничку помоћ регионалним пројектима и програмима. Регионална финансијска

---

¹⁰² <http://www.tika.gov.tr/en>

¹⁰³ <http://www.belgrad.diplo.de/> и www.nemackasaradnja.rs

сарадња се реализује путем следећих инструмената сарадње: 1) Регионални инструмент за подршку обновљивим изворима енергије и енергетској ефикасности; 2) Европски фонд за Југоисточну Европу и 3) Зелени фонд за развој Југоисточне Европе. Регионална техничка сарадња реализује се кроз три регионална програма: 1) Отворени регионални фонд за Југоисточну Европу; 2) Регионални програм оснивања Дунавског центра компетентности за јачање региона доњег тока Дунава и 3) Прекогранична сарадња у области социјалног укључивања особа које су жртве трговине људима.

Сједињене Америчке Државе

Развојна сарадња са Сједињеним Америчким Државама (САД) реализује се посредством Америчке агенције за међународни развој (USAID). Правни основ за сарадњу представљају споразуми о помоћи између РС и САД за боље функционисање управе и конкурентнију тржишну економију. Приоритетне области развојне сарадње између РС и САД обухватају развој локалних самоуправа, развој малих и средњих предузећа, изградњу институција, владавину права, европске интеграције и јачање цивилног сектора. Значајни пројекти у оквиру бољег функционисања управе¹⁰⁴ су: „Владавина права“ (*The Rule of Law project*), „Јачање медијског система“ (*Strengthening of the media systems*), „Јачање отпорности на избегличку кризу“ (*Enhancing Local Resilience to Refugee Crisis*). Значајни пројекти у оквиру конкурентније тржишне економије¹⁰⁵ су: „Подршка развоју приватног сектора у јужној и југозападној Србији“ (*Private Sector Development Project*) и „Пројекат за конкурентну привреду“ (*Competitive Economy Project*).

Словачка Република

Сарадња између Словачке Републике и РС¹⁰⁶ се фокусира на подршку процесу трансформације, спровођењу реформи, укључујући реформу јавних финансија, појачаном укључивању приватног сектора у развојну сарадњу и подршци помирењу и дијалогу међу заједницама. У протеклом периоду Словачка је пружала помоћ Србији преко Словачке развојне агенције „Slovak Aid“. У наредном периоду фокус билатералне развојне сарадње са Словачком биће пренос искуства везаног за интеграције земаља у евроатлантске структуре, подстицање иновација и покретања предузећа, помоћ у дигитализацији јавне управе, подршка малим и средњим предузећима у овези са запошљавањем, са фокусом на жене предузетнице, као и интеграција социјално маргинализованих грађана. Словачка Република такође учествује у спровођењу пројеката финансираних у оквиру ЕУ Инструмента за претприступну помоћ (ИПА).

Уједињено Краљевство

У оквиру развојне сарадње између РС и Уједињеног Краљевства¹⁰⁷, представници Британске амбасаде у РС имају активну улогу у процесу координације развојне помоћи. Фонд за добро

---

¹⁰⁴ <https://www.usaid.gov/serbia/democracy-human-rights-and-governance>

¹⁰⁵ <https://www.usaid.gov/serbia/economic-growth-and-trade>

¹⁰⁶ <http://www.mzv.sk/belehrad>

¹⁰⁷ <https://www.gov.uk/world/organisations/british-embassy-belgrade.sr>

управљање (Good Governance Fund – GGF) је вишегодишњи програм а Србији је део овог фонда доступан за подршку реформама у следећим областима: владавина права (правосуђе, борба против корупције, људска и мањинска права итд.), јавна управа, економија и пословно окружење, јачање слободе изражавања. Фонд за добро управљање функционише кроз три канала: 1) Фонд за стратешку подршку (SSF), који је усмерен на пилот пројекте и организације цивилног друштва, кроз пружање директне бесповратне помоћи. Подржани пројекти су имали фокус на приоритетне области GGF Фонда: од унапређења пословног окружења до јачања одговорности владе и слободе изражавања; 2) Канал међународних финансијских институција (MFI), који је пројектован за подршку реформама кроз сарадњу са међународним финансијским институцијама. Најзначајнији ресурси су усмерени на развој е-Управе (пројекат “Дигитална трансформација” и пројекат “Open Data”), имплементирани уз помоћ УНДП-а и Канцеларије за информационе технологије и електронску управу Владе РС, и 3) Управљачки фонд (MF), којим управља конзорцијум под вођством PricewaterhouseCoopers (PwC), а укључује техничку помоћ за пројекте развијене у сарадњи са државним институцијама.

Швајцарска Конфедерација

Држава Швајцарска присутна је у Србији од 1991. године. До сада, финансијска подршка износи 350 милиона евра. Влада Швајцарске Конфедерације у свом саставу има две институције које су надлежне за развојну помоћ. Швајцарска агенција за развој и сарадњу (СДЦ, енгл. *Swiss Development Agency, SDC*) налази се при швајцарском Министарству спољних послова и задужена је за развојну помоћ која се односи на подршку пројектима подизања капацитета, техничке помоћи, односно тзв. „soft“ пројеката који за циљ имају реформу административног и општег друштвеног система. Државни секретаријат за економску послове (SECO, енгл. *State Secretariat for Economic Affairs SECO*), швајцарског Министарства економије надлежан је за развојне пројекте који су искључиво инфраструктурног карактера.

Нова Стратегија за период 2018-2021 усмерена је на области управљања, економског развоја и одрживих извора енергије. Швајцарска је определила 95 милиона евра, што је за 10 % више у односу на претходни стратешки период:

- У области управљања подршка у износу од 36 милиона евра биће пружена законодавству на републичком и локалном нивоу у циљу јачања позиције представничких тела, као и њихове надзорне улоге. Пажња ће бити усмерена на капацитете локалних самоуправа у управљању јавним финансијама како би се побољшао укупан квалитет услуга према грађанима и пословном сектору. Подршка цивилном друштву ће имати јачу улогу са циљем оснаживања веза између организација цивилног друштва и грађана како би се повећало њихово учешће и осигурао глас у процесу доношења одлука;
- У области економског развоја и запошљавања подршка у износу од 45 милиона евра намењена је побољшању макроекономског оквира, пословног окружења и инклузивних политика за превазилажење неједнакости. Пажња ће бити усмерена на локални економски развој, промоцију трговине, запошљавање младих, дуално образовање и развој приватног сектора у циљу одрживог развоја и квалитетног запошљавања, посебно у руралним срединама;
- У области самоодрживе енергије и отпорних градова подршка у износу од 14 милиона евра намењена је јачању експлоатације обновљивих извора енергије, примени мера енергетске ефикасности и јачању капацитета за управљање и планирање

инфраструктурних активности. Додатно, подршка у овој области биће проширена на активности које ће допринети развоју самоодрживих градова, а у циљу достизања националних циљева енергетске ефикасности и обновљивих извора енергије. Швајцарска је пружила подршку у јачању капацитета за управљање миграцијама, побољшању капацитета за пријем, регистрацију тражилаца азила и одобравање иновативног стамбеног модела за мигранте на територији Србије у износу од 2 милиона евра.

Организација HELVETAS Swiss Intercooperation¹⁰⁸ спроводи у Србији "Social Sciences for a better society", "Act for a Stronger Civil Society", "Building Economies Where All Can Prosper" пројекте. HELVETAS и Транспарентност Србија су 2023. године објавили резултате истраживања "Локални индекс партиципативности" (ЛИПА)¹⁰⁹ где се истиче да грађани Србије нису довољно укључени у поступак доношења одлука, прописа, одлука о трошењу новца из локалних буџета, у јавне расправе и друге механизме функционисања ЈЛС. Овај индекс разврстава општине и градове у шест кластера. Ниједна од 44 локалне самоуправе у Србији, обухваћене истраживањем, није у рангу највишег кластера, тзв. „пуне партиципације“, а просечна оцена, односно просечан ниво индекса партиципативности у српским општинама износи само 26,4 одсто што је у рангу „основне партиципације“. Према резултатима ЛИПА истраживања, само једна ЈЛСа има „висок“ ниво партиципације (изнад 60 одсто) – и то је град Ужице. ЛИПА резултат од 30 одсто до 45 одсто (умерени ниво партиципације) има 14 ЈЛС, међу којима су најбоље Велико Градиште и Сомбор. Просечан индекс од 26,4 одсто, што је у рангу „основне партиципације“ има скоро половина ЈЛС (њих 20), а мање од 15 одсто (низак ниво партиципације) има девет општина.

---

¹⁰⁸ <https://www.helvetas.org/en/eastern-europe/what-we-do/where-we-work/partner-countries/serbia>

¹⁰⁹ <https://n1info.rs/biznis/istrazivanje-gradjani-nedovoljno-ukljuceni-u-odluke-o-trosenju-novca-na-lokalu/>